

III:7
HISTORIALLISTA TUTKIMUKSIA VIII,₂
JULKAISUT SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

KUVAUKSIA OULUN LÄÄNIN OLOISTA ALEKSANTERI I:N AIKANA

JÄLKIMÄINEN OSA
MAAHERRA EHRENTOLPEN RIIDAT
JA OIKEUDENKÄYNNIT

KIRJOITANUT
O. I. LEHTONEN

MIT EINEM AUSZUG IN DEUTSCHER SPRACHE

HELSINKI 1936

HISTORIALLISTIA TUTKIMUKSIA

JULKAISSUT

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

VIII,₂

O. I. LEHTONEN

KUVAUKSIA OULUN LÄÄNIN OLOISTA
ALEKSANTERI I:N AIKANA

JÄLKIMÄINEN OSA

KUVAUKSIA OULUN LÄÄNIN
OLOISTA ALEKSANTERI I:N
AIKANA

JÄLKIMÄINEN OSA

MAAHERRA EHRENTOLPEN RIIDAT JA
OIKEUDENKÄYNNIT

KIRJOITTANUT

O. I. LEHTONEN

MIT EINEM AUSZUG IN DEUTSCHER SPRACHE

HELSINKI 1936

HELSINKI 1936

SUOMAL. KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINON OY.

J. R. Danielson-Kalmarin
muistolle

SISÄLLYSLUETTELO

	Siv.
I. Ehrenstolpen vastustajat ja riitaisten väliden syntyminen..	11
Oululaisluonne, s. 11. Epäröivä suhtautuminen valloittajaan: rovasti Wegeliuksen kirje Buxhoevdenille, s. 13. Antellin kirjettu ja hänen »laillisuuden» kantansa, s. 15. Antellin luonteenkuvausta, s. 19. Elämäkerrallisia tietoja Antellista, s. 21. Pormestari Liljedalin alusjuttu, s. 25. Fellmanintalon ottaminen maaherranasunnoksi, s. 29. Riitaantuminen rovasti Wegeliuksen kanssa, s. 39. Ehrenstolpen omaksuma hallinnollinen päämäärä: rahvaan sorron vastustaminen, s. 40. Syytökset Ehrenstolpea ja hänen perhettään vastaan aatelisesta turhamaisuudesta ja ylpeydestä, s. 46. Ensimmäinen yritys maaherran kampittamiseksi, s. 51.	
II. »Klubin» kokousten kieltäminen	53
Seuran perustaminen maaherran ja hänen perheensä eristämiseksi seuraelämästä, s. 53. Ehrenstolpen yritys vastarintaman hajoittamiseksi ja seuran kokousten kieltämiseksi, s. 57. Kielion käsittely maistraatissa, s. 63.	
III. Ehrenstolpen toinen Pietarinmatka ja hänen alamaiset anomuksensa	67
Lasten toimittaminen Pietarin kasvatustaloksiin, s. 67. Ehrenstolpen audienssit, s. 68. Esitys varmennuksen poisjättämisestä, s. 70. Parin venäläisen kauppiaan hyväksi tehty anomus, s. 74. Maaherranasuntoa koskeva anomus, s. 83. Maaherranpalkkaa koskeva anomus, s. 88. Esitykset kasarmien rakentamiseksi ja työtalojen perustamiseksi, s. 94. Hansikkaan-tekijä Lindbergille arm. myönnetty avustus, s. 97.	
IV. Jatkoa: »Klubia» koskeva esitys ja sen edustajien käynti Pietarissa	99
»Klubin» aiheuttama anomus, s. 99. Armonosoitusten pyytämisen ystäville, s. 101. Seuran puolesta Barclay de Tollylle jätetty alam. anomus, s. 102. Liljedalin kirje Aminoffille, s. 106. Keisarin päätös, s. 108. Ehrenstolpen kirje Steinheilille, s. 108. Pietarinmatkan tulokset, s. 111.	

- V. Selkkauksia Ehrenstolpen Pietarista paluun jälkeen** 112
- Venäläisten kauppiaiden oikeuksien pidentäminen, s. 112. Antellin yritys Ehrenstolpen häätämiseksi Fellmanintalosta, s. 117. »Klubin» ym. huoneistojen ottaminen sotaväen sairaalamajoitukseen, s. 121.
- VI. Jatkoa: Carellintalon juttu**..... 129
- Carellintalon ottaminen sotilassairaalaksi ja Antellin yritykset sen estämiseksi, s. 129. Maistraatin vitkastelu ja Antellin niskoittelu, s. 137. Oululaisten levottomuus, s. 140. Ehrenstolpen kirjeitä kenraalikuvernöörille, s. 144. Kenraali Rachmanovin käynti Oulussa, s. 145. Rachmanovin ja Steinheilin lausunnot sekä keisarin päätös, s. 151. Talousosaston ja hovioikeuden antamat päätökset, s. 153.
- VII. Polttimotalon juttu** 159
- Ehrenstolpen turha yritys saada kenraalikuvernööriltä päätöstä asuntokysymyksessä, s. 159. Polttimo- ja lasarettitalojen korjauttaminen Ehrenstolpen käskystä, s. 161. Ehrenstolpen käynti kenraalikuvernöörin luona ja kirje Speranskille, s. 162. Ehrenstolpen muutto Polttimotaloon ja kirjeenvaihto Antellin kanssa, s. 164. Talousosaston päätös Ehrenstolpen asettamisesta syytteen ja velvoittamisesta korvaamaan vahingon, s. 166. Steinheilin arvostelu Ehrenstolpen alam. anomuksista, jotka oli Pietarissa tehty, s. 168. Ehrenstolpen yritys avun saamiseksi Speranskilta ja Rumjantsevilta sekä vetoaminen keisarin antamaan lupaan, s. 170.
- VIII. Selkkauksia sekaantumisesta lääninlasaretin asioihin.**
- Langen lesken palkkajuttu** 174
- Riidat Cargerin ja Timmingin kanssa, s. 174. Edellisen maaherran lesken palkkajuttu, s. 186.
- IX. Maaherran halkojen vedätysjuttu** 192
- Ehrenstolpen halkojen vedätyttäminen kruununkyydillä, s. 192. Antellin valitus ja asianomaiset selitykset, s. 193. Raastuvan oikeuden kuulustelu, s. 197. Venäjänrahan käyttäminen halkojen maksussa, s. 200. Ehrenstolpen yritykset estää hovioikeutta käsittelemästä hänen virkatoimenpiteitään, s. 202. Caloniuksen lausunto asiasta, s. 209. Steinheilin suuttuminen Antelliin, s. 211.
- X. Ehrenstolpen jutut Vaasan hovioikeudessa**..... 215
- Klubijuttu, s. 215. Fellmanintalon jutut, s. 220. Halkojen vedätysjuttu, s. 221. Rangaistusten yhdistäminen ja Ehrenstolpen käsitteiden selkiytyminen, s. 222. Polttimotalon juttu,

s. 223. Päätösten arvostelua ja kanneviskaalin valitus oikeusosastolle, s. 226.

XI. Jatkoa: Uusia juttuja ja lopulliset päätökset. Maaherran asunto- ja palkkakysymykset 228

Paperiruplien vaihtamisjuttu, s. 228. Runebergin tilejä koskevan kirjeen hävittämisestä tehty syyte, s. 228. Halkojen vedätyttämisestä Tornion kaupunkiin ja Pirkkiön makasiinivartiolle aiheutunut kanne, s. 230. Talonpoikien kuulustelemisesta pitäjänkokouksessa johtunut syyte, s. 233. Maaherran verotalonpoikain valitus väärän kurssin käyttämisestä maaherranpalkan makussa, s. 234. Ehrenstolpe ja Stichaeus, s. 236. Kirkkoherrojen valitus hätäavustuksen kantamisen ja tilittämisen velvoituksesta, s. 238. Hovioikeuden päätös, s. 238. Oikeusosaston päätös valitusten johdosta, s. 240. Ehrenstolpen uudet Pietarissakäynnit ja Polttimotalon korjauskustannusten takaisin saaminen, s. 242. Hänen yrityksensä saada korvausta loto-kartanon puuttumisesta, s. 247. Virkasiirron pyyntö Viipurinlääniniin, s. 250. Vapaaherranarvon anominen, s. 251.

XII. Kolarin kirkon rakennusrahojen pidättämisestä aiheutunut juttu 253

Kysymys kirkkojen rakentamisesta uusiin Länsipohjan raja-seurakuntiin, s. 253. Rakennusavustuksen ensimmäisen kolmanneksen kohtalo, s. 258. Ensimmäisen ja toisen kolmanneksen jakaminen seurakunnille, s. 259. Muonionniskan ja Kolarin avustusten pidättäminen Ehrenstolpen haltuun, s. 261. Stichaeuksen puuttuminen asiaan, s. 263. Rahojen maksaminen kolarilaisille, s. 265. Kirkkojen valmistuminen, s. 267. Stichaeuksen ilmoitus kenraalikuvernöörille ja tämän kirjelmä hallitsijalle sekä arm. päätös, s. 268. Asia hovioikeudessa, s. 270. Oikeusosaston ja keisarin päätökset, s. 280.

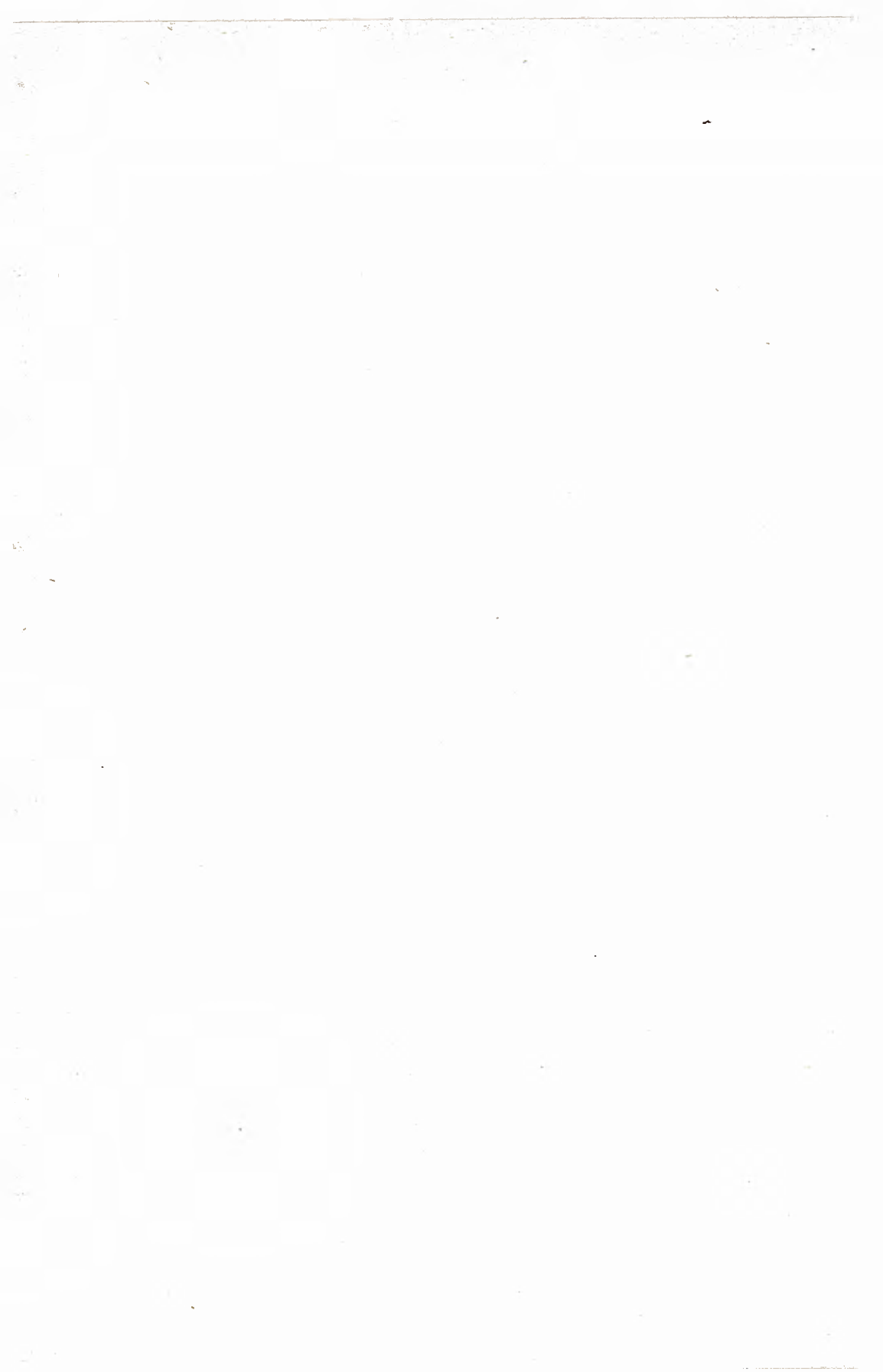
XIII. Ehrenstolpen eroaminen maaherranvirasta ja hänen viimeiset vuotensa. Loppukatsausta 282

S. F. v. Bornin saapuminen Ouluun vt. maaherraksi, s. 282. Ehrenstolpen eronpyyntö ja keisarin päätös, s. 284. Ehrenstolpen velat ja velkojat, s. 286. Loppuselvityksiä, s. 287. Katsaus Ehrenstolpen luonteenomaisuuksiin ja toimintaan, s. 288.

Lisäyksiä ja oikaisuja edelliseen osaan 295

Lyhennykset

samat kuin I osassa.

I. Ehrenstolpen vastustajat ja riitaisten välien syntyminen.

Kertomukseni edellisessä osassa oli jo viittauksia siihen erimielisyyteen ja riitaisuuteen, joka ennen pitkää puhkesi Ehrenstolpen ja eräiden läänin asukasten, etenkin oululaisten kesken. Ryhtyessäni nyt selostamaan näitä riitaisuuksia, on ensinnä koettava saada selville niiden alkusyy ja puhkeaminen sekä esiteltävä tärkeimmät toimihenkilöt.

Siinä »milieussa», oululaisporvarillisessa piirissä, jonka keskuudessa Ehrenstolpe lähinnä tuli toimimaan, oli varmaankin ominaisuuksia, jotka selittävät osaltaan sen, että hänen oli vaikea pysyä sen kanssa sovinnossa. Tästä oululaisuudesta oli läänin ensimmäinen maaherra, J. F. Carpelan, joka oli tässä toimesta vuosina 1785—1800, laatinut kuvauksen, joka kertomuksemme kannalta ei ole vaille mielenkiintoa. Esitän hänen huomionsa toisessa järjestyksessä kuin hän itse: ensin hyvät ja sitten huonot ominaisuudet.

Carpelanista olivat oululaisissa voitolla hyvät ominaisuudet ja vieläpä senlaatuiset, ettei niitä ollut kaikkialla tavattavissa. Oululainen oli hänestä yleensä miellyttävän miehekäs ja todellisuustajuinen: reippaisiin rasituksiin ja uskaliaisuuteen hän oli tottunut purjehtiessaan loka- ja marraskuun myrskyissä Oulun ja Tukholman väliä tai kököttäessään kyytiren pukilla tai tavarakuorman päällä, esim. palatessaan valtakunnan pääkaupungista joulun aikaan, jolloin sai kahdeksankin vuorokautta ajaa yötä päivää leväten vain muutaman tunnin koko aikana — tätä he tekivät useinkin vain urheilun ja säästäväisyyden halusta, pitämättä sitä minään rasituksena. Vakavuus käytöksessä, työteliäisyys, harvinainen raittius, kohtuus ruoassa, puvuissa, huone- ym. kalustossa, hyväntahtoinen ja teeskentelemätön vieraanvaraisuus, taloudellinen säästäväisyys, siivo ja

siisti elämänmukavuuksien käyttäminen oli leimaa-antavaa paikkakunnan tavoille: yhtäläisesti pilkattiin herrastelijaa (en petit maitre) ja tuhlailijaa, joskin heikompiäisissä oli vietty-mystä ylellisyyteen. Oululainen oli taipuvainen hilpeään ja hymyilevään satiiriin; hänellä oli hyvä aisti ja vapaa, luonteva »pää». Mieleltään hän oli raitis ja kylmä, vilkas, sukkela, reipas, uskalias, kunniastaan arka, mutta ei narrimainen eikä pöyhkeä; hän oli peloton ja kohtelias, jos ei hänelle tehty vääryyttä; mielellään hän ei suvainnut muuta kuin tasa-arvoisuutta (égalité). Mutta paikkakunnan etäisyydestä ja kaupan luonteesta sekä myös vaillinaisesta kasvatuksesta ja »tasavaltaisesta vapaudesta» johtui, että joissakuissa ilmeni liiallista omaneduntavoittelua ja väärää kunnianarkuutta tai epähienoutta ja niiden seurauksena epäsopuisuutta, juonittelua ja toisinaan väärämielisyyttäkin.¹ Jos vieras tulokas ei tuntenut paikkakunnan tapoja, niin kuheruskukauden jälkeen koeteltiin liian ajattelemattomasti ja kylmästi, oliko hänessä terästä; sananlasku sanoi: »joka tulee Ouluun, se tulee kouluun». Lisäksi huomasi usein yksityispiiriin kuuluvissa henkilöissä liian vähäistä yhteishyvätuntoa (för liten känsla af publikt väl). — Naisetkin olivat yksinkertaisia, ahkeria, siistejä ja järjestystärakastavia; kankaankutomisessa he erittäinkin olivat taitavia: naimaikäinen neitonen saattoi kutoa kesässä 300—400 kyynärää kangasta, ja vaimo saattoi ansaita vuodessa 1,000 ploodua ja enemmänkin kotinsa hyväksi. Juoruilemisesta heitä ei saanut syyttää; sananlasku: »Vasa sqvaller och Uhlå raller² har ingen ända», ei pitänyt paikkaansa Oulun naisiin nähden. Oli toivottavaa, ettei näitä kauniita naisia pääsisi turmelemaan vaarallinen ylellisyys, joka jo mo-
neen muuhun paikkakuntaan oli levinnyt.³

¹ Om man — — — undantåg en litet kanske för mycken och beklaglig anstans äfven ej ovanlig Egennyttia och falsk ambition eller Indelicatesse, som en och annan af Invånarena beskyllas före, och den deraf vanligen följande oförliklighet, intrigve och kanske orätträdighet ibland, som äro en följd af en ännu ej fullkomnad Upfostran, af en Republicansk Frihet och af Ortens Handels läge och natur — — —.

² Raller = raljeri.

³ Korrt Beskrifning öfver Uhleåborgs Stad författat af Landshöfdingen och Riddaren, Friherre JOHAN FREDRIC CARPELAN, K. G. LEINBERGIN julkaisemassa Bidrag till kändedomen af vårt land, III s. 65—77.

Muutammat kuvauksen piirteet ansaitsevat kertomukseni kannalta erityisesti muistoon panemista. Sellaisia on huomautus oululaisen arasta tasa-arvoisuuden tunteesta; tämän tunteen loukkaukseen, mikäli oma rakas itse ei ollut kysymyksessä, hän kaiketi mielellään suhtautui sillä hilpeällä satiirilla, jonka Carpelan hänessä oli todennut. Myös huomio, että oululainen »tasavaltaisessa vapaudessaan» oli taipuvainen epäsoviuuteen ja juonittelevaisuuteen, vieläpä väärämielisyyteenkin, on mahdollisesta kaavamaisuudestaan huolimatta luultavasti persoonallisesti koettu, samoin kuin kuherruskuukautta seuraava »Oulun koulukin». Nämä oululaisominaisuudet esiintyivät erikoisesti kehittyneinä juuri Ehrenstolpen päävastustajassa, laamanni Antellissa, joka oli syntyään oululainen ja läheisissä suhteissa tähän piiriin. Eipä ole mahdotonta, että Carpelanillakin oli hänestä tämäntapaisia kokemuksia; alempana palaan tähän mahdollisuuteen. — Muut johtavat virkamiesvastustajat eivät olleet alkuperäisiä oululaisia. Itse varsinainen porvaristo näyttölee kertomuksessamme pienempää statistinosaa. Siitäkin mahdollisesti johtunee, että Saara Wacklinilla ei ole mitään kerrottavana näistä rettelöistä, joita kertomuksessani esitetään, vaikka hän tuntee sen henkilöitä.

Se suuri valtiollinen murrosaika, jota parhaillaan elettiin, kun Ehrenstolpe uuden valtiomahdin edustajana saapui lääniinsä, tarjosi luonnollisesti myös ristiriidan aiheita. Ohi oli kyllä jo vaikein kohta — valloittajan saapuminen ja asukasten alistuminen uuden esivallan alamaisuuteen uskollisuuden vannomisella. Oulun läänin virkamiehille ja asukkaille oli tämä kysymys ollut vaikeampi kuin niiden läänien, jotka edellisenä talvena oli valloitettu, siitä syystä, että Ruotsin hallitus oli ryhtynyt takaisinvalloitetuilla alueilla poliittisiin rankaisutoimenpiteisiin ja antanut käskyjä mahdollisen uudestaan valloittamisen varalta. Yhä vielä saattoivat lääniin jääneet virkamiehet pelätä sitä mahdollisuutta, että Suomi, tai ainakin Oulun lääni, joutuisi takaisin entisen valtiuden alle, jolloin he eivät voisi välttää syytteitä ja rangaistuksia, jos alistuisivat uuden esivallan alamaisuuteen.¹

¹ Oulussa oleskeli tähän aikaan eräs virkamies, joka jo aiemmin oli joutunut tämän ristiriitaisuuden uhriksi, nim. lääninsiht. Holmberg-

Tästä syystä oli Oulun kirkkoherra, Henrik Wegelius, jonka Ehrenstolpe sittemmin luki päivästä joutui uudestaan venäläisten käsiin ja syytetyt virkamiehet sen mukana, jonka vuoksi oikeudenkäynti lykättiin toistaiseksi. Holmbergkin sai Oulun lääninhallituksen kautta tiedon, ettei hänen yksinään tarvinnut lähteä Tukholmaan vastaamaan syytteeseen. Valloittaja oli asettanut hovioikeuden uudestaan tehtävänsä entisine virkamiehineen. Kun Buxhoevden saapui Ouluun, jätti Holmberg hänelle 5 p:nä jouluk. anomuksen, että hän pääsisi takaisin asessorinvirkaansa. Buxhoevdenin kok. n:o 45. Holmbergista ks. H. J. BOSTRÖM: Wasa Hofrätts Presidenter etc. s. 56—57.

Tästä syystä oli Oulun kirkkoherra, Henrik Wegelius, jonka Ehrenstolpe sittemmin luki päivästä joutui uudestaan venäläisten käsiin ja syytetyt virkamiehet sen mukana, jonka vuoksi oikeudenkäynti lykättiin toistaiseksi. Holmbergkin sai Oulun lääninhallituksen kautta tiedon, ettei hänen yksinään tarvinnut lähteä Tukholmaan vastaamaan syytteeseen. Valloittaja oli asettanut hovioikeuden uudestaan tehtävänsä entisine virkamiehineen. Kun Buxhoevden saapui Ouluun, jätti Holmberg hänelle 5 p:nä jouluk. anomuksen, että hän pääsisi takaisin asessorinvirkaansa. Buxhoevdenin kok. n:o 45. Holmbergista ks. H. J. BOSTRÖM: Wasa Hofrätts Presidenter etc. s. 56—57.

Tästä syystä oli Oulun kirkkoherra, Henrik Wegelius, jonka Ehrenstolpe sittemmin luki päivästä joutui uudestaan venäläisten käsiin ja syytetyt virkamiehet sen mukana, jonka vuoksi oikeudenkäynti lykättiin toistaiseksi. Holmbergkin sai Oulun lääninhallituksen kautta tiedon, ettei hänen yksinään tarvinnut lähteä Tukholmaan vastaamaan syytteeseen. Valloittaja oli asettanut hovioikeuden uudestaan tehtävänsä entisine virkamiehineen. Kun Buxhoevden saapui Ouluun, jätti Holmberg hänelle 5 p:nä jouluk. anomuksen, että hän pääsisi takaisin asessorinvirkaansa. Buxhoevdenin kok. n:o 45. Holmbergista ks. H. J. BOSTRÖM: Wasa Hofrätts Presidenter etc. s. 56—57.

vainajan (ks. I s. 23) poika, Vaasan hovioikeuden asessori Johan Gustaf Holmberg. Kun Klingsporin armeija kesällä 1808 oli valloittanut Vaasan takaisin, oli kuningas toistaiseksi lakkauttanut Vaasan hovioikeuden, koska se oli tehnyt uskollisuudenvalan Venäjän keisarille, lakkauttaen samalla virkailijain palkat; hovioikeuden jäseniä vastaan nostettiin syyte ja heidät kutsuttiin Tukholmaan vastaamaan. Mutta sitten Vaasa joutui uudestaan venäläisten käsiin ja syytetyt virkamiehet sen mukana, jonka vuoksi oikeudenkäynti lykättiin toistaiseksi. Holmbergkin sai Oulun lääninhallituksen kautta tiedon, ettei hänen yksinään tarvinnut lähteä Tukholmaan vastaamaan syytteeseen. Valloittaja oli asettanut hovioikeuden uudestaan tehtävänsä entisine virkamiehineen. Kun Buxhoevden saapui Ouluun, jätti Holmberg hänelle 5 p:nä jouluk. anomuksen, että hän pääsisi takaisin asessorinvirkaansa. Buxhoevdenin kok. n:o 45. Holmbergista ks. H. J. BOSTRÖM: Wasa Hofrätts Presidenter etc. s. 56—57.

¹ S.h. kv. I s. 532, II₂ s. 556. — Vrt. L. G. v. BONSDORFF: Den ryska pacificeringen i Finland 1808—1809 s. 167—168.

Tähän sitten vastusteleminen pysähtyiikin ja ainakin ulkoisesti alistuttiin Oulun läänissä uuden esivallan alamaisuuteen kuten muuallakin Suomessa. Tietysti täälläkin jatkuvasti oltiin myötätuntoisia entistä esivaltaa kohtaan, ja kaiketi se on aiheuttanut tekojakin (vrt. I s. 17—18). Eräs mahdollisesti tämänluontoinen tapahtuma sai laajan kantavuuden senvuoksi, että kiinnijoutunut oli ollut viimeisessä Oulun maaherrannimityksessä Ehrenstolpen kilpailijana ja syrjäytyksestä jo ennestään varmaankin katkeroituneena nyt tämän tapahtuman johdosta näyttää saaneen häntä kohtaan sammumattoman vihan.

Tapahtumasta kertoi Ehrenstolpe vuotta myöhemmin seuraavasti.

Maaliskuussa 1809, kun venäläinen armeija oli lähdössä Tornioon hyökätäkseen sinne peräytyneen ruotsalaissuomalaisen armeijan kimppuun (ks. I s. 47), lähetti Kemin tuomiokunnan tuomari laamanni Julius Conrad Antell näille jälkimmäisille kirjeen, jossa hän teki selkoa venäläisen armeijan liikkeistä, sen ruokavarojen puutteesta jne. Tämän kirjeen sieppasivat kasakat matkalla käsiinsä ja lähettivät sen kreivi Šuvaloville, joka oli tullut Tutškovin sijaan Oulun armeijan päälliköksi. Tämä antoi kirjeen maaherralle käskien rangaista sen kirjoittajaa, mutta suostui kuitenkin maaherran välityksestä vapauttamaan Antellin, se kuitenkin ehtona, että maaherra antaisi hänelle nuhteita ja pitäisi häntä vastedeskin silmällä.¹

Antell puolestaan ei tunnustanut, että Ehrenstolpen esitys oli oikea. Kirje, joka oli kirjoitettu eräälle ystävälle, sisälsi muka aivan joutavia asioita; maaherran välitystä hän ei ollut tarvinnut, eikä se, ollen itsessään mitätön, olisi mitään auttanutkaan, jos kirjeessä todellakin olisi ollut edesvastuunalaista. Tarkemmin hän ei asiaa esitä.

Kun kuitenkin Ehrenstolpe oli tahtonut kertomalla tätä mm. Vaasan hovioikeudelle osoittaa, että Antell oli joutunut epäilyksenalaiseksi, »huonoon maineeseen» (illa känd), tahtoi tämä

¹ E:n alam. esitys keisarille kevättälvella 1810 ja kirje kuv. Steinhelille Pietarista 1/13 huhtik. 1810, ks. s. 100 ja 110; vrt. I s. 18. — E. sanoo koettaneensa painaa asiaa unhotukseen, mutta siitä huolimatta hän sittemmin ehtimiseen siihen viittaa; syynä tietysti oli halu saattaa Antell, joka häntä vainosi, mahdollisimman huonoon valoon.

puolestaan maaherralta kysyä, mitä itsensä huonomaineiseksi saattaminen on. »Jos tekee itsensä 'huonomaineiseksi' vilpittömien ystävyysliittojensa vuoksi ja uskollisuutensa takia ystäviään ja omaisiaan kohtaan, jotka sotainen ylivalta on ajanut synnyinseuduilta, sekä siitä syystä että senkin jälkeen vielä kaukanakin ollen jatkaa heidän kanssaan näitä suhteita — jos lisäksi tulee huonomaineiseksi siitä syystä, että lämpimästi tuntee senlaatuista kansalaisvelvollisuutta, joka välttämättä kaikkeen on n e n o n k i m i s t a (aflägsnande sig från alla utsigter för L y c k s ö k e r i) hitaasti irtautuu niistä alamaisuuden siteistä, jotka elämän alkaessa pantuina alulle kasvatuksessa ovat saaneet perustuksensa ja miesvuosien koettelemuksessa juurtuneet, ja — sitten vasta kypsyneen harkinnan jälkeen vakaumuksesta omaksuu nykyisen uuden asiain tilan sillä mielenvakavuudella ja uskollisuudella, joka oikeastaan vasta Hallitsijalle tekee arvokkaaksi alamaisen, jonka hänen lempeytensä ja hyvyytensä ovat kiinnittäneet hänen valtansa alle. Jos sillä lailla tulee huonomaineiseksi, niin silloin — meistä kahdesta ei siksi suinkaan tule maaherra Ehrenstolpe.»¹

Huomattakoon, että tämä lausunto on kirjoitettu vasta myöhempänä aikana, jolloin Antell oli jo pari vuotta taistellut Ehrenstolpea vastaan ja tiesi saaneensa vaikutusvaltaisia kannattajia ylemmistä hallintopiireistä.

Antellin lausunnossa on sama pohja-ajatus kuin äsken esitetyssä Wegeliuksenkin anomuksessa: entisten alamaisuussiteiden pyhyyttä korostetaan ja tuomitaan sellainen »onnenonkiminen», joka tavoitellen itsekkäitä etuja pyrki valloittajan suosioon uskottomana entiselle valtioyhteydelle. Kumpikin panee painoa siihen, että uusi valtius on perustettava alamaisten rakkaiden- ja onnentunteisiin — ajan valtio-opillista ajatustapaa, joka ohjasi Aleksanteri I:nkin politiikkaa maamme lopullisen yhdistämisen hetkellä Venäjän valtakuntaan. Wegelius esittää sen toivottavana periaatteena, jota valloittajan tulisi noudattaa laskeakseen valtiudelleen pysyväisen perustuksen, ja Antell tapahtuneena tosiasiana, johon hän, kuten tietenkin muutkin

¹ Antellin selitys (jätetty 9. XI. 1811) V.HO:lle, jolle E. myöskin oli maininnut A:n huonomaineisuudesta. Oik.os. SD. 1814 pag. 86 (n:o 1).

hänenlaisensa, vakavasti ja uskollisesti jo oli alistunut. Varsinaista valloittajan vastustamista valloituksen jo toteuduttua, tai edes periaatteellista ynseyttä venäläisiä kohtaan emme siis saa kuvitella. Venäläisten ensimmäiset tanssiaiset pidettiin Antellin talossa, ja kauppa harjoittava porvaristo pani venäläisten kenraalien kunniaksi toimeen suuret tanssiaiset pormestari Liljedalin avarassa asunnossa ¹; Oulussa osoitettiin yleensäkin valloittajaa kohtaan alttiutta, jonka puutetta kotimainen armeija oli valittanut (ks. I s. 83). Ja olihan Antell myös, äskeisistä sanoistaan huolimatta, ollut valmis ottamaan valloittajalta vastaan maaherranviran, heti senjälkeen kuin lääni oli valloitettu.

Mielellään Antell antoi maaherraa vastustavalle kannalleen sen leiman, että hän tahtoi puolustaa laillisuutta maaherran epälaillisia toimenpiteitä vastaan. Tämän hän teki sellaisella suggestiivisella voimalla, että hän tosiaankin sai sekä useimmat hallinnolliset viranomaiset että huomattavan osan ylempiä tuomareitakin näkemään asiat hänen tavallaan, kuten seuraavassa saamme todeta. Vieläpä meidänkin aikanamme tutkijan on vaikea torjua tätä vaikutusta ja olla joutumatta yksipuolisuuteen arvostellessaan Ehrenstolpen ja Antellin välisiä riitoja. Kaikissa tapauksissa on varottava sovittamasta näihin mielipidevastaakohtaisuuksiin myöhemmän ajan käsitystapaa. Ettei Antellin »laillisuuden kanta» ollut syvällisempää laatua, tulee näkyviin seuraavasta kohtauksesta.

Eräässä riita-asiassa Antellia vastaan Ehrenstolpe oli käyttänyt valtuutettunaan varatuomari Hindrich Jacob Heikeliä. Tätä vastaan, jonka tyyllisiin kykyihin Ehrenstolpekin oli tyytymätön, Antell hyökkäsi raastuvanoikeudelle 19 p. jouluk. 1810 jättämässään omakätisessä kirjelmässä näin: »Herra Maaherran kirjoituksen sepittäjä on auttamaton. Kaikki maan oikeusasteet ovat täynnä hänen kurjia kyhäyksiään — —. En tahdo vaatia hänelle muuta oikaisua kuin sen, josta olen sopinut hänen laskuunsa kaupungin komendantin kanssa, kun rykmentissä sattuu jokin vakava pieksiäistilaisuus. Toivon että ainakin tämä pidät-

¹ SAARA WACKLIN s. 209 ja 220. Ennen ruotsalaisen armeijan peräytymistä pidettiin kummankin armeijan upseerien yhteiset päivälliset apteekkari Julinin salissa, joka oli kaupungin suurin.

täisi häntä hävyttömyyksistä ihmisiä kohtaan, joilla ei ole hänen kanssaan mitään tekemistä ja jotka eivät sitä halua vastakaan.» — Ehrenstolpe ja Heikel kiiruhtivat ilmoittamaan Antellin lausunnon kaupungin komendantille eversti Treskinille. Tämä vastasi, ettei hän Heikeliä edes tuntenutkaan; Antellinkaan kanssa hän ei ollut tehnyt tuollaista sopimusta, mikä voitiin helposti todistaa, koska hän Antellin kanssa saattoi keskustella vain tulkin avulla; hän tahtoi tietää, mistä syystä Antell oli hänestä sellaista valehdellut, voidakseen vaatia hyvitystä asianomaisilta. — Heikel sanoo tuollaista Antellin mainitsemää sopimusta »tähän asti kuulumattomaksi lainrikokseksi, joka mitä suurimmassa määrässä loukkaa yleistä ja henkilöllistä turvallisuutta». — Antell tämän johdosta ihmettelee, että Heikel ei osaa äidinkieltään. »Kuinka voidaan siitä, mitä olen sanonut, pitää varmana, että olen sopinut kaupungin komendantin kanssa valtuutetun pieksemisestä!» Sellainen oli muka hävytöntä valhetta Antellin suhteen ja loukkausta kunnioitettua päällikköä vastaan, joka ei koskaan ollut voinut siihen määrään unohtaa velvollisuuttaan, varsinkin kun hän ylemmän päällystönsä ja asukkaiden tyydytykseksi aina oli pitänyt huolta joukkojensa kurinpidosta. »Koskaan en ole komendantin kanssa puhunut siitä enkä ole aikonutkaan puhua. En suinkaan! Minä olen, jos Herra Valtuutettu tahtoo tietää, ainoastaan sopinut hänen suhteensa, että saisin tietää, koska rykmentin keskuudessa pannaan toimeen piekseminen, vain tästä enkä muusta! Ja missä tarkoituksessa tahdon tätä tietää, voi Valtuutettu kyllä ymmärtää. Tässä ei kai ole mitään pahaa. Ei kukaan muu kuin sellainen, jota vaivaa huono omatunto, voi vapaaehtoisesti sitä, mitä tässä puhutaan rangaistuksesta, niin taitavasti kuin Valtuutettu sovittaa itseensä.» Oli muka kyllä totta, ettei hän yllämainittua lausuntoa kirjoittaessaan vielä ollut puhunut komendantin kanssa, »mutta ajattelin todellakin, että vastedes kaiketi ehtisin sen tehdä, enkä voinut kuvitella, että Valtuutetulla olisi niin kiire saada tarkoittamani terveellinen tilaisuus. Mutta en ole jättävä sopimatta siitä niin pian kuin suinkin.»¹

¹ *OM.* Domboks aligater 1810, Fellmanintaloa koskeva vuokrariita. — Heikelistä ks. *BOSTRÖM* mt. s. 294 ja *BERGHOLMIN* Sukukirjaa.

Näistä Antellin lauseista näemme, ettei hän ollut niinkään arka maan kansalaisoikeuksien loukkaamattomuudesta, kuin hänen monet vakuuttelunsa antaisivat otaksua: pikemminkin voimme edellyttää, että hän käytti laillisuuden koturneja taistelukeinona persoonallista vihamiestä vastaan. Näistä lainaamistani sanoista ilmenee kiivas, intohimoinen luonne, joka ei ollut tarkka sanojensa rehellisyydestä eikä häikäillyt vastenmielistenkään keinojen käyttämistä; Ehrenstolpe tuntuuikin olevan oikeassa häntä näin arvostellessaan.¹

Myös juonittelu- ja vehkeilyhalun Ehrenstolpe sanoo hänelle olleen ominaista: hän viittaa siihen, että Antell aikaisemminkin oli »saanut rankaisematta hyökätä uhkauksin ja sopimattomin puhein kahta maaherraa vastaan heidän omassa kodissaan, joista ensimmäinen oli nostanut hänet loasta».² Erityisesti hän mainitsee Antellin täytyneen pyytää anteeksi (afbön) maaherra Carpelanilta, joten siis Carpelan lienee ollut hänen »nostajansa». Tämä selitys onkin hyvin todennäköinen, sillä Antell otettiin Oulun lääninkanslian kanslistiksi 17-vuotiaana samana vuonna, jolloin Carpelan tuli läänin vt. maaherraksi; tämä oli hänen virkauransa alku. Sitten v. 1789—1790 hän toimi siellä varalääninsihteerinä ja sai v. 1792 nimityksen Kajaanin ja Kemian tuomiokunnan tuomariksi, joutuen täten yhä edelleen Carpelanin kanssa tekemisiin ja mahdollisesti ikäviin väleihin. Sellaisiin on voinut johtaa hänen itsetietoinen mahtailuhalunsa. Erikoisena silmämääränä hänellä näkyy olleen päästä Oulun maaherranistuimelle: väliaikaisesti hän saikin tätä tointa hoitaa vuosina 1802—1804 ja hänen mainitaan olleen ehdolla tähän virkaan myöskin v. 1809 yhdessä Ehrenstolpen kanssa.³ — Tämä hänen mahtailunsa tulee selvästi näkyviin kaikessa hänen kirjoittamisessaan, kuten mm. edelläesitettyissä lausunnonotteisakin: oululainen tasavaltais-tasa-arvoisuusharrastus satiirisine letkauksineen sai kyllä hyvinkin purevan muodon, mikäli kopeaa

¹ Ehrenstolpe käyttää hänestä sanoja: ilska, oförsynthet; — — en man intagen af dett bittraste och häftigaste sinnelag, som sätter lika så liten gränts för sin penna som för sine djerfheter och utsväfningar (E:n selitys TO:lle 25. VIII. 1810, ks. edempänä s. 136 muist. 1).

² E:n selitys TO:lle Carellintalon jutussa, ks. VI lukua.

³ A. WILSKMAN: Släktbok II, 36.

maaherraa oli hammasteltava, mutta Heikel-parka, joka oli häntä kaksi arvoastetta alempi tuomarina, sai kokea alentavaa pilkantekoa ja kaikkea muuta kuin vertaisena kohtelemista.

Ehrenstolpe tekee Antellia vastaan viittauksia muistakin epäilyttävistä ominaisuuksista, erittäinkin kiskomisen ja keinotellun halusta: useampien tuhansien riksien arvosta hän täten oli joko itse tai muiden välityksellä »minkä tekosyyin nojalla tahansa» väärin hankkinut rahvaalta viljaa ja rahoja.¹

E erityisesti Ehrenstolpe mainitsee hänen ansainneen asianajotoimella ja kaupalla. Hänen suuret taipumuksensa liiketoimintaan tulevatkin selvästi näkyviin. Tuomarintointaan hän vuoden 1810 tammikuusta lähtien ei itse hoitanut, ja kun virkavapauden jatkaminen konseljin päätöksellä 25. I. 1811 häneltä kiellettiin², pyysi hän virastaan eroa, joka maaliskuussa 1812 hänelle myönnettiin. Syynä ei suinkaan ollut vanhuus, sillä hän oli tähän aikaan voimakkaimmassa iässään, vähän yli neljäkymmenen vuoden, vaan nähtävästi se, että hän oli joutunut kenraalikuvernööri Steinheilin epäsuosioon (ks. s. 211—214). Kun ei ollut toivoa virkaylennyksestä, tahtoi hän kokonaan antautua liikealalle: hän näet osti siihen aikaan Iin pitäjässä sijaitsevan Nybyn lasitehtaan pannen sen uudestaan käyntiin.

Kaikesta päättäen Antell oli tavallista vilkkaampi ja voimakasluonteisempi, rivakka ja tarmokas, mutta myös häikäilemättömän toiminnan mies, joka helposti sai vaikutusvaltaa laajemmissakin piireissä. Hänellä oli persoonallisia suhteita johtaviin valtiomiehiiimme, mikä näkyy siitäkin, että kuuluisa valtiollinen juonittelijamme Ladau v. 1819 mainitsi hänenkin nimensä niiden salanimien joukossa, joita »Willebrandin liiga», eli kuten hän

¹ E:n selitys TO:lle Carellintalon jutussa. — Antellia vastaan oli oikeusjuttu mm. Kajaaninläänin asukkaille kuuluvain varojen laittomasta käyttämisestä, esillä esim. Säräisniemen käräjillä 8. VI. 1810 (kauppias H. J. Granberg velvoitettiin myös saapumaan niihin) sekä Paltamon käräjillä 29. XII. 1810 (nimismies Matts Heikel pyysi vapautusta syyttäjän-toimesta), O.LS. 1810 n:o 363 ja 424. Antell oli syytettynä myös laittomasta kannosta, mutta syyttäjät tuomittiin sakkoihin ja anteeksipyyntöön, V.HO:n päätös 17. XI. 1810, O.LS. 1811 n:o 278. — Ilman aihetta E. ei voinut uskalttaa kertoa Antellista hallitukselle noin törkeitä asioita.

² V.HO:n kirj. 18. II. 1811, O.LS.

myöhemmin sitä kutsui »Mannerheimin liiga», keskinäisessä kirjeenvaihdossaan käytti (Antellin nimi oli »Norrnska Brodren»).¹ — Vuosina 1828—1831 hän oli Suomen tullihallituksen ylitirehtööri.

Siinä vastarinnassa, joka Oulussa nousi Ehrenstolpea vastaan, hän oli johtava sielu: hänen syynsä, tai ansionsa, oli, että tämä sai vastaansa niin monta oikeusjuttua ja että riita sai niin suuren kantavuuden.

*

Esitän tässä ne lisätiedot Antellista, jotka käyttämissäni asiakirjoissa ovat sattuneet silmiini.

Julius Conrad Antell² oli syntynyt Oulussa 18 p. helmik. 1768. Isä oli Oulun Limingantullin tullikirjuri, sittemmin tulli-inspektori Henrik Antell, synt. iissä 12. IX. 1733³ ja kuollut 1791; äiti Helena Nordheim, synt. 30. VIII. 1726, muutti leskenä Kemiin. Ehrenstolpe puhuu halveksuen Antellin alhaisesta syntyperästä ja viittaa siihen, että tämä oli aikoinaan kulkenut paljasjaloin Oulun kaduilla ja ollut yksityisen miehen palvelijana. Antell hyväksyttiin ylioppilaaksi 8. XI. 1783 ja oli vuosina 1783 ja 1784 Turun yliopistossa. Vuosina 1785—1787, siis Carpelanin maaherrauden ensi vuosina, hän oli kanslistina Oulun läänin-kansliassa.⁴ V. 1788 hän suoritti oikeustutkinnon ja otettiin Vaasan hovioikeuden auskultantiksi. V. 1789 hän kävi tuomarien apulaisena käräjillä ja toimi varalääninsihteerinä Oulun lääninkansliassa. Nimitettiin 4. III. 1790⁵ ja sai 20. XII. s.v. valtakirjan sodan aikana perustetun Kajaanin keveän jalkajoukon auditöörin virkaan ja seurasi joukkoa sotaan. Vaihtoi tämän viran Kajaanin ja Kemian tuomiokunnan tuomarin virkaan, johon sai nimityksen 21. XI. 1792; tuomiokunnan jaon jälkeen v. 1804 hänestä tuli Kemian tuomiokunnan tuomari (6. XI. 1804). V:n 1803 käräjillä hän esitti Paltamon, Hyrynsalmen ja Sotkamon talollisille, että pitäjänkirjurien virat lakkautettaisiin ja palkattaisiin kuhunkin pitäjään heidän sijalleen yliopisto-opetusta saanut koulumestari, joka opettaisi lapsille lukemista ja kristinoppia sekä kirjoittamista, laskemista ja maataloudenhoitoa; itse hän tarjoutui maksamaan 150 riksiä opettajain palkkaamiseksi. Kuningas vahvisti v. 1805 kouluille tehdyn johtosäännön, mutta vain Hyrynsalmella tällainen kierto-koulu oli jonkun vuoden toimessa. Antell sai kuninkaalta 11. IV. 1804

¹ DANIELSON-KALMARI: Tien varrelta kansalliseen ja valtiolliseen itsenäisyyteen, III s. 151.

² Hän kirjoitti nimensä J. Conr. Antell — siitä TO:n pk:issa usein erehdysmuoto Henrik A.

³ Släktbok ilmoittaa 20. X. 1733.

⁴ BOSTRÖM ja Släktbok ilmoittavat alkuvuodeksi 1784.

⁵ BOSTRÖM ilmoittaa 1791.

laamannin nimen ja arvon siitä, että oli laatinut tämän hyödyllisen ehdotuksen ja tarjonnut sitä varten omia varojaan.¹

Antell sai pyynnöstään eron tuomarintoimesta 12. III. 1812²; sitä hän oli parina viime vuotena hoidattanut viransijaisilla, antautuen, kuten mainittu, yhä enemmän liikehommiin. Näistä on jälkiä hallinnollisessa kirjeenvaihdossa muutamia. Niinpä hänkin tarjoutui kev. 1811 (paitsi Kuusamon kirkolle 100 tynn. rukiita, ks. I s. 186) hankkimaan nälänhädän torjumiseksi 2,000 tynn. rukiita; hankinta, 1,000 tynn., myöhästyi ja Antell sai kärsiä tappion.³ Tätä viljaa hän sitten tahtoi käyttää lainausmakasiinin perustamiseksi Oulua lähinnä sijaitsevia pitäjiä (Pudasjärveä, Iitä, Muhosta ja Liminkaa) varten, mutta konselji ei myöntynyt hänen anomukseensa, siitä syystä että ensin oli tiedusteltava, tahtoivatko pitäjäin asukkaat itse perustaa lainausmakasiinin; jos eivät, niin sitten vasta yksityisillä henkilöillä oli oikeus perustaa sellaisia ja hakea maaherrain kautta niille vahvistusta.⁴ Anomustaan hän perusteli seuraavasti: koska rahvas oli arm. julistuksen 7. VIII. 1810 johdosta tehtyihin tiedusteluihin vastannut, ettei se tahtonut jatkaa pitäjänmakasiinilaitoksia, niin oli hänen tarkoituksensa tällä lainaus-

¹ A:n ansioluettelo, allekirj. 5. I. 1809, *O.L.S.* 1809; A. WILSKMAN: Släktbok II, 36; G. LÖNNBÄCK: Folkskoleidéns utveckling i Finland (1887) s. 44; Kansall. elämäkerrasto I s. 117—118; H. J. BOSTRÖM mt. s. 293; Oulun kirkonkirjat. — Vain Hyrynsalmella oli voitu yhdistää pitäjänkirjurin ja -opettajan toimet, joista viranhoitaja Spooft nautti jyväpalkkaa, mutta Sotkamolla ja Paltamossa yhdistäminen saattoi tapahtua vasta sitten, kun virassa olevat pitäjänkirjurit eroaisivat virastaan; toistaiseksi näissä oli määrä maksaa opettajille A:n lahjoittamat 50 riksiä vvs. vuosittain (E:n kirj. Turun konsistorille 25. II. 1811). E. todisti Spooftista (kirj. konsist:lle 29. XII. 1810), että tämä oli monen vuoden kuluessa aivan laiminlyönyt opetustyönsä kantaen kuitenkin siitä tulevan melkoisen palkan. Paltamon opettajanvirkaa oli hakenut pitäjän nm. Adam Elfving, jota E. ei suosittanut, koska tämä ei ollut koskaan hoitanut opetustyötä eikä laajalta maanviljelystoimeltaan saisi siihen aikaakaan; konsistori kuitenkin nimitti Elfvingin virkaan, koska hän oli ollut kirjoitettuna Turun yliopistoon ja perehtynyt maanviljelykseen sekä tunnettu säännöllisestä ja siivosta käyttäytymisestä — edellytettiin että Elfving eroaisi muista julkisista toimistaan. Konsistori koetti kontrahtirov. H. Wegeliuksen ja Paltamon kirkkoherran sijaisen välityksellä järjestää Spooftin ja Elfvingin valvontaa. Sotkamon pedagogintoimeen oli väliaikaisesti asetettu ent. koululainen Carl Adam Elfving, mutta hän oli luopunut siitä, joten virka jäi täyttämättä (konsist:n kirj. E:lle 16. I. 1811 ja 23. X. 1811, kaikki m. kirjt *O.L.S.*). — V. 1830 luovuttiin tästä järjestelmästä kokonaan.

² *KKv.* a. 1812 n:o 39. Vrt. Boström.

³ *TO.* pk. 5. IV. 1811 ja 17. VII. 1811.

⁴ A:n anomus 12. IX. 1811, *TO. SD.* 1811 642/6; *TO:n päätös* 28. I. 1813.

makasiinilla, paitsi köyhien auttamista hätävuosina, saattaa rahvas itsensä vakuuttuneeksi tällaisten laitosten hyödystä näillä seuduilla, missä kato niin usein riisti vähemmän varakkaalta niukan elatuksen. — Puheenaoleva viljamäärä lienee kuitenkin saanut hyvän menekin seuraavana nälkävuonna 1812—1813.

Vuosien 1810 ja 1811 vaiheilla, ja myöhemminkin, hän oli jossain yhteistoiminnassa Iissä asuvan luutnantti Stjerncreutzin kanssa, joutuen selkkaukseen Ehrenstolpen kanssa. Kenraalikuvernööri Steinheil kirjoitti Ehrenstolpelle Oulusta 31. VII/12. VIII. 1811, että Antell ja Stjerncreutz olivat hänelle valittaneet maaherran kieltäytyneen antamasta heille maksua heidän hankkimastaan salpietarista, 672 L R 8 R 24 $\frac{1}{3}$ luotia, jonka he olivat huutokaupassa ottaneet hankkiakseen v:n 1810 veroa vastaan, ja ettei maaherra edes ollut antanut heille niitä lähes 3,000 rpl. set., jotka tykistön päällikkö oli Vaasan lääninhallituksen kautta lähettänyt Ouluun heille annettaviksi.¹

Antell asui Iissä, ensin Brusilan talossa, sitten Kellon kylässä²; vuosien 1809—1811 henkikirjoissa hän on merkitty asuvaksi Kestilän talossa Etelä-Iin kylässä³. Virasta erottuaan Antell asui Nybyn tehtaalla, jonka hän pani uudestaan käyntiin. Tämän lasitehtaan oli 1785 perustanut Oulun kauppias, sittemmin hovineuvos Johan Matinp. Nylander (Saara Wacklinin »hovineuvos») Olhavan kylään Nybyn eli Säynäjöjan (Säynäjojan) tilalle, rakentaen sen yhteyteen myös sahan ja jauhomyllyn. Tehtaalle kuului laaja maa-alue metsineen, joista se sai kaiken tarvittavan puun; sen hakkaaminen ja vedättäminen antoi työansiota ympäris-

¹ *KKv.* 2 eksp. 1811 n:o 637 ja 699, vrt. n:o 128. — Antell lienee katsonut Stjerncreutzejä sukulaisikseen, sillä eräs Anna Elisabeth Antell (synt. 1765, kuollut Kemissä 1829) oli naimisissa kapteeni Jacob Abraham Stjerncreutzin (synt. 1752, kuoll. Kemissä 1832) kanssa v:sta 1783. Tällä oli kaksikin veljenpoikaa, jotka olivat Antellin kanssa yhteishommissa. Yllämainittu luutnantti lienee ollut luutnantti Anders Johanin (1747—1809) poika Johan Zacharias (1785—1845), joka otettuaan osaa viim. Suomen sotaan, erosi luutnanttina 1810 Ruotsin palveluksesta, puustellina Leistola Pohjois-Iissä; 1820 Iin pitäjän siltavouti ja seur. v. kruununnimismies; erotettiin 1829 syytettynä laittomasta vangitsemisesta; kuoli Leistolän puustellissa. — Toinen veljenpoika oli luutnantti Georg Fredrikin (1739—1811, kuoli Siikajoella) poika Johan Vilhelm, synt. 1765, ottanut kersanttina osaa Suomen sotaan 1788—1790, luutnantti 1799, eronnut sotapalveluksesta ja tullut ylijahimestariksi, kuoli Oulussa 1832. Hän lienee sama kuin I osassa s. 21 mainittu varamaaviskaali; ks. myös I s. 181 muist. 1. WASASTJERNA: Ättartaflor; S. sukutk.-seuran vuosik. 1926 s. 212.

² Släktbok II, 36.

³ V. 1812 on siellä hänen lankonsa Johan Engman, v:ina 1814—1816 ylijahimestari Johan Vilhelm Stjerncreutz; v. 1817 on Antell merkitty Kestilän ja Kurttilan omistajaksi. *O.LK.*

tön talonpoikaisväestöllekin. Villin erämaan karu maa muutettiin kunniksi pelloiksi ja karkoitettiin »Lemmon, Hiiden, Vuoripeikkojen ja muiden metsänolentojen pelko» (JACOB FELLMANIN sanontaa). Tehtaan yhteyteen syntyi kokonainen monikielinen siirtokunta, jolle hovineuvos kustansi kirkon, papin ja koulun. Nylander antoi tehtaan vävyilleen Falanderille. Vuodesta 1805 tehdas oli ollut lakkautettuna, mutta Antell osti sen 19. II. 1812 »brukspatron» Adolf Falanderilta ja hänen vaimoltaan Sofia Magd. Nylanderilta, ja näytettyään toteen omistavansa $\frac{5}{8}$ osuuden siihen, sai hän konseljilta 16. VII. 1812 oikeuden panna tehtaan uudelleen kuntoon, ja toimikin se ennenpitkää jotenkin entisellä voimallaan.¹ Antellkin teki anomuksen, että saisi tehtaalleen ottaa eri papin.²

Aikoen käyttää hyväkseen rauhankirjan ja keis. julistuksen 28. VIII/9. IX. 1812 myöntämää oikeutta Ruotsiin muuttamiseen, teki Antell siitä anomuksen ensin maaherralle ja sitten 9. I. 1816 (myöhästyen) konseljin talousosastolle, pyytäen, että muutto saisi jäädä seuraavaan kesään Nybyn lasitehtaan asiain vuoksi ja että hän silloinkaan, mikäli hänen asiansa vaativat, ei olisi muuttamiseen ehdottomasti velvollinen. Keisari myönsi 29. I. 1817 hänelle oikeuden muuttaa rauhankirjan määräysten mukaisesti. Jo 1816 hän luovutti Nybyn tehtaan langolleen John Engmanille.³

Antell ei käyttänyt hyväkseen keisarin myöntämää oikeutta Ruotsiin muuttaakseen. V. 1822 hän oli Iissä asioissa tehtaanhoitaja Engmanin kanssa.⁴ Samana vuonna paloi Oulun palon yhteydessä hänenkin

¹ TO:n lopull. päätös 15. II. 1813. Maanvilj. Aristoteles Nylander, joka omisti $\frac{3}{8}$ maista ja tehdaslaitoksista, selitti, etteivät hänen varansa myöntäneet osanottamista niin laajaperäiseen ja kalliiseen tehdasyritykseen, kuin A. oli suunnitellut ja jo osaksi toimeenpannut. — V:n 1813 henkikirjoissa on merkittynä 3 lasinpuhaltajaa, seur. v. lisääntyi niiden lukumäärä 7:ään ja v. 1816 8:aan, jolloin myös oli 9 mies- ja 5 naispalvelijaa. Engmanin aikana oli lasinpuhaltajia vv. 1817—1824 vuosittain 7, 10, 13, 11, 9 ja 8 (v. 1817 oli 15 renkiä ja 11 piikaa, v. 1824 oli 20 työmiestä). V:sta 1825 Antellin aikana oli taas 7 puhaltajaa, vähentyen v. 1830 5:een ja 1834 4:ään. Vrt. VILHO ANNALA: Suomen lasiteollisuus I s. 73—83.

² TO. pk. 5. IV. ja 16. IX. 1814; anomukseen kaksinkertaisista virkavuosista ei suostuttu.

³ John Engman oli nainut hovineuvos Nylanderin veljen »Kivi-Tanelin» (Daniel Nylander Matinp.) tyttären Margaretan. Aikaisemmin hän oli tehnyt anomuksen saada perustaa Iin pitäjässä sijaitseville Kurtti ja Kestilä nimisille tiloilleen laivaveistämön, lasitehtaan ja viinapolttimon, peruuttaen sittemmin tämän anomuksen (ks. TO. pk. 12. II. 1812 ja 12. VIII. 1813); 27. VI. 1816 oli TO:ssa esillä hänen keisarille tekemänsä anomus, jossa hän uudisti A:n anomuksen tehtaan saarnaajan virkavuosista; keisari hylkäsi sen (TO. pk. 13. II. 1818).

⁴ V. HO. KD. 1822.

kaupunkitalonsa irtaimistoiheen.¹ Nybyn omistajaksi tai hoitajaksi hän on merkitty vuosien 1825—1833 henkikirjoissa. Suomen tullihallituksen ylitirehtööriksi hän tuli 30. IV. 1828 ja erosi tästä toimesta 9. VI. 1831, saaden eläkkeen. Senjälkeen hän eli Iissä Akolan taloon kuuluvassa »Torpassa», jossa hänen hienoon, vaikkakaan ei varakkaaseen, kotiinsa usein kokoontui laaja seurapiiri; Akolan päärakennus sanotaan olevan hänen rakennuttamansa.

Antell kuoli lapsetonna Oulussa 2. IV. 1835. Hän oli naimisissa oululaisen kauppiaantyttären Anna Catharina Engmanin, Oulun pormestarin Matts Schröderin lesken kanssa, joka oli synt. 17. II. 1773 ja kuoli Oulussa 18. II. 1846. Heidän luonaan asui v:n 1810 vaiheilla »demoiselle» Lovisa Dupuis, synt. 16. II. 1794; joutui sitten naimisiin postinhoitaja Erik Wilh. Fabritiuksen kanssa, joka oli synt. 10. I. 1782.²

*

Se tapaus, joka lopullisesti johti Antellin ja Ehrenstolpen väliseen riitaantumiseen, oli kyllä tapahtunut jo maaliskuun lopulla, siis pian senjälkeen kuin Ehrenstolpe oli saapunut Ouluun. Kuitenkaan ei varsinainen riitaisuus alkanut vielä keväällä — pormestari Liljedal oli päinvastoin mitä ystävällisimmissä väleissä maaherran kanssa — ja koko kesän ajankin säilyi nähtävästi vielä rauha maassa, sillä Antell asui kesäisin maatilallaan Iin pitäjässä, jossa hän perheineen oli henkikirjoissa. Mutta kun Antell syksyllä muutti kaupunkitaloonsa Ouluun, oli hän heti yllyttämässä muita maaherraa vastaan.³

Sitä ennen olivat kuitenkin uuden maaherran ja pormestarin, laamanni Liljedalin, väliset »kuherruskuukaudet» loppuneet. Kesällä näet sattui se tapaus, joka sai Liljedalin huomaamaan, ettei Ehrenstolpe ollutkaan »sellainen, joksi hän oli hänet luullut», ja senjälkeen hänkin oli valmis taistelemaan maaherraa vastaan. Tilapäinen sairaus ja virkavapaus oli kesällä esteenä tähän,

¹ Släktbok II, 35—36.

² Oulun kirkonkirjat; WILSKMAN: Släktbok II, 35—36; Kansall. elämäkerrasto I s. 118 (Antellin kuvakin); Winterin kok. SVA.; H. J. BOSTRÖM mt.; JACOB FELLMAN: Anteckningar I s. 360—362; lääninhallituksen kert. maanviljelyksestä jne. v. 1816 TO.KD. 1816 34/184; »Kaleva» v. 1911 n:o 285 (»Iin pitäjän numero»).

³ »Alt andades sämja, välvillighet och förtroende, intils Lagman Antell olyckeligvis inflyttade till staden, som uppäggade alla spridda oenighetens frö», kirjoittaa E. 9. IV. 1811 V.HO:lle jätetyssä selityksessään (TO.SD. 1814 pag. 86, n:o 2).

mikäli virkatoimet olivat kysymyksessä, joten hänenkin puoleltaan vastarintaan nouseminen siirtyi syksyyn.

Silloisille oloille kuvaavaa on, että Liljedalin riitaantumisen Ehrenstolpen kanssa aiheutti venäläinen upseeri, jota maaherra tahtoi kovistaa hänen laittomien toimenpiteittensä vuoksi, nim. kapteeniluutnantti Martinkevits, joka sitten niistä sai rangaistuksensa menettäen upseeriarvonsa (ks. I s. 70—81), ja että Ehrenstolpe samalla joutui myös paikallisen ylipäällikön kenraalimajuri Rachmanovinkin vihoihin.

Tämä selkkaus syntyi eräästä aluksesta, jonka Liljedal oli ostanut. Hän on antanut asiasta seuraavat tiedot. Ruotsalaisen armeijan poistuttua oli Oulun satamaan jäänyt kaikkiaan 12 alusta, joista kuitenkin vain pari julistettiin sotasaaaliiksi ja muut jäivät omistajainsa vapaasti käytettäviksi. Näiden jälkimmäisten joukossa oli myös pieni kaljaasi »Carl Fredric», jonka omistaja oli Fredrik Stenhagen, kotoisin Skellefteåsta, ja laivurina A. M. Söderholm. Omistaja oli saanut käskyn, niinkuin muutkin laivanomistajat, panna aluksensa kuntoon elatusvarain kuljettamista varten Länsipohjaan (ks. I s. 69). Kun se myrskyssä oli joutunut hiekkasärkälle, osti Liljedal 4 p. kesäk. 1809 aluksen maksaen siitä 1,900 riksiä vvs. — myyjästä oli Liljedalin väitteen mukaan Länsipohjan valloituksen johdosta myös tullut »Venäjän alamainen» — ja käytettyään kaljaasin karilta irroittamiseen, korjauttamiseen ja takluttamiseen vielä 700 riksiä (uudeksi nimeksi annettiin »Annette») vuokrasi sen Martinkevitsille, joka varusti sen kanuunilla ja kuljetutti sillä kruunun rahtia (ks. I s. 82—83). Siitä huolimatta, näin Liljedal kertoo ystävälleen kenraali J. F. Aminoffille, oli maaherra »pyytäen riitaa» Martinkevitsin kanssa »viekoitellut sävyisän (from) kenraali Rachmanovin ottamaan sen takavarikkoon», koska se muka ostettaessa oli kuulunut Länsipohjan kauppiaalle ja siten sota-oikeuden mukaan oli kruunun omaisuutta. Liljedal ihmetteli ja oli katkera siitä, että k.o. aluksista vain hänen aluksensa oli saanut tämän kohtalon, ja vaati korvausta kustannuksistaan.

Ehrenstolpe puolestaan kertoi keisarille, että Liljedal yhdessä Martinkevitsin kanssa oli petoksella vallannut itselleen erään laivan, jonka ruotsalaiset peräytyessään olivat jättäneet Oulun satamaan ja joka siis valloitusoikeudella kuului kruunulle.

Ehrenstolpe oli antanut siitä tiedon Rachmanoville, joka ottisen kruunun haltuun. Liljedal oli, halventaakseen maaherran persoonallista arvoa, panetellut muille, että maaherra oli petollisesti ilmaissut hänen salaisuutensa ja ryöstänyt hänen omaisuutensa.¹

Kuinka asianlaita lähemmin olikaan, Liljedal, joka oli aluksen velaksi ostanut, oli täten joutunut kärsimään ankaran taloudellisen tappion. Vaikka hän vetosi korkeiden päälliköiden (kenraali Kamenskin, joka oli asunut hänen luonaan ja joka lämpimästi puolusti hänen oikeuttaan, sekä kenraalikuvernöörien Barclay de Tollyn ja Steinheilin) välitykseen — ja vaikka Ehrenstolpekin, kuten tämä itse vakuuttaa, oli puhunut hänen puolestaan —, osoittautui kuitenkin vaikeaksi ja pitkälliseksi saada menetetyistä aluksesta korvausta. Kenraali Rachmanov oli, kertoo Liljedal, pahoitellut kovin tekoaan ja oli senjälkeen hänkin puolestaan leppymättömästi suuttunut Ehrenstolpeen. Tällä suuttumuksella Ehrenstolpea vastaan, joka venäläisten upseerien keskuudessa näyttää tulleen verrattain yleiseksi, on huomattava merkitys kertomuksessamme.²

¹ Ks. edellä s. 15 muist. 1. — E. käski 8. VII. 1809 O. mstr:n tutkia, kuuluiko alus keisarill. kruunulle vai eikö, sekä oliko ent. omistajalla oikeutta myydä alus. *O.LS.* n:o 358. — Valloittaja näkyy suhtautuneen Länsipohjaan toisin kuin Suomeen, joka oli julistettu Venäjän maakunnaksi; vrt. edempänä s. 231 muist. 2.

² Liljedalin valitus lykättiin amiraliteettioikeuteen, joka antoi varamiraali Sablinille käskyn lunastaa aluksen kruunulle. Mutta kun mainittu alus sillävälän oli hukkunut (se oli ajautunut Luulajan rantaan; 4 p. kesäk. 1810 E. kuulutti sen myytäväksi yleisessä huutokaupassa, joka pidettäisiin Torniossa 11/23 kesäk.), kieltäytyi Sablin maksamasta; tästä valitettiin meriministerille. Asia joutui sitten esille siinä tutkimuksessa, joka Viaporissa toimitettiin useiden, etupäässä Ehrenstolpen tekemäin syytösten johdosta Martinkevitsiä vastaan (ks. I s. 79—81). Tutkijakomissio ni päätti esittää keisarille, että kruunu maksaisi aluksen, joka ehdotus sai keisarin hyväksymisen ja vahvistuksen. Asia riipui senjälkeen meriministeristä, eikä L. vielä 13. IX. 1813 tiennyt, kuinka se oli päättynyt. — Ks. Liljedalin kirj:t E:lle 5 ja 7. VII. 1809 *OM.* Domboks alig. 1809 sekä kirjeet Aminoffille 20. I. 1809, 16. II. 1810 ja 13. IX. 1813 Riilahden kok. n:ot 20 ja 8, -SVA., ja E:n kertomus keisarille, ks. s. 100. — Liljedal pyysi Aminoffia välittämään hänen edukseen, kun tämä kevättälvella 1810 kävi Pietarissa suomalaisten upseerien edustajana.

Olipa Liljedalilla osaa toisessakin alusselkkauksessa, joka myös joh-

Kärsimänsä taloudellisen tappion lisäksi Liljedal sai kokea sellaistaakin vastoinkäymistä, että hän huolimatta uhrauksistaan ja ponnistuksistaan venäläisen armeijan hyväksi ei saanut tästä persoonallista tunnustusta, kuten lääninkamreeri Tulindberg ja lääninsihteeri Snellman olivat saaneet (ks. I s. 84—85). Syys-täpä hän tunki katkeruutta: » — kerjurinsauva on palkintoni kaikesta työstäni ja vaivannäöstäni kriittillisellä ajankohdalla», kirjoittaa hän Aminoffille 4/16 p. helmik. 1810.¹

tui halusta auttaa sotajoukon kuljetusta. Kellarimestari Nils Öberg oli ostanut erään gefleläisen kaljaasin, joka syksyllä 1808 myös oli jäänyt Oulun satamaan talveksi. Liljedal oli kesällä 1809 antanut Öbergille oikeuden varustaa aluksensa muonankuljetusta varten venäläiselle sota-väelle. Kun laiva joutui vihollisen käsiin, oli taaskin vaikeaa saada siitä korvausta, joka kuitenkin olisi ollut sitä kohtuullisempaa, kun Öberg, ilmoituksensa mukaan, oli ensimmäinen, joka oli ollut valmis omalla kustannuksellaan, melkein pä yli varojensa, varustamaan laivansa venäläisen armeijan tarpeisiin, hetkellä, jolloin se oli ollut mitä ankarimmassa muonavarojen puutteessa (vrt. I s. 75). Ehrenstolpe väitti Liljedalin tehneen omavaltaisesti, poiketen hänen aikaansaamastaan järjestelystä (ks. I s. 69—70), antaessaan omin päin luvan alukselle ilman vahvistetua certepartiaa ja laivan arviointia (toisessa yhteydessä hän sanoo Martinkevitsin pakottaneen Öbergiä tähän). Kkuv:n viran puolesta annettiin Öbergille useita lupauksia ja käskettiin maaherraa kehoittamaan Öbergin velkojia odottamaan; vasta toukok. 1817 myönnettiin pyydetty korvaus 2,300 pankkoriksiä sekä maksamatta oleva rahtimaksu (KKv. a. 1810 n:o 1).

¹ Harvennus minun; tarkoittaa tietysti ven. armeijan kriittistä asemaa. Tammik. 20 p. 1810 hän kirjoitti Aminoffille: »Keisarillisen armeijan saapuessa Ouluun olin yksinäni sekä maaherra että pormestari, hommasin itse kaikki, sillä maaherra oli kuollut ja hänen virastonsa rappiolla kamreerineen, joka huvittelihen kapakoissa (vrt. I s. 22). Siitä huolimatta on tämä tullut konseljnin jäseneksi, saanut Keisarilta kolme palkintoa, sormuksen, tähden ja kamarineuvoksen tittelin, lääninsihteeri asessorin nimen ja sormuksen, minä, vaikka Kreivi Kamenski on minua suosittanut, — en mitään. Mutta se on pikkuasia, en ole kateellinen kenellekään siitä, mitä hän on saanut. En pyydäkään kaikesta vaivannäöstäni muuta kuin oikeutta ja korvausta siitä, mitä laittomasti on minulta ryöstetty.» (Riilahden kok. n:o 20.) — Samoin eräässä selityksessä TO:lle kesällä 1810 hän sanoo: »Alam. oheenliitettyillä todistuksilla — —, joita ovat antaneet kenraaliluutnantti ym. Tutškov, kenraalimajuri ym. Rachmanov sekä komendantti eversti Gerngross, todistetaan syvimm. alamaisuudessa [maistraatin] puheenjohtajan suhtautuminen T.K.M:nne armeijaan aikana, jolloin ahdinko kaupungissa oli vielä suurempi ja jolloin täällä ei ollut mitään maaherraa, vaan [maa-

Liljedalkin näytti siis olleen halukas taloudelliseen yritteliäisyyteen — hänkin, kuten niin usea sen ajan virkamies, erityisesti laivanvarustamisen alalla.¹ Mutta muuten hän oli luonteeltaan melkoista vähemmän rohkeaoitteinen kuin tarmokas Kemin tuomari. Vaikka hänkin oli herkkä kiihvastumaan ja liioittelemaan, voi hänessä myös todeta vanhan tuomarin pyrkimystä tasapuolisuuteen ja oikeamielisyyteen, vieläpä Ehrenstolpeakin kohtaan (ks. esim. I s. 123). Iältään hän oli Antellia toistakymmentä vuotta vanhempi, lähes yhdenikäinen Ehrenstolpen kanssa. Kun hän jo v. 1812 siirtyi Vaasaan saatuaan edellisenä vuonna määräyksen hovioikeuden kanneviskaaliksi, jossa toimessa hän kuoli v. 1814, ei hän voinut yhtä pitkäaikaisesti kuin Antell olla mukana taistelussa maaherraa vastaan. — Huomattakoon, että hänelläkin oli vaikutusvaltainen tuttavuus, mainittu kenraali J. F. Aminoff; minkäverran tästä oli hyötyä Liljedalille hänen oikeustaistelussaan, ei tule selville. Myös venäläisten korkeiden päälliköiden tuttavuutta, ne kun olivat asuneet hänen luonaan, saattoi hän käyttää hyödykseen.²

*

Kysymys, jonka yhteydessä oululaisten nurjamielisyyttä Ehrenstolpea vastaan ensi kerran laajemmalti puhkesi julkiseksi ja järjestyi yhteiseksi vastarinnaksi, koski maaherranasuntoa, joka Ehrenstolpelle antoi odottamattoman paljon huolta ja harmia.

Oulussa ei ollut erityistä maaherranvirkataloa, vaan maaherralla oli vuotuinen määräraha, 333 riksiä 16 kill. hop., asun-

herranjvirasto, jolla ei ollut ja jolla ei tarvinnut olla tekemistä sairaushuoneiden suhteen ja jota ei koskaan vaivattu valituksilla.» (Carellintalon a., ks. VI lukua).

¹ Vrt. DANIELSON-KÄLMARI: Aleks. I:n aika, V s. 201.

² Olof Erik Liljedal (kirjoitti nimensä Ol. Liljedal) oli synt. Skånessa 16. II. 1756; Vaasan kämnerinoikeuden puheenjoht. 15. V. 1781; hoitanut 1782 ja 1783 Vaasan pormestarintointia; 13. VIII. 1785 Vaasan HO:n auskultantti; s.v. nimitetty Pohjanmaan rykmentin auditööriksi; 19. XI. 1799 Oulun pormestariksi ja saanut 29. VII. 1802 laamannin nimen; 26. VIII. 1811 V.HO:n kanneviskaaliksi. Kuoli Vaasassa 3. VIII. 1814. Naimisissa v:sta 1789 Kaisa Beata Högmanin kanssa (Lappfjärdistä), joka kuoli Pietarsaareissa 1847. Lapsia yksi tytär ja neljä poikaa. (Ansioluettelo TO.pk. 1811; *KKv.* 2 eksp. 1811 n:o 791; Vinterin kok. *SVA*; Oulun kirkonkirjat; *H. J. Boström*: Vasa Hofrätts Presidenter etc.).

non ja virkahuoneiden vuokraamiseksi. Edelliset maaherrat olivat tähän tarkoitukseen vuokranneet makasiinihallitukselta asunnon ns. Kruununpolttimotalon suuresta asuinrakennuksesta, joka sijaitsi kosken äärellä Rysänkarisaaressa¹; ensimmäisenä sen vuokrasi v. 1791 parooni Carpelan (vuokramaksuna 83 riks. 16 kill. vvs.), jonka kontrahti, makasiinihallituksen kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti, siirtyi hänen seuraajalleen Edelsvärdille; maaherra Langelle taas siirsi 15 p:nä heinäk. 1805 vuokraoikeutensa everstiluutnantti Gustaf Fahlander, joka julkisessa huutokaupassa v. 1804 oli tarjonnut enimmän eli 80 pankkoriksiä. Kun Lange sodan aikana kuoli, pantiin hänen vapaaksi joutuneeseen asuntoonsa marraskuussa 1808 suomalaisen armeijan sairaita; Oulun jouduttua venäläisten käsiin siirrettiin puolustavan armeijan sairait pois ja venäläisiä sotilas-sairaita tuotiin sijaan. Ehrenstolpe kertoo jo Pietarissa maaherraksinimityksen saatuaan kuulleensa oululaisilta Suomalaisen lähetyskunnan jäseniltä tämän asunnon kohtalosta. Hän oli heti kääntynyt kenraalikuvernööri Sprengtportenin puoleen neuvoa kysyen, ja oli saanutkin luvan asua Polttimotalossa samoin ehdoin kuin edellisetkin maaherrat, kunnes keisari lähemmin päättäisi maaherranvirkatalosta²; antoipa Sprengtporten vielä määräyksenkin kenraali Tutškoville, että tämän tuli luovuttaa talo maaherralle, ja lupasi toimittaa tarvittaessa sitä varten keisariltakin käskyn. Kun Ehrenstolpe oli saapunut

¹ Tämä puinen 2-kerroksinen päärakennus on vieläkin olemassa, kuultuun nykyään lääninsairaalaan, joka siirrettiin siihen v:n 1822 palon jälkeen (SAARA WACKLIN tuntee nimitykset »Pränni» ja »Prännisaari»; nyk. sairaalan kivisen päärakennuksen keskiosa on entistä polttimoa, ilm. ARVI TURAKKA). Polttimolle kuului kaksi makasiinia sekä joitakin ulkokuoneita. Toinen makasiineista ns. Mallasrakennus (Mälthuset) eli kruununvarastomakasiini sijaitsi manterella polttimoa vastapäätä; sen hoitajalla kr.vouti Lilljeqvistillä oli ennen sotaa ollut suuren asuinrakennuksen alakerrassa eri huoneistonsa, 5 huonetta, joihin kuului oma eteinen ja porras — huoneistoa kutsuttiin senjohdosta »Lilljeqvistin huoneiksi». — Tällä hetkellä Mallasrakennuskin oli sotaväen hallussa. — Lyhyiden vuoksi käytän tuosta päärakennuksesta (Kronobränneribygnaden) nimitystä Polttimotalo.

² Sprengtportenin todistus, kirjoitettu E:n pyynnöstä Hietalassa 10. VI. 1812. — Buxhoevden oli jouluk. 3/15 p. 1808 tehnyt kontrahdin talon ostamisesta maaherranasuntaloksi, ks. s. 85.

Ouluun ja näyttänyt Tutškoville mainitun käskykirjeen, selitti tämä suostuvansa talon luovuttamiseen, kunhan maaherra vain osoittaisi tarpeeksi sijaa lukuisille armeijan sairaille. Koska kuitenkin jo lääninlasaretti ja useita yksityisiä huoneita oli siihen tarkoitukseen otettu, sopi hän Tutškovin kanssa asian lykkäämisestä myöhempään. Hän kertoo koettaneensa, asuen toistaiseksi »en garçon», vuokrata muita huoneita, mutta huomaneensa sen mahdottomaksi suuren sotilasmajoituksen vuoksi: rikkaimmillakin kauppiaille oli itsellään vain yksi tai kaksi huonetta hallussaan.¹ Ei myöskään onnistunut hänen yrityksensä ostaa itselleen Fellmanintaloa, minkä hän oli antanut kauppias H. V. Granbergin tehtäväksi, sillä kauppias John Franzén oli sen jo ennättänyt ostaa. Näin ollen ei ollut jäljellä muuta keinoa kuin asunnon hankkiminen pakko-otolla majoitustietä. Jo ennen Ouluun saapumistaan hän oli tätäkin keinoa pitänyt silmällä: kauppias C. M. Engman oli maaherranvirastolta 27 p. helmik. pyytänyt toimenpiteeseen ryhtymistä Ehrenstolpen majoittamiseksi kauppias J. Engmanin luo, ja maaherranvirasto (Tulindberg ja Snellman) päättikin samana päivänä, että maistraatin oli yhdessä komendantinviranomaisen kanssa kiireimmittäin asetettava mainittu asunto maaherran käytettäväksi.² Jostakin syystä asia oli sillä kertaa rauennut, ja sen jälkeen maaherran asiamies Granbergkaan ei »tiennyt muuta neuvoa», kuin että maaherra pyytäisi joko hänen taloaan (III kortt. n:o 22) tai Fellmanintaloa (IV: 72—73); hän näet otaksui raatimies Carströmin (jonka puoliso oli Catharina Montin, kauppias Isaac Fellmanin sisaren tytär) ostavan sukuun tämän viimeksimainitun talon, jonka Franzén oli ostanut, ja senvuoksi hän kehoitti maaherraa puhumaan asiasta Carströmin itsensä kanssa.³ Ehrenstolpe noudattikin neuvoa: turvautuen virkamahtiinsa hän antoi 8 p. heinäkuuta maistraatille (majoit-

¹ E:n kirj. TO:lle 8. I. 1811 TO.KD. 1811 n:o 10/199 ym. Vrt. I s. 98—99.

² » — äger att — — utse och tillhandshålla — —». O.LS. SD. 1809 ja päätös n:o 40.

³ Granbergin kirjelappunen E:lle ilman päivämäärää oikeusjuttujen yhteydessä. Sekä Granberg että Franzén olivat »nuoria naimattomia kauppiaita», joiden talot joutivat majoitustarkoitukseen (E:n selitys HO:lle).

tuskomitea ei vielä tähän aikaan välittänyt asuntojen hankkimista) seuraavan käskyn:

»Kun nyt lähden matkalle Porvooseen käydäkseni syvimässä alamaisuudessa H. Keis. Maj:nsa ja uuden kenraalikuvernoörimme luona velvollisuudenmukaisen kunnioituksen ja arvannon osoittamiseksi eikä suinkaan persoonallista etua tavoittelakseni, vaan pikemminkin hankkiakseni minulle arm. uskotun läänin kaupungeille ja maalle siellä (å stället) jotakin hyvää ja hyödyllistä, niin saan täten kehoittaa Hyvinarvoisaa Maistraattia yksissäneuvoin kaupungin vanhimpain kanssa valitsemaan sopivia huoneita, joihin perheineni voisin asettua asumaan, kunnes tarpeelliset järjestelytoimet voidaan suorittaa maaherran asutuskysymyksen suhteen niin täällä kuin muuallakin; sitä enemmän rohkenen toivoa Hyvinarv. Maistraatin ja Porvariston tähän suostuvan (denna benägenhet), kun olisin helposti voinut ottaa takaisin Polttimotalon, jossa edeltäjäni ovat asuneet, mutta josta olisi ollut seurauksena, että sairashuoneeksi olisi täytynyt ottaa asukkaiden taloista yksi tai useampia, mikä olisi varmasti tuottanut enemmän ikävyyksiä, puhumattakaan tartunnan levittämisestä ym.

Olen siis tässä, kuten vakuutan aina vastakin tekeväni, uhrannut yksityisetuni yhteisen hyvän vuoksi. Saan ehdottaa joko Fellmanin tai Granbergin taloa; ja kun omistajan täytyy luovuttaa koko talo sitä vuokraa vastaan, jonka H.K.M. armossa on myöntänyt, niin seuraa, että hänen talonsa ei voi tulla muun majoitusrasituksen alaiseksi — —.»

Käskystä puuttuu varmennus, eikä se ole myöskään annettu maaherran virkahuoneesta; lääninhallituksen kirjeiden joukossa sitä ei ole.

Viittauksellaan »jonkin hyvän hankkimisesta» läänille Porvoon matkalla maaherra tarkoitti erittäinkin yritystä majoitusrasituksen rajoittamiseksi ruotsalaisten asetusten määräämiin rajoihin, joka kuitenkin ei onnistunut (ks. I s. 109). Vakuuttelu, ettei hänellä suinkaan ollut omia etuja valvottavanaan, saattaa pikemminkin epäilemään päinvastaista, kuten asianlaita olikin!

Oulussa vakaantui ennen pitkää se mielipide, että Ehrenstolpe tällä käskyllään oli ylittänyt virkavaltaansa ja että sitä ei olisi saanut totella. Pormestari Liljedalkin kertoessaan siitä

seuraavan vuoden toukokuussa J. F. Aminoffille huomauttaa nimenomaan olleensa siihen aikaan sairaana, tahtoen siten antaa tietää, että jos hän olisi ollut virantoimituksessa, niin hän ei olisi noudattanut käskyä.¹ Maistraatti, jonka vt. puheenjohtajana silloin oli kämnerinoikeuden esimies Ephraim Cajanus, totteli kuitenkin Ehrenstolpen käskyä vastustelematta. Kokouksessaan 10 p:nä heinäk. maistraatti ja porvaristo katsoivat maaherran esityksen sitä otollisemmaksi, kun se oli uusi todistus hänen suosiollisesta huolehtimisestaan kaupungin hyväksi. Kauppiat Franzén ja Granberg kutsuttiin 12 p:nä heinäk. pidettävään maistraatinkokoukseen asiasta kuulusteltaviksi. Granberg selitti, että hänen talonsa ei sopinut maaherran käytettäväksi, kun siltä puuttui ulkokuoneita, mutta Franzén oli valmis omasta ja veljensä puolesta luovuttamaan maaherralle hänen tarjomaansa vuokraa vastaan Fellmanintalosta Torikadun puoleisen yläkerran sekä poikkikadun puolelta kaksi kamaria ja keittiön sekä leivintuvan, kellarin, tallin, navetan ym. tarpeelliset ulkokuoneet.² Samana päivänä maistraatti vuokrasi mainitut huoneet määräämättömäksi ajaksi maaherran perheelle tämän tarjoamaa vuokraa vastaan, ja senjälkeen huoneet korjattiin, niin että maaherra pääsi palattuaan Turusta elokuun 19 p:nä taloon asumaan. Nyt vasta hänen perheensäkin muutti Ouluun, mikä asunnon puutteessa oli aiemmin ollut mahdotonta. — Lääninsiht. J. Snellmanin huoleksi oli maaherra ennen Porvooseen lähtöään antanut huonekalujen ostamisen tai lainaamisen sekä virastohuoneiden vuokraamisen.³

Käskykirjeessä mainittu H.K.M:nsa myöntämä vuokratilaisuus tarkoittaa maaherranpalkkaan kuuluvaa 333 riksin määrärahaa asunnon ja virkahuoneiden hankkimiseksi. Asuntojen vuokrat olivat kuitenkin niin kohonneet, että tämä summa ei enää tarpeeseen riittänyt. Yleisiin tarpeisiin otettujen asuntojen vuokrain suuruudeksi määrättiin maaherran toimesta maistraa-

¹ Ks. s. 141. — Liljedal oli 14. VI. 1809 pyytännyt virkavapautta lyhyeksi ajaksi terveysveden juomista varten (och som han skulle dricka brund — Oulussa oli näet terveyslähde). (Domboks alig. 1809, OM.)

² Oecon. prot. 1810 ja Domboks alig. 1809, OM.

³ E:n »Promemorial» Orrhjelmille, ks. I s. 221, ja E:n m. kirj. mstr:lle 8. VII. 1809.

tinkokouksessa syysk. 20 p. 1809 18 % vuodelta eli $1\frac{1}{2}$ % kuukaudelta talon (palovakuutus)arvosta (ks. I s. 111), ja tätä vuokraperustetta maaherra tahtoi soveltaa Fellmanintalon vuokramaksuunkin, kun hän maistraatinkokouksessa syysk. 25 p:nä vaati sitä kokonaisuudessaan haltuunsa. Sama maksuperuste tuli vuokrasopimukseen Carströminkin kanssa, joka samaan aikaan osti tämän talon sukuun. Mutta tämän sopimuksen mukaan nousi Fellmanintalon vuokra, ilman virkahuoneita, suuremmaksi kuin kumpaankin tarkoitukseen yhteensä määrätty vuokratuotto.

Tämän vuokrahintojen nousun vuoksi Ehrenstolpe mainitsellaan Porvoonmatkalla, jolloin hän (Turussa) kenraalikuvernööri Barclay de Tollylle esitti muitakin yksityisiä toivomuksiaan (erittäinkin palkkaansa koskevia, ks. s. 89), myöskin kieltäytyi hankkimasta mainitulla 333 riksin vuokratuotolla asuntoa ja virkahuoneita; ja hän väittää kenraalikuvernöörin suostuneen tähän oikeuttaen hänet ottamaan huoneet, mistä niitä kohtuhintaan oli saatavana, ja maksamaan kruununkassasta vuokrasumman. Tämän perusteella hän lokakuun 1 p:stä lukien maksatti vuokrat lääninrahastosta ja lakkasi samasta päivästä alkaen myös nostamasta vuokratuottoaan.

Maistraatin toimenpiteisiin Ehrenstolpe oli vielä kuitenkin siinä kohden tyytymätön, että taloa ei oltu hänelle luovutettu kokonaisuudessaan. Alakerta ulkokuoneineen oli talonomistajan Carströmin ja kaupungin- ja lasaretinlääkärin tri Cargerin hallussa; yläkerrassa oli kaksi huonetta eräällä naisella. Ehrenstolpe oli otaksunut, että nämä Mikkelinpäivästä muuttaisivat pois, mutta Carger oli hänen tietämättään saanut talonomistajalta luvan asua huoneissaan edelleen. Ehrenstolpe ei kuitenkaan suostunut siihen, että hänen asumatalossaan oli muita asukkaita, vaan vaati, kuten mainittu, 25 p:nä syysk. sekä uudestaan 1 p:nä lokak. maistraatinkokouksessa talon luovuttamista kokonaisuudessaan hänen haltuunsa kruunun laskuun ja käski tekemään siitä puolen vuoden välikirjan. Carströmin suullisen kysymyksen johdosta hän viimeksi mainittuna päivänä vastasi kirjeellisesti, ettei hän ollut odottanut, että hänen täytyisi tyytyä asumaan talossa kolmen muun talouden kanssa. Koska keisari, hänen herransa, oli niin mahtava, että hänen

käskynhaltijallaan »voi» olla tarpeeksi tilaa, vaati hän siis, että hänen haltuunsa annettaisiin koko talo huoneineen ja aittoineen; näitä hän ei saattanut luovuttaa kenellekään, koska hänen asuntotalonsa yhteyteen ei sopinut rihkamapuoti eikä [muukaan] kauppaliike.¹ — Sittemmin hän kuitenkin myöntyi siihen, että kireän majoituskauden vuoksi tohtori Carger, jonka työ oli niin välttämätön, toistaiseksi saisi asua alakerrassa, kunnes hänelle voitaisiin hankkia huoneet, mutta heti piti karkoittaa yläkerrassa oleva nainen, joka ei harjoittanut porvarillista elinkeinoa ja jolla siis ei ollut oikeutta asua kaupungissa muiden vahingoksi.²

Kun rauhanteon jälkeen venäläinen valloitusarmeija oli ennättänyt suorittaa takaisinmarssinsa, joka, kuten muistamme, marraskuun aikana Oulussa kiristi majoitusrasituksen äärimilleen, oli maaherralla kiire saada Cargerin pois tieltään. Oulussa luultiin, että hänellä siihen oli erityiset syyt. Antell kertoo, että Ehrenstolpe näihin aikoihin julkaisi »ne kaksi loistavaa avioliittoa, jotka kaksi hänen tyttärtään oli tehnyt kahden venäläisen kenraalin kanssa»; alakertaa muka tarvittiin näitä vävyjä varten, joiden odotettiin saapuvan Ouluun.³ Kysymyksessä ei kuitenkaan vielä voinut olla muuta kuin kihlaukset, sillä vasta v. 1811 ja 1813 maaherra sai itselleen upseerivävyjä, jotka nekään eivät vielä silloin olleet kenraaleja. Ehrenstolpen vanhin tytär Hedvig Charlotta kyllä vietti jo jouluaattona 1809 häitään tullinhoitaja Anton Ludvig Runebergin kanssa. Mutta muistetakoon lisäksi, että maaherra tarvitsi runsaasti tilaa ei ainoastaan lukuisalle perheelleen, vaan myös maaherran velvollisuuden mukaisen runsaan vieraanvaraisuuden harjoittamiseen, johon erityisenä aiheena oli se, että Oulu oli Pohjanlahden ympäri kulkevan Ruotsin ja Venäjän välisen tien varrella ja siten tärkeä pysähdyspaikka lukuisille matkustaville arvohenkilöille, kaupungissa majailevista upseereista puhumattakaan. Mainitut kihlauksetkin ovat siten helposti ymmärrettävissä.

¹ Domboks alig. 1810, *OM*.

² E:n varmentamaton käskykirje mstr:lle 10. X. 1809.

³ A:n selitys V.HO:lle. — W. SÖDERHJELM: J. L. Runeberg I s. 32. (ruots. p., Hels. 1904) kertoo: »— — ja niin meni esim. kokonaista kaksi neitiä Ehrenstolpe, maaherran tyttäriä ja tullinhoitaja Runebergin vaimon sisaria, vielä sodan riehuessa naimisiin venäläisten upseerien kanssa.» Tekijä ei voinut ilmoittaa lähdeään.

Mikä olikaan syynä laajemman huoneiston tarpeeseen, niin kun Carger ei hyvällä tahtonut muuttaa, maaherra jouluk. 5 p:nä antoi käskyn, tällä kertaa majoituskomitealle, joka tähän aikaan maistraatin rinnalla hoiti majoitusasioita, että se yhdessä maistraatin kanssa valitsisi tri Cargerille tarpeelliset huoneet (kaksi kamaria, salin, keittiön ym.), joista maksettaisiin saman perusteen mukaan kuin sairaaloiksi otetuista yksityistaloista, kunnes lääninlasaretissa sairaiden luku vähentyisi niin paljon, että lasaretinlääkärin voisi sijoittaa siellä olevaan (toimitsijan) asuntohuoneistoon. Mutta nyt maaherra kohtasikin vastarintaa: takana muka oli Antell, joka »millä hinnalla hyvänsä» koetti estää majoituskomiteaa tottelemasta ja Cargeria muuttamasta. Ehrenstolpe kertoo, selityksessään hovioikeudelle, majoituskomitean vastanneen 14 p:nä jouluk., ettei se johtosääntönsä mukaan luullut olevansa oikeutettu ratkaisemaan ja päättämään kaupunkilaishuoneiden vuokraamisen välittämisestä maan yksityisille asukkaille. Tästä muka röyhkeästä vastauksesta kimmastuneena Ehrenstolpe kirjoitti sille 19 p:nä jouluk. kiivaan käskykirjeen, huomauttaen, että komitealla oli tiedossaan kaikki sellaiset huoneet, jotka voitiin ottaa majoitukseen aiheuttamatta omistajalle liiallista ahtautta, ja että hän senvuoksi oli käskenyt komitean valita Cargerille sopivia huoneita. »Minä saan», jatkaa maaherra, »sellaisen minulle annetun kirjelmän johdosta tehdä komitealle tiettäväksi, että siinä ei ole osoitettu minulle sitä kunnioitusta ja arvontoa, johon komitea on velvollinen keisarin käskynhaltijaa kohtaan, joka olen komitean esimies ja jonka antaman vallan nojalla, lakien ja asetusten suoman ohella, komitea yksistään on olemassa ja vaikuttaa. Rikkaisin liian paljon korkeata ja mahtavaa Herraani ja Keisariani ja sitä arvoa ja valtaa vastaan, joka kuuluu minulle armossa uskottuun virkaan, jos minä käskynalaisiltani vaitiollen vastaanottaisin sellaisia esityksiä; minä tahdon myöskin selittää, että niin hyvin komitean kuin muidenkin on toteltava minun käskyjäni, — oikeutettuna kyllä niistä asianmukaisesti valittamaan, jos komitea katsoo itsellään siihen aihetta olevan, — koskapa minäkin samalla tavalla panen toimeen esimieheni käskyt luulottelematta, että minulla olisi oikeus jättää toimeenpanoa sikseen sen vuoksi, että jonkin mahdollisen asetuksen perustuksella

katsoisin toimeenpanon laittomaksi. Tunnen kyllä sen miehen hengen ja luonteen, joka on aikaansaanut tämän vastenmielisen kirjeenvaihdon, mutta minä vakuutan osaavani hankkia itseleni sekä kunnioitusta että kuuliaisuutta nojautumalla Sen valtaan, jonka korkeata persoonaa tässä läänissä edustan.»

Kirjelmän selitykseksi on huomautettava, että maaherra oli valtuuttanut komitean alkamaan toimintansa, mutta ei ollut saanut vielä vastausta kenraalikuvernöörille 20 p:nä marrask. tekemäänsä alistukseen, jossa hän pyysi vahvistusta tälle toimenpiteelleen; vasta 2 p:nä helmik. 1810 saapui talousosaston 15 p:nä tammik. tähän alistukseen antama vastaus, jossa hyväksyttiin komitean perustaminen (ks. I s. 117—118). Kysymyksessä olevana aikana komitea toimi siis yksistään maaherran antaman valtuutuksen nojalla.

Kuuliaisuusvelvollisuudesta kirjoitetut sanat ilmaisevat kyllä Ehrenstolpen omaksuman yleisen vakaumuksen — eräässä kenraalikuvernöörille antamassaan lausunnossaan hän lähemmin määritteli tätä velvollisuutta (ks. s. 110) —, mutta tällä kertaa viittaus siihen, että hän toteutti esimiehensä käskyjä silloinkin, kun ne olivat asetuksenvastaisia, tarkoittaa ilmeisesti juuri majoitustoiminnassa tapahtunutta laittomuutta, jota hän edellisenä kesänä turhaan oli koettanut saada järjestetyksi ruotsalaisten asetusten edellyttämälle kannalle (ks. I s. 106—110). Mutta joskin tällä alalla ulkonainen pakko vaati alistumista laittomien määräysten tottelemiseen, ei siitä vielä seurannut, että maaherra oli oikeutettu edes majoitusasioissa antamaan mielivaltaisia mahtikäskyjä, kun ei ollut kysymyksessä venäläisen sotaväen tarpeiden palveleminen. Eri kysymys on, oliko tämä puheenaoleva määräys todellakin laiton, kuten majoituskomitea tahtoi väittää; myöhemmin kertomuksessani palataan tähän kysymykseen. — Kirjelmän lopussa oleva viittaus vastustuksen johtajaan tarkoittaa tietysti Antellia.

Kun tri Carger, jolla oli laillinen vuokrakirja, ei tahtonut muuttaa, antoi maaherra 3 p:nä tammik. uuden käskyn, tällä kertaa suoraan maistraatille, että sen oli yksissä neuvoin majoituskomitean kanssa valittava Cargerille tarpeelliset huoneet ja pakotettava hänet muuttamaan laillisessa järjestyksessä, jos hän kieltäytyisi. Mikäli Cargerin täytyisi jäljelläolevilta kuu-

kausilta, tammi-, helmi- ja maaliskuun ajalta, maksaa enemmän vuokraa kuin nykyisestä asunnostaan, niin olisi se oikeastaan talon isännän (Carströmin) korvattava, koska hänellä vastoin maaherran maistraatille antamaa kirjallista määräystä ei ollut muka ollut oikeutta tehdä sopimuksia muiden kanssa, sen jälkeen kun talo kokonaisuudessaan oli otettu julkiseen tarkoitukseen. Kun kuitenkin tri Carger oli välttämättömän tarpeellinen lasaretille, jossa (toimitsijan) asuntohuoneistokin oli venäläisten sotilassairasten hallussa, niin voitiin asia järjestää siten, että maaherra antaisi määräyksen eroituksen maksamisesta, mikäli Carger jäljellä olevilta kolmelta kuukaudelta tulisi suorittamaan suuremman vuokran kuin Fellmanintalossa olevasta asunnostaan, kunhan vain maistraatti pitäisi huolen, että tämä Cargerin asunto ulkohuoneineen ja kellareineen annettaisiin maaherran haltuun. — Kaikki nämä Ehrenstolpen kirjeet maistraatille ja majoituskomitealle oli kirjoitettu virkahuonetta ilmoittamatta ja ilman varmennusta.

Käskyä toteltiin nyt. Maaherran omilla hevosilla ja palvelijoilla toimitettiin muutto, ja lääninrahastosta maksettiin sittemmin Cargerille 10 riksiä vvs. vuokran eroituksen korvaukseksi äskenmainitun lupauksen mukaisesti. Talo oli nyt kokonaisuudessaan Ehrenstolpen hallussa vuokratrahdin mukaan, joka kesti 1 päivään huhtik. 1810.¹

Ehrenstolpe oli kyllä saanut tahtonsa toteutetuksi, mutta vastapuolella oli myös saatu kiitollinen riidanaihe. Siellä ei hyväksytty hänen tulkintaansa, että maaherranasunto kuului yleisiin huoneistoihin, joille maistraatin oli osoitettava huo-

¹ Franzén oli ostanut Fellmanintalon 14. VI. 1809. Carströmin sukuunostoaanomus 23. IX. ja ostosopimus 2. X. 1809 (Domboks alig. 1809, *OM.*). Carström maksoi sukuunlunastuksesta 2,000 riksiä vvs. ja käytti korjauksiin 523 riks. 17 kill. 3 rst. vvs. Palovakuutus oli 2,039 riks. 32 kill. pankko, jonka mukaan $\frac{1}{2}$ vuoden vuokra tuli olemaan 183 riks. 27 kill. pankko (Carströmin lasku ja E:n maksumääräys 10. II. 1810, oikeudenkäynnin a.). Fellmanintalon vuokra oli nyt viisi kertaa niin suuri, kuin mitä siitä pari vuotta aiemmin oli saatu (E:n väite). — Eri vuokratvälikirjat täytyi tehdä virkahuoneista, jotka melkoisten korjaustöiden vuoksi täytyi ottaa 2 vuodeksi. (E:n kirj. TO:lle 8. I. 1810, TO.KD. 1810 9/131.) — Esitys Fellmanintalon ottamisesta mh:n asunnoksi perustuu Oik.os. SD. 1814 pag. 86 (n:ot 2, 3, 6, 7) sekä O. lääninhallituksen asiakirjoihin.

neita, vaan katsottiin se yksityisasunnoksi, jonka hankkimiseen ei tarvinnut eikä saanut käyttää viranomaisen toimenpidettä.

Tämän käsityksen esittämisestä Ehrenstolpe oli varsinaisesti vihainen Oulun kirkkoherralle rovasti Henrik Wegeliukselle: tämä oli muka majoituskomitean puheenjohtajana alkanut käyttää sellaista kieltä, jota maaherra komitean esimiehenä ei voinut hyväksyä, — Ehrenstolpe tarkoittaa komitean vastausta hänen 5. XII. antamaansa käskyyn uuden asunnon valitsemiseksi Cargerille. Rovasti Wegeliusta hän senjälkeen piti kolmantena päävastustajanaan. Wegeliuksen asettuminen hänen vastustajiensa joukkoon oli hänestä sitä ikävämpää, kun tämä virka-arvoltaan ja kaiketi persoonallisuudeltaankin kuului arvossapidetyimpiin ja vaikutusvaltaisimpiin säätyhenkilöihin ja papistonkin keskuudessa oli läänin ensimmäisiä.¹ Sitä tärkeämpää oli koettaa selittää hänenkin vastarintaan nousemisensa syyksi sama seikka, joka Antellin ja Liljedalinkin oli johtanut vastajuonitteluun maaherraa vastaan: se nim., että Ehrenstolpe ei sallinut, kuten hänen heikot edeltäjänsä, heidän jatkaa saaliinhimoista kansansortamistaan — näin hän Wegeliuksesta selitti Turun piispalle seuraavan toukokuun 10 p:nä (ks. s. 131). Mutta ehkäpä tähän suhteeseen vaikutti myöskin se äreys, jota Ehrenstolpe tunsii pappeja kohtaan yleensä, mikä oli aatelis-säätyisille yleinen perintö edellisen vuosisadan aikaisista valtiollisista säätyriitaisuuksista ja vastakohtaisuuksista.²

*

¹ »Pastores inom Socknarne i detta Land altid räknas parmis les Notables», sanoo E. — Wegelius taas oli »en af det högvördige Prästerskapets mäst uppsatte män inom mitt län».

² Henrik Wegelius oli synt. Vähässäkyrössä 3. VII. 1766; ylioppilas 1783, fil.maist. 1789 ja psykologian dosentti Turun yliopistossa 1790; Pohjanmaan rykmentin pastori 1791; määrättiin 2. V. 1808 sotarovastiksi ja Ruotsinpuoleisen Suomen osan kirkollisten asiain esittelijäksi Turun tuomiokapitulini ollessa erotettuna Ruotsin vallasta; Oulun kaupunki- ja maaseurakunnan kirkkoherraksi 10. IX. 1808; kontrahtirovastiksi 10. XI. 1809. Sai teologiantohtorin arvon 20. VII. 1817 (promov. 15. VI. 1818). Jäsen seuroissa: Sällskapet för allmänna medborgerliga kunskaper 1797, Suomen Talousseura 1801, Oulun talousseura 1826 ym., Oulun Bibliaseuran puheenjohtaja. Julkaissut »Berättelse om Lillkyrö Socken», joka sai Talousseuran palkinnon. Kuoli 8. XI. 1839. — Meni

Huomiota herättää tuo Ehrenstolpen yhtämittäinen puhe virkamiesten harjoittamasta sorrosta, jonka jatkumiselle hän muka oli pannut esteen. Kysymyksessä onkin eräs hänen teoreettisia pääajatuksiaan, joka perustui silloiseen valistuneeseen yhteiskuntaoppiin. Hänkin tunnusti alempien piirien merkityksen yhteiskunnan perustana ja ylläpitäjänä ja valitti, että köyhän kansan tila siitä huolimatta oli sorronalainen, sekä tahtoi sille puoltaa jotain suurempaa elinkeinollista ja yhteiskunnallista vapautta sen taloudellisen aseman parantamiseksi. Selvimmin hän on tämän ajatustapansa esittänyt senaatille 22. V. 1817 antamassaan vastauksessa kysymykseen, miten olisi palvelusväen muutot Suomen maakunnista estettävä. Hänen mielestään ei irtolaisuutta vastaan tarvittu uusia säännöksiä niiden lisäksi, jotka jo olivat olemassa, eikä hän tahtonut antaa »rajoittaa sitä vapautta, jonka itse luonto näkyy hyväksyvän, että nim. toisella kansanluokalla tulee olla yhtä hyvä oikeus kuin toisellakin missä tahansa valtakunnassa hakea itselleen parasta toimeentulon mahdollisuutta»; hän rohkeni »myötätunnosta ihmiskunnan kärsimyksiä kohtaan rukoilla kansanluokan puolesta, joka syystä on katsottava kaikista huono-osaisimmaksi, jonka kylläkin usein täytyy kovasti ja oikullisesti kohdeltuna olla vailla miltei kaikkia elämännautintoja hankkiakseen monestikin paremmalla terveydellä ja vahvemmalla ruumiilla varustetulle ja onnen helmassa huolettomasti elelevälle sortajalleen huveja ja mukavuutta (ja) jolle karkeimmat ja raskaimmat tehtävät aina on pidätetty, kansanluokan puolesta, jonka enemmistönä ovat yhteisen kansan käsityöläisten ja muitten yhteiskuntaa ylläpitävien jäsenten lapset, joiden isien työ ja ahkeruus on toisien kansanluokkien säilymisen perustus ja joiden keskuudesta olojen sitä vaatiessa useimmat käsivarret kohotetaan T.K.M:nne ja isänmaan puolustukseksi». Koska paljon on palvelijoita suorittamassa hyödytöntä työtä, »kuin on seisominen loistavien ajopelien takana» tai muut yhtä joutavat tehtävät, ja koska vankilat ovat täynnään sellaisia sekä miehiä että naisia, joilla useinkaan ei ole muuta rikosta kuin se, että he eivät

Tukholmassa 9. IX. 1802 naimisiin Engel Charlotta Steinhausenin kanssa, synt. Tukh. 27. V. 1784 ja kuollut Oulussa 20. I. 1858 (Oulun kirkonkirjat, STRANDBERG: Herdaminne, WILSKMAN: Släktbok I, 851—852).

ole saaneet työtä ja suojelusta muulloin kuin kiireimpänä työaikana, niin ei ollut syytä siirtymisvapaudesta pelätä työväen puutetta. Kun varsinkin »oikea suomalainen ei ole luonteeltaan huikentelevainen eikä rakasta vaihtelua eikä muuttoa paikasta toiseen», ei täällä tarvitse pelätä mainittua epäkohtaa, »kunhan vain se, joka mukavuutekseen ja hyötyäkseen tarvitsee työmiehen käsivarsia, tahtoo suoda hänelle nauttimastaan edusta kohtuullisen korvauksen ja kehoituksen».¹

Viittaus yhteisen kansan merkitykseen koko yhteiskunnan taloudellisen pohjana ja voimakkaimpana suojelijana vihollista vastaan, senmukainen vaatimus taloudellisen ja yhteiskunnallisen vapauden suomiseksi tälle kansanluokalle, jolle se jo luonnonoikeuden mukaan kuului, hallituksen velvoittaminen suojelemaan sitä parempiosaisia vastaan, jotka pyrkivät sitä sortamaan, paheksumisen tunteet ylemmän säädyn mukavuuden ja huvitusten halua sekä suurentelevaa turhamaisuutta vastaan samoin kuin yleensä myötätunto ihmiskunnan kärsimyksiä kohtaan osoittavat tässä lausunnossa lähinnä valistuneen patriarkalismin ajatustapaa, joka tähän aikaan oli yleinen koko virkamiessäädyssämme.² Ja erityisesti oli Aleksanteri I omaksunut tämän ajatustavan. Onhan tunnettua, kuinka hän matkustaessaan valtakunnassaan halusi päästä välittömään kosketukseen kansan kanssa tutkiakseen virkamiesten väärinkäytöksiä: virkamiehet eivät saaneet tulla edes kunniatervehdykselle häntä tapaamaan, koska muka talonpojat eivät uskaltaneet heidän läsnäollessaan puhutella hallitsijaa.³ Ehrenstolpenkin sydämelle hän, tämän maaherraksi nimityksen jälkeen, audienssitilaisuu-

¹ VSp. a. 1818 GG. n:o 211; ks. DANIELSON-KALMARI: Tien varrelta II s. 35—37.

² TOPI KÄLLIO: Palvelijapolitiikasta Suomessa 18.-vuosisadalla s. 149; G. NIKANDER: Andliga strömningar i Åbo, Finsk Tidskr. 1913, 2, ja Politiska opinioner i Gustav III:s Finland, Sv. Litt. Sällsk. i F., Förhandl. o. upps. 32., 1918 s. 193—223. Vrt. myös L. G. v. BONSDORFF: mt. XI lukua kirjallisuusviitteineen. — G. Fr. Stjernvallkin sanoi, että Venäjän kansan voimain pohja ja perustus oli epäilemättä haettava enemmän maaojain käsivarsista ja rohkeudesta kuin heidän herrojensa oikeuksista, DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n a. IV s. 341, H. HIRN: G. Fr. Stjernvall s. 230.

³ DANIELSON-KALMARI: Tien varrelta IV s. 224. Salmissa kieltäydyttiin tämän johdosta tottelemasta ketään muita kuin keisaria, mt. s. 232.

nessa pani erikoisesti juuri velvollisuuden suojella rahvasta virkamiesten sorrolta. Ehrenstolpe kirjoittaa siitä virkaanastujaisjulistuksessaan: »Hän tahto ja hän on andanut käskyn minulle, että teitä pitää hallittaman niiden Lakein jälkeen kuin teillä ovat, ja rauhoitettaman kaickia väkivaldaa vastaan» (ks. I s. 16).

Tämä tehtävä edellytti voimakasta hallitusvaltaa, jolle alamaisten tuli olla ehdottomasti kuuliaisia: vain siten voitiin saavuttaa rauha ja järjestys, joka vei yhteiskunnalliseen onnellisuuteen. Valtiollinen liberalismi oli Ehrenstolpelle vastenmielinen: hän tuomitsi yhtä ankarasti vapauden ajan valtiomuodon demokraattisine hallitsijanvallan rajoituksineen kuin ranskalaisen kansanvaltaisen »jakobinismien».

Oman asemansa maaherrana Ehrenstolpe arvioi vastaavalla tavalla. Mainitussa julistuksessaan hän ilmaisee sen näin: »Minun pitää oleman seisovaisen niinkuin yksi vahva pilari teidän ja kaiken sorrtamisen välillä, — mutta teidän pitää myös puoleldanne oleman kärsivälliset, kuuliaiset ja rauhaa rakastavaiset ja ennen kaickia ei itse eikä myös muitten kautta eteenotta petollisia hanckeita, — — — joka taidais kumota sen yhteisen tyvenen. — — — kuin myöskin ettei yxikän mahda rohjeta asetta itsiäns sitä vastaan että täyttä mitä minä Viran puolesta käsken ja päällepaneva olen — — —».

Ehrenstolpe tunsi siis maaherrana olevansa jonkinlainen paikallishallitsija, jonka oli suojeleminen köyhää kansaa sorrolta ja jota oli toteltava. Tätä asemaansa keisarin edustajana hän olisi halunnut tehostaa enemmän kuin lait sallivat. Eritäinkin häntä kiusasi se, että hän hallintotoimissaan oli sidottu lääninhallituksen virkamiesten »demokraattiseen» kontrolliin maaherran virkakirjeiden varmentamisen muodossa, joka muka oli silloiseen valtiolliseen järjestelmään sopimaton jäte vapauden ajan valtiomuodosta. Ensi aikoinaan hän tietoisesti jätti pois tämän varmennuksen monesta määräyksestään, kuten olemme nähneet äsken kerrotusta maaherranasunnon hankkimisen historiasta, ja teki sittemmin kevättalvella 1810 keisarille asiaa koskevan esityksen, johon alempana III luvussa saamme tutustua (vrt. I s. 293—295). Ja kuuliaisuutta hän vaati: ei saanut

olla tottelematta edes laittomiakaan käskyjä, mutta valittaa saistään jäljestäpäin: »lyd först och klaga sen» oli hänen yhä toistamansa mielilause; hänhän selitti itse samoin noudattavansa esimiestensä käskyjä, vaikka ne olisivat jonkin lainmääräyksen kanssa ristiriidassa (ks. s. 36, vrt. I s. 7 muist. 1). Hänen halustaan lisätä maaherran poliisivaltaa tulee seuraavassa luvussa merkillinen esimerkki. Näistä maaherran antamista määräyksistä ei saanut valittaa muutoksen saamiseksi tuomioistuimelle, vaan keskushallitukselle; suureksi tyytymättömyydekseen hän oli saava kokea, etteivät hallitus enempää kuin oikeusviranomaisetkaan yhtyneet tähän käsitykseen.

Ehrenstolpea loukkasi syvästi, jos tahdottiin hänen toimitaan nähdä muuta tarkoitusta kuin läänin hyvän edistäminen ja kansan suojeleminen sortoa vastaan. Eikä voikaan häneltä kieltää tunnustusta, että hän on siihen suuntaan toiminut. Itse hän tätä väittäessään viittasi siihen, kuinka väsymättä ja vaivojaan säästämättä hän oli kulkenut läänissään pitämässä rästi- ym. tutkintoja hankkiakseen rahvaalle korvauksia sodan aikaisista suorituksista sekä verohelpotuksia ja hätäapua nälkävuosien johdosta. Lisäksi voimme viitata hänen yritykseensä supistaa venäläisten majoitusoikeuksia ruotsalaisten lakien mukaisiin rajoituksiin (ks. I s. 106—110, vrt. I s. 130—131) ja järjestää sotaväen hyväksi tehtäviä suorituksia niin, että ne olisivat olleet mahdollisimman kohtuullisia ja oikeudenmukaisia, sekä yleensä hänen pyrkimykseensä vastustaa venäläisen sotaväen harjoittamaa mielivaltaa ja laittomuutta — jonka tuloksena mm. oli Martinkevitsin erottaminen ja rankaiseminen (ks. I s. 76—81); myös yrityksistä maan omien virkamiesten väärinkäytön estämiseksi on esimerkkejä.¹

¹ Tässä suhteessa huomattavin tuntemistani kirjelmistä on hänen TO:lle 30. IX. 1811 lähettämänsä. Hän sanoo ensimmäisenä silmämääräänään, kalliin velvollisuutensa mukaisesti valvoa lääninsä hyvää, olleen ja yhä edelleen olevan sen estämisen, ettei rahvasta julkeasti kiskottaisi. Hämmästykseseen hän oli kuullut sellaisesta julkeudesta varsinkin Kajaanin läänissä, tuossa »luonnon unhottamassa ja suunnattomien satunnaisten maksujen perin köyhdyttämässä maassa, jossa »etter så långa tiders [?] oloflig och opåtald sku(l)d ännu nedtrycker allmogen och förhindrar all uppodling». Erityistä huomiota ansaitsivat palkkojen

Tässä onkin puheenalaisena hyvin tärkeä puoli maaherran virkavelvollisuuksista, varsinkin mitä tulee maaseudun asukasten oikeuksien valvomiseen. Kaupunkien asukkaat olivat sitenkin paremmassa asemassa: edellisen osan kertomuksesta on valaisevalla tavalla nähty, mitä pormestari ja maistraatti saattoivat merkitä kaupunkilaisten oikeuksien puolustamisessa. Niin tehokkaita itsehallintoelimiä ei ollut maalaiskunnilla. Sitä tärkeämpää oli, että ruotsinkieltä taitamaton ja muutenkin sosiaalisesti heikommassa asemassa oleva maalaisväestö sai turvautua maaherran suojelukseen.¹

Jouduttuaan riitaan Antellin, Liljedalin ja Wegeliuksen kanssa Ehrenstolpe hovioikeudellekin mainitsi syyksi häntä vasuorituksissa varsinkin tuomarin- ym. kapat sekä ns. ylimääräiset maksut ja niiden kantamisessa käytetty tapa. Mm. eräs Hyrynsalmen Ristijärven kylän talollinen Väisänen oli mh:n suostumuksella koetteeksi ottanut vapausvuosien toivossa autioksi joutuneen Tolosenahon kruununtalon sekä ilmoittanut ja merkityttänyt sen sellaisena v:n 1810 maakirjatutkinnossa; tällä $\frac{1}{8}$ manttaalilla oli vain 5 kapanalaa avointa peltoa ja aivan vähäisen niittyä. Mutta tuskin hän oli ennättänyt aloittaa sen viljelystä, kun häneltä säälittä mitattiin erinäisiä maksuja, kuittien mukaan yhteensä 57 riksiä 26 kill. vvs., joista hänen olisi pitänyt nauttia vapautusta. Mutta lisäksi oli siinä pari merkillistä seikkaa: v:n 1809 tuomarinkapat (4 kappaa) oli maksettu 3 riksellä 3 killingillä, joka suunnaton hinta todisti mitä törkeintä saaliinhimoa; sen lisäksi oli käräjäkirjuri Molander ottanut ulosottopalkkiota 2 riksiä vvs. olehatta siihen oikeutettu. Samoin oli pitäjänopettajan kapoista kahdelta vuodelta kannettu 8 rik. 6 kill. Tämän kaikkea yhteiskuntajärjestystä ja kohtuutta loukkaavan säännöttömyyden johdosta E. pyysi oikeutta erityisen tutkinnon toimeenpanemiseksi, jotta rikolliset saattaisiin ansaittuun rangaistukseen. — Konselji käski 7. XI. 1811 mh:aa tutkituttamaan näitä väärinkäytöksiä ja asianhaara in mukaan pyytämään HO:lta ylimääräistä tuomaria, joka saisi ottaa asian käsiteltäväkseen kihlakunnanoikeudessa ja saattaa syylliset lailliseen edesvastuuseen (vrt. I s. 286 muist. 1). — Ehkäpä Antellilla oli jotain osaa näissä E:n mainitsemissa väärinkäytöksissä (vrt. ed. s. 20 muist. 1 sekä E:n luettelemia epäkohtia s. 206, joihin kuului mm. se, että kantomiehet oli määrätty hänen poissaollessaan).

¹ Sellaisia »vanhimpia», jotka Pohjanmaalla paikoin valvoivat kyläkuntain järjestystä ja saattoivat antaa nimismiehen tietoon niiden yleisiä valituksia ja tarpeita, ei liene Oulunlänänin puolella ollut; ainakaan ei ilmene käyttämissäni lähteissä heidän toiminnastaan mitään merkettä. Ks. DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n aika V s. 261 ja HANS HIRN: mt. s. 303.

taan nousseeseen vastarintaan sen, etteivät hänen aikanaan virkamiehet, kuten hänen heikkojen edeltäjiensä aikana, uskaltaaneet sortaa väestöä, tehden siten yleisen syytöksen läänin koko virkamiehistöä vastaan tällaisesta rikollisesta toiminnasta. Kun vastapuolelta kiinnitettiin huomiota tähän lauseeseen, rajoitti hän kuitenkin tuon syytöksensä koskemaan vain noita kolmea mainittua päävastustajaa, Antellia, Liljedalia ja Wegeliusta. Missä määrin hänellä oli syytä tehdä näin raskasta syytöstä edes heidän suhteensa, ei ole helppo sanoa; hän kyllä lupasi oikeuteen haastettuna sen todistaa. Voimmehan huomauttaa, että esim. Martinkevits oli heihin perin läheisissä suhteissa ja heidän rinnallaan melkein johtavassa asemassa, kun syntyi taistelurintama maaherraa vastaan: jotakin varjoa lankee siis heidänkin päälleen tämän venäläisen upseerin väärinkäytöksistä, joiden syytteeseen ja rangaistukseen saattaminen oli yksinomaan Ehrenstolpen ansiota. Mutta suoranaista kansan sortamista ei ole sanottavasti tiedossani näiden miesten toiminnasta, eikä Ehrenstolpekaan osannut mitään kummempaa ilmoittaa, kun hän myöhemmin riitajuttujen jatkuessa ponnisteli hen niitä luetellakseen.¹ Selvää on, että Ehrenstolpen vastustajissakin oli itsekkäitä inhimillisiä heikkouksia ja Antellissa suuriakin. Mutta luullakseni olot tässä suhteessa eivät olleet Oulun läänissä yleensä huonommat kuin muuallakaan länsi-Suomessa, jossa ne tosin eivät myöskään kestäneet valistunutta arvostelua.² Puhe virkamiesten sorrosta, joka lopulta supistui noiden kolmen vastustajan ylimalkaiseen syyttämiseen, oli kuitenkin nähtävästi lähinnä seurauksia tuon valistuneen teorian luomista kirjallisista mieli-

¹ Ks. s. 204—209; vrt. Cargerin ja Timmingin selkkausta, VIII luku. — Liljedalin rikkomuksista E. mainitsee V.HO:lle, ettei L:a ollut arveltanut edellisen maaherran käskystä erottaa erästä porvaria laillisesti saadusta porvarillisesta elinkeinosta; toinen tapaus oli tottelemattomuus Nils Öbergin jutussa, ks. s. 28 (muist. 2).

² Ks. Armfeltin arvostelua, C. VON BONSDORFF: G. M. Armfelt, III s. 193—199. Vrt. GUNNAR SUOLAHTI: Nuori Yrjö Koskinen, I luku. Hämeenläänin oloista ks. DANIELSON-KALMARI Aleks. I:n a. VI s. 134—147, H. HIRN mt. s. 283—298 ja K. V. KAUKOVALTA: Hämeenläänin historia I s. 58—73. Kuopion läänin oloista ks. M. KOVERON kirjoituksia Hist. Aikak. 1919 s. 222—250 ja Aika 1910 s. 761—776.

kuvista, jotka johtivat tosiasiaain arvostelussa lioitteluun Oulunläänin pikku Aleksanterin.¹

Ehrenstolpen ylimalkaiset syyttämiset loukkasivat ja katkeeroittivat asianomaisia. Näillä oli tietysti sama valistunut käsitys virkamiesten velvollisuuksista, mutta juuri Ehrenstolpessa he olivat valmiit näkemään sellaisen kansansortajan, jonka edesottamisia heidän oli pidettävä silmällä, ja erityisesti hänen pyrkimyksilleen virkavaltansa lisäämiseksi laillisuuden kustannuksella he olivat kylmiä.² Ikävä kyllä, Ehrenstolpe ei ollut ohjelmansa mittainen siinäkään suhteessa, jota olisi voinut hyväksyä: hänkin erehtyi toimenpiteisiin, jotka on katsottava virkavirheiksi ja asukkaiden oikeuksien loukkaamiseksi, tarjoten vastustajilleen kiitollisia tilaisuuksia niiden osoittamiseksi ja hänen toimintansa saattamiseksi huonoon valoon. Voimme kyllä olla etukäteen varmoja siitä, että hänen toimenpiteitään arvosteltaessa hänelle ei aina tehty kohtuutta. Ei otettu riittävästi huomioon, että hänen oli maaherrana aluksi toimiminen oloissa, joissa laillisuuden vaatimuksia täytyi syrjäyttää mahtikäskyjen ja olosuhteiden pakon vuoksi. Tällaisessa vaikeassa ja arkaluontoisessa asemassa hallinnollinen käskynhaltija saattaa aiheuttaa tyytymättömyyttä ja vihamielisyyttä, oikeutetultakin tuntuva, vaikkakaan ei voida katsoa hänen varsinaisesti virheellisesti menetelleen — puhumattakaan arvostelusta, joka häntä aivan syyttömästi kohtaa pahansuopain ja väärintekijäin puolelta, joita hänen täytyy pitää kurissa ja ojentaa. Laillisuuden vaatimusten tehostaminen vastustajien taholta tuli Ehrenstolpelle sitä vaarallisemmaksi, kun ylemmät viranomaiset ennen pitkää lumottiin uskomaan, että hän oli mahdoton toimeensa.

»Tasavaltaisessa» Oulussa Ehrenstolpe onnettomuudekseen ei osannut olla ulkonaisessakin esiintymisessään mahtailematta

¹ Samantapaista lioittelua on todettu esiintyneen meillä 1880-luvun liberaalisessa tendenssikirjallisuudessa ja sen vaikutuksissa, ks. MIKKO SAARENHEIMO: 1880-luvun suomalainen realismi, Porv. 1924. — Toisena esimerkkinä tällaisesta teoreettiseen ajattelemiseen perustuvasta lioittelusta voidaan huomauttaa v:n 1813 hätäavustuskomitean torjuvaa suhtautumista kauppiaiden, »koronkiskurien», välityksen käyttämiseen avustustoiminnassa, ks. I s. 40, 235, 240, 255—256, 261.

² E:n vastustajain valtio-opillisesta ajatustavasta esimerkkejä edellä s. 14, 16—17 ja alempana s. 104.

ja pöyhkeilemättä muka arvoansa osoittaakseen, siitä huolimatta että hän itse oli valmis teoriassa tuomitsemaan tuollaisen turhamaisuuden. Jo omasta persoonallisestakin arvostaan ja merkityksestään hänellä oli liioitteleva käsitys¹, mutta varsinkin keisarin edustajana ja käskynhaltijana hän vaati kunnioitusta ja arvonantoa enemmän kuin hänelle aina jaksettiin antaa, etenkin niiden puolelta, jotka hänet tunsivat ennestään. Varmaankin hän Pietarissakin oli omaksunut lisää jotain venäläisestä mahtailusta ja komeilemisestä.² Niinpä hän esim. vaati itselleen venäläisen arvojärjestyksen mukaisesti kenraalinarvoisena IV luokan virkamiehenä »eksellenssin» nimitystä. Tällä arvonimellä miltei kaikki venäläiset Speranskista alkaen häntä puhuttelivatkin, ja sitä käyttivät kirjeissään hänelle kaikki nimismiehet ja kruununvoudit sekä useimmat kirkkoherrat ym. — Siikajoen kirkkoherra Carp kirjoitti yksinkertaisesti vain »Landshöfdinge Embetet». Ulkonaisena keinona tämän korkean arvoaseman huomauttamiseen sanottiin kuuluneen vielä »maaherran kolmikolkkaisen hatun sulat», joille vastaantulevain rahvaanmiesten oli nostettava lakkia, jos tahtoivat välttää korkeanomakätistä oikaisua, kuten todistettavasti oli tapahtunut Oulussa ja Kajaanissa. Ehrenstolpe vastasi tähän: »Eivät hattuni sulat, joita minä arvoni merkkeinä osoittaen alam. kunnioitusta korkeata ja rakastettua hallitsijaamme kohtaan katson kunniakseni kantaa, vaan yhden ainoan, luultavasti siihen palkatun, talonpojan hävyttömyys, joka minulle Oulun (i Residenset) kadulla kiroten käytti näitä Seuran tavallisen sävyn mukaisia sanoja: Per ke le helle minä annan kaikki Wänäjän Mänher rat, pakotti minut ehtiäkseni esteettömästi virkahuoneisiini muistuttamaan häntä extra judicialiter hänen unohdetuista vel-

¹ Kanneviskaalin väitteeseen hänen ymmärtämättömyydestään E. vastasi: »Mitä ymmärrykseen tulee, niin rohkenen olla vertaisilla kenen kanssa hyvänsä tässä maassa» (ks. s. 240).

² G. F. Stjernvallkin valitti sitä ylellisyyttä, johon Pietarissa täytyi mukautua ja jolla senkin jälkeen oli hyvin turmeleva vaikutus pakottaen korkeimmat viranomaiset elämään tuhlailevasti. DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n aika VI s. 26 ja HANS HIRN: G. F. Stjernvall s. 212 ja 718. Armfeltin arvostelua suomalaisten ylellisyydestä ks. C. v. BONDORFF: G. M. Armfelt, III s. 199.

vollisuuksistaan.¹ Jos Kajaanin pormestari ja kaupunginviskaali siellä virantoimituksessa ollessani raivasivat markkinoilla tieltä muutamia juopuneita miehiä, jotka kulkivat kadulla piippu suussa, kun useiden virkamiesten saattamana kuljin ohi, ei voine kukaan valistunut ihminen lukea minulle viaksi, vaikka Seuran jäsenet alaslaskettujen uutimiensa takana eivät voi eivätkä tahdo huomata tai tunnustaa välttämättömäksi vähintäkään hallinnollista järjestyksenpitoa (police eller ordning).»

Noilla virkamatkoillaan väitetään hänen myös kuljettaneen mukanaan kahta kultanauhaisiin livreihin puettua palvelijaa; Ehrenstolpe itse kieltää koskaan pitäneensä matkoilla mukanaan enempää kuin yhtä palvelijaa. Ja vaikka maaherra — näh-

¹ Harvennetut sanat suomeksi. Kun E. niistä sanoo, että ne olivat »i Sällskapetets vanliga ton stiliserade uttryck» («sällskapet» oli tammi-kuussa 1810 perustettu seurusteluyhtymä, josta seur. luvussa tulee puhe), niin hän ei tarkoita sanojen poliittista merkitystä, vaikka talonpojan lauseeseen sisältyikin vastenmielisyyden tunne Venäjän alamaiseksi joutumisesta. (Oululainen Mikael Topelius kirjoitti 2 ja 10. X. 1809: »Meidän täytyy nyt olla sitä, mitä emme ole tahtoneet olla. Taivas karkoittakoon vihollisen»; tai: »Meidän täytyi laulaa Ryssä laulua»; ks. V. VASENIUS: Z. Topelius I s. 186, ruots. painos). Kuten tunnettua oli sivistyneen säädyn suhtautuminen venäläisvaltaan toinen kuin ravaan, vrt. esim. L. G. v. BONSDORFF mt. XI luku. — Kauppaneuvos Erik Julin, synt. Oulussa 1796 sikäläisen apteekkarin poikana, kertoo lapsuuden muistoistaan mm. seuraavaa: »Kun herra maaherra aamupäivällä meni virkaahuoneeseensa, oli hänen mukanaan aina kultakalunainen palvelija. Jos yksikään talonpoika tuli herra maaherraa vastaan kadulla tietämättä nöyrästi ottaa hattua päästään ja kumartaen antaa maaherran kulkea ohitse, riensi palvelija hänen luokseen ja antoi kelpo korvapuustin, niin että lakki putosi, sanoen: »Maanherra, kumarta.» — Oulun läänin pohjoisen osan talonpojat, jotka harvoin kävivät kaupungissa ja jotka vielä silloin kutsuivat kaikkia kauppiaita ja varsinkin niitä, jotka eivät ymmärtäneet suomenkieltä, yleisellä nimellä »saksa», ihmeissään tästä odottamattomasta kohtelusta tottelivat käskyä sävyissästi. — Sellaisia katukorvapuusteja olen nähnyt paljon, monta talvella 1809—1810. Oulun lääninsihteeri, sittemmin laamanni Jacob Snellman sai vaivoin herra maaherran luopumaan tästä kovakouraisesta kohtelusta» (Snellman oli nainut Julinin vanhimman sisaren). — Muistettakoon, että elettiin aikaa, jolloin rikoksentekijöitä kaikessa hiljaisuudessa rangaistiin »extra judicialiter» lääninhallituksessa, vieläpä tuomioistuinten kuulustelujen lomassakin (ERIK JULIN: Anteckningar om Uleåborgs stad, Sv. Litt. Sällsk. i F., Förhandl. o. upps. 4. 1888—1889, s. 75—76).

tävästi säästäväisyyssyistä — käytti vain yhtä hevosta, niin siitä huolimatta kutsuttiin majataloihin häntä varten useampia hevosia, joiden muka täytyi odottaa »hänen eksellenssiään» monta vuorokautta.¹

Näistä esimerkeistä näkee, että oululainen satiiri aivan pidättelemättä ja selvästi liioitellenkin kohdistui Ehrenstolpen turhamaisiin heikkouksiin. Se vain olisi huomautettava, etteivät asianomaiset pilkkaajatitsekään olleet vapaita turhamaisesta mahtailusta, joskaan he ehkä eivät lainanneet venäläisiä muotoja.

Ikävä kyllä, Ehrenstolpen perhekin sai osansa tästä »kylmästä» pilkanteosta ja vainosta. Tämä perhekin muka kokonaisuudessaan oli yhtä aatelisen kopea kuin itse maaherrakin, josta jo etukäteen ennen hänen saapumistaan lääniin tiedettiin kertoa, ettei hänelle porvarillinen seura oikein kelvannut. Samoin sanottiin perheenkin syksyllä 1809 Ouluun tultuaan valittaneen, ettei paikkakunnalla ollut muita kuin vapaaherratar Silfverhjelm, joiden kanssa olisi voinut seurustella.² Huhu saattoi olla

¹ Antell V.HO:lle huhtik. 1811: »Kyllä läänin useimmat säätyläishenkilöt voivat olla todistajinani, että sekä Kalajoen tielle että Iin ja Kemini tielle Herra Maaherra viime syksynä (1810) oli kutsuttanut itseään varten useita hevosia, jotka olivat odottaneet hänen tuloaan vuorokausia, mutta kun tiedetään, että Herra Maaherra, vaikka häntä seuraa kaksi palvelijaa — näillä vielä painon lisäämiseksi kuorma raskasta kultaa vaatteissaan —, ei koskaan matkusta kuin yhdellä hevosella, niin on pidetty varmana, että nimismiehet kunnioituksesta heidän eksellenssiään kohtaan ovat kutsuneet koolle useampia hevosia kuin on ollut tarpeellista, jonka vuoksi tätä hommaa on pidetty naurettavana, vaikka se on ollut todellakin rasittavaa kyytiin kutsutulle rahvaalle.» — Ehrenstolpe myöntää joskus käyttäneensä talvella kahta hevosta, mutta väittää aina saapuneensa toimituksiin määräaikana. (Olen nähnyt seur. määräyksen O. kihlak:n krv:lle 20. VI. 1809: »Huomenna klo 9 ap.» mh. lähtee Iin kirkolle; käskää toimittaa, paitsi tavallisia kyytihevosia, hänen kaupunkiasuntoonsa 2 hyvää kyytihevosta sekä saman määrän Jukurin ja Kauppilan majataloihin niiksi ajoiksi, jolloin hän voisi sivuuttaa mainitut paikat. O.L.S.). — Ylempänä olevat sitaatit: Oik.os. SD. 1814 pag. 86 n:o 1 ja 4.

² Liljedal Aminoffille, m. kirjeenvaihto. — Everstiluutn. Georg Silfverhjelm-vainajan (kuoli 28. XI. 1808) puustellina oli Marttila Kempeleen kylässä Limingalla (S. Sukututk.seuran vuosik. 1926 s. 208). Leski Ulrika Gustava, synt. Lovisin, oli 5 pienen lapsen kanssa miehen kuoleman jälkeen jäänyt varattomuuteen. Hänen pyyntönsä saada nauttia

tos, mutta käytäntö osoitti sentään toista. Ainakin kelpasi maa-herran vanhimmalle tyttäreille heti ensi kuukausina sulhaseksi porvarillinen virkamies, ent. maatullininspehtori, valloituksen jälkeen meritullinhoitajaksi nimitetty Anton Ludvig Runeberg, ja jo joulunaattona he viettivät häitään. Tosin sitten seurustelu porvarillisen piirin kanssa supistui melkein tähän, mutta siitä ei voi syyttää ainoastaan Ehrenstolpen perhettä.

Tähän perheeseen kuului joukko hienoja naisia. Ehrenstolpe oli vuodesta 1776 naimisissa Anna Elisabeth von Kothenin kanssa (synt. 1757), jonka isä oli kamariherra Gregorius Johan von Kothen ja äiti Ulrika Eleonora Uggla. Vanhin tytär Hedvig Charlotta oli syntynyt 1782; hänestä tuli tullinhoitaja Runebergin puoliso. Toinen tytär Ulrika Juliana, synt. 30. IV. 1786, vihittiin heinäk. 30 p. 1813 Oulussa, sulhasena oli everstiluutnantti Nikolai Kobilinski; Pietarissa tapahtui vihkiminen elokuussa. Kolmas tytär Angelique, synt. 30. XI. 1789, oli Saara Wacklinin mukaan aikanaan Oulun huomatuimpia kaunottaria¹; hän vihittiin huhtik. 5 p. 1811 Oulussa Asovan jalkaväkirykmentin majuriin Jakob Magnus von Karmin², jonka toiminnasta Tornion komendanttina on ollut puhe (I s. 144); molemmat viimeksimainitut tyttäret olivat ruotsalaisia »stiftsfröknar». Nuorin tytär Henriette Elisabeth (kirkonkirjoissa vain »Henrica»), oli tähän aikaan vielä lapsi, synt. 1798; hänet toimitti isä Pietarinmatkallaan kevättälvella 1810 keisarilliseen kasvatustaitokseen; v. 1820 hän meni naimisiin tuomari Johan Gustaf von Knorringin kanssa. Naisten lukumäärää lisäsi vielä rouvan nai-

miehensä palkkaa hylkäsi E. 12. II. 1810 (perustaen päätöksensä keisarill. kirjeeseen 8. XII. 1809 ja Barclay de Tollin 1. I. 1810 antamaan määräykseen) ja samoin myöhemmin mhv., joka kuitenkin kirjeessä konseljille 13. IV. 1810 huomautti tuosta leskirouva S:n vaikeasta asemasta »kaukaisella, vieraalla paikkakunnalla». — Maalisk. 15/27 p:nä 1810 annetun manifestin (joka oli Aminoffin Pietarissa käynnin tulos) nojalla E. myönsi rva S:lle mainitut palkkaedut (O.LS. ja O.LK. Resolutionskons. 1809—1810). Rva S. asui Oulussa (O. kirkonkirjat).

¹ Hyvin huomattuja olivat myös neidit Myhrberg, Liljedal ja Lilljeqvist, SAARA WACKLIN s. 425.

² Oulun kirkonkirjat ja vihittyjen luettelo; vrt. WASASTJERNA: Ättartaflor (vuosiluvut oikaistuina). — Angelique kävi ripillä Oulussa v:een 1815 asti, Ulrika Juliana v:een 1817; molemmat asuivat silloin kaiketi kotona Polttimotalossa.

maton sisar, joka kirkonkirjoissa mainitaan vain nimellä neiti v. Kothen; kysymyksessä siis on Brita Maria v. Kothen, synt. 28. VI. 1759, joka seurasi perhettä Oulusta muuton jälkeenkin ja kuoli Pärnussa 13. VI. 1827. — Perheen ainoa elossa oleva poika Carl Johan oli syntynyt 16. VII. 1791 ja oli siis tähän aikaan 18—19 vuotias; pari vuotta aiemmin hän oli päässyt Haapaniemen kadettikoulun oppilaaksi (marrask. 11 p. 1807); hänkin nähtävästi jäi äskenmainitulla Pietarinmatkalla sikäläiseen kadettikouluun ja oli ennen pitkää aloittava nopean kohoamisensa Venäjän armeijan upseeriarvoissa, aluksi henkikaartin Ismailovin rykmentissä, ottaen menestyen osaa sotaan mm. Ranskaa vastaan v. 1812—1814. Santarmilaitoksessa palvellessaan hän sittemmin rehellisyydellään sai keisari Nikolain luottamuksen ja on saavuttanut maanmiestensäkin kunnioituksen.¹

Maaherran kodissa nähtiin alkuvuosina myös vallaton poikanen, tullinhoitaja-vävyyn veljenpoika, 6—10-vuotias Johan Ludvig Runeberg, jota turhaan koetettiin saada tottumaan hienoihin tapoihin. Kuusiviikkoisesta tanssikoulusta huolimatta hän ei oppinut kumartamaan oikealla tavalla, mutta rouvasväen hienostuneen heikkohermoisuuden hän kyllä oli keksinyt. Mm. sanotaan hänen mielitekkinsä olleen äkkiä putoaminen tuolilta tai muulta korkeammalta paikalta, jolloin hän suureksi ilokseen sai nähdä hienon maaherrattaren pyörtyvän ja kaatuvan johonkin nojatuoliin, koko muun naissarjan noudattaessa esimerkkiä ja langetessa tainnoksiin, josta heidät taas hajuvesin herätettiin eloon.²

Kun vastätusten joutuivat sellainen häikäilemätön luonne kuin Antell ja turhamaisessa itsetunnossaan niin »herkkä» ja

¹ Carl Johan tuli alaupseeriksi Ismailovin rykmenttiin v. 1812; aliluutn. s.v., luutnantti 1816; alikapt. 1819; majuri I suom. inf. rykm. 1820. Santarmijoukkoon hänet sijoitettiin 1832; everstilutn. 1833 ja eversti 1840; Käkisalmen linnamajuri 1846. Erosi kenraalimajurin arvoisena 1862 ja kuoli 7. XI. 1868 Porissa (WASASTJERNA: Ättartaflor, E. S. TIGERSTEDT: Hapaniemi Krigsskola s. 201; HERMAN RÄBERGH: Muis-toja ja kokemuksia II 126—128 antaa hänestä myötätuntoisen kuvauksen).

² STRÖMBORG: Biografiska ant. om J. L. Runeberg I s. 34—35. — A. L. Runeberg kuoli jo v. 1814, jolloin veljenpojan oleskelu Oulussa loppui. Leski kuoli Vaasassa v. 1848.

maltittomiin mahtikeinoihin taipuva käskynhaltija kuin Ehrenstolpe, ei voitu välttää ankaraa yhteenottoa.

Ehrenstolpe oli sittemmin vakuuttunut siitä, että hänen vihamiehensä jo joulun aikaan 1809 hautoivat suunnitelmia hänen kaatamiseksi ja vahingottomaksi tekemiseksi. Sitä varten oli hänet muka vain saatava kiinni jostain virkavirheestä. Hän kertoo tästä esimerkin, joka tuntuu uskomattomalta, mutta jossa lienee jotain perää, koska hän on rohjennut siitä avoimesti kirjoittaa sekä piispa Tengströmille että Orrhjelmille, ollen nähtävästi valmis vastaamaan sanoistaan. Kertomus Tengströmille, yllämainitussa kirjeessä 10. V. 1810, kuuluu seuraavasti.

»Kun tyttäreni piti mennä naimisiin Runebergin kanssa, kirjoitin Tampereelle saadakseni papintodistuksen hänen esteettömyydestään, mutta kun häät oli määrätty jouluillaksi ja papimme vähän horjahteli (vår präst icke gick så aldeles säker), kysyin kahden vieraanmiehen läsnäollessa rovastilta, eikö hän tahtois vihkiiä heitä tästä todistuksen puuttumisesta huolimatta, kun minä kirjallisesti kunnian ja viran puolesta tahdoin vakuuttaa hänelle, että haetuttaisin todistuksen pikälähetillä ja toimittais sen hänen käsiinsä. Ottamatta tätä ehdotusta kuullakseen oli hän niin tavattoman julkea, että ehdotti minulle väärän todistuksen antamista. — Hämmästyin, otin hattuni ja läksin. — Minusta halpamaisuus on aina halpamaisuutta, niinkuin pitääkin (en läghet har altid den stempel i mitt sinne som hon bör äga). En voi tehdä sitä, vaikka saisin siitä mitä etua hyvänsä. Senvuoksi tämä yritys epäonnistui, mutta se kuului siihen suunnitelmaan, joka oli tehty joko minun kaatamiseksi tai jotta he saisivat minut ja minun toimintani käsiinsä. Se oli niin kovin heidän mielessään, että kaksi salaliiton jäsentä (Cabalister), toinen minulle ja toinen vaimolleni, väittivät, että sellainen todistus ei ollut mitään pahaa ja että sellaista usein käytettiin.»¹

Uudenvuoden jälkeen, siis tammikuussa 1810, ryhdyttiin maaherran vainoamisessa sellaiseen tavattomaan toimenpiteeseen, että hän ja hänen kopea perheensä suljettiin kokonaan kaupungin varsinaisesta seurapiiristä. Tästä kertoo seuraava luku.

¹ Kirjeen kirjoittamisen aikana taistelu näiden vihamiesten välillä oli leimahtanut kiihkeimmilleen (ks. s. 131). Kirje löytyi »Porthanin arkusta». »Promemorialissaan» Orrhjelmille kesällä 1811 E. myös mainitsee tapauksesta.

II. »Klubin» kokousten kieltäminen.

Oulussa, kuten muissakin silloisissa pikkukaupungeissamme, muodostivat virkamiessäätyiset maaherrasta alkaen seurustelu-piirin, joka koetti noudattaa varsinkin pääkaupungin, Tukholman, tapoja ja muoteja. Kauppiassäätyisiä siihen ei alunperin kuulunut, heissä kun oli vielä esiintymistavan kankeutta ja karkeutta, joka ei taipunut sivistyneen seurustelun sulavaan kohteliaisuuteen. Ehrenstolpen saapuessa kaupunkiin oli tässä tapah-tumassa muutos siten, että muutamat etevimmät kauppiaat jo olivat päässeet seurapiiriin jäseniksi. Tähän piiriin oli edellisinä vuosina kuulunut muutamia persoonallisuuksia, joiden sivistysmäärä ja esiintymistottumus täytti suurempiakin mittoja. Maaherra Carpelan oli etevällä tavalla pannut alulle sekä yleensä virkaansa kuuluvan hallintotoiminnan että erityisesti kohteliaan ja avuliaan vieraanvaraisuuden harjoittamisen varsinkin kaup-pungissa käyvien arvohenkilöiden hoivaamisessa, jota katsottiin maaherran erikoiseksi velvollisuudeksi. Apteekkari J. Julin oli taas suurta kuuluisuutta saavuttanut luonnontieteilijä, jolla oli varsinkin huomattavat Lapin kokoelmat. Ehrenstolpenkin aikana hän vielä asui Oulussa, vaikkakaan ei tule kertomukses-samme esille. Everstiluutnantti, vapaaherra Georg Silfverhjel-m taas oli Kustaa III:n hovissa kauan elänyt hienon maailman mies, paljon matkustellut, kirjallisuuden ystävä, mutta tätä nykyä ennenkaikkea innostunut Mesmerin oppilas, joka mie-lellään varsinkin kaupungissa vieraileville esitteli animaalismag-netismi-kokeitaan. Lisäksi asui kaupungissa silloisen Suomen etevin säveltäjä ja musiikin harrastaja, lääninkamreeri Erik Tulindberg. Kymmenkunta vuotta ennen Ehrenstolpen saapu-mista oli Oulussa käynyt eräs merkillinen matkailija, italialainen Joseph Acerbi, joka antoi näille musikaalisille harrastuksille voi-

makkaan sysäyksen. Hän oli tullut kaupunkiin huhtikuussa 1799 matkalla Lappiin ja innostunut jäämään, odottaessaan talven loppumista, pariksi kuukaudeksi aina kesäkuun puoliväliin asti; jatkaessaan matkaa edelleen Lappiin sai hän mukaansa myös Julinin, vieläpä Kemin rovastin Mathias Castréninkin. Pohjolan luonnon ihmeellinen herääminen vaikutti häneen valtavasti; Julinin avulla hän jo etukäteen tutustui Lapin luonnontieteseen, mutta teki innokkaita havaintoja etenkin Oulun seudun luonnosta ja myös kansantavoista, -runoudesta ja -musiikista. Tällöin hän sattui toteamaan, että Oulussa oli pari musiikki miestä, joiden kanssa hän ja hänen matkatoverinsa, ruotsalainen eversti Skjöldebrand, saattoivat muodostaa kvartetin. Itse hän soitti klarinettia, ruotsalainen toveri viulua ja oululaiset, joista toinen tietenkin oli Tulindberg, alttoviulua ja selloa. Nämä soittotilaisuudet tulivat niin suosituiksi, että soittajain täytyi vuokrata suurempi huone jokailtaisia konserttejaan varten.¹ Acerbin poislähdönkin jälkeen nämä musikaaliset harrastukset jatkuivat Tulindbergin johdolla². Tämä siirtyi pois Oulusta hallituskonseljin jäseneksi syksyllä 1809, joten tuo merkillinen musiikkikausi Oulun elämässä luultavasti päättyi siihen. — Vapaa-herra Silfverhjelms oli kuollut vuotta aikaisemmin.

Mutta seurusteluhalu pysyi entisellään ja huomattavia jäseniä saattoi Oulun seurapiiri vieläkin näyttää; jotkut heistä olivat liikkuneet laajemmalti ja hankkineet persoonallisia suhteita ja sivistyneen elämän tuntemusta. Valloituksen jälkeen tuli vilkas kosketus venäläiseen upseeristoon ja Pietarin ja Tukholman väliä kulkevaan diplomaattiseen henkilökuntaan. Niinkuin ennenkin omaksuttiin mielellään uusia vaikutuksia ja tavoiteltiin ajan suunnan makua. Edellä esitetyt lainaukset Antellin kirjoit-

¹ J. ACERBI: *Travels through Sweden, Finland and Lapland to the North Cape*, I, painettu Lontoossa 1802. A. F. SKJÖLDEBRANDIN teos: *Voyage pittoresque au Cap du Nord, avec gravures*, pain. 1801—1802. Myös engl. matkailija E. D. CLARK kävi samaan aikaan Oulussa (*Travels in various countries of Europa, Asia and Africa*, 1810—1823).

² OTTO ANDERSSON: Erik Tulindberg, *Finsk Tidskrift* 1930 I s. 122—151 (Tulindberg oli v. 1787 julkaissut väitöskirjan: *Historiola Concionum sacrarum Fennicarum*). Toinen oululainen, joka otti osaa Acerbin perustamaan kvartettiin, oli luullakseni tri Deutsch, jonka tiedetään noina aikaisempina vuosina ottaneen osaa Oulun musiikkielämään.

tustavasta voinevat sen juriidisesta monimutkaisuudesta huolimatta olla jonkinlaisena näytteenä tästä pyrkimyksestä pirtteämpään henkevyYTEEN.¹

Ei ollut siis Ehrenstolpelle suinkaan pikkuasia, kun hän perheeseen suljettiin tämän hienomman seurapiirin ulkopuolelle. Mielenosoitus tuli sitä räikeämmäksi, kun tähän kuuluvat päättivät perustaa oikean seurusteluyhtymän²: sensijaan että ennen oli kokoonnuttu milloin minkin luo tavallisiin illanviettoihin, vuokrattiin nyt erityinen huoneisto kauppias Holmbergin lesken talon yläkerrasta ja pidettiin siellä kokouksia kahdesti viikossa kello neljästä kahdeksaan tai yhdeksään iltapäivisin. Se tapahtui tammikuussa 1810. Johtajina olivat laamannit Antell ja Liljedal sekä rovasti Wegelius; mukana oli myös samainen vapaaherratar Silfverhjelm, joka olisi kelvannut maaherranväellekin, — vapaaherra-vainaja oli ollut Liljedalin hyvä ystävä. Yhdistyksen tarkoitus oli sama kuin tavallisten vieraskäyntien: kaupungin virkamiesperheet sekä jotkut etevämmät porvarilliset perheet kokoontuivat yhteisiin illanviettoihin, joissa pääasiallisimpina huvituksina mainitaan olleen teenjuonti, bostonpeli ja tanssi.³ Alussa tähän seurustelukerhoon eli »klubiin»,

¹ »Hieno» (fina ämbetsmän) oli se vaikutus, jonka suomalaisen armeijan ylilääkäri sai oululaisista majoituksen järjestäjistä, siis lähinnä Liljedalista ja muista maistraatin jäsenistä, ks. LINDÉN s. 76—77. — Näytelmäharrastuksiin viittaavat jotkut sitaatit »Seuran» puolesta oikeuteen jätetyissä selityksissä.

² Kolmisen kuukautta myöhemmin E. selitti kuv. Steinheilille klubin perustamisen johtuneen siitä, että Antell, joka ei muutenkaan voinut sulattaa E:lle tulevaa yhteiskunnallista etusijaa, oli närkästynyt sekä kreivi Kamenskin että Steinheilin E:lle osoittamasta kohteliaisuudesta. Keisarin kunniaksi pitämässään pidoissa oli Antell jotenkin häväissyt maaherraa, mutta Kamenski oli suhtautunut ylenkatseellisesti tähän häväistykseen ja osoittanut huomaavaisuutta maaherraa ja hänen perhettään kohtaan. Samoin oli Antellin »sydäntä viiltänyt» se, että Steinheil oli, jäämättä Antellin luokse iltaa viettämään, mennyt E:n luo. »Juuri kostaakseen niin suurta häväistystä hänen päähänsä pälkähti muodostaa klubi.» Ks. alemm. s. 109.

³ Ajan yksinkertaisten olojen havainnollistuttamiseksi esitän tässä Erik Julinin kuvauksen lapsuudenaikaisesta kodistaan. Hänen vanhempansa, jotka kuitenkin olivat Oulun etevimpiä, asuivat v:een 1805 asti aivan pienessä maalaamattomassa kaksikerroksisessa talossa, jossa

kuten Ehrenstolpe sitä nimitti,¹ kuului huoneiston ahtauden ja taloudellisten syiden vuoksi vain yhdeksän perhettä; mutta osanotto kasvoi vähitellen, niin että noin kuukauden kuluttua jäseniksi ilmoittautuneiden perheiden lukumäärä oli 17, joista 5 kuului porvarissäätyyn, muut olivat virkamies- tai pappisperheitä. Ytimen muodostivat, paitsi tuntemamme Ehrenstolpen kolme päävastustajaa Antell, Liljedal ja Wegelius, lääninsihteeri J. Snellman, Oulun tuomiokunnantuomari J. J. Polviander², lääninlasaretin lääkäri J. H. Carger, maisteri Johan Höckert, konrehtori Jacob Bange ja raatimies Isaac Carström, mainittu maaherran vuokraisäntä. Seuraan sai tulla — niin sittemmin selitettiin — siihen nimenomaan liittyneiden ulkopuoleltakin jokainen seuraelämäään kuuluva, joka tahtoi sitä läsnäolollaan kunnioittaa. Mielihyvin nähtiin siellä venäläisiä upseereitakin, joista muutamat erityisen innokkaasti kävivät sen kokouksissa; yksityisistä upseereista mainitaan Ehrenstolpen vihamies kenraalimajuri Rachmanov, josta pian tämän jälkeen Steinheilin sijaan tuli Pohjanmaan joukkojen ylipäällikkö, Oulun uusi komendantti eversti Treskin, linnamajuri Wardenburg — seuran pääpylväitä —, kapteeniluutn. Martinkevits, jonka Ehrenstolpe

oli kolme pientä huonetta kummassakin kerroksessa. Huoneet olivat niin matalat, että pitkän miehen pää ulottui melkein kattoon, joka yläkerrassa ikkunan puolella oli hieman matalampi kuin keskellä. Keittiö oli pihalla eri rakennuksessa. Varsinkin kauppiasten taloissa levitettiin asuinhuoneiden lattialle hienoa merihiekkaa. Jo tällä vuosikymmenellä syntyi yksinkertaisessa elämässä käänne suurempaan mukavuuteen ja upeuteen päin. Hiekka vaihdettiin hienoksi hakattuihin tuoreisiin kuusenhavuihin, jotka aina 1820-luvulle asti sirotettiin yli koko lattian; mattoja siis ei käytetty. Sorvatut suuret puuvadit ja neliskulmaiset puulevyt, joita palvelijat käyttivät lautasina leikatukseen lihaa, silavaa, kalaa, kukin omalla saranaveitsellään, vaihdettiin vähitellen Tukholmasta tuotuihin pyökistä tai tammesta sorvattuihin puulautasiin. Saviastiat alkoivat tunkea tieltään puuastiat. Sisällä herrasväen pöydällä käytettiin yleisesti Tukholmasta tuotuja suuria tinavateja ja korvilla ja kannella varustettuja liemimaljoja (soppskål). Kirkkaat tinalautaset olivat ahkerassa käytännössä. (ERIK JULIN: m. kuvaus s. 72—74.)

¹ Siitä käytettiin tavallisesti nimeä »sällskapet». Kun Ehrenstolpe kutsui sitä »klubiksi», kielsi Liljedal jyrkästi siltä tämän nimen, selittäen, että seura oli vain »ett förtrolichets sällskap» (E:n »Promemorial» Orrhjelmlille). Nimityksen tärkeys selviää seur. kertomuksesta.

² Ks. Boström, mt. s. 280.

sanoo olleen »klubin» perustajia, sekä useita esikuntaupseereja. Tervetulleita olivat siihen myös kaikki matkustavat arvohenkilöt, sillä tarkoitus oli eristää maaherra mikäli mahdollista ja juuri loistavilla vierailuilla antaa iskuja hänen kopeudelleen. Mentiinpä niin pitkälle, Ehrenstolpen väitteen mukaan, että koetettiin saada seuraan jäseniä hänen omasta perhepiiristään, nim. tullinhoitaja Runebergia vaimoineen (joka, kuten muistamme, oli Ehrenstolpen vanhin tytär), kuitenkin onnistumatta, sillä Runeberg, joka kyllä ennestään kuului tähän seurapiiriin, kieltäytyi nyt mukaanliittymästä. Myös »jotkut harvat» muut Ehrenstolpen ystävät kieltäytyivät, mikäli hän itse myöhemmin ilmoitti Orrhjelmille.

Ei kenellekään liene ollut tuntematonta, että nimenomaan maaherraa ei haluttu mukaan ja että seurusteluyhtymä oli perustettu juuri häntä vastaan. Ehrenstolpe sanoo kääntyneensä kolmen neljän henkilön puoleen tiedustellen, miksi häntä perheineen ei oltu kutsuttu osalliseksi tähän kerhoon, mutta sittemmin osoittautui, että juuri nämä olivat »pääjuonittelijoita». Nämä taas sanoivat ilmoittaneensa syyn »selvästi»: nähtävästi viitattiin hänen »naurettavaan turhamaisuuteensa ja vastenmieliseen kopeuteensa», joka »aina on häiritsevää hyvinmuodostuneille (väldanade) sieluille.»¹

Tämä oli arvattavasti seurassa hyvin mieleinen puheenaine.² Vieläpä meni Antell niin pitkälle, että julkisesti seurassa matki Ehrenstolpen esiintymistapaa.

Tällainen julkinen mielenosoitus loukkasi Ehrenstolpea mitä syvimmin, ja hänen täytyi nyt jotakin tehdä saadakseen sen loppumaan. Orrhjelmille hän lähes 1½ vuotta myöhemmin »Promemorialissaan» kertoo vastatoimenpiteistään seuraavasti: »Minä siedin kärsivällisesti enemmän kuin viisi viikkoa tätä ilmeistä häväistystä; sillä aikaa annoin vävyäni von Karmin³ ja

¹ Sanat seuran perustajain valituksesta V.HO:lle.

² E. sanoo siitä HO:lle:» — — — minä perheineni mitä suulaimman panettelun esineenä, jota johtivat tämän liigan päämiehet ja suorittivat ajattelemattomat naiset, joiden lörpötystä yhtä vähän kuin väkevän virran syöksyä mitkään sulut voivat estää.» — Tulee mieleen »Uhlä raller», jota Carpelan ei tunnustanut todeksi Oulun naisiin nähden.

³ Karm tuli »vävyksi» vasta v. 1811.

poikani panna toimeen illanvieton (assemblée), johon myös itse Antell rouvasväkineen oli kutsuttu niinkuin kaikki muutkin salaliittolaiset (Cabaleurerne) ja jossa heitä palvelivat minun palvelijani ja kestitsivät minun naiseni: minä tahdoin siten antaa esimerkin, että jos jollakin ehkä oli todellista tai luuloteltua syytä tyytymättömyyteen minua tai perhettäni vastaan, sen ei tarvinnut olla esteenä, vaan että me kyllä voimme nähdä toisemme yhteisissä kokouksissa. Mutta tämä sovinnollisuus ei vaikuttanut mitään. Se ei ollut ennentehdyn suunnitelman mukainen; päinvastoin kahta innokkaammin värvättiin osanottajia.»

Turhaan siis Ehrenstolpe oli yrittänyt »yleisessä assembléessa» »populäärisesti» »jokaista kohtaan» käyttäytymällä »kaikin tavoin elvyttää seurusteluhenkeä (sällskapston) ja palauttaa entistä yksimielisyyttä ja sovinnollista väliä».¹ Kun siitä ei ollut apua, perusti hän — niin vastustajat väittivät — oikean klubin, johon ei saanut kutsua ketään tuon toisen vastakerhon jäsenistä. Sen osanottajat supistuivat maaherran ja »muutamien harvojen» läheisten ystävien perheisiin. Huomattavimmat virkamiehistön edustajat olivat hänen vävyensä tullinhoitaja A. L. Runeberg, maanmittari, lääninkamreerinviran väliaikaiseksi hoitajaksi ehdotettu ja siihen toimeen piakkoin ryhtyvä Lars Uhlbrandt sekä kruununvouti E. W. Lilljeqvist; kumpikaan näistä viimeksimainituista ei ennestään kuulunut siihen seurustelupiiriin, jonka keskuudessa tuo vihattu seura oli muodostunut. Venäläiset upseerit Ehrenstolpe mielellään olisi peloittanut pois vasta-seurasta ja liittänyt omaan seurapiiriinsä, ja hän väittääkin (selityksessään hovioikeudelle kesäkuussa 1810), että kaupungin uusi ummikkovenäläinen komendantti, eversti Treskin oli lakanut ottamasta osaa Antellin ryhmän perustamaan seuraan, senjälkeen kuin hän maaherralta oli saanut kuulla, että se oli keisarin asettamaa käskynhaltijaa vastaan tehty salaliitto; myöskin hän väittää, että seuraan ei kuulunut yhtään esikunta-upseeria. Seuran jäsenet sanovat kuitenkin vastaselityksessään (joulukuussa 1810), että läänin komentava kenraali (Rachmanov), kaupungin komendantti ja useat esikuntaupseerit sekä

¹ E:n selityksistä.

aikaisemmin että viimeisinäkin aikoina olivat useasti käyneet seuran kokouksissa. Porvarissäätyyn kuuluvista kauppiaas C. M. Engman, tunnettu Suomalaisen lähetystön jäsen, pääsi maaherran suureen suosioon — ehkäpä yhteisen vihan vuoksi laamanni Antellia vastaan, joka oli hänen lankonsa ja vanha riitaveljensä.¹ Toinen kauppiassäätyyn kuuluva, joka nautti Ehrenstolpen suosiota, oli Z. Wacklin. Muuten porvarissäätyiset

¹ Carl Magnus Engman oli syntynyt elok. 18 p. 1778. Isä Carl Fridrik Engman oli oululainen kauppias; äiti oli Maria Cajanus. Harjoitettuaan kauppaa isänsä luona Carl Magnus vähän yli 20-vuotiaana matkusti Tukholmaan. Vietettyään siellä jonkun aikaa iloista elämää palasi hän häviöön joutuneena Ouluun, jossa kuitenkin rikkaalla naimisella pääsi pulastaan. Vähitellen hänestä varttui seudun rikkain mies ja etevimpiä laivanvarustajia (liikkeen nimenä Eric Candelberg). Oulun valoituksen jälkeen hänet valittiin Oulun läänin porvariston edustajaksi Suomalaiseen lähetystöön, jonka jäsenenä hän piti keisarille ranskankielisen puheen. Oli myös edustajana Porvoon valtiopäivillä. Sai kauppaneuvoksen arvonimen v. 1810. — Myöhemmin hän menetti hankkimansa omaisuuden ja kuoli köyhyydessä 22. III. (?) 1852. Oli naimisissa Eric Candelbergin kauniin ainoan tyttären Maria Beata Candelbergin kanssa, jonka SAARA WACKLIN on kuvannut s. 172. (R. CASTRÉN: Finska Deputationen 1808—1809 s. 81; Borgareståndets prot. vid Borgå landtdag år 1809; *Spr. v. kv.* s. 295.) — Hänen veljensä kauppias John Engman syytti häntä O. kämnerinoikeudessa v. 1811 siitä, että hän oli väärinkäyttänyt hänen nimeään diskonttoreversissä, joka oli jätetty Ruotsin Diskonttopankkiin; Oulun raastuvanoikeudessa v. 1812 tämä syytös täysien todistusten puutteessa raukesi ja samoin V.HO:ssa 4. V. 1813 ja konseljin oikeusosastossa 31. III. 1814. Raastuvanoikeus sensijaan tuomitsi hänet maksamaan veljelleen tynnyrillisen kultaa (1666 riks. 32 kill. vvs.), jonka hän 29 tai 30 p. jouluk. 1810 oli sitoutunut suorittamaan lepyttäjäisiksi heidän välillään olleista ja silloin sovituista riidoista, mutta hovioikeus ja oikeusosasto hylkäsivät tämän vaatimuksen tässä yhteydessä esitettyinä. J. Engman tuomittiin HO:ssa näistä syytöksistä menettämään kunniansa, mutta oikeusosasto vapautti hänet siitä. (Ks. raastuvanoikeuden päätöstä kirjassa »Handlingar ang. Carellska gårdens i Uleåborg etc.», Hels. yliop:n kirjastossa; oikeusosaston pk. 1814, 22 ja 31. III, 18 ja 19. IV). Näihin riitaisuuksiin oli sekaantunut Antellin, joka oli nainut Engmanien vanhimman sisaren ja joka lienee ajoittain ollut John Engmanin kanssa yhteisissä liikeyrityksissä. Ehrenstolpe mainitsee Antellin omakätisesti kirjoittaneen haastekirjan mainitussa »veljesriidassa». Aikaisemmin, ainakin v. 1804, Antell riiteli anoppinsa ja C. M. Engmanin kanssa jostakin talonkaupasta (O. raastuvanoik. a. 1810.)

lienevät pysytelleet näistä riidoista syrjemmässä. Jos saa uskoa Ehrenstolpea, näkivät he »yhä suuremmaksi mielipahakseen» näiden riitaisuuksien jatkuvan, ja hän väittää heistäkin vain yhden pysyneen seuralle uskollisena. Tätä eivät seururan perustajat kuitenkaan tunnustaneet todeksi, ja jotain syvempääkin levottomuutta näkyy seuraavana kesänä esiintyneen kauppias-säädyn keskuudessa (ks. s. 140 —144).

Kun yritys »assembléen» avulla parantaa häiriintynyttä seuraelämää ei saavuttanut tarkoitustaan, vaan maaherraa vastustavan seururan jäsenet liiaksi saivat iloita kepposensa onnistumisesta, ei Ehrenstolpelle jäänyt muuta keinoa tämän hänen arvoansa alentavan eriseuraisuuden lopettamiseksi kuin virkavaltaan tapansa mukaan turvautuminen. Hän kutsui pormestarin ja kaksi muuta seururan jäsentä lääninkansliaan, johon myöskin oli saapunut muutamia seuraan kuulumattomia henkilöitä, ja heidän läsnäollessaan hän selitti tuollaisen seururan laittomaksi ja ilmoitti, että hän aikoi kieltää sitä kokoontumasta. Tähän pormestari Liljedal vastasi — omasta mielestään rauhallisella tavalla, joka kuitenkin Ehrenstolpen korvissa kuului »kiivaalta», — ettei maaherralla minkään lain nojalla ollut oikeutta kieltää kansalaisia kokoontumasta teetä juomaan ja tanssimaan ja etteivät he sentähden voineet sellaista kieltoa totella; sitä paitsi hän seururan jäsenenä ei voinut puheena olevaa kieltoa ottaa vastaan, vaan oli maaherran kääntyminen esteettömäin maistraatinjäsenen puoleen. Tilaisuus päättyi siihen, että maaherra kysyi seururan jäseniltä: »Mitä herroilla on minua vastaan?», johon Liljedal, koska oltiin maaherran virkahuoneessa, vastasi vältellen: »En tiedä.»

Tämä tapahtui lauantaina maaliskuun 3 päivänä.¹

Seururan jäsenet luulivat asian siihen päättyneen, mutta ennen pitkää he huomasivat erehtyneensä, sillä seuraavana aamuna, sunnuntaina maaliskuun 4 p:nä, vt. lääninsihteeri Matths Gabr. Krank toi pormestari Liljedalille maistraatille osoitetun kuulutuksen, joka oli maaherran allekirjoittama ja Krankin varmentama sekä päivätty Oulun lääninkansliassa maalisk. 3 p:nä 1810. Se kuului seuraavasti.

¹ Kertomuksen tästä kohtauksesta olen koonnut useista Ehrenstolpen, Liljedalin ym. kirjeissä ja selityksissä olleista viittauksista.

»Kuulutus.

Koska tietooni on tullut, että eräs suljettu Seura (Sällskap), enemmän kuin kuukausi sitten, on muodostunut tässä kaupungissa, kokoontuen säännöllisesti kahtena päivänä viikossa, pyytämättä ja saamatta siihen minun lupaani, ja [koska] sellainen ei ainoastaan ole vastoin sitä poliisijärjestystä, jonka tulee turvata valtion rauhaa, vaan rikkoo myös sitä arvonantoa ja kunnioitusta vastaan, johon läänin asukas on velvollinen Hänen Keisarillisen Majesteettinsa Käskynhaltijaa kohtaan; jonka lisäksi sellaiset yhdistymät johtavat riitaan ja epäsopuun asukkaiden kesken; niin saan Minä täten viidenkymmenen hopearuplan sakon uhalla kieltää, ei ainoastaan jo perustetun klubin, vaan kaikkien vastaistenkin sellaisten seurapitojen (tillställningar) kokoukset, olkoot minkä nimellisiä hyvänsä, [ja otetaan mainittu sakko] jokaiselta mieshenkilöltä, joka siinä käy, sekä kaksinkertaisesti siltä talonomistajalta, joka siihen talonsa luovuttaa saamatta siihen Minun kirjallista suostumustani; ja on Maistraatin asia valvoa, että tätä käskyäni ja määräystäni tarkoin noudatetaan ja toimeenpannaan, ja jos jotain sellaista huomattaisiin olevan tekeillä, Minulle siitä heti ilmoittaa sekä tottelemattomat lailliseen edesvastuuseen toimittaa. Oulun lääninkansliassa 3 p:nä maaliskuuta 1810.»¹

¹ Jo lauantain kohtauksessa lääninkansliassa lienee E:lla ollut käsissään tuo sepittämänsä kuulutus varmentamattomana, jollainen kappale, kirjoitettuna hänen käsialallaan, on liitetty lääninkanslian kirjekonseptikirjan lehtien väliin. S.p. alkoi lääninsihteeri Jacob Snellmanin virkavapaus, jonka aikana hänen virkaansa hoitamaan oli määrätty mainittu M. G. Krank. Sittemmin HO:lle antamassaan selityksessä (huhtik. 1811) tämä kertoi, että E. oli jättänyt hänelle kuulutuksen käskien varmentaa sen ja toimittaa pormestarille. »Voimatta kuvitella», hän jatkaa, »että tämä kuulutus tarkoitti sitä seuraa, joka kokoontui kauppias Holmbergin lesken luona pitäen kokouksiaan juuri niissä huoneissa, joissa asuin, ja joihin kokouksiin muiden mukana otin osaa, täytin arvelematta Hra Maaherran käskyn, sitä mieluummin kun katsoin kuulutuksen perustuvan kaikille maaherroille 3 p:nä maalisk. 1803 annettuun kiertokirjeeseen.» — Krankin »tietämättömyyden» selittäköön toistaiseksi lukija. — Krankin lausunto voinee todistaa, että E. jo kuulutustaan laatiessaan perusti sen v:n 1803 asetukseen; Pietarinmatkallaan E. sen tekee, kuten alemm. selviää, ja samoin siellä hänen vastustajansakin koettivat osoittaa tämän perustelun vääräksi, joten se oli kaiketi heille tun-

Pormestarin luokse kokoontui asian johdosta hänen ystäviään ja seuran jäseniä; siellä päätettiin tehdä valitus, jonka vuoksi kuulutus annettiin jäljennettäväksi. Mutta kadulla maaherra tapasi puhtaaksikirjoittajan ja otti häneltä sekä alkuperäisen kuulutuksen että jäljennöksen omaan huostaansa. Siitä tiedon saatuaan pormestari läksi Antellin ja linnamajuri Wardenburgin seurassa etsimään maaherraa ja tapasi hänet tullinhoitaja Runebergin luona vielä jumalanpalveluksen aikana, jälkeen klo 11:n ap., jolloin hän vaati ja sai takaisin kuulutuksen valituksen tekemistä varten. Ehrenstolpe kertoo (Promemorialissaan Orrhjemille kesällä 1811) kuulutuksen hakijain hyökänneen häntä vastaan muka hänen ylpeytensä ja kopeutensa vuoksi sekä selittäneen, että »puu oli jo valmis kaadettavaksi»; Antell oli muka vakuuttanut, että hän parin viikon kuluessa oli jättävä keisarin omaan käteen maaherran arvottoman kuulutuksen ym. sellaista, »jota vain mies, joka on vailla hienotunteisuutta ja kasvatusta, voi esittää.» — Kuuluttaminen olisikin sillä kertaa jo ollut myöhäistä, koska ruotsalainen jumalanpalvelus oli ennättänyt mennä ohi, eikä maaherrakaan siitä enää antanut uutta käskyä.

Sen johdosta, että kuulutus oli lähetetty maistraatille, ilmoitti pormestari sille asian seuraavana päivänä, 5 p. maalisk., pidättäen itselleen edesvastuun siitä, mitä hän yksityisesti oli asiassa tehnyt, koska kuulutus oli lähetetty sunnuntaina, jolloin maistraatilla ei ollut kokousta. »Sen seikan mahdottomuus (orimligheten)», hän jatkoi, »että seura, joka, mukana naiset ja lapset, on ollut koolla iltaisin klo neljästä kahdeksaan ja johon ei ole ketään kielletty pääsemästä, vaikka ei olisi seuraan suoraan kuulunutkaan, voisi olla salaliitto valtion rauhaa vastaan, on kyllä ilmeinen; mutta tämän loukkaavan syytöksen vuoksi, joka on tehty äskettäin uuden hallituksen alamaiseksi joutunutta kansaa vastaan, ovat kuitenkin useat seuran jäsenet pitäneet tarpeellisena, oheen liittäen kuulutuksen, alamaismmasti valittaa H.K.M:illeen.»

nettu. — Kiertokirjeen päivämäärän Krank ilmoittanee väärin: kysymyksessä oli näet veljeskunnista (ordenssällskap) annettu asetus, jonka päivämääräksi muut ilmoittavat maaliskuun 15 p:n 1803; tätä kierto-kirjettä en ole löytänyt, eikä se liene ilmestynyt painettunakaan (ARNE JÖRGENSENIN ilmoitus).

Välittämättä maaherran kieltämisyrityksistä, jotka katsottiin laittomiksi, seura edelleen piti kokouksiaan. Ehrenstolpe puolestaan ei voinut nähdä toimissaan mitään lainvastaista eikä kansalaisoikeuksia polkevaa; päinvastoin hän oli oman vakauksensa mukaan ansainnut tunnustusta siitä, että hän sodan aikana oli voimakkaasti ylläpitänyt oikeusturvallisuutta, ja se että toisin voitiin väittää, loukkasi häntä syvästi. Siihen hän ei voinut olla viittaamatta siinä juhlallisessa puheessa, jonka hän pari päivää myöhemmin, 6 p:nä maalisk., piti suuressa raastuvankokouksessa luovuttaessaan oululaisille keisarin lyöttämän mitalin, kuten edellisessä osassa on kerrottu (1 s. 84—85). Puheen loppuosa kuului seuraavasti: »Eläkäämme kunnioittavasti ja alistuvaisesti sekä keskinäisessä sovussa ja yksimielisyydessä yhtä oikeamielisen kuin lempeän ja mahtavan hallituksen alla — ja mikä tyydytys onkaan minulle, jos voin läänin päämiehenä ja kansalaisena sitä edistää! Toivon, että kaikki suopeamieliset ovat huomanneet — ja heidän on se huomaaminen —, että olen koettamalla koettanut turvata jokaisen persoonallista vapautta ja omistusoikeutta, että en ole säästänyt mitään vaivoja enkä pelännyt yksityistä epäystävällisyyttä, kun kysymyksessä on ollut oikeuden hankkiminen kärsivälle keskellä sodan rauhattomuuksia. Jos en ole onnistunut ylimmässä pyrkimyksessäni, joka, lähinnä Armollisimman Herrani korkean palveluksen edistämistä, on Teidän, hyvät Herrat, ystävyysenne ja luottamuksenne saavuttaminen, niin katson itseni onnettomaksi ja vetoan Jumalaan, joka näkee minun puhtaan aikomukseni ja sydämeni aivoitukset.»

Tämä vetoaminen Jumalaan ei sentään estänyt Ehrenstolpea hakemasta maallistenkin vallanpitäjien puolelta oikeutta. Saatiin näet pian kuulla, että maaherrakaan ei aikonut jättää asiaa sikseen.

Seuraavana lauantaina, maalisk. 10 p:nä, saapuivat näet maistraatin istuntoon lääninhallituksen virkamiehet, jotka maaherran esteellisenä ollessa muodostivat maaherranviraston, nim. vt. lääninkamreeri Lars Uhlbrandt, joka samana päivänä oli aloittanut tämän virantekonsa, ja mainittu vt. lääninsihteeri Krank, tuoden maaherran omakätisen ja samana päivänä allekirjoittaman ja Uhlbrandtin varmentaman kirjelmän, jossa pyy-

dettiin maistraattia antamaan kirjallinen lausunto, miksi se ei ollut totellut maaherran käskyä mukaan liitetyn 3. III päivätyn kuulutuksen [kirkossa] kuuluttamisesta, sekä vaadittiin pöytäkirjanotetta, mikäli maistraatin jäsenet olivat tässä tärkeässä asiassa olleet erimielisiä, koska maaherra aikoi kohdakkoin tapahtuvalla Pietarinmatkallaan alistaa kaiken sen H.M. Keisarin oman armollisen tutkimisen alaiseksi; vaaditut asiakirjat oli seuraavana tiistaina toimitettava lääninkansliaan.

Viitaten maaliskuun 5 p:n istunnossa antamaansa lausuntoon pormestari selitti, että kun hän oli maaherralta saanut kuulutuksen takaisin, oli ruotsalainen kirkonmeno jo päättynyt ja oli siis jo liian myöhäistä kuuluttaa, vaikka kuinka mielellään olisi tahtonut. Maistraatin jäsenistä raatimiehet Heikel, Niska ja Carstöm vastasivat, että koska puheenaolevaa kuulutusta ei oltu esitetty maistraatille, vaan oli jätetty ainoastaan sen puheenjohtajalle toimeenpanoa varten, kuten tavallista oli, ja koska heillä näin ollen ei ollut asiasta tietoa, niin heillä ei ollut sen suhteen mitään tekemistä. Sitä vastoin raatimies C. M. Engman tahtoi ilmaista, ettei hän hyväksynyt, että pormestari ei ollut totellut maaherran käskyä, ja koska maaherra kuluvaan kuun 9 (!) päivänä allekirjoittamallaan kirjelmällä oli pyytänyt tietoa, oliko tottelemattomuus yksinomaan pormestarin syytä vai oliko maistraatilla siinä osaa, niin hän tahtoi maistraatin jäsenenä antaa pöytäkirjaan seuraavan kirjallisen lausunnon:

»Käsitykseni mukaan voi katsoa lainrikkomiseksi, jos kuka hyvänsä kieltäytyisi tottelemasta maaherran käskyjä, kun ne ovat kyseessäolevaa laatua; tällaista kieltäytymistä voi katsoa sen kunnioituksen ja kohteliaisuuden osoittamisen laiminlyömiseksi, joka hänelle kuuluu sen viran puolesta, jonka Hallitsija on hänelle armollisimmasti uskonut. Tämä vakaumus ja nämä periaatteet oikeuttavat minut selittämään, että en ainoastaan paheksu Herra Puheenjohtajan menettelyä tässä asiassa, vaan myös sekä nyt että vastedeskin kiellän ketään puheenjohtajaa, oli hän kuka hyvänsä, ryhtymästä jokaista laillisesti järjestetyn tuomioistuimen jäsentä kuulematta toimenpiteeseen ja käsittelyyn niin tärkeissä asioissa, kuin tämä on, [ja tämän teen] huomioonottamatta lainkaan sitä persoonallista vastuuta, jonka Herra Puheenjohtaja on suvainnut ottaa itselleen tässä asiassa ja

jonka hyväksyminen mielestäni olisi ei ainoastaan loukkaavaa, vaan myös tuomarinarvoani alentavaa. Sen vuoksi kieltäydyn kaikesta vastuusta ja osallisuudesta tämän Herra Puheenjohtajan menettelyn suhteen ja selitän aina olevani valmis vakauksesta noudattamaan ja tottelemaan K. Hra Maaherran käskyjä.» — Lausunto on päivätty maalisk. 10 p:nä 1810.

Engman oli siis täydellisesti omaksunut maaherran kuuliaisuusvelvollisuuskannan, ja nähtävästi lausunto olikin yhteisesti seipitetty maaherran luona edellisenä päivänä, kuten päiväys-erehdyskin näyttää todistavan.

Pormestari huomautti uudestaan maaherran estäneen kuulutuksen luettamisen pitämällä kuulutusta hallussaan jumalanpalveluksen ajan ja väitti, että maaherra ei ollut enää vaatinut käskynsä toimeenpanemista, kun hän antoi kuulutuksen takaisin. Raatimies Engmanin lausunto maaherran käskyn toteuttamisesta ilmaisi pormestarin mielestä merkillistä sekä laintuntemuksen että »niin kutsutun järjen» puutetta. Engmania ei oltu pantu pormestarin toimenpiteiden tuomariksi. Hänen arvostelunsa oli sen vuoksi yhtä tarpeetonta, kuin se, niinkuin tavallista, oli sekavaa (osammanhängande). Oikeuskaaren XIII luku ja useat asetukset kielsivät tuomareja ja täytäntöönpanijoita tuomitsemasta ja toimeenpanemasta omassa ja lähimpäin sukulaisensa asiassa. Yhtä vähän kuin pormestari oli velvollinen toimeenpanemaan käskyä, joka koski häntä itseään, yhtä sopimatonta olisi se ollut Engmanin tehdä, jonka oma vaimo, kaksi veljeä, sisar, lanko ja käly olivat ottaneet osaa tähän maaherran kieltämään seuraan: olisi tosiaankin tarvittu Engmanin periaatteita, jotta olisi voinut itse toimittaa saarnatuolista kuulutettavaksi, että näin läheisten omaisten kokoukset olivat laittomia ja rauhaa häiritseviä. Pormestari oli muuten kyllä sitä mieltä, että maaherran käskyjä tuli totella, nimittäin kun niiden tarkoituksena oli toteuttaa hallitsijan armollista tahtoa, lakeja ja yleistä hyötyä; mutta jos ne päinvastoin olivat näiden kanssa ristiriidassa, oli toinen virkamies sekä oikeutettu että velvollinen alistamaan ne korkeimman vallan tarkastettaviksi. Maaherra ei voisi minkään H.K.M:nsa armollisimmasti vahvistaman lainkohdan nojalla todistaa oikeuttaan tämän käskyn antamiseen, eikä historiakaan voisi näyttää toista sellaista maaherraa.

Omasta puolestaan pormestari sanoi voivansa keisarin ja minkä tuomioistuimen edessä tahansa puolustaa käyttäytymistään tässä asiassa, sillä hänhän ei ollut muuta tehnyt kuin vain nöyrästi valittanut laittoman kohtelun vuoksi. Jos Engman tahtoi ottaa osaa toimituksiin, joita usein heti ilman maistraatin kokoontumista oli suoritettava, olisi hänen joka päivä oltava saapuvilla pormestarin talossa.¹

Siihen päättyi tällä kertaa ensimmäinen ankarampi ottelu maaherran ja vastapuolueen välillä. Kumpikin puoli oli ilmoittanut tekevänsä asiasta alamaisen valituksen keisarille persoonallisesti. Maaherra puolestaan jo matkalle lähtiessään voitonvarmana surkutteli vastustajiaan, koska heidän kohtalonsa jo muka oli ratkaistu. Vaikka seurankin jäsenillä oli käytettävänä vaikutusvaltaisia tuttavuuksia vastapainona maaherran hommille, saattoivat kunnan oululaiset hyvinkin pelätä, että maaherran vaikutus voittaisi ja keisari voisi eksyä käyttämään oikeutta ja rankaisukeinoja, jotka olivat vieraat maamme yhteiskuntajärjestykselle; sitä pelkoa todistavat käytettävänäni olevat tiedotkin, jotka seuraavassa esiintyvät.

¹ Kertomuksen perustana on seuran jäsenten valitus V.HO:lle ja sen asiakirjat: Oik. os. SD. 1814 pag. 86 (n:o 1), ks. X lukua; Liljedalin m. kirjeenvaihto Aminoffin kanssa ja VSv. a. 1810 n:o 174. — Valitusta käsitellessään HO:n kanneviskaali teki kanteen sekä pormestaria että Engmania vastaan noista pk:aan otetuista sanoista ja HO. tuomitsi 14. VII. 1810 Liljedalin 20 talarin (9 rpl. 60 kop.) ja Engmanin 40 talarin (19 rpl. 20 kop.) sakkoihin; Engmanin tuli lisäksi saada O. mhv:lta mstr:n edessä sopiva varoitus ja osoittaa pormestarille sitä kunnioitusta, jota tällä viran puolesta oli oikeus vaatia. Molemmat valittivat oikeusosastolle, joka 11. XII. 1810 hyväksyi HO:n päätöksen vapauttaen kuitenkin Engmanin varoituksen saamisesta (oik. os:n päätös O. LK., saap. 11. V. 1811).

III. Ehrenstolpen toinen Pietarinmatka ja hänen alamaiset anomuksensa.

Jo marraskuun alussa v. 1809 Ehrenstolpe oli pyytänyt kahden kuukauden virkalomaa matkustaakseen joulun tienoissa Pietariin, jonne hän aikoi viedä poikansa ja nuorimman tyttärensä. Luvan hän oli saanutkin,¹ mutta virkatoimet olivat häntä estäneet matkustamasta. Vasta 15 p. maalisk. 1810 hän ilmoitti hallituskonseljille, että hän nyt, kun Tornion kihlakunnan pitäjien yhdistäminen lääniin oli tapahtunut, aikoi käyttää hänelle armollisimmasti myönnettyä lupaa. Heti sen jälkeen hän lähti matkalle keisarikunnan pääkaupunkiin. Mukanaan hänellä oli ainakin mainittu 12-vuotias tytär Henriette Elisabeth, jonka ottamisesta oppilaaksi P. Katarinan kasvatuslaitokseen nuoria aatelisneitejä varten isä jo viime kerralla Pietarissa ollessaan oli Sprengtportenin välityksellä hankkinut leskikeisarinnalta suullisen lupauksen.² Pietariin saavuttuaan hän teki asiasta myös keisarille anomuksen pyytäen, että hänen tyttärensä otettaisiin mainittuun kasvatuslaitokseen vielä hänen siellä ollessaan, ja huomauttaen, että kysymyksessä oli ainoa suomalaisen maaherran tytär, joka voi hyväkseen käyttää tätä suuren hallitsijan armeiliasuuslaitosta. Esityksellä oli hyvä menestys, sillä valtiosihtööri ilmoitti kirjelmällä 14. V v.l. isälle, että keisarinna oli

¹ Valtiosihteerin ilmoitus kkuv:lle arm. suostumuksesta 30. XII. 1809 v.l., *V Sv.* a. 1810 n:o 126. Barclay de Tollyn ilmoitusta E:lle ja konsejille Pietarista 3/15. III. 1810, että E. oli saanut y h d e n kuukauden loman, ei E. ennen matkaansa ennättänyt saada; *KKv.* a. 1809 n:o 16.

² Leskikeisarinna oli kirjeellisesti Sprengtportenille ilmoittanut, että Suomenkin asukkaat tulivat osallisiksi siitä edusta, joka muille keisarikunnan alamaisille oli annettu tyttärien kasvattamiseksi. Sprengtporten kiittää siitä kirjeessä 5. XII. 1808. *Spr. v. kv.* s. 24.

antanut käskyn hänen tyttärensä ottamisesta laitokseen, jonka johtajattarelle vapaaherra Rehbinderin tuli hänet esitellä.¹

Näin Ehrenstolpe sai varatuksi tyttarelleen sekä Suomen uutta valtiollista asemaa vastaavan hienon kasvatuksen että myös ilmaisen, koska mainitun laitoksen oppilaat kasvatettiin Venäjän kruunun kustannuksella.

Epäilemättä matkalla myös oli mukana kadettinuorukainen Carl Johankin, joka kaiketi otettiin Pietarin kadettikoulun oppilaaksi. Kesällä 1811 näet Ehrenstolpella oli Pietarissa kolmekin lastaan, kolmas tietenkin oli jompikumpi upseerien kanssa naimisissa tai kihloissa olevista vanhemmista tyttäristä. Seuraavana vuonna 1812 poika otettiin, kuten mainittu, alaupseerina Ismailovin rykmenttiin.

Ehrenstolpe oli tehnyt, mitä hän saattoi, jotta hänen lapsilleen olisi tulevaisuuden Suomessa pääsy ensimmäisiin aseisiin.²

Mutta palatkaamme Ehrenstolpen audienssiin, jossa odotamme olleen esillä meille tärkeämpiäkin asioita.

Hallitsijan puheilla hän sanoo olleensa vielä saman maaliskuun kuluessa.³ Ja hän vakuuttaa, että keisari hänen esitystensä ja anomustensa johdosta antoi suullisia lupauksia, käskien hänen kuitenkin jättää nämä anomuksensa Speranskille kirjal-

¹ *VSp.* a. 1810 n:o 167.

² Samalla E. pyysi, että hänen köyhän ystävänsä, luutn. Jost. von Quantenin kuudesta lapsesta kaksi tai kolme otettaisiin kadettikouluun tai aatelisneitiön kasvatuslaitokseen, todistaen sodassa haavoittuneesta isästä, että tämä oli ansiokkain mies, mitä hän oli tuntenut. — Quantenin kaksi poikaa otettiin Pietarin ensimm. kadettiosastoon; sotaministerin kirj. 12. IV. 1810 v.l., kkuv:n ilmoitus Qv:lle 23. IV. 1810, *KKv.* I eksp. 1810 n:o 66; vrt. DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n a. I s. 60 ja *Finsk Tidsskrift* 1928 II s. 290—317. — Jost Joakim Fredrik Adolf von Quanten oli 23. X. 1792 nainut Fredrika Johanna Ugglan (synt. 9. VII. 1769, kuoll. 3. I. 1828), joka oli hänen serkkunsa sekä isän että äidin puolelta ja siis myös Ehrenstolpen rouvan sukulaisia (*WASASTJERNA: Ättartaflor*). — Tässä voin lisätä, että myös maanmittari Carl Gustaf Levan, jolle E. koetti ensi vuosina antaa tointa läänissään, oli hänen rouvansa sukulaisiin luettava: hän oli nainut E:n rouvan sedän tyttären Ulrika Albertina v. Kothenin, synt. 1772, kuollut Rokiossa (Sarlund) Virroilla 1833. Ks. I s. 24 muist. 3.

³ E:n kirj. TO:lle 8. I. 1811, TO. KD. 1811 10/199.

lisesti. Sen hän tekikin, käytyään ensin tämän mahtavan miehen luona persoonallisesti toivomuksiaan selittämässä. Kaikkiaan hän täten kirjoitti yhdeksän eri anomusta, jotka hän 20 p:nä maalisk. v.l. (1 p. huhtik. u.l.) toimitti Speranskille liittäen mukaan seuraavan kirjeen.

»Noudattaen Teidän Ylhäisyytenne käskyä lähetän tänään anomuskirjani pyytäen niiden suhteen Teidän Ylhäisyytenne suojelusta sekä anteeksiantoa (indulgence) vanhalle sotilaille, joka ei osaa ilmaista ajatuksiaan niin siroasti ja kaunopuheisesti, kuin maailman suurinta hallitsijaa puhutellessa tulisi tehdä. Mutta olenkin ne kirjoittanut tänään täällä aivan yksin ja sairaana. Muoto ei ole sellainen kuin pitäisi, mutta se on sellainen, jota olemme käyttäneet kuninkaillemme kirjoittaessamme, ja toivon, että Hänen Majesteettinsa samoin kuin Teidän Ylhäisyytenne suotte anteeksi virheet, jotka olen tehnyt paremman tiedon puutteessa. Toivon piakkoin tulevani terveeksi, ja on minulla oleva kunnia käydä Teidän Ylhäisyytenne luona saadakseni tietää, mitä Hänen Majesteettinsa on päättänyt alamaisimpain anomusteni johdosta. Rohkenen vakuuttaa Teidän Ylhäisyydellenne, että tarkoitukseni ovat puhtaat ilman muuta silmäämäärää kuin Suuren Hallitsijan palvelus, joka on osoittanut sekä minulle erikseen että kaikille kansalaisilleni ylenmäärin suosioita, paljon enemmän kuin olemme voineet odottaa.»

Ehrenstolpen anomusten sekä muoto että sisällitys osoittavat, että hän on ne tosiaankin kirjoittanut »yksin», pyytämättä muiden neuvoa, vieläpä hyvin nopeasti ilman konsepteja ja jäljennöksiä. Tyyli on viimeistelemätöntä kuten tavallisesti; ujostelemattomasti hän käyttää puhetajaa, joka hallitsijan nähtäväksi aiotussa kirjelmässä ei ollut sopivaa. On kuitenkin edellytettävä, että kirjelmien tarkoitus oli lähinnä palvella pohjustuksina niille esityksille, joita Speranski hallitsijan luona tekisi. Edellä käynyt suullinen keskustelu edellytetään niissä tunnetuksi ja sen vuoksi joskus jokin tärkeä pyyntö jää nimenomaan esittämättä.

Speranski ilmoitti Ehrenstolpelle keisarin päätökset näihin eri anomuksiin kirjeessä, joka on päivätty 11 p:nä huhtik. v.l. 1810 (23 p. u.l.).¹ Kuitenkin jo sitä ennen Ehrenstolpe oli saanut tie-

¹ E:n alam. anomukset ja Speranskin vastaus *V.Sv.* a. 1810 n:o 65.

don keisarin lopullisista päätöksistä, sillä hän kertoo käyneensä Speranskin luona niistä kysymässä. Sitä todistaa sekin, että hän jo ennen Speranskin kirjeen saapumista, 1/13 p. huhtik., Pietarista tiesi edeltäpäin ilmoittaa uudelle kenraalikuvernöörille F. Steinheilille muutamista keisarin päätöksistä, jotka hänestä olivat tärkeimmät. Klubijuttua koskeva oli tietysti yksi näistä, mutta ennenkuin jatkan kertomusta tämän jutun kehittyemisestä, otan tässä luvussa selostaakseni eräitä muita anomuksia, joita maaherramme tällä matkalla esitti hallitsijalle.

*

Tärkein näistä esityksistä koski maaherran nimikirjoituksen varmentamista; sen yhteydessä tullaan myös kysymykseen, missä määrin tällainen esittelytie, joka vei ohitse konseljien ja kenraalikuvernöörin suoraan hallitsijan luo, oli oikea ja periaatteellisesti suotava. — Tämä anomus, johon jo edellä on paria viittausta (ks. ed. s. 42 ja I s. 295), kuuluu näin:

»Rohkenen alamaisimmin pyytää, että Teidän Keisarill. Majesteettinne antaisi minulle vapautuksen ohjesääntöni sen kohdan noudattamisesta, joka määrää, että kaiken, mitä kirjoitan virkani puolesta, tulee olla joko lääninsihteerin tai -kamreerin varmentamaa, jotta sillä olisi virallista pätevyyttä.¹ Tämä määräys on jäännös Kaarle XII:n kuoleman jälkeen säädetyistä vuoden 1720 kansanvaltaisesta hallitusmuodosta. Ei edes mikään kuninkaan kirjelmä saanut ilmestyä olematta nimikirjoituksella varmennettu, ja aatelissäädyn vastapainoksi tahdottiin aina nostaa kolmannen säädyn miehiä. Mutta se aika on jo mennyt, ja minä rohkenen vakuuttaa Teidän Maj:llenne, että tuollainen asiointi on vaikuttanut sen, että hyvinkin moni maaherra täällä meidän maassamme on katsonut parhaaksi elää jouten, syödä, nukkua ja korttia pelata, allekirjoittaen mitä heille esitetään. Mutta minä, jota toimielias henkeni ja intoni Teidän Maj:nne palvelemiseksi saattaa haluamaan aivan toisenlaisia toimintatapaa, tunnen itseni kovin häirityksi siitä, että nämä herrat aina ovat nenäni edessä, mitä hyvänsä tahtonenkin tehdä, lukuunottamatta kuitenkin milloin on kysymys tuomion annosta, rahavarain ja kruununtulojen käyttämisestä, joista

¹ Maaherran ohjesääntö v. 1734 § 44.

asioista noilla herroilla aina tulee olla tieto ja jotka on heidän nimikirjoituksellaan varmennettava, koska heillä on niissä sama vastuunalaisuus kuin minulla. Sitä vastoin kaikkeen sellaiseen nähden, joka koskee järjestyksen ylläpitoa, taloutta ja poliisia (l'ordre, oeconomie et la police), tulee olla minun vallassani päättää, tahdonko käyttää varmennusta vai enkö, ja tämän periaatteen mukaan olenkin menetellyt monta kertaa viime vuoden kuluessa. Teidän Majesteettinne sallinee hyvántahtoisesti, että minä vatedeskin kuten tänään saisin kääntyä puoleenne Hänen Ylhäisyytensä Speranskin välityksellä ilman tätä hyödytöntä ja muualla kuin Ruotsissa tuskin käytännössä olevaa (peu usité) merkintää. Ja olen vastaava sekä päälläni että virallani, että kaikki mitä teen, on tarkoittava Teidän Majesteettinne palvelusta ja yhteistä hyvää.»

Ehrenstolpen halu päästä vapaaksi lääninsihteerin ja -kamreerin kontrollista on meille jo tuttu, niin että tämä anomus ei siltä osalta tarvitse lisäselityksiä. Kuitenkin on syytä huomauttaa, että Ehrenstolpen historiallinen perustelu kaikesta hänen myöhemmästä selittelemisestään ja kieltämisestään huolimatta ilmaisee juuri sellaista aatelisvaltaista katsomustapaa, josta hänen demokraattiset vastustajansa häntä syyttivät. Helposti voimme kuvitella, että tämä aatelisvaltainen ajatustapa näkyi jo hänen silmistään ja ulkonaisesta esiintymisestään hänen liikkuessaan porvarillisissa piireissä — sitähan Antell juuri oli matkinut!

Mutta anomuksen loppuosaan sisältyvä pyyntö aiheuttaa vielä kysymyksen, oliko hänen tarkoituksensa pyytää varmennuksen poisjättämispyyntön ohella myös oikeutta lähettää anomuksia ja esityksiä suoraan hallitsijalle ilman konseljin ja kenraalikuvernöörin välitystä. Tätä hän tuskin on voinut pyytää, koska hän luuli, että hänellä jo ruotsalaisen käytännön mukaan oli tämä oikeus. Kysymyksessä oleva kohta tarkoittaa siis vain luvan pyytämistä varmennuksen pois jättämiseen tällaisistakin kirjelmistä.

Eri kysymys on, oliko Ehrenstolpen mainittu käsitys oikea.

Ruotsinvallan aikana olivat maaherrat kyllä erinäisissä asioissa tehneet esityksiä suoraan hallitsijalle.¹ Mutta »taloudel-

¹ RAUHALA I s. 96.

listen» asiain käsittelyssä oli säännöllinen järjestys se, että kollegiot ja muut keskusvirastot antoivat niistä ensin päätöksensä, josta sitten voitiin tehdä muutoksenpyyntö tai valitus kuninkaalle, joka ratkaisi asian lopullisesti. Suomen hallituskonseljin ohjesääntöä laadittaessa tehtiin tähän järjestelmään kuitenkin se muutos, että talousosasto sai oikeuden lopullisesti ratkaista tällaiset anomukset ja valitukset.¹ Tätä muutosta Ehrenstolpe ei ollut tullut huomanneeksi, ja yleensäkin emme voi edellyttää hänen erikoisemmin syventyneen Suomen uuden aseman valtio-oikeudellisiin kysymyksiin. Noina alkuaikoina erehtyivät muuten monet etevimmistäkin valtiomiehistämme tuollaiseen asioitten esityttämiseen konseljin ja kenraalikuvernöörin ohi suoraan Pietarissa, vieläpä toisinaan ohi suomalaisen esittelytienkin. Ei ole siis kovin ihmeellistä, että Ehrenstolpe teki tällaisia erehdyksiä.

Mutta vaikka teemmekin tämän myönnytyksen, on sanottava, että tuo hänen yrityksensä noin takanapäin ohi keskuhallituksen saada aikaan muutosta niin tärkeässä hallintojärjestelmämme kohdassa, kuin tuo varmennuskysymys oli, osoittaa huonoa arvostelukykä ja että varsinkin tuo pyyntö saada ilman varmennusta esittää asioita suoraan Pietarissa todistaa arveluttavaa taipumusta juonitteluhaluun. Tämä arvostelu saa vahvistusta siitäkkin seikasta, että pari kyseessäolevista Ehrenstolpen anomuksista koski konseljin jo päättämiä asioita. Olsihan ollut lojaalimpaa ja rehellisempää, jos hän ainakin toisessa muutoksenhakemisessaan, kuten alempana tarkemmin osoitetaan, olisi käyttänyt selvää valitustietä — mutta juuri tässä anomuksessa hän ei edes maininnutkaan, että konselji oli jo asian päättänyt. Muodollisesti se siis ei ollut ensinkään valitusta talousosaston päätöksestä. Kysymyksessä siis saattoi olla epäilyttävän mahdollisuuden varaaminen oikaisujen hankkimiseksi kotimaisen hallituksen epämieluisiin ratkaisuihin.

Ehrenstolpella ei kyllä ollut itsetietoisena tarkoituksena konseljin aseman heikentäminen. Hänhän oli juuri vähän ennen matkalle lähtöään pyytänyt konseljin välitystä hyvin tärkeäluontoisessa asiassa, nim. majoituskysymyksen järjestämisessä,

¹ RAUHALA I s. 193—194.

viitaten sen laillisuuspuoleen, jota majoitustoiminnassa oli järkytetty (ks. I s. 129—131). Tämä konseljin kiertäminen anomusten esittämisessä johtui pikemminkin kunnioituksen puutteesta konseljiä kohtaan: sehän oli noina alkuaikoina verraten yleinen ylemmissä piireissä, ja Ehrenstolpelle sitä luonnollisempi, kun tässä kotimaisessa hallituksessa jäsenenä istui hänen oma lääninkamreerinsa. Lisäksi hän oli loukkaantunut talousosastolta saamistaan monista muistutuksista (ks. esim. I s. 296) ja tyytymättömän siihen, että se niin vähän otti huomioon edellisten hallitusmiesten antamia lupauksia ja myönnytyksiä.

Hyväntahtoisuudessaan keisari otti, kuten sanottu, välittömästi tarkastaakseen Ehrenstolpen anomukset ja antoi niistä päätöksensä, jotka eräissä tapauksissa tulivat toisenlaiset, kuin jos hän olisi pyytänyt niistä talousosaston lausuntoa. Kunniaksi on keisarille kuitenkin se päätös, jonka hän antoi kyseessäolevasta varmennusta koskevasta anomuksesta. Speranskin kirjelmässä 11. IV. ilmoitetaan se näin: »H. Majesteettinsa, joka ei missään kohden tahdo syrjäyttää tälle maalle säädettyjä lakeja, pitää velvollisuutenaan säilyttää kaikki ne muodot, joita tähän asti on noudatettu hallinnollisten asiakirjain valmistamisessa. Mutta muuten on itsestään selvää, että Teidän on aina oleva vapaus alistaa keisarille välittömästi kaikki ehdotukset, joita omasta aloitteestanne ja virastanne riippumatta voitte tehdä, kuten esim. ehdotukset maanviljelyksen parantamisesta tai muista yhteistä hyvää tarkoittavista seikoista.»¹

Mitään uusia erioikeuksia keisari tässä asiassa, jonka tärkeyden hän tietysti ymmärsi, ei siis tahtonut myöntää maaherrallemme.

*

¹ De la signature des actes par le Secrétaire. S.M.I. ne voulant déroger en rien aux lois établies dans ce pays croit devoir conserver toutes les formes dont les actes du gouvernement avoient été revêtus jusqu'ici. — Du reste il s'entend de soi-même qu'il vous sera toujours libre de soumettre immédiatement à S.M.I. tous les projets que vous serez dans le cas de former de votre propre mouvement et indépendamment de service soit pour l'amélioration de la culture du pays soit pour d'autres motifs d'utilité publique.

Toinen niistä kysymyksistä, joissa mainitsin Ehrenstolpen koettaneen saada muutosta konseljnin päätökseen, koski venäläisten kauppiasten oikeuksia. Kysymyksen esihistoria on ensin kerrottava.

Suomeen oli venäläisen sotaväen mukana tullut paljon sota-kaupustelijoita eli marketenttejä ym. venäläisiä kauppiaita, jotka harjoittivat asukkaidenkin kanssa kauppaa suorittamatta mitään maksuja yhteiskunnalle. Tätä lainvastaista kaupankäyntiä ei kuitenkaan voitu pitempään sallia, ja senvuoksi kenraalikuvernööri Barclay de Tolly ryhtyi toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena oli järjestää tämän kaupan lopettaminen siten, että vain kunkin rykmentin marketentti sai käydä kauppaa sotaväen kanssa, suorittamatta tästä maksua. Jouluk. 1/13 p:nä 1809 hän käski osastojen päälliköitä hankkimaan tarkan luetelon rykmentin marketenteistä; määräajan kuluttua tulisi siviilihallitus kieltämään muita vapaakauppiaita harjoittamasta kauppaa, joka häiritsi yleistä järjestystä ja kaupunkien yhteistä etua. Mikä tämä siviilihallitus olisi ja kuinka kieltäminen tapahtuisi, ei käskyssä ollut tarkemmin ilmoitettu.

Tämän sotilaskäskyn ruotsalaisen käännöksen kenraalikuvernööri lähetti samana päivänä konseljille, pyytäen ilmoittamaan tästä asiasta maaherroille ja asettamaan sopivan määräajan, jonka kuluessa venäläisten kauppiasten oli myytävä tavaranansa tai muutoin vietävä ne pois; tämän edun suomista hän perusteli sillä, että nämä kauppiaat olivat saaneet hallitukselta tehtäväkseen armeijan varustamisen tarvetavaroilla. Kuitenkin olisi niille kauppiaille, jotka tahtoivat jatkaa kaupankäyntiä tässä maassa, se sallittava, jos he sitä ennen hankkisivat asianomaisen luvan, koska sellaista oikeutta, edellyttäen että heidän oli velvollisuus suorittaa tavalliset maksut, heiltä ei voitaisi kieltää, kun heidät nyttemmin oli katsottava saman esivallan almaisiksi.

Konselji antoi tästä Ehrenstolpelle tiedon 24 tammik. päivätyllä kirjelmällä, joka saapui perille 17 p. helmik.¹ Mutta jo paljon aikaisemmin Ehrenstolpe oli ryhtynyt asiassa toimenpiteisiin, oltuaan siitä omasta aloitteestaan, mikäli hän itse

¹ O.L.S.

ilmoittaa, kirjeenvaihdossa kenraalikuvernöörin kanssa. Hän kertoo näet itse myöhemmin seuraavalle kenraalikuvernöörille Steinheilille, että Barclay de Tolly oli hänen esityksestään antanut hänelle määräyksen poistaa läänistä kaikki venäläiset kauppiat ja marketentit, paitsi yhtä, joka jäisi linnaväen tarpeista huolehtimaan. Kuitenkin hän oli muka saanut oikeuden pidättää joitakuita, jos hän katsoisi sen välttämättömäksi, sillä ehdolla että he ottaisivat osaa kaupungin maksuihin ja rasi-tuksiin yhdessä muiden kauppiasten kanssa.¹

Tällaista Barclay de Tollyn kirjelmää en ole löytänyt Oulun lääninhallituksen arkistosta. Nähtävästi siinäkin on käytetty tuota ylimalkaista sanontaa »siviilihallitus», ja olisi kai liikaa vaatia, että Ehrenstolpe olisi huomannut sen tarkoittaneen Turun uutta keskushallitusta; tähän aikaan hänellä näet ei vielä ollut tarpeeksi selvillä konseljnin asema hallinnon keskuselimenä (ks. I s. 295). Hän ryhtyi siis kuten ennenkin välittömästi toimeenpanemaan kenraalikuvernöörin kirjeessä ja sotilaskäskyssä mainittuja asioita, lähettäen sen johdosta Oulun maistraatille virkakirjelmän 8 p. tammik. 1810, tälläkin kerralla ilman varmennusta.²

Kirjelmässä sanotaan, että maahan jääneiden venäläisten kauppiaiden kaupanteko tulisi nyt olemaan kielletty, lukuunottamatta joitakuita (en eller annan), jotka voisivat saada maaherralta erikoisluvan sillä ehdolla, että suorittaisivat kaupungille samat maksut kuin sen porvaristo. Sen johdosta hän nyt tahtoi ilmoittaa maistraatille seuraavaa:

1:o. Maistraatin tuli ilmoituttaa kaikille kaupungissa oleville venäläisille kauppiaille, joilla ei ollut maaherran antamaa lupaa jäädä, että heidän oli maistraatin määrättävän ajan perästä lähdettävä kaupungista saamatta enää senjälkeen harjoittaa kauppaa, jolloin maaherra antaisi heille matkapassin.

2:o. Se marketentti, jonka linnanpäällikkö oli valitseva sotaväen tarpeita varten, ei saisi käydä kauppaa muilla tavaroilla,

¹ E:n ranskankielinen yksityiskirjelmä 9/21 jouluk. 1810, *KKv.* a. 1809 n:o 23. Vrt. alempana hänen kertomustaan keisarille.

² *O.L.K.* Kirjekirjasta on varmentajan nimimerkki J.H.E.(nbom) pyyhitty pois.

kuin mitä siihen toimeen kuului, uhkana takavarikko ja sakko luvattomasta kaupasta.

Tästä maistraatin oli annettava käsky näille kauppiaille joko kaikille yhteisesti tai kullekin erikseen; kansliatulkin saisi kutsua avuksi.

3:o. »Kun nyt porvaristo ja kauppiaat», jatketaan kirjelmässä, »saavat uuden todistuksen hallitsevien innokkaasta halusta ylläpitää heidän hyvinsaatuja oikeuksiaan, niin suvainnee maistraatti ilmoittaa porvaristolle, että pahoin mielin on huomattu, että eräässä osassa [porvaristoa] on ilmennyt liiallinen voitonhimo ja itsekkäisyys, niin että he ovat omistaneet periaatteekseen ottaa mitä ottaa voidaan ja nostaneet kaiken tavaran korkeimpaan mahdolliseen hintaan, joka saada voidaan, huomioonottamatta tavaran ostohintaa, rahtia jne.; ja kun sellainen menettely johtaa muiden kansalaisten ja virkamiesten sortoon, niin on tarkkaavaisen hallituksen asetettava sitä vastaan raja, ja se ei voi tulla muu, kuin että annetaan jälleen tulla maahan kauppiaiden, jotka tyytyvät kohtuulliseen voittoon.»

Kuten näkyy, ei maaherran sydämellä varmaankaan ollut niin paljon kaupungin omien kauppiaiden oikeuksien ja edun suojeleminen kuin kuluttajien puolen pitäminen kauppiaiden voitonhimoa vastaan, ja paras ase tähän oli juuri venäläisten kauppiasten pysyttäminen kaupungissa, jotta kilpailun avulla olisi hinnat saatu laskemaan. Itse hän otti määrätäkseen, kutka näistä kauppiaista saisivat jäädä kauppaa harjoittamaan, mutta antoi, niinkuin näimme, maistraatin määrätä ajan, jonka kuluessa muiden venäläisten kauppiasten oli poistuttava.

Kolme päivää aikaisemmin, 5 p. tammik., oli Ehrenstolpe antanut eräälle näistä venäläisistä kauppiaista, Jeffim Nikiforoville, avoimen valtakirjan kaupan harjoittamiseen Oulussa toistaiseksi joko itse persoonallisesti tai palvelijoiden välityksellä, perustellen tätä oikeuttamistaan sillä, että Nikiforovin tavarat olivat aina olleet sekä laadultaan parhaita että hinnaltaan halvimpia ja että hän oli menetellyt rehellisesti ja vilpittömästi.¹

¹ Domboks alig. 1809 OM. — Nikiforov oli savonlinnalainen kauppias, joka kotikaupungistaan pyrki ulottamaan kaupankäyntiään muuallekin Uuteen-Suomeen, mikäli TO:n pk:issa esiintyvä nimi tarkoittaa samaa henkilöä. Oulun porvarioikeutta hän haki maalisk. 26 p. 1810.

Maistraatti puolestaan asetti määräajaksi, johon mennessä venäläisten kaupanteon piti loppuman, helmik. 1 p:n v.l. (siis 13 p:n helmik.). Kesti kuitenkin jonkun aikaa, ennenkuin tästä voitiin kysymyksessä oleville kauppiaille tehdä ilmoitusta, sillä lääninkanslian tulkki Beckman tekeytyi sairaaksi. Vasta kun asiasta oli ilmoitettu maaherralle, oli tulkin pakko avustaa. Mutta vielä 5 p:nä helmik. maaherra totesi, että hänen antamaansa käskyä ei oltu toteutettu; kun tulkkikaan ei enää ollut esteenä, oli maistraatin nyt nopeasti toimeenpantava tammik. 8 p:nä annetut määräykset, »koska sellaisen tarkkuuden puuttuessa todellisen ja onnellisen hallituksen periaate jää toteuttamatta». Samalla hän ilmoitti antaneensa kahdelle kauppiaille, Jeffim Nikiforoville ja Ivan Nikanoville, toistaiseksi luvan jäädä kaupunkiin, ei kuitenkaan kauemmaksi aikaa kuin että sikäläiset kauppiaat ennättäisivät varustautua välttämättömillä tavaroilla asukasten tarpeita varten. »Jos toiselta puolen», hän huomauttaa, »minun virkavelvollisuuteni ja kansalaisia kohtaan rakastavaisen ajatustapani mukaista on itsekunkin pitäminen ja suojeleminen heidän laillisissa oikeuksissaan ja privilegeissaan, niin kun [toiselta puolen] minun velvollisuuteni on [myöskin] pitää huolta yhteisestä hyvästä, johtuu siitä, että minä tällä kertaa en saa sokeassa innossa karkoittaa kaikkia venäläisiä kauppiaita yht'aikaa, koska siten ei ainoastaan aiheutettaisi melkoista tarveaineiden puutetta, joita omat kauppiaat eivät voi hankkia, vaan tarjottaisiin myös häikäilemättömille henkilöille (den mindre välsinnade) avoin tilaisuus korottaa kilpailun puuttuessa tavarainsa hintaa kuinka korkealle hyvänsä kaikkien muiden kustannuksella. Ja kun yllämainitut kaksi kauppiasta ovat ilmoittaneet olevansa halukkaat ottamaan osaa muun porvariston kanssa kaupungin yleisiin rasituksiin, niin kehoitan Tit:ta määräämään, mitä heidän tulee liikkeensä puolesta maksaa, ja sitten siitä ilmoittamaan.»

Tämän käskyn johdosta kutsuttiin kaupungin kauppiaskunta (Handelssocietetens) helmikuun 10 p:ksi maistraatin kokoukseen, jossa luettiin kaikki kolme maaherran antamaa kirjelmää (myös 2 p. helmik. annettu ilmoitus, että Asovan rykmentin päällikkö oli ottanut marketentiksi pietarilaisen kauppiaan Samulovin kauppalvelijan Jakob Ivanovin) sekä selos-

tettiin maaherran antaman käskyn toimeenpanon vaikeudet ja ilmoitettiin, mikä määräaika oli asetettu venäläisille kauppiaille. Pormestari kehoitti sitten kauppiaskuntaa esittämään (tillstyrka), kuinka paljon niiden venäläisten kauppiasten, joille maaherra oli antanut luvan jäädä, tulisi suorittaa kaupungin yleisiin menoihin, jonka jälkeen maistraatti antaisi lausuntonsa. Mutta porvaristo vastasi, ettei se mitenkään tahtonut kenenkään venäläisen kauppiaan saattamista osalliseksi kaupungin rasitukseen, koska ne siten voisivat katsoa olevansa oikeutettuja jämmään sinne pitemmäksi aikaa kauppaaharjoittavan porvariston vahingoksi, vaan että se halusi käyttää kaikkia mahdollisia keinoja näiden kauppiaiden karkoittamiseksi. Raatimies Isaac Niska ilmoitti myös yhtyvän kauppiaina porvaristoon siinä, että oli tehtävä valitus maaherran noille kahdelle venäläiselle kauppiaille antamasta luvasta jäädä kaupunkiin ja ettei asiassa muuta voitu tehdä. Tähän lausuntoon yhtyivät raatimiehet Engman ja Carström. Pormestari Liljedal piti erittäin sopimattomana (olämpeligt), että raatimiehet [eivät antaneet lausuntoaan maistraatin jäsenenä, vaan] yhtyivät kauppiaina kauppiaskunnan yksityisluontoiseen mielipiteeseen, joten maistraatilla ei ollut tilaisuutta antaa kysymyksestä [julkisoikeudellista] lausuntoaan asianlaadun mukaan; jälkimmäisen antamisessa hän katsoi jääneensä vähemmistöön. Tähän lausuntoon yhtyi myös tuomari G. W. Heikel.¹

Liljedalin lausunnon ymmärtämiseksi on huomautettava, että maistraatin ohjesäännön mukaan sen velvollisuus oli toimia hintojen tasoittamiseksi ja niiden nousun estämiseksi. Venäläisten kauppiasten tarpeellisuudesta pormestarilla oli siis sama käsitys kuin maaherrallakin.

Näin pitkälle oli Oulussa ajettu asiaa omin päin. Mutta samoihin aikoihin, jolloin maistraatin määräystä venäläisten liikkeiden sulkemisesta oli toteutettava, saapuikin asiasta konseljin määräys, joka hiukan pitensi näiden armonaikaa. Kenraalikubernöörin antaman kehoituksen johdosta konselji näet oli päättänyt tammik. 24 p:nä, että puheenaoleva kauppa-oikeus oli

¹ Oeconomie protoc. 1810 OM. — E:n kirj: O.LK.

päättävä maaliskuun loppuessa¹; tiedoittaen päätöksen maaherroille konselji huomautti, että niiden kauppiasten, jotka halusivat jatkaa täällä kauppaansa, tuli hankkia siihen lupa laillisessa järjestyksessä anomalla porvarioikeutta.

Tämä päätös saapui Ouluun, kuten sanottu, helmik. 17 p:nä, jolloin maaherra oli virkamatkoilla, ja kaksi päivää myöhemmin maaherranvirasto toimitti siitä tiedon kaikille maistraateille noudattamista varten.²

Näin siis samalla lopetettiin Ehrenstolpen luuloteltu oikeus antaa erikoislupia venäläisille kauppiaille, joiden nyt kaikkien, lukuunottamatta rykmentin marketenttiä, oli lopettaminen kaupankäyntinsä, mikäli eivät saaneet porvarioikeutta, joka ei käynyt niin kädenkäänteessä. Tähän Ehrenstolpe ei ilman muuta tahtonut suostua, vaan aikoi nyt keisarin luona hankkia erikoislupia. Voidaksemme oikein ja kohtuullisesti arvostella tätä hänen toimenpidettään, on syytä kertoa, mitä Oulussa tapahtui maaherran poissaolon aikana näiden kauppiasten asiassa, kun mainittu määräaika oli loppunut.

Kun muut venäläiset kauppiat sulkiivat puotinsa ja poistuivat kaupungista, jäivät sinne marketenttioikeuden saaneen Jakob Ivanovin eli Jablukovin lisäksi myös Jeffim Nikiforov ja Nikanov (tai hänen nimessään Simon Maksikov) pitäen avonaisia puoteja, kaksi viimeksimainittua Ehrenstolpen kirjallisen valtuutuksen nojalla toistaiseksi, kunnes kaupungin omat kauppiat olisivat ennättäneet hankkia tarpeellisen määrän tavaroita. Siitä teki kauppaakäyvä porvaristo valituksen maaherranvirastolle, joka 6 p:nä huhtik., siis maaherran ollessa Pietarissa, antoi päätöksen, että näidenkin kahden kauppiaan kauppuoti oli suljettava.

Pormestari Liljedal ei siihen kuitenkaan ilman muuta ollut taipuvainen. Huhtikuun 10 p:nä hän kirjoittaa maaherranviraston päätöksen johdosta maistraatin »konseptikirjaan» seuraavasti:

¹ LINDSTRÖM (SARVA) s. 225—226 ilmoittaa määräajan väärin.

² Venäläisiä kauppiaita oli Oulussa maaliskuun lopussa 12. Lisette Topelius kirjoittaa 16. IV. 1810, että marketenttejä oli siellä »kuin harmaita kissoja», toivoen nyt kauppaansa paranevan, kun heidän lukumääräänsä vähennettäisiin (V. VASENIUS: Z. Topelius I s. 187).

»Joskin olisi voitu sanoa, että tämä [maaherran antama] lupa päättyi samalla hetkellä, jolloin Herra Kenraalikuvernööri (!) antoi uuden käskyn, niin luulin kuitenkin velvollisuudekseni sen verran ottaa huomioon Herra Maaherran todistamaa välttämättömyyttä muutamien venäläisten kauppiasten paikkakunnalla pidättämiseksi — mikä ei olekaan perätöntä [sillä sen jälkeen kun Herra Maaherran lupakirja annettiin, eivät kaupungin kauppiaat ole saaneet mitään tavaroita lisää]¹ —, että ainakin sellaisille, jotka koettivat laillisessa järjestyksessä saada porvarioikeuden ja tarjoutuivat ottamaan osaa kaikkiin rasituksiin samalla tavalla kuin muutkin kauppiaat ja joilla oli paikkakunnalla huomattava määrä tavaroita, ei tehtäisi esteitä heidän kaupankäyntinsä jatkamisessa, — — —. Ja jos olisi tarkoitus ensin laillisessa järjestyksessä saavuttaa porvarioikeus, niin ei voitaisi puhua »jatkamisesta», sillä on tunnettu asia, että porvarioikeuden hakeminen voi kestää lainmukaisesti useampia vuosia, ennenkuin se saa päätöksensä viimeisessä asteessa. Sitäpaitsi jos on totta, että kaupungin omat kauppiaat eivät ole saaneet mitään tavaroita, sen jälkeen kuin Herra Maaherran lupa annettiin venäläisille, niin tulee näiden täälläolo vielä enemmän välttämättömäksi. Käskeekö Maaherranvirasto nyt, että kaikki puodit on heti suljettava? Se on kyllä varmasti tapahtuva, mutta niiden suhteen, jotka ovat hakeneet porvarioikeutta, jotka eivät ole laittomasti tänne tulleet ja joiden tarpeellisuuden paikkakunnalle Herra Maaherra on todistanut arvattavasti ainoaksi syyksi heidän täällä saamilleen kauppa-oikeuksille, olen pitänyt arveluttavana antaa häätökäskyä paikkakunnalta, mikä saattaisi heidät häviöön. — Lisäksi tulee vielä toinen seikka. He eivät tunne meidän lakejamme, mutta he ovat yhtä hyvin kuin me H.K.M:nsa alamaisia. He tarjoovat yhtäläisiä ehtoja, sitoutuvat yhtäläisiin menoihin kuin kaupungin omatkin kauppiaat, mutta he eivät tunne, millä tavalla täällä päästään porvariksi. Jos he siis eivät olisi ensi haussa porvariksi pääsemistä varten noudattaneet kaikkea, mitä Ruotsin laki määrää, vaatinee sekä kohtuus että laillisuus, että se heille ensin ilmoitetaan. — — —»

Liljedalin esitys ei kuitenkaan saanut aikaan muutosta eikä

¹ Tämä hakasten välissä oleva lause on poispyyhitty.

lykkäystä päätöksen toimeenpanossa; maaherranvirasto käski 14 p:nä s.k., että venäläiset kaupat oli suljettava ottamatta huomioon porvarioikeuden hakemuksia. Pormestari pani tämän määräyksen täytäntöön s.k. 16 p:nä klo 2, antaen sulkea siis myöskin Nikanovin ja Nikiforovin puodit. Mutta 21 p:n illalla tuli varakaupunginviskaali mukanaan komendantin tulkki tuoden terveisiä pormestarille, että komendantti oli sallinut puotien avaamisen ja ilmoittanut siitä viskaalille. »Minä vastasin», kertoo pormestari maaherranvirastolle s.p., »että en voinut vastustaa Komendantin valtaa, hänellä on kaupungissa suurempi käskynmahti (större Befäl) kuin minulla, mutta että minä olin käskenyt puotien sulkemisen enkä anna niitä avata. Jos hän tahtoo tehdä sen, jää se hänen vastattavakseen, ja hänen täytyy antaa kirjallinen [määräys], johon sellainen oikeus perustetaan. Tämän kirjallisen [määräyksen] on hän antanut viskaalille. Se on käännettävänä ja lähetetään tänne tuota pikaa. Sillävälin on kaupat avattu ja kauppa käy kiellostä huolimatta!»¹

Liljedal oli joutunut omituisen ristiriitaiseen asemaan: vastoin omaa vakaumustaan hän oli taipunut maaherranviraston välittämään hallituksen käskyyn, mutta hänen oli virkamiehenä vastustettava komendantin antamaa pakkomääräystä, joka kävi samaan suuntaan kuin hänen oma mielipiteensä. Periaatteessa hän näet yhä oli maaherran kannalla: omien kauppiaiden tavarantuotteen vuoksi ja siis myös hintojen liiallisen nousun estämiseksi oli venäläisiä kauppiaita kaupungissa pysytettävä.² Ja vieläpä hän pani enemmän painoa kuin maaherra kohtuuden näkökohtaan puolustaessaan noiden kahden kauppiaan kauppaluvan pidentämistä, kunnes he ennättäisivät laillisessa järjestyksessä saada kauppaoikeuden. — Huomattakoon muuten, että hän luuli konseljilta tullutta käskyä kenraalikuvernöörin antamaksi uudeksi käskyksi. Hänellekin oli jäänyt epäselväksi hallinnonhoidon siirtyminen kenraalikuvernööriltä kon-

¹ Domboks alig. 1810 OM.

² Kuitenkin voi viittaukseen, että tämä syy oli »arvattavasti ainoa», johon maaherra perusti vaatimuksensa venäläisten kauppiasten kauppaoikeuden jatkamiseen, sisältyä hienoinen epäily, että maaherralla oli siihen muitakin syitä. Siitä enemmän V luvussa, s. 114.

seljille tai ainakin näiden elimien keskinäinen valtasuhde (toinen esimerkki siitä on I s. 123).

Kuinka olikaan, maaherranviraston antama käsky jäi sittenkin voimaan, sillä Ehrenstolpen palatessa Ouluun toukokuun alussa olivat mainitut kaupat taas suljettuina.

Liljedalin kannan tunteminen on tärkeä voidaksemme oikealla tavalla arvostella Ehrenstolpen toimenpiteitä tässä asiassa. Selostan nyt sen anomuksen sisällyksen, jonka hän keisarille teki noiden kahden venäläisen kauppiaan hyväksi.

Hän sanoo kenraalikuvernööri Barclay de Tollyn määränneen, että venäläisten kauppiasten oli poistuttava maasta, lukuunottamatta niitä, jotka siviilihallituksen antamalla luvalla tahtoivat jäädä suorittaen tavalliset maksut. Tämän määräyksen perustuksella maaherra oli antanut mainituille kahdelle kauppiaille luvan pitää Oulussa kauppapuotia, kunnes nähtäisiin, että tämän kaupungin kauppiaille olisi asukkaiden tarpeisiin välttämättömiä kauppatavaroita. Nämä kaksi kauppiasta olivat senvuoksi varustaneet puotinsa kaikilla tavaralajeilla moneksi kuukaudeksi. Mutta vähän ennen hänen lähtöään Oulusta oli saapunut Turun hallituksen H.M:nsa nimessä lähettämä kirjelmä, jossa määrättiin, että ehtona niille, jotka tahtoisivat jäädä, oli porvarioikeuksien saaminen laillisessa järjestyksessä. Mutta päästäkseen kaupunkiemme kauppiaksi tuli haki-
jan olla palvellut vissi määrä vuosia, hänellä ei saanut olla kauppaa muualla kuin siinä kaupungissa, jossa hän asui, jne. Niillä ehdoilla nämä kauppiat eivät voineet sinne jäädä. »Ei kukaan», vakuuttaa Ehrenstolpe, »enemmän kuin minä harrasta oikeuksien ja privilegien säilyttämistä jokaiselle ammattikunnalle ja yksityiselle kansalaiselle, mutta yhteishyvän täytyy myös olla sydämelläni. Jos mainitut kauppiat karkoitetaan kaupungista, niin kohoavat hinnat niin suunnattomasti ja kauppatavaroista tulee olemaan sellainen puute, että niin hyvin kaupungin asukkaiden kuin myös maalaisten tulee pakko olla ilman kaikenlaisia välttämättömiä kauppatavaroita tai maksaa niistä kaksinkertainen hinta. Senvuoksi rohkenen alamaisimmin anoa, että Teidän Majesteettinne sallisi minun väliaikaisesti puheena olevan kahden kauppiaan suhteen olla noudattamatta meillä voi-

massa olevia ammattiasetuksia (de m'accorder un dispence momantané, pour ces dits Marchands, en ce que prescrit nos loix de corporations). Uskallan vakuuttaa, Teidän Majesteettinne, että minulla ei ole tässä mitään henkilökohtaista hyötyä, vaan että pidän silmällä yksistään yhteistä etua ja vallankin niiden asemaa, jotka tänä niin perin kalliina aikana elävät kovin pienistä palkoistaan.»

Speranski ilmoitti mainitussa vastauskirjelmässään keisarin katsoneen kohtuulliseksi, että ne venäläiset kauppiat, joiden kauppa oli välttämätön niin etäiselle paikkakunnalle, kuin Oulun lääni oli, saisivat vapaasti harjoittaa kauppaansa Ehrenstolpen esityksen mukaisesti (jouissent de la liberté dans leur demeure conformement à votre representation).

Täten oli siis Ehrenstolpe onnistunut saamaan ainakin yhden selvän, vaikkakin vain toistaiseksi myönnetyn erivapautuksen lakien määräyksien noudattamisesta. Ja vaikka hän olikin pannut päänsä pantiksi, ettei hän pitänyt anomuksissaan ja toimissaan silmällä muuta kuin yleistä etua, ei se tässä asiassa kaikkien mielestä ollut aivan varmaa.

*

Toinen anomus, jonka Ehrenstolpe teki talousosaston jo päättämästä asiasta, koski hänen asuntokysymystään; juuri tässä anomuksessa hän, kuten olen viitannut, jätti mainitsematta, että asia oli jo päätetty keisarin korkeassa nimessä.

Tämä asuntokysymys oli osittain palkkakysymyksen luontoinen, koska hänelle oli tärkeätä saada säilytetyksi itselleen edellisen maaherran oikeus kruunun omistamassa talossa asumiseen edellä mainittua halpaa vuokraa vastaan, käyttääkseen siten hyväkseen palkan lisänä vuokratyöväen säästöä. Mutta sitä paitsi oli jo loppumassa Fellmanintalon vuokra-aikakin, joten alkoi olla kiire tämän asuntokysymyksen järjestämisessä, varsinkin kun Oulussa oli suuri puute maaherralle sopivista asuintaloista.

Hän oli kyllä heti virkaannimityksensä jälkeen saanut siviilihallituksen korkeimmalta haltijalta Sprengtportenilta lupauksen, että Polttimotalo luovutettaisiin maaherranasunnoksi entisiin ehdoin, mutta hänen onnettomuudekseen venäläisen sota-

joukon sairaalaintarve esti tämän lupauksen toteuttamisen aikaan (ks. s. 30—31). Vielä pahempi oli, että hänellä ei ollut Sprengtportenilta eikä Barclay de Tollylta sitovia kirjallisia määräyksiä heidän antamainsa lupain vahvistukseksi. Sprengtportenilta hän oli saanut vain käskykirjeen Tutškoville annettavaksi Polttimotalon luovuttamisesta maaherranasunnoksi, ja Barclay de Tolly oli elokuussa hänen Turussa käydessään antanut vain suullisen luvan maaherranasunnon ja virkahuoneiden vuokran kruununvaroista maksattamiseen, lähettämättä siitä lupauksensa mukaisesti kirjallista määräystä. Jos mainittujen kenraalikuvernöörin johtaessa siviilihallitusta Ehrenstolpe saattoikin perustaa toimenpiteensä tällaisiin lupiin, muuttui asianlaita kokonaan, kun hallituskonselji toimensa aloitettuaan ryhtyi palauttamaan hallintoa säännölliselle lain ja asetusten rajoittamalle tolalle.

Kun asuntokysymys oli kiireellinen, ei Ehrenstolpella ollut muuta neuvoa kuin uudistaa anomuksensa tälle uudelle keskuhallitukselle.

Kirjoittaessaan asiasta talousosastolle 8 p:nä tammik. 1810 (omakätisesti) Ehrenstolpe ei näytä olleen selvillä siitä, että edellisen ajan poikkeukselliset määräykset nyt olivat menettämässä merkitystään. Hän kertoi, että Polttimotalo, jossa kolme hänen edeltäjänsä oli asunut, oli joutunut venäläisen sotajoukon sairaalaksi ja että oli mahdotonta maaherralle myönnettyllä vuokratrahalla hankkia asuntoa ja virkahuoneita, jonka vuoksi hän oli Barclay de Tollyn luona käydessään sanoutunut irti velvollisuudestaan hankkia nämä huoneet 333 riksillä, ja oli sen tähden antanut maistraatin tehtäväksi ottaa kruunun laskuun talon maaherranasunnoksi sekä virastohuoneet samaan vuokrahintaan, joka muistakin yleisiin tarpeisiin otetuista taloista maksettiin. Mutta vuokrat olivat niin paljon nousseet, että kun ennen sotaa maaherroille oli vuokratrahasta jäänyt säästöä 200 riksiä latokartanon korvaukseksi, täytyisi hänen nyt panna yhtä paljon lisää omista rahoistaan, mikä kaiketi ei ollut H.M:nsa arm. tahto.¹ Fellmanin talon hän oli ottanut vain puolipaastoon

¹ E. luuli Polttimotalon vuokran olleen 50 riksiä 80 riksin sijasta, joten säästö todellisuudessa oli vastaavassa määrässä pienempi. Nykyinen vuokratrahan ylittäminen oli 166 riks. 32 kill., joten E:n ilmoitus oli liiaksi »tasoitettu».

asti, koska hän oli edellyttänyt, että hallitus päättäisi siihen mennessä maaherranresidenssi-kysymyksen. Mutta kun tämä määräaika pian päättyisi, olisi asuntoasia nyt järjestettävä, ja olisi siihen tällä kertaa kaksi mahdollisuutta: joko piti tarkoitukseen ottaa Serafiimiyhdistyksen lääninlasarettirakennus (sairaala voitaisiin siirtää joko Polttimotaloon tai toistaiseksi johonkin vuokrattavaan taloon), tai pidättää Fellmanintalo edelleenkin maaherranasuntona tähänastista vuokraa vastaan, kunnes maaherranresidenssi-kysymys olisi saanut ratkaisunsa ja rakennus ennättäisi valmistua. Buxhoevden oli näet jo joulukuussa 1808 — siis ennen Ehrenstolpen maaherraksi nimitystä — valinnut tarkoitukseen Ephraim Wacklinin talon ja tehnyt 3/15.XII. 1808 kauppakontrahdinkin¹, mutta Ehrenstolpe ilmoitti nyt, että hän ei ollut tämän talon paikkaan tyytyväinen, koska se sijaitti Limingantullin luona toisessa päässä kaupunkia keskellä kurjia hökkeitä, joista oli tulipalon vaaraa. Mutta Polttimosaaareenkaan hän ei ollut tyytyväinen, se kun oli kaukana kaupungista ja matala ja talvella usein monta päivää tulvan ja jäiden eristämänä. Niiden sijasta hän puolsi sopivimpana paikkana Linna-saarta.²

Talousosasto antoi tammik.³ 22 p. 1810 päätöksen, että maaherran oli tyytyminen siihen vuokrataraan, joka hänen edeltäjilleen oli määrätty, koska Suomen vakinaisessa menosäännössä ei siinä kohden ollut muutosta tapahtunut. Uuden residenssitalon paikasta oli ennen rakentamiseen rupeamista asianomaisella tavalla ilmoitettava ja päätettävä.

Konseljin antama päätös lienee ollut Ehrenstolpelle aikamoinen yllätys, niin suurta käännettä asiainhoidossa se tiesi. Outoa oli hänestä varmaankin, että konselji niin vähän välitti siitä, mitä hän oli kertonut edellisen hallituksenhoitajan asiasta päättäneen. Kaipa hän sentään saattoi käsittää, että konselji ei valtaansa ylittämättä voinut toisin päättää, mutta kovin ahtaalta ja tähän vallanrajoitukseen tyytyväiseltä konseljin

¹ Wacklinin talo IV:98 ruutanalammikkoineen; kauppahinta yhteensä 1,925 riksiä vvs. (Buxhoevdenin kok. 45).

² TO.KD. 1810 9/131. — Wacklinin kanssa tehty kontrahti peruutettiin hänen kuolemansa jälkeen poikain pyynnöstä, TO. pk. 21. VI. 1810.

³ Asiakirjoissa usein väärin »helmikuu».

vastaus mahtoi sota-ajan »itsenäiseen» toimintaan tottuneesta maaherrasta tuntua, jotta hän olisi voinut alistua konseljin neuvomaan menoarvion ja säännöllisen esittelytien tarkkaan noudattamiseen, eikä se varmaankaan lisännyt hänen kunnioituksetunteitaan konseljia kohtaan. Asia oli hänelle sekä rahalliselta että asumismahdollisuuksien kannalta niin tärkeä, että hän päätti välittämättä konseljin vastauksesta esittää sen suoraan keisarille.

Kuten mainittu, ei hän tässä anomuksessaan lainkaan ilmoittanut asian jo olleen talousosastossa käsittelyn ja päätöksen alaisena, joten voisi luulla, että hän tahtoi tämän seikan salata keisarilta. Se olisi kuitenkin ollut epätarkoituksenmukaista ja vaarallistakin; anomuksen lyhytsanaisuus todistanee, että hän on asian tarkemmin selostanut suullisessa keskustelussa keisarin kanssa, ennen kirjallisten anomusten jättämistä Speranskille. Myöhemmin hän selosti tätä suullista keskustelua seuraavaan tapaan.

Arm. kysymysten johdosta hän oli vastannut, että hänen olisi suoritettava asuntonsa ja virkahuoneiden vuokrana vuokramäärärahan (333 riks.) lisäksi omista varoistaan 166 riksia 32 kill. pankkorahaa ja että oli epävarmaa, kuinka kauan hän saisi pitää sen talon, jossa hän nyt asui ja joka oli ainoa saatavissa oleva ja hänelle sopiva; sen vuoksi hän pyysi, että hän saisi nauttia »Ruotsin kuninkaiden» hänen edeltäjilleen antamaa oikeutta Polttimotalossa asumiseen. Tähän pyyntöön keisari oli suostunut. Sen jälkeen hän huomautti, että mainittu talo oli sotilassairaalana ollessaan niin tärveltynyt, ettei hän siinä voinut asua ilman sen korjauttamista siihen kuntoon, jossa se oli ollut ennen sotaa, mikä tulisi melko kalliiksi, jonka vuoksi hän kysyi keisarilta, eikö tämä korjauttaminen saisi tapahtua keisarin kustannuksella (au fraiz de Votre Maj:st), johon keisari suvaitsi vastata: ça s'entende, lisäten käskyn, että hänen tuli jättää tästä kuten muistakin esityksistään kirjallinen anomus.¹

Todetessaan, että hänen oli omista varoistaan suoritettava se vuokran osuus, joka ylitti määrärahan, Ehrenstolpe tuskin on voinut olla tekemättä selkoa talousosaston antamasta päätök-

¹ E:n kirj: TO:lle 8. I. 1811, TO.KD. 1811 10/199.

sestä. — Virheellinen oli ilmoitus, että »Ruotsin kuninkaat» olivat luovuttaneet Polttimotalon maaherranasunnoksi; sama virhe tuli sitten keisarille tehtyyn anomukseenkin.

Se kirjallinen anomus, jonka Ehrenstolpe asiasta Speranskille jätti, ei kuitenkaan sisältänyt näin yksinkertaista Polttimotalon pyytämistä, vaan esitti vaihtoehdon. Tiedämme, että hän ei ollut Polttimotalon asemaan tyytyväinen, vaan olisi mieluummin ottanut lasarettitalon, joka sijaitsi kaupungissa. Hän siis pyysi tällä kertaa vaihtoehtoisesti joko Polttimotaloa samaa vuokraa vastaan, jonka edelliset maaherrat olivat siitä maksaneet, tai lääninlasaretin taloa, jolle taas voitaisiin luovuttaa Polttimotalo, joka eristetyn ja terveellisen asemansa ja huoneistonsa laajuuden ja mukavuuden puolesta sopisi paremmin sairaalaksi; lasaretintalo olisi vain valtion kustannuksella korjautettava samaan kuntoon, jossa Polttimotalo oli ollut ennen sotaa.¹ Jälkimmäisessä tapauksessa hän maksaisi Polttimotalosta sovittun vuokran (ks. s. 84 muist. 1) lasaretinkassaan.

Keisarin päätös näyttää olleen ainakin pääasian suhteen myöntävä, mutta Speranskin sille antama muoto hänen usein mainitussa kirjeessään 11. IV. 1810 sisälsi näennäisestä yksinkertaisuudestaan huolimatta kompastuskohdan, jota Ehrenstolpe ei huomannut. Vastaus kuului:

»M a a h e r r a n t a l o s t a (De la maison du gouverneur). H.M:nsa on lykännyt tämän asian kenraalikuvernöörin ratkaistavaksi, käskien hänen myöntyä Teidän pyyntöönne, jos hän ei katso sopimattomaksi sijoittaa sairaalaa Teidän osoittamaanne asuntoon.»

Ehrenstolpe ymmärsi jo sen suullisen keskustelun perustuksella, joka hänellä oli asiasta ollut keisarin ja Speranskin kanssa, päätöksen siten, että keisari oli myöntänyt hänelle asunnoksi lasarettitalon, mikäli kenraalikuvernööri ei katsoisi sopimattomaksi sijoittaa sairaalaa Polttimotaloon; muussa tapauksessa täytyisi hänen tyytyä Polttimotaloon. Kenraalikuvernöörin ratkaistavaksi jäisi siis se seikka, voisiko Polttimotalon sijasta antaa hänelle lasarettitaloa. Tämän mukaisen ennakkoilmoituk-

¹ E. unohti pyytää Polttimotalon korjausta, mikäli se tulisi hänen asunnokseen; kuten yllä on mainittu, kertoi hän sittemmin, että suullisessa keskustelussa se oli sovittu.

sen hän kiirehti antamaan kenraalikuvernöörille siinä kirjeessä, jonka hän huhtik. 1/13 p:nä tälle kirjoitti saatuaan Speranskin luona käytyään etukäteen tietoja keisarin tekemistä päätöksistä, kuten ennen on kerrottu (ks. s. 70). Ja tuskinpa voi epäillä tätä käsitystä vääräksi, kun tuntee anomuksen sisällyksen.

Keisarin antama päätös oli siis tullut toisenlainen kuin hallituskonseljin. Jälkimmäisen päätöstä Ehrenstolpe tietysti ei katsonut nyt ollenkaan tarpeelliseksi ottaa huomioon. Sen sijaan oli kenraalikuvernööriltä kiireellisesti saatava se ratkaisu, jonka tekemisen keisari oli hänen osakseen määrännyt. Ehrenstolpe ei kuitenkaan osannut epäillä siitä tulevan vaarallista estettä tai viivytystä hänen asuntohommilleen.

*

Asuntokysymyksen ohella oli palkkakysymys (lukuunottamatta klubijuttua) tällä Pietarinmatkalla lähempänä Ehrenstolpen sydäntä kuin mikään muu. Sen hyväksi hän ponnisteli sitkeämmin kuin missään muussa asiassa, vaikkakin ikävä kyllä menestys oli huono. Siitä huolimatta valaisee kysymyksen historia käsiteltävänäni olevia oloja siksi paljon, että sen yksityiskohtainen esittäminen on tarpeen.

Tiedämme jo, että Ehrenstolpe oli köyhä — sehän oli aikoinaan kalliiden akordien vuoksi ollut esteenä hänen maaherraksi pääsemiselleen. Luultavasti hän oli jo Ouluun tullessaan hyvin velkaantunut; yksin jo pitkällinen oleskelu Pietarissa, jossa täytyi elää ylellisemmin kuin Suomessa oli totuttu, saattoi sen aiheuttaa. Sota-ajan kalleus, joka varsinkin Oulussa oli hyvin tuntuva, asetti palkalla-eläjät vaikeaan asemaan, mikäli rahalla oli saatava elämisen tarpeet. Sitä kohtuuttomammalta tuntui, että Oulun maaherran palkkaedut eivät olleet yhtä edulliset kuin muiden maaherrain. Tämän Ehrenstolpe näkyy jo etukäteen tienneen ja sen vuoksi hän oli yrittänyt jo ennen nimitystään saada niihin korjausta. Hän oli näet asettanut nimityksensä ehdoksi sen, että hän saisi samat palkkaedut kuin äsken nimetty Kuopion maaherra S. Carpelan, joka oli saanut 3000 hopearuplaa matkakustannuksiin ja talouden perustamiseen sekä pöy-

tärahoja (un argent de table) kenraalimajurin arvonsa mukaan.¹ Sprengtporten esittikin todella ensin, ehdottaessaan tammik. 10 p. v.l. Ehrenstolpen Oulun läänin maaherraksi, että Ehrenstolpe saisi saman summan kuin Carpelankin matkarahoiksi ja talouden perustamiseen (pöytärahoja hän ei maininnut), mutta esityslistaan hän muutti ehdotustaan: koska Oulun lääni muka oli paremmassa tilassa, voisi tehdä sen eroituksen, että Ehrenstolpe saisi tämän summan seteleissä. Ja niin tapahtuikin: Ehrenstolpe sai siis keisarikunnan rahastosta vain 3,000 seteliruplaa matkarahoiksi ja talouden perustamiseen.² Kun Sprengtporten ei ollut nimityksestä ilmoittaessaan maininnut, että myönnetty avustus oli seteliruplia, sai Ehrenstolpe tietää sen liian myöhään, joten hänelle tuli siitä suuri pettymys. Sen lisäksi tuli pöytärahojen poisjääminen, joiden piti olla korvauksena siitä, että Oulun läänin maaherralla ei ollut latokartanoa, kuten kaikilla vanhojen läänien maaherroilla oli — Carpelan oli saanut vastaavaksi korvaukseksi pöytärahoja 150 (hopea)ruplaa kuussa.

Korjatakseen tätä vääryyttä Ehrenstolpe teki kaikkensa, mutta turhaan. Kun keisarin tiedettiin kesällä 1809 saapuvan Porvooseen, lähti Ehrenstolpe sinne häntä tapaamaan, kuten jo on mainittu (ks. I s. 109 sekä edellä s. 31—32), esittääkseen lääninsä asioita, mutta myös omia yksityisiä toivomuksiaan. Tällä matkallaan hän pistäytyi elokuun alussa myös Turussa antaakseen uudelle kenraalikuvernöörille Barclay de Tollylle palkka-asiastaan keisarille osoitetun anomuksen. Tässä hän kertoo aikaisemmista ponnisteluistaan seuraavasti.

Saatuana tiedon nimityksestään ja siinä määrätystä matkarahasta, oli hän heti huomauttanut Sprengtportenille puheenaolevasta eroituksesta, ja tämä oli selittänyt, että se oli johtunut ainoastaan keisarin kansliassa tapahtuneesta huomaamattomuudesta ja että Ehrenstolpen oli mentävä Speranskin luo saadakseen asian korjatuksi. Hän teki niin, mutta Speranski vastasi, että jos oli kysymyksessä huomaamattomuus, sai Sprengtporten syyttää itseään, koska hän oli esityksessään maininnut

¹ *Spr.v.kv.* s. 46 ja E:n alam. selonteko, ks. alemm.

² *Spr.v.kv.* s. 61, 68 ja 92; *V Sv.* a. 1809 n:o 140. *NEOVIVS* s. 92 ei ole huomannut summien eroitusta.

vain 3,000 seteliruplasta, jotka keisarin käskystä oli Ehrenstolpelle maksettu. Kuitenkin Speranski uskoi, että keisari armossaan ja oikeamielisyydessään olisi suova hänelle yhtä suuren palkan kuin muut maaherrat saivat, jos hän jättäisi asiasta anomuksen kenraalikuvernöörille, joka sen perustuksella voisi esittää asian keisarille. Ehrenstolpe olikin heti tehnyt neuvon mukaan, mutta ei ollut saanut Sprengtportenilta mitään vastausta. Saavuttuaan Porvooseen hän kysyi sen syytä Sprengtportenilta, mutta tämä vastasi: »Kuten näette, olisi asia heti esitettävä, mutta kun minä tätä nykyä olen asioista syrjässä, niin kääntykää nykyisen kenraalikuvernöörin puoleen.»

Hän oli nyt tehnyt tämän neuvon mukaan ja toivoi Barclay de Tollyn huomauttavan keisarille, mikä suuri etu palkkaukseen nähden oli neljän vanhan läänin maaherroilla laajoista loto-kartanoistaan molempien uusien läänien maaherrojen rinnalla, joilla sellaista ei ollut, joten ne 150 ruplaa, jotka Carpelan sai kuukausittain, eivät mitenkään tehneet hänen palkkaansa suuremmaksi kuin muiden. Mutta Carpelan ei ollut viipynyt Pietarissa kuin kolme viikkoa, Ehrenstolpe sen sijaan viisi kuukautta; Carpelanilla oli asuntonsa muuttamiseen [Iisalmelta] matkaa vain sata virstaa, Ehrenstolpella 720 virstaa; Carpelan oli yksinäinen mies, Ehrenstolpella lukuisa perhe; Carpelan asui pikkukaupungissa, Ehrenstolpe taas kaupungissa, joka oli suuruudeltaan Suomen toinen ja jossa aina tuli olemaan suuri linnäväki ja lukuisa seurapiiri (société) ja jossa elintarpeiden ja tavarain hinnat olivat aina olleet kalliimmat kuin missään koko Ruotsin kuningaskunnassa, Göteborgia lukuunottamatta. Anomuksensa hän päättää vetoamalla keisarin hyväntahtoisuuteen.

Turussa 22 p. heinäk. v.l. (3 p. elok.) kirjoittamansa kirjelmän mukana Barclay de Tolly lähetti tämän anomuksen Speranskille. Hän myönsi anomuksen sisällyksen ansaitsevan huomiota, mutta kun sen muoto ei ollut sopiva (mais le style n'etant pas convenable aux circonstances), ei hän voinut tehdä siitä hallitsijalle muodollista esitystä, vaan pyysi, että Speranski tekisi sen.¹

Mutta seuraus tästä lykkäyksestä oli, että Ehrenstolpen anomus hautautui Speranskin paperien joukkoon.

¹ VSö. a. 1811 n:o 280.

Eräessä myöhemmässä selostuksessaan¹ Ehrenstolpe sanoo Speranskin kehoittaneen häntä lähettämään Sprengtportenin välityksellä tiedon, kuinka suuri eroitus palkassa johtui latokartanon puuttumisesta, luvaten esittää asian keisarille. Sellaisen selvityksen Ehrenstolpe oli lähettänytkin Tulindbergin mukana Porvooseen, mutta Sprengtporten ei joutanut moninai-silta tehtäviltään käsittelemään asiaa ja erosikin virastaan pian sen jälkeen. Barclay de Tolly oli kuitenkin luvannut etsiä hänen kirjelmänsä.

Kysymys latokartanon puuttumisen korvaamisesta olikin sitten syksyllä yhä edelleen vireillä kenraalikuvernöörin virastossa — matkarahejen määrän korottamisen hopearupliksi katsottiin kaiketi kuuluvan keisarikunnan raha-asioihin. Barclay de Tolly pyysi lokak. 4/16 p:nä 1809 Oulun, Turun ja Kuopion maaherroilta seikkaperäistä selontekoa maaherrain jaoitetusta palkasta laskettuna neljän viimeisen vuoden verohinnan mukaan, sekä myös puustellien tuotannosta parseleissa ja rahassa ilmoitettuna; neljän viimeisen vuoden tulojen keskiarvo piti myös laskea. Samaan aikaan, lokak. 5/17 p:nä, antoi Tulindberg, joka nyt oli konseljin valtiovarainoimituskunnan päällikkönä Turussa, kenraalikuvernöörille vertailevia tietoja Heinolan, Hämeenlinnan, Vaasan ja Oulun läänien maaherrojen palkoista laskettuina keskimäärin neljän viimeisen vuoden tulojen mukaan. Sen johdosta Ehrenstolpe antoi jouluk. 15 p:nä 1809 selvityksen, jonka mukaan Oulun maaherran tulot kirjanpitäjä Enbomin laskemina tekivät rahaksi muunnettuina neljältä viime vuodelta keskimäärin 2,468 riks. 4 kill. pankkorahaa.² Ehrenstolpe arveli, että paikkakunnan kalleuden vuoksi verohinta nosti jaoitetun palkan rahassa arvioituna melkein yhtä suureksi kuin muiden-

¹ Ödmjuk promemoria, Pietarissa 25. III. 1816, *V Sv.* Diverse oregistr. handl. 1813—1816.

² Tämä keskimäärä on harhaanjohtava, sillä hinnat nousivat sodan aikana jyrkästi. Vuosina 1805—1807 kohosi jaoitetun palkan raha-arvo 2,079 riksistä 2,163 riksiin, mutta v. 1808 3,460 riksiin. — Tulindberg laski palkkaan lisäksi matkarahat 80 riksiä ja vuokrat rahat 333 riksiä, päätyen keskiarvoon 2,913 riksiä; Hämeenlinnan maaherralla oli puustellin tulot mukaanluettuina 3,871 riksiä, Heinolan maaherralla samoin 2,653 riksiä sekä Vaasan maaherralla 3,221 riksiä tuloja samoin keskimäärin laskettuina. (*KKV.* a. 1809 n:o 8 ja 12.)

kin maaherrain palkka oli, mutta korosti, että häneltä puuttui latokartano taloudelle niin tärkeine tuotteineen, joiden hinnat olivat sodan aikana nousseet kovin korkeiksi. Esim. Ruissalon virkatalo oli tänä vuonna antanut 10,000 L $\text{\$}$ heiniä; jos puolet siitä vähennettäisiin korjauskustannuksina, niin jäisi 5,000 L $\text{\$}$, joiden verohinta olisi 833 $\frac{1}{3}$ riksiä; lisäksi saatiin jyviä, herneitä, kauroja, teurastuotteita, maitoa, voita jne., joita Oulun maaherran täytyi rahalla ostaa — yksistään puihin meni neljä—viisisataa pankkoriksiä.¹ Matkamääräraha 80 riksiä vuodessa oli hänellä sama kuin Ruotsin pienimpien läänien maaherroilla, vaikka hänen lääninsä oli jo ennen viime rauhanteon jälkeen tapahtunutta laajennusta ollut yhtä suuri kuin kuusi lääniä Götanmaassa. Asunnon ja virkahuoneiden vuokraamiseksi oli yhä edelleen sama 333 riksin määräraha, joka v. 1775 lääniä perustettaessa oli myönnetty: siihen aikaan saatiin tällä summalla 147 tynn. rukiita, nyt vain 27 $\frac{3}{4}$ tynnyriä, joten määrärahan arvon vähennys vastasi 120 tynnyriä. Vuokrasummasta 333 riksiä oli ennen sotaa maaherralle »säästynyt 200 riksiä», mutta nyt maksettiin huoneista »200 riksiä yli määrärahan», ja kuitenkin maaherra asui täällä huonommin kuin Turun, Hämeenlinnan ja Heinolan maaherrat. »Niin että kaikin tavoin Oulun maaherra on huonompiosainen virkaveljiinsä verrattuna.»²

Kenraalikuvernöörin puolelta ei kuulunut mitään toimenpidettä, ja pian sai Ehrenstolpe kokea, että hallinnon johtoon oli asettunut uusi hallituskonselji, jolta ei ollut raha-asioissa mitään hyvää odotettavissa: tammikuussa hän siltä sai edellä mainitun

¹ Oulussa maksoi jouluk. 1809 leiviskä sokeria 40 rpl., leiv. kahvia 35 rpl., ankkuri punaista viiniä 100 rpl., leiv. nisujauhoja 6 rpl., leiv. rusinoita 8 rpl., tiu munia 5 rpl., metso 2 rpl., teeri 1 rpl., syli koivuhalkoja 7 rpl. 50 kop., tynn. perunoita 12 rpl., kaalinpää, milloin oli saatavana, $\frac{1}{2}$ rpl., lehmä 40 ja lammas 6 rpl. (Pormestarin ilmoitus 2. XII. 1809.) — Rahapalkkain arvon ilmoitetaan yleensä muuallakin »vähentyneen 200 %» (ks. esim. NEOVIVUS s. 72) — tarkoitus on tietysti sanoa, että hinnat olivat nousseet 200 %.

² O.L.K. ja K.K.V. a. 1809 n:o 8. — Maaliskuussa 1810 keisarille jättämässään anomuksessa E. laskee 333 riksilä saatavan 47 $\frac{3}{4}$ tynn. rukiita, joten arvon vähennys vastasi 100 tynn. — Kuten yllä s. 84 muist. 1 on mainittu, on sekä entinen säästö että nykyinen määrärahan ylittämisen liiaksi »tasoitettu».

jyrkän epäyksen asuntokysymyksessä tekemäänsä esitykseen. Tämä oli tärkeimpiä syitä puheenaolevaan Pietarinmatkaan, jolla hän toivoi voivansa esittää asian välittömästi itse keisarille.

Speranskille jättämässään alam. anomuksessa hän sanoo, ettei hän tiennyt, mitä asiassa oli tehty senjälkeen kuin hän oli jättänyt yllä esitetyn kirjeensä kenraalikuvernööriille. Mutta hän rohkeni pyytää, että kunnes aiottu palkkain yhtäläistytänminen tapahtuisi, hänelle jo edellisestä vuodesta alkaen myönnettäisiin samat edut kuin Carpelanille sekä muutto- että pöytärahoissa. Kreivi Kamenskilta hän oli kuullut keisarin jo siihen myöntyneenkin kreivin esityksestä. Ahneus ja omanvoitonpyyntö, hän vakuuttaa, eivät olleet hänen vikojaan, mutta paikkakunta oli uskomattoman kallis, mikä johtui läänin elinkeinojen heikkoudesta ja maaperän huonoudesta; sitä paitsi sotakin oli niin köyhdyttänyt hänen palkkaansa maksavat talonpojat, että edelliseltä vuodelta enemmän kuin 2,200 ruplaa oli jäänyt rästiin, kun veroja oli mahdoton saada. Lisäksi hän oli ainoa kaupungissa, jonka asia oli jollain tavoin osoittaa arvohenkilöille vieraanvaraisuutta (en quelque façon faire les honneur) tässä rajaläänissä, jonka kautta talviseen aikaan kaikkien oli matkustaminen. Hänellä oli suuri perhe ja läänin laajuuden vuoksi tulivat hänen virkamatkansa pieneen palkkioon — 220 rpl.set. — nähden kovin kalliiksi.

Myös lääninkanslian sihteereille hän pyysi samaa palkanlisäystä, jonka Buxhoevden oli myöntänyt muissa lääneissä. — Lopuksi hän viittasi siihen, että läänin ala oli uuden rajan johdosta laajennettu ja maaherralle annettu uusia virkatehtäviä, joita ei hänellä ollut ollut ennen sotaa, mistä oli seurauksena päästösten ja toimitusten lukumäärän lisääntyminen siihen määrään, että hänen oli pakko usein itse kirjoittaa ne puhtaaksi (vrt. I s. 19 ja 27).

Speranski ilmoitti keisarin käskeneen ottaa asian konseljissa neuvottelun alaiseksi, jotta anojan palkkaedut saataisiin yhdenmukaisiksi ja yhtä tyydyttäväiksi [kuin muiden maaherrain] (afin que les appointements du Gouverneur soient réglé d'une manière uniforme et également satisfaisante). — Muuttorahoista ja lääninkanslian virkailijain palkkaeduista ei ilmoituksessa ollut mitään mainintaa.

Ehrenstolpe näyttää pitäneen tätä keisarilta saamaansa päätöstä itselleen edullisempänä, kuin se todellisuudessa oli. Keisari ei näet ollut nimenomaan myöntänyt palkanlisäystä nimityksestä asti lukien, ja täten saattoi käydä niin, että mikäli tämä keisarin päätös olisi aiheuttava konseljnin toimenpiteitä, palkkaetujen parantaminen alkaisi vasta lopullisesta ratkaisusta lukien. Jos taas ohjeeksi oli otettava muiden maaherrain palkkaedut, niin eivät nekään kaikilla olleet »yhtä tyydyttävät». Kysymys saattoi näin ollen laajentua kaikkien maaherrain palkkausta koskevaksi ja sen ratkaisu lykkäytyä epämääräiseen tulevaisuuteen. Kertomukseni XI luvussa palaan Ehrenstolpen turhiin yrityksiin pelastaa itselleen jotain mahdollisuutta saada omana virkaaikanaan hyötyä tästä palkan uudestaanjärjestelystä, jonka aloite oli hänestä lähtöisin.

*

Mutta niin monien omien huolien ja anomusten ohessa oli Ehrenstolpen toki osoitettava myös isällistä huolenpitoaan lääninsä tarpeista. Tosin hän saattoi uskoa pitäneensä silmällä yleistä etua pyytäessään valtuutusta itsenäisempään toimintaan riippumatta lääninhallituksen virkamiesten kontrollista; epäilemättä hän myös luulotteli pitäneensä sitä vilpittömästi silmällä, kun hän venäläisten kauppiasten vapauksien pidentämiseen anoi erikoislupaa. Mutta kunnianasia oli kaiketi esittää jotain suurempaa ohjelmallista ehdotusta. Senluntoisia oli hänen anomustensa joukossa kaksikin.

Toinen näistä esityksistä koskee kasarmien rakentamista majoitusrasituksen kohtuullisemman jaoituksen aikaansaamiseksi, johon oli jo viittaus edellisessä osassa (I s. 131). Tässä anomuksessaan hän mainitsee armeijan sijoitusluettelon mukaan lääniin jäävän rauhanteon jälkeen, meriväkeä ja kasakoita lukuunottamatta, kolme pataljoonaa jalkaväkeä, joista yksi oli sijoitettava Ouluun, toinen Limingan pitäjään ja kolmas Tornioon ja Kemin pitäjään. Tornion asukkaat olivat kuitenkin niin köyhiä ja armeijan aikaansaamat hävitykset Limingassa ja Kemissä niin suuria, etteivät nämä paikkakunnat yksin voineet kantaa majoitusrasitusta, kun vielä otti huomioon seudun kyl-

myyden, missä yö kesti lähes 24 tuntia. Sen vuoksi hän pyysi ehdottaa, että näihin paikkakuntiin, tai mihin keisari suvaitsi määrätä, rakennettaisiin kasarmeja koko läänin kustannuksella, ja että samoin yhteisin kustannuksin hankittaisiin oljet, puut ja kynttilät. Näin hän pyysi esittää periaatetta, että kaikkiin yleisiin rasituksiin kaikki asukkaat olisivat velvolliset ottamaan osaa samalla lailla; nykyisen järjestelmän vallitessa oli seutuja, Lapista puhumattakaan, joissa sodasta tiedettiin vain huhun perusteella. Kasarmirakennukset voitiin hänen mielestään panna alulle vasta v. 1811; rakennussuunnitelmat ja -piirustukset olisi hänen saatava nähdäkseen.

Speranskin kirjeessä ilmoitetaan keisarin päättäneen, että kysymys oli ensin käsiteltävä hallituskonseljissa, jolle Ehrenstolpen oli esitettävä yksityiskohtainen suunnitelma ehdotuksen toteuttamiseksi helpoimmalla tavalla.

Tällaista esitystä Ehrenstolpe tietääkseni ei ole tehnyt, eikä hänen aloitteensa johtanut mihinkään toimenpiteeseen. Ehrenstolpe ei tullut ajatelleeksi, että tälläkin kysymyksellä oli laillisuuden puolensa, joka vaikeutti sen toteuttamista käytännössä. Hän ei suinkaan ollut ainoa, joka tähän aikaan ajatteli majoitusvaikeuksien ratkaisemista kasarmilaitoksen avulla. Jo v:n 1766 majoitusasetuksessa oli lausuttu toivomus, että kasarmilaitos pantaisiin alulle niin pian kuin mahdollista; ja Porvoon valtiopäivillä oli erityisesti huomattu, kuinka tärkeäksi tämä laitos Suomen uuden valtiollisen aseman aikana tulisi, jonka vuoksi asiasta oli keisarille tehty anomus. Tämän johdosta keisari käski elok. 1 p:n 1810 manifestissa, että Suomessa oli perustettava kasarmilaitoksia. Kysymys raukesi kuitenkin sittemmin, kun asukasten velvoittaminen ottamaan yhteisesti osaa niiden kustantamiseen olisi tietänyt perustuslaillisen itseveroittamisoikeuden rikkomista ja kun köyhyys, erittäinkin juuri katovuosien köyhdyttämässä Oulun läänissä, teki asukkaille mahdottomaksi kustantaa sotilaskasarmeja, niin että he mieluummin suostuivat kantamaan majoitusrasitusta kaikkine sitä seuraavine epäkohtineen.¹

¹ TO.pk. 13. IV. 1812; keisarin manifesti kasarmien perustamisesta Suomessa 11. II. 1811. Vrt. RAUHALA I s. 308—310.

Toiseen yleisluontoiseen esitykseen antoi aihetta Oulun läänin nälänhätä, mutta tässäkin kiinnitetään hallitsijan huomiota vain erääseen kysymyksen erikoiskohtaan, nim. kerjäläiskysymykseen. Läänissä oli kerjäläisiä, sanotaan esityksessä, kovin paljon ja niiden tila oli sangen surkea. Niitä tulvimalla tulvi kaikkiin taloihin, 30—40 henkeen asti päivässä, ja kaikesta armeliasten ihmisten avuliaisuudesta huolimatta he olivat melkein kaikki joutumassa hukkaan isänmaalta: he turmeltuivat ja pilaantuivat sekä ruumiillisesti että siveellisesti yhtä aikaa ja olivat yhteiskunnan tahrana ja vitsauksena, ja sitä paitsi juuri he levittivät lääniin tarttuvia tauteja. Sen tähden kirjoittaja oli saanut ajatuksen, että kuhunkin kaupunkiin ja pitäjään olisi näiden kerjäläisten pidättämiseksi perustettava armeliaisuus- ja työtaloja, joita johtaisi hyvänsuovista ihmisistä kokoonpantu komitea; niissä heille opetettaisiin kaikenlaatuista käsityötä, jonka tuotteet myytäisiin kunnan hyväksi. Oli kyllä olemassa köyhäinhoitolaitoksia, mutta niin puutteellisia, että ne oli täytyntyt jättää unohduksiin. Hän pyysi sen vuoksi lupaa esittää koko lääninsä asukkaille ehdotuksia keinojen hankkimiseksi tällaisten laitosten perustamista varten sekä laatia siitä täydellisen suunnitelman hallitsijan hyväksyttäväksi ja vahvistettavaksi; jos ne varat, jotka hän mahdollisesti voisi »löytää», aluksi eivät riittäisi, oli hän vakuutettu, että keisarikin tahtoisi »antaa jotakin» (vrt. I s. 269).

Keisari vastasi mielellään näkevänsä, että Ehrenstolpe pohdittuaan tätä kysymystä ja hankittuaan kaikki tarpeelliset tiedot esittäisi täydellisen ehdotuksen tällaisten työhuoneiden (depôts) perustamiseksi, jonka jälkeen keisari saatuaan kuulla konseljin mielipiteen tekisi asiassa päätöksensä.

Tämäkin aloite raukesi samoin kuin edellinenkin: mitään tuollaista suunnitelmaa Ehrenstolpe ei koskaan tullut tehneeksi. Seuraavina köyhinä vuosina hänen täytyi huomata mahdottomaksi sen toteuttaminen, mikäli Oulun lääni oli kysymyksessä. Kun kenraalikuvernööri Steinheil aloitteesta hallituksessa nousi kysymys kerjäläislasten ylläpidon ja kasvatuksen järjestämisestä ja kerjuun ehkäisemisestä yleensä, niin katsoi Ehrenstolpe, lausunnossaan 24. XII. 1812, kerjuun estämisen hänen läänis-

sään suorastaan mahdottomaksi, kun kiinteänkin väestön toimeentulo katovuosina oli mitä vaikeinta.¹

*

Teokseni edellisessä osassa olen jo viitannut Ehrenstolpen halukkaisuuteen käsityötaidon edistämiseen lääninsä alueella. Muistamme, että hän oli valmis ottamaan kokeillakseen, voisiko Armfeltin tekemän ehdotuksen mukaisesti antaa hätääkärsiville pellavaa ja hampppua jalostettavaksi (ks. I s. 269). Mutta tämä valmius esiintyi myös, kun oli mahdollisuus auttaa yksityisiä yrittelijöitä. Niinpä hän on tälläkin Pietarinmatkallaan puhunut ja toiminut erään torniolaisen käsityöläisen puolesta, jolle hän jo aiemmin oli saanut keisarin antamaan kehoitettavaa avustusta.

Kysymyksessä oli eräs torniolainen hansikkaantekijä Lindberg, joka oli keksinyt keinon hienojen hansikkaiden valmistamiseksi poronahoista. Kenraalikuvernööri Barclay de Tollyn välityksellä Ehrenstolpe oli jo edellisenä vuonna saanut 150 pankkoriksiä annettavaksi Lindbergille, jotta hän voisi hankkia itselleen varaston näiden hansikkaiden valmistamiseksi. Ehkäpä oli Ehrenstolpe saanut tilaisuuden Porvoonmatkalla puhua asiasta joko kenraalikuvernöörille tai mahdollisesti keisarille itselleen. Mainittu summa oli myönnetty ennakkomaksuksi, joka piti maksaa takaisin siten, että Lindberg suorittaisi v:n 1810 kuluessa siitä puolet luovuttamalla vastaavan määrän valmiita hansikkaita ja seuraavana vuonna toiset puolet samalla tavalla. Tällä Pietarinmatkallaan Ehrenstolpe vei mukanaan näytteitä Lindbergin töistä, jotka saavuttivat sellaisen menestyksen, että keisarinna käski kiittää hansikkaista ja keisari myönsi lisää ennakkomaksua 1,000 ruplaa.² Asian esittämisessä oli tälläkin kertaa ollut välittäjänä Barclay de Tolly, joka sillä välin oli tullut sotaministeriksi.

Ouluun saavuttuaan Ehrenstolpe heti ensi töikseen, 8 p:nä toukok., kirjoitti kenraalikuvernöörille, jonka välityksellä Barclayn ilmoituksen mukaan nuo 1,000 ruplaa oli lähetettävä. Sen johdosta, että postinkulussa ei tähän asti ollut ollut mitään luotettavaa varmuutta, oli Oulunlääni-rahastossa vielä Buxhoevidenin aikoinaan sinne sijoittamat 1,000 ruplaa takaisinlähettämättä (ks. I s. 21); nyt ne voitaisiin antaa Lindbergille,

¹ DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n aika V s. 27—56 ja VI s. 594—600; Fr. Stjernvallin toiminnasta mt. VI s. 192—275 sekä H. HIRN mt. s. 587—594.

Mainittakoon vielä, että E. sanoo tällä Pietarinmatkallaan koettaneensa saada maksua niistä kyydeistä ja hankinnoista, joita läänin rahvas sodan aikana oli suorittanut venäläiselle sotaväelle (vrt. E:n mainintaa s. 199 ja 205—206).

² E:n m. kirj. J. Tengströmille 10. V. 1810.

jonka kuitti vastikkeeksi lähetettäisiin kenraalikuvernöörille. Näin ei asia kuitenkaan järjestynyt, vaan Buxhoevedenin rahat täytyi lähettää erikseen vielä samana keväänä.

Lindbergin asia ei oikein näyttänyt menestyvän. Lokakuuhun mennessä hän ei ollut suorittanut saamastaan 150 riksin ennakkomaksusta mitään lyhennysmaksua, ja varaston hankkimisen sijasta hän oli ostanut itselleen talon. Ehrenstolpe kirjoitti Tornion maistraatille 29. X. 1810, että tämä talo oli otettava takavarikkoon kruunun saatavan varmentamiseksi, kunnes uusi ennakkomaksu 1,000 ruplaa ennättäisi saapua ja toisin määrättäisiin. Seuraavana vuonna syksyllä kruununvouti J. Heickell pani Lindbergin syyteeseen Tornion raastuvanoikeudessa siitä, ettei tämä ollut valmistanut keisarilliselle hoville mitään hansikkaita vähennysmaksuksi saamastaan ennakkomaksusta. Lindberg antoi kyllä Heickellin välityksellä 5 paria hansikkaita, jotta maaherra veisi ne keisarille lähiaikoina aikomallaan Pietarinmatkalla. Hansikkaat olivat kuitenkin liian lyhyet ja huonompaa valmistetta, kuin monet Lindbergin yksityistilauksesta valmistamat. Sen vuoksi maaherra kirjoitti 22. X. 1811 Heickellille, että Lindberg oli kutsuttava pormestarin eteen saamaan nuhteita tästä kelvottomasta menettelystä; maaherra ei voinut myöskään uskoa, että ne 10 poronnahkaa, jotka Utsjoen nimismies oli lähettänyt ja jotka maaherra oli toimittanut Lindbergille, olivat niin kehnoa laatua, kuin tämä oli uskotellut. Jos Lindbergiltä voisi saada kunnollisia hansikkaita, oli maaherra antava päätöksen, saattaisiko raastuvanoikeuden päätökseen myöntää helpotusta ja voisiko hänelle ehkä antaa uutta ennakkomaksua niistä 1,000 ruplasta, jotka keisari oli hänelle myöntänyt.¹

Lindberg oli sentään siis yhä toimessa ja talokin oli kaikesti ostettu juuri verastarkoituksia varten. Mutta tuntematonta on minulle, lähetettiinkö Ouluun noita keisarin myöntämiä uusia avustusrahoja ja voitiinko niistä hänelle myöntää mitään ennakkomaksua. Hänen menestymisensä olisi kyllä ollut toivottavaa, kun tietää, että vanhat kuluneetkin poronnahat joutuivat venäläiseen kulkukauppaan palatakseen takaisin vieraassa maassa jalostettuina (ks. I s. 36—37).

¹ E:n kirjet 8. V. ja 29. X. 1810 sekä 22. X. 1811 *O.L.K.*

IV. Jatkoa: »Klubia» koskeva esitys ja sen edustajien käynti Pietarissa.

Tiedämme, että Ehrenstolpe oli lähtenyt matkaan täynnä kostonhalua, uhaten perikadolla niitä, jotka olivat uskaltaneet perustaa seurusteluyhtymän häntä vastaan. Ja tämä kiihko kyllä tulee näkyviin hänen hallitsijalle osoittamastaan asiaa koskevasta kirjelmästä, samoin kuin se voitonvarmuus, jossa hän matkalle oli lähtenyt.

Kirjelmä kuuluu seuraavasti.

»Sallikoon Teidän Keisarillinen Majesteettinne, että alistan Teidän Majesteettinne ratkaistavaksi erään asian, joka on tapahtunut vähän aikaa sitten Oulun kaupungissa. Kolme miestä, joita olen koettanut pitää aisoissa: kihlakunnantuomari Antell ja pormestari Liljedal, molemmilla arvonimi laamanni, ja kapteeniluutnantti Martinkevits, Teidän Majesteettinne laivaston palveluksessa, ovat rohjenneet omien silmiensä edessä muodostaa klubin eli suljetun seuran, jolla on ollut kahdesti viikossa säännölliset kokoukset, joihin pääsy ei ainoastaan minulta perheineni ollut kielletty, vaan myös kaikilta niiltä, joihin voisin luottaa. Tästä syystä olen antanut kiellon ei ainoastaan tätä klubia, vaan myös kaikkea muuta sen luontoista vastaan, kunnes minulle niistä on ilmoitettu ja saatu suostumukseni. Kieltoni olen perustanut seuraaviin kolmeen syyhyn:

1:o koska kuningas Kustaa Aadolfin antaman asetuksen mukaan ei mitään veljeskuntaa, klubia jne. saa muodostaa, ilman että maaherralla ja poliisimestarilla on niihin vapaa pääsy;¹

2:o koska se [klubin perustamisen tarkoitus] oli halveksumisen ja ylenkatseen (mégarde) osoittamista maaherraa vastaan, jonka Teidän Maj. on nimittänyt maaherranvirkaansa;

¹ Ks. s. 61 muist. 1.

3:o koska tällaiset pienen kaupungin seuraelämästä pois-sulkemiset aina synnyttävät riitaa ja erimielisyyttä asukkaiden kesken, etenkin kun ennen on tähän [seuraelämään] ollut vapaa pääsy kaikille, joilla on jotakin sivistynyttä käytöstapaa, yhtä hyvin kuin maaherrallekin. Ja täytyy olettaa, että sellaisellakin maaherralla, joka ei ole läänissään niin rakastettu kuin minä, aina on puolellaan ryhmä kunnan ihmisiä, jotka eivät liity seuraan, joka ilmeisesti on häntä vastaan suunnattu salaliitto (cabal). Mutta sensijaan että olisi totellut käskyäni, on pormestari kieltäytynyt julkaisemasta kuulutustani, ja he ovat kiu-sallakin jatkaneet klubin toimintaa, koska minulla muka ei ollut valtaa kieltää sitä. Tällaisen anarkian ja tottelemattomuuden vuoksi on mielestäni ollut pakko kääntyä T.K.M:nne valtaistuimen puoleen saadakseni armollisimman selityksenne, olenko tässä tapauksessa tehnyt velvollisuuteni vai enkö, ja sitten kyllä tietäisin hankkia itselleni kuuliaisuutta.

En tiedä muuta tehneeni Antellille kuin sen, että hän on saanut selvästi nähdä, ettei hän saa harjoittaa tuomarintointaan niin oikeutta polkevasti kuin ennen (que je ne lui fairra vexager sa juridition si terriblement qu'il a fait autrefois). Päinvastoin olen hänelle tehnyt hyvin tärkeän palveluksen kreivi Šuvalovin luona, kun kasakat olivat siepanneet hänen kirjeensä, jossa hän oli ilmoittanut Torniossa majaileville ruotsalaisille meidän joukkojemme liikkeistä, niiden elintarvepuutteesta jne., jne., niin että hän pääsi vapaaksi sillä ehdolla, että minun tuli antaa hänelle nuhteita ja pitää silmällä hänen vastaista käytöstään.

Titulus (le sieur) Liljedal yhdessä Hra Martinkevitsin kanssa oli petoksella vallannut haltuunsa erään aluksen, jonka ruotsalaiset peräytyessään olivat jättäneet Oulun satamaan ja joka siis valloitusoikeudella kuului Teidän Majesteetillenne. Annoin siitä tiedon kenraalimajuri Rachmanoville, joka otti sen takaisin Teidän Majesteettinne palvelukseen. Herra (le sieur) Liljedal on häväistäkseen minun luonnettani ja mainettani panetellut, että minä olen ilmaissut hänen salaisuutensa ja ryöstänyt hänen omaisuutensa. Mitä minä olen tehnyt vastustaakseni Martinkevitsin väkivaltaisuuksia, on ilmenevä niissä tutkimuksissa, jotka Teidän Majesteettinne on käsenyt tehdä hänen menettelystään.

Siitä mitä minulla on ollut kunnia esittää, toivon Teidän Majesteettinne näkevän, että jos sallitaan nöyryyttää ja halventaa maaherraa, kun hän ei taivu heidän omanedun tavoitte luunsa, saaliinhimoonsa ja suunnattomaan pöyhkeyteensä, niin maaherran kädet tulevat sidotuiksi, niin ettei hän voi tehdä velvollisuuttaan, ja anarkia, jakobinismi on pian leviävä meillä kuten niin monessa muussakin kansassa. Vapaus ei ole siinä, että saa tehdä kaikkea pahaa mitä tahtoo, vaan siinä, että henki, kunnia ja omaisuus on suojattu kaikelta väkivallalta, ja Jumala tietää yhtä hyvin kuin koko minun lääninikin, että olen tehnyt kaiken voitavani turvatakseni niiden suhteen kaikkien asukasten oikeuksia.»

Jakobinismin punainen vaara uhkasi siis koko maamme rauhaa ja turvallisuutta tuon oululaisklubin muodossa! Voimakkaampaa pelotuskeinoa tuskin saattoi käyttää, mutta liioittelu oli liian läpinäkyvää. Ja kirjoituksen muoto oli tuskin parempi kuin sen kirjelmän, jota Barclay de Tolly edellisenä kesänä Turussa ei ollut pitänyt soveliaana keisarille esitettäväksi (ks. s. 90).

Mutta maaherramme muisti myös pyytää palkintoja ystävilleen ja niille, jotka hänelle olivat pysyneet uskollisina, sekä siitä mitä he olivat tehneet, että myöskin siitä mitä hän heiltä vastedeskin odotti, koskapa hänen mielestään kaikessa inhimillisessä toiminnassa kaksi suurta liikevoimaa oli määräävänä: rangaistuksen pelko ja palkinnon toivo! Näitä ystäviä, joita hän tällä kertaa muisti, oli neljä, nim. L. Uhlbrandt, C. M. Engman, kauppias Zach. Wacklin ja kruununvouti G. Bergbom (ks. I s. 86). Uhlbrandtille hän ehdotti asessorin arvonimeä hankintatoiminnasta, josta hän aiemmin oli antanut hyvin huonon arvostelun (ks. I s. 24 muist. 4); Engmanille ja Wacklinille hän pyysi kauppaneuvoksen arvonimeä siitä, mitä he olivat tehneet venäläisen armeijan auttamiseksi muonapulan aikana ja kanuunavenheiden rakentamisessa. Bergbomille, jonka erinomainen kyvykkäisyys olisi saanut jo Ruotsin hallitukselta tunnustuksen Vasa-ritarikunnan merkin muodossa, ellei sota olisi katkaissut yhteyttä Ruotsiin, hän ehdotti jotakin ritarimerkkiä palkinnoksi hänen suurista ansioistaan, kun hän oli rakentanut poltetut sillat niin

nopeasti ja halvalla.¹ — Keisarin vastaus oli, että mainitut henkilöt oli merkittävä asianomaisiin esityslistoihin.

Tarkastakaamme nyt, mihin toimenpiteisiin seuran jäsenet sillä välin olivat ryhtyneet tehdäkseen maaherransa kostopuuhat tyhjiksi!

Olemme nähneet, että seuran jäsenet heti Liljedalin luona tutustuttuaan maaherran kieltoon olivat päättäneet tehdä valituksen keisarille. Ja viipymättä se laadittiinkin ja allekirjoitettiin. Tunnen tämän valituskirjelmän vain eräästä jäljennöksestä, jonka Antell myöhemmin jätti Vaasan hovioikeudelle Carellintalon riitajutun yhteydessä (ks. VI lukua). Tästä jäljennöksestä puuttuvat allekirjoittajain nimet, mutta voimme kuitenkin ilman erehtymisen pelkoa olettaa, että allekirjoittajat olivat samat, jotka pari kuukautta myöhemmin valittivat asiasta hovioikeuteen ja joiden nimet jo olen luetellut seuran perustajina, nim. laamannit Liljedal ja Antell, tuomari Polviander, tohtori Carger, rovasti Wegelius, maisteri Höckert, konrehtori Bange sekä raatimies Carström. Lääninsihteeri Snellmanin nimeä ei ole allekirjoittaneiden joukossa; varmaankin hän pidäytyi siitä virka-asemansa vuoksi. Sensijaan hän, nauttien parhailaan virkavapautta (siitä päivästä alkaen, kuten muistamme, jolloin kieltoasia oli esillä lääninkansliassa), otti yhdessä Antellin kanssa viedäkseen valituksen Pietariin. Kolmantena oli lähetystössä mukana linnamajuri Wardenburg. Matkalle he ennätivät lähteä jo ennen maaherraa. Snellman palasi samassa kuussa takaisin — virantoimituksessa hän oli jo 30 p. maalisk.

¹ Siltojen rakentamiseen oli tarvittu kruununvaroja vain 600 riksiä pankkorahaa, aiempi kustannusarvio oli 23,101 riks. 39 kill. p., ks. I s. 46 muist. 2 ja s. 66. Syksyllä 1810 E. vielä Turusta kirjoitti Speranskille, että Engman »tahtoo saada kauppaneuvoksen nimen», viitaten myös anomuksiinsa Bergbomin ja Uhlbrandtin hyväksi. Oulusta hän 6/18. X. 1810 uudisti pyyntönsä Wacklinin, Uhlbrandtin ja Bergbomin hyväksi (Engman lienee jo siihen aikaan saanut nimityksensä), huomauttaen erityisesti Bergbomin ansioista armeijan liikenneyhteyksien turvaamisessa; kaikkiin näihin anomuksiin olivat muka kenraalikuvernöörit ja Speranski itse antaneet suostumuksensa. Tässä kirjeessä hän myös pyysi, että rehtori Apelgréen nimitettäisiin Hattulan kirkkoherraksi (VSv. a. 1810 n:o 65); tätä nimitystä ei tapahtunut (COLLIANDER: Suomen kirkon paimenmuisto I ja II).

Tässä keisarille osoitetussa alamaisimmassa valituksessaan seuran jäsenet tahtoivat kiinnittää hallitsijan huomiota puheenaolevaan maaherran määräykseen, joka kaiketi oli eriskummaisoin, mitä kukaan maaherra koskaan oli uskaltanut antaa. Maaherran kieltämään seuraan (société) kuului enin osa seurustelykykyisistä (umgängsammare) kaupungin asukkaista kumpaakin sukupuolta, eikä muita ollut syrjäytetty kuin niitä, jotka tavallisesti eivät kuuluneet seurapiiriin, taikka sellaisia, joita ilman perin hyvin voitiin tulla toimeen heidän loukkaavan kopeutensa ja ylenmääräisen turhamaisuutensa vuoksi. Seura ei siis suinkaan ollut suljettu tai mikään veljeskunta; siihen kuului enimmäkseen läänin virkamiehiä ja heidän »viattomia perheitään», ja siihen olivat joka kerta ottaneet osaa Oulun sotilaspäälliköt, kuten heidän mukaanliitettyt lausuntonsa osoittivat, mutta maaherraa perheineen siihen ei oltu »kutsuttu». Tämä oli, muka huolta pitääkseen järjestyksestä, rauhasta ja yksimielisyydestä, kieltänyt sakon uhalla seuran kokoukset ja oli vielä päälliseksi rojennut loukkaavasti leimata sen klubiksi ja korporatsiooniksi, joka rikkoi hallinnollista järjestystä, häiritsi valtion rauhaa ja oli riidan ja eripuraisuuden siemenenä kaupunkilaisten keskuudessa. Ja tämän moitteen rehellisiä ja uskollisia alamaisia vastaan maaherra käskää kuulututtaa saarnatuolista.

Tällä toimenpiteellään maaherra oli väkivaltaisesti rikkonut yhteiskuntaoikeutta vastaan, julkisesti loukannut kaikkien seuran jäsenten kansalaisarvoa ja polkien maan lakeja arveluttavasti väärinkäyttänyt virkavaltaansa. Valittajat liittivät mukaan veljeskunnista maalisk. 15 p. 1803 annetun knk. kirjeen — ainoan, joka sentapaisista määräsi — todistaakseen, ettei maaherra siitä voinut saada minkäänlaista aihetta toimenpiteelleen.

»Jos tällaisessa tapauksessa», jatketaan valituksessa, »entisinä aikoina olisi voitu tyytyä siihen, että häiriintymättä jatkaen viattomia ajanvietteitään vain olisi surkuteltu inhimillistä heikkoutta, on sitä vastoin nykyinen ajankohta, jolloin äskettäin olemme joutuneet uuden esivallan alaisiksi, aivan toisenlaatuisen. Meille ei ole samantekevää, miltä kannalta kansalaisemme meitä katselevat, ja vielä vähemmän, mikä käsitys Korkealla Esivallallamme saattaa olla alamaisesta luotettavuudestamme

ja uskollisuudestamme. — — — Kun me hiljaisesti alistuen olemme koettaneet tehdä itsemme sen armon ja suopeuden arvoiksi, jota T.K.M. on armollisimmin suvainnut osoittaa meille ehkä enemmän kuin millekään muulle Venäjän valloittamalle kansakunnalle, on paikallinen maaherra meidät julkisesti merkinnyt rauhan häiritsijöiksi ja eripuraisuuden synnyttäjiksi. Me rukoilemme senvuoksi syvimmässä alamaisuudessa, että T.K.M. osoittaen arm. suosiotaan yhä edelleenkin meitä kohtaan ja vastaanottaen nöyrät vakuutuksemme alamaisesta kunnioituksestamme ja uskollisuudestamme suvaitsisi vastaisuudessa suojella meitä sellaisilta paikallisen maaherran häpäiseviltä toimenpiteiltä.»

Kuten näkyy, valittajat tyytyivät tässä kirjelmässä vain osoittamaan maaherran toimenpiteen laittomuutta ja vakuuttamaan viattomuuttaan ja uskollisuuttaan¹ sekä pyytämään turvaa maaherran häpäiseviä toimenpiteitä vastaan, vaatimatta maaherralle mitään edesvastuuta. Mutta oli varmaan tarkoitus suullisesti lisätä muita toivomuksia, jos olisi päästy keisarin puheille.

Audienssia keisarin luona lähetystö ei kuitenkaan saanut. Ehrenstolpe sanoo myöhemmin »Promemorialissaan» Orrhjemille v. 1811: »[Antellille] kävi, kuten etukäteen ennustinkin, että hän säisi tuoda valituksen ja kiellon takaisin, mikäli hän ei kohtaisi H.M:aan, kun tämä pienten portaiden kautta lähtisi ulos incognito.» — Eräästä Antellin konseljille antamasta selityksestä² saamme tietää hänen jättäneen Pietarissa tämän valituskirjelmän Barclay de Tollyn käteen, joka muka silloin vielä hoiti kenraalikuvernöörin tointa, liittäen suullisesti vain pyynnön, että hän oikaisisi (korrigerä) Ehrenstolpea ja estäisi ne yksipuoliset ja vähemmän kiitettävät yritykset, joihin hän, julkisista uhkauksista päättäen, luultavasti (troligen) oli ryhtyvä antaakseen H.M:lleen epäedullisia käsityksiä eräästä kunniallisten ihmisten ryhmästä.

Uskottavaa on, että tämä Antellin kertomus lähetystön esiintymisestä Barclay de Tollyn luona on liian lievä; antaessaan

¹ Vrt. valittajain valtio-opillisesta ajattelusta edellä s. 46.

² Carellintalon jutussa, ks. VI lukua.

hänelle alam. valituksensa se tuskin jätti tekemättä selvää Ehrenstolpen käytöksestä yleensä, ja tarkoitus oli varmaankin vaikuttaa vallanpitäjiin siten, että ankarammatkin toimenpiteet häntä vastaan katsottaisiin tarpeellisiksi; alempana siteeratusta Liljedalin kirjeestä voisi päättää lähetystöllä olleen aikomuksena koettaa saada Ehrenstolpe erotetuksi virasta.¹

Huomiota ansainnee, että seuran jäsenet erityisesti olivat vedonneet sotilasviranomaisten myötävaikutukseen. Lähetystössä oli, kuten näimme, yhtenä jäsenenä Oulun linnamajuri, ja valitukseen oli liitetty toisten sikäläisten päälliköiden todistuksia seuran rauhallisesta luonteesta. Barclay de Tollykin oli tähän aikaan oikeastaan jo sotaministeri, sillä F. Steinheil oli saanut nimityksen kenraalikuvernööriksi jo 19 p. helmik./3 p. maalisk. ja ryhtyi ennen pitkää hoitamaan uutta virkaansa.² Ehkäpä tämä upseereihin ja sotaministeriin vetoaminen johtui siitä, että Ehrenstolpe oli leimannut seuran valtiolle vaaralliseksi salaliitoksi; sen perättömyys tuli täten ilmeisemmäksi.

Ehrenstolpe sanoo lähetystön käyneen myös Turussa ja muuallakin. Muita tietoja sen käynneistä vallanpitäjien luona ei minulla olekaan enempää kuin niiden seurauksistakaan. Barclay de Tolly ei liene ryhtynyt asiassa mihinkään toimenpiteeseen. Epäilemättä heidän matkallaan kuitenkin oli suurikin merkitys, koskapa heillä oli tilaisuus vaikuttaa ylimpien piirien — sekä Pietarin että Turun — käsitykseen Ehrenstolpesta ja Oulussa syntyneistä rettelöistä. Kun näemme Antellin ym. Pietarinmatkan jälkeen esiintyvän vain entistä kiihkeämpinä ja varmempina, todistane se, että vallanpitäjien ajatukset, mikäli ne olivat heidän tiedossaan, olivat heidän toivomustensa mukaiset — ja sitä tosiaan vahvistavat Ehrenstolpenkin myöhemmät valitukset.

¹ Näin E:kin esittää asian Orrhjelmille: jo Runebergin luona 4. III he olivat hänelle sanoneet, että »puu oli jo valmis kaadettavaksi» (ks. s. 62); vieläpä oli muka tarkoitus saada Antell hänen sijaansa maaherranistumelle. Samoin hän selittää HO:lle: seuran perustamisen tarkoituksena oli läänin päämiehelle tulevan arvonannon vähentäminen palkitukseen siten tämän salaliiton päämiehiä, joiden kunnianhimoa ei voitu tyydyttää ennenkuin maaherranistumella.

² Steinheil antoi tiedon nimityksestään 2/14 p. maalisk. ja oli ensi kerran läsnä konseljnin plenumin istunnossa 20 p. maalisk.

On vielä syytä kiinnittää huomiota siihen, että seuran jäsenetkin näin säännöllisestä järjestyksestä poikkeavalla tavalla yrittivät esittää valituksiaan keisarille. Ylempänä mainituissa selityksessään konseljnin talousosastolle Antell huomauttaa seuran jäsenten kyllä muistaneen, että varsinaiset valitukset tuli tehdä maan korkeammille tuomioistuimille ja viimekädessä hallituskonseljille, »joka on meille armollisimmin suotu suojelemaan lakejamme»; tarkoituksena hän sanoo tällä valituksella yksinomaan olleenkin estää Ehrenstolpea ryhtymästä uhkautuksensa mukaisiin yrityksiin keisarin luona käydessään. Lainmukaisen valituksen edesvastuun vaatimuksineen seuran jäsenet sittemmin tekivätkin Vaasan hovioikeudelle toukokuussa samana vuonna.

Onpa seuran jäsenten taholta erästä toistakin tietä käyttäen yritetty tehdä Ehrenstolpen vaikutus Pietarissa tehottomaksi. Kenraali J. F. Aminoff oli parhaillaan keisarikunnan pääkauptungissa suomalaisten upseerien edustajana, ja hänelle, joka hyvin tunsii Ehrenstolpen niiltä ajoilta, jolloin tämä kuului Porin rykmenttiin, lähetettiin Oulusta kirje, jossa pyydettiin, että hän puhuisi keisarille seuran puolesta. Kirjoittaja oli pormestari Liljedal, Aminoffin vanha tuttava, joka tälle oli aiemmin kirjoittanut jo kaksikin kirjettä pyytäen häntä vaikuttamaan Pietarissa hänen alusjuttunsa hyväksi. Puheenaolevan kirjeen, joka on ilman päivämäärää, hän kirjoitti muutamia päiviä Ehrenstolpen lähdön jälkeen, jolloin tämä jo oli saapumassa Pietariin. Voimme arvata, että kirjeen saajan vaikutus keisariin olisi ollut tehokas, jos hän vain olisi tahtonut tai saanut tilaisuuden puolustaa ystävänsä asiaa. Mutta mitään tietoa ei minulla ole tällaisesta esityksestä, joka sitä paitsi ehkä myöhästyikin sen kiireen vuoksi, jolla Ehrenstolpe ajoi asiaansa.

Liljedal kertoo yksityiskohtaisesti seurusteluyhtymän perustamisesta mielenosoitukseksi kopeata maaherranväkeä vastaan ja maaherran yrityksestä kieltää sen kokoukset. Nyt tämä oli matkustanut Pietariin mukanaan maistraatinkokouksen pöytäkirja, johon Engman oli sanellut vastalauseensa pormestarin tottelemattomuutta vastaan. Jo etukäteen hän oli surkutellut pormestarin perhettä, joka oli joutuva kurjuuteen, koska hänen

kohtalonsa jo oli ratkaistu. »Niin ovat asiat nyt», kirjoittaja jatkaa, »ja voi hyvinkin tapahtua, että maaherra vaikutusvallallaan tekee minut onnettomaksi; mutta jos minua lakiemme mukaan tuomitaan, niin en pelkää mitään: silloin on hänen paljon enemmän pelkääminen, joka syyttelee viattomia ihmisiä valtionrauhan häiritsemisestä. Armollinen Herra Parooni ja Kenraali, esittäkää asianomaisille tämän ihmissyöjän hulluus älkääkää antako hänen tuhota minua! Minulla on käytöksestäni useiden venäläisten kenraalien todistukset, ja Ehrenstolpe on itse, ennenkuin hän tuli hulluksi, antanut minulle mitä parhaimman todistuksen. Jos vain saan asian laillisen tutkimuksen alaiseksi, niin en pelkää mitään, sillä hänen asianajotempunsa eivät merkitse mitään, kun asia on puhdas. Historia ei voi osoittaa ainoatakaan esimerkkiä siitä, että maaherra olisi kieltänyt kansalaisia ja virkamiehiä kokoontumasta, teetä juomasta ja tanssimasta ilman hänen kirjallista lupaansa. — Laamanni Antell, linnamajuri Wardenburg ja lääninsihteeri Snellman ovat matkustaneet Pietariin ja lienevät nyt siellä. He eivät varmaankaan ole jättäneet ilmoittamatta, että maaherra Ehrenstolpe on monessa suhteessa väärinkäyttänyt keisarin luottamusta ja huonosti kohdellut läänin asukkaita. — Armollinen Herra Parooni ja kenraali, joka olette luvannut, ettette koskaan eroa tästä maasta, ettette koskaan kieltäydy antamasta viattomuudelle turvaa, auttakaa ja tukekaa heidän yritystään läänin vapauttamiseksi tuollaisesta ihmis-epäsikiöstä (ett missfoster bland människor)! Antakaa anteeksi kiivauteni, kiihtyneet tunteeni! Kun on menetänyt onnensa, tuntuu tavallisesti, kuin ei mitään enää olisi kadotettavana.»¹

Tästä Liljedalin kirjeestä saamme aavistuksen, kuinka katkerasti seuran jäsenetkin puolestaan Ehrenstolpea vihasivat ja mitä he pelkäsivät hänen puoleltaan. Kun kirjoittaja, pyytää Aminoffia auttamaan seuran lähetystä sen yrityksessä läänin vapauttamiseksi tuosta epäsikiöstä, ilmenee siitä, kuten ylempänä huomautin, tarkoituksena olleen aikaansaada Ehrenstolpen erottaminen maaherranvirasta.

¹ Riilahden kok. n:o 20. Mukana seuraa kuulutus 3. III. 1810. Viittaus onnen (välfärd) menettämiseen tarkoittaa alusjuttua.

Mainitussa kirjeessään (11. IV) Speranski ilmoitti keisarin käskeneen lykätä tämän asian hallituskonseljin käsiteltäväksi, jonka tuli rangaista kaikkea, mikä seuran perustamisessa ja toiminnassa huomattaisiin säännöttömäksi ja lakien vastaiseksi, ja ottaa samalla huomioon kaikki yksityisten puolelta tulleet loukkaukset maaherran arvoa vastaan.¹

Hallituskonseljista oli siis asian lopullinen päätös riippuva — ja se lienee Ehrenstolpelle ollut suuri pettymys, kun hän juuri oli tahtonut välttää sen sekaantumista asiaan. Mitään laajennettua poliisivaltaa, jota hän kaiketi oli toivonut, hänelle ei annettu.

Näin ollen oli tärkeätä saada kenraalikuvernööri asian puolelle, ja viivyttlemättä Ehrenstolpe hänelle kirjoittikin sekä tästä että muistakin päätöksistä, jotka oli jätetty jokoonseljin tai yksin kenraalikuvernöörin lopullisesti ratkaistaviksi. Kirje on päivätty Pietarissa, kuten mainittu, jo 1/13 p. huhtik., siis 10 päivää ennen Speranskin kirjeen päiväystä.

Steinheil oli, kuten tiedämme, Ehrenstolpelle tuttu ennestään. Kirjeessäänkin hän muistuttaa Steinheilin ystävällisestä käynnistä Oulussa hänen luonaan. Sentähden hänen kirjeensä tälle hyväntahtoiselle esimiehelle ovatkin erittäin tuttavallisia, vieläpä varomattoman avomielisiä, sillä Ehrenstolpe luotti liiaksikin hänen ystävällisyyteensä ja samanmielisyyteensä. Hän ei nähtävästi tullut ajatelleeksi, että hän syrjäyttämällä anomuksiansa esittämisessä kenraalikuvernöörinkin oli samalla loukannut Steinheiliäkin, vaikkakin tämä oli ryhtynyt virkaansa toimittamaan vasta Ehrenstolpen Oulusta lähdön jälkeen. — Puheenaoleva kirje alkaa:

»Saavuttuani Pietariin sain tietää, että H.M. on nimittänyt Teidän Ylhäisyytenne maamme kenraalikuvernööriksi. Suomen kaikkien asukasten yleinen sekä erityisesti minun tuntemani kunnioitus, jonka T. Ylh. on osannut saavuttaa, on varmimmin

¹ De l'Établissement d'un Club à Uleaborg. S.M.I. m'a ordonné de remettre cette affaire au Conseil en lui enjoignant de reprimer tout ce qu'il peut se trouver d'irrégulier et de contraire aux lois dans l'établissement de cette Société et de prendre en même tems en considération tout ce qui a été admis de la part des particuliers de préjudiciable à l'autorité du Gouverneur.

takaava, että iloitsemme tästä Suuren Hallitsijamme suosion-osoituksesta isänmaatamme kohtaan.»

Keisarin luona käydessään hän sanoo jättäneensä useita anomuksia, jotka koskivat sekä häntä itseään että lääninä. Ne oli ratkaistu siten, että toimeenpano oli uskottu kenraalikuvernöörille. Sellaisia oli anomus hänen palkkansa yhtäläistytttämisestä muiden maaherrain palkan kanssa, häneltä kun puuttui lato-kartano; hänen pitäisi siis saada palkanlisäykseksi Ruissalon arvioidut vuositulot. — Asuntokysymyksessä hän suositteli lasaretille Polttimotaloa, joka oli sen tarkoituksiin monessa suhteessa sopivampi kuin lasaretintalo, jota hän pyysi itselleen.

»Mutta enimmäen kiinnittää mieltäni», hän jatkaa, »noiden kahden hillittömän miehen kiihkoileminen (les manies), nim. Antellin ja Liljedalin, jotka ovat asettuneet johtamaan kabaalia minun persoonaani ja sitä arvonantoa ja kunnioitusta vastaan, joka minulle maaherrana kuuluu, mikä on niin vastakkaista sille rakkaudelle ja kiintymykselle, jota kaikki läänini asukkaat tuntevat minua kohtaan: Tukholmasta aina tänne [Pietariin] asti olen kuullut heidän kättentaputuksensa kajahtavan. Ja yhtäkkiä näen muodostuvan omassa hallituskapungissani omien silmiäni edessä klubin, jolla ei ole ainoastaan tarkoituksena sulkea minut kaikesta seuraelämästä, vaan myös tehdä minut läänissäni vihatuksi väärillä vartavasten keksityillä huhuilla, että minä ja perheeni muka olemme niin korskeita ja suurellisia, ettei meidän kanssamme voi tulla toimeen. Mutta syynä siihen on päinvastoin Antellin määrätön pöyhkeys: hän on siitä saakka, kuin olen ollut Oulussa, koettanut halventaa¹ sitä korkeampaa kunnioituksen ja etusijan asemaa, joka minulle kuuluu hänen edellään.» Erittäinkin hän oli loukkautunut kreivi Kamenskin ja Steinheilin itsensä osoittamasta huomaavaisuudesta maaherraa kohtaan, ja kostaakseen sitä hänen päähänsä oli palkkähtänyt muodostaa klubi (ks. s. 55 muist. 2).

Toinen tämän kabaalin päähenkilö, pormestari Liljedal, oli liittynyt Antelliin suuttuneena siitä, että maaherra oli muka ilmoittanut hänen laivananastamis-salaisuutensa. Mitään oikeutettua suuttumisen syytä ei kummallakaan ollut, ja kumminkin he

¹ E. kirjoittaa »avelir», tarkoittaen kaiketi »avaler».

olivat ryhtyneet rankaisemaan häntä sulkemalla hänet kunniallisten ihmisten seurapiiristä, jota pahemmin ei voi rangaista. Päinvastoin hän oli näille kiittämättömille tehnyt palveluksia: Antellille hänen kirjeensä joutuessa venäläisten käsiin ja Liljedalille hänen laivansa tai sen hinnan takaisinsaamiseksi sekä myös vapauttaakseen hänet edesvastuusta laivan suhteen, jonka hän oli antanut lähteä ilman certepartiaa maaherran tietämättä (ks. s. 28 muist. 2.) — monta muuta seikkaa luettelematta.

Liittäen mukaan maistraatissa 5. ja 10. III pidetyn pöytäkirjan otteen hän tahtoi osoittaa, kuinka julkea ja hillitön pormestari oli maistraatin jäseniä kohtaan. »Jos olisin ollut väärässä klubin kokoukset kieltäessäni», hän sanoo, »olisi hänen tullut vain totella ja sitten valittaa siitä vääryydestä, jota olen tehnyt sekä hänelle että hänen kauniille seuralleen. Jos hänen periaatteensa hyväksyttäisiin, niin en koskaan tietäisi, suvaittaisiinko taipua siihen mitä määrään vai eikö: joku pormestari, vouti ja moni muu olisi oikeutettu sanomaan *vet o'nsa* ja arvostelemaan, onko se oikein vai väärin — ja T. Ylh:kin joutuisi samaan asemaan meidän suhteemme. Minä ainakin olen julkaissut ja toimeenpannut, mitä kenraalikuvernööri minulle on käskennyt, vieläpä silloinkin kun käskyt ovat olleet ristiriidassa maan lakien ja privilegien kanssa. Jos ei minun asiani ole ratkaista, ovatko saamani käskyt oikeat vai eivätkö, ei jonkun pormestarin ole soveliasta tuomita, olenko minä oikeutettu tekemään niin kuin teen, nim. jos en jollain tavoin ryhdy vehkeilemään valtiokirkkoa, hallitsijaa ja valtiota vastaan tai tuomitse jotain asukasta ruumiilliseen rangaistukseen, jota ei voi tehdä ilman oikeuden tuomiota» (vrt. s. 37).

Lopuksi hän sanoo, että hän mielellään olisi palannut Turun kautta, »mutta olen täällä vielä kiinni ja keli pahenee päivä päivältä.»¹

Poikkeamatta siis Turkuun Ehrenstolpe palasi Pietarista suoraan Ouluun, jonne hän saapui toukokuun 4 p:nä; vasta 7 p:nä hän ryhtyi taas virkaansa toimittamaan, ilmoittaen siitä konseljille.

¹ VSv. a. 1810 n:o 174.

Pietarinmatkan tulokset eivät Ehrenstolpesta suinkaan olleet vähäpätöiset. Keisari oli ollut suosiollinen ja vastannut ystävällisesti kaikkiin hänen pyyntöihinsä. Yksityistoivomuksista hän oli saanut tärkeässä asuntokysymyksessä mielestään pääasiassa täysin myöntävän vastauksen, palkkakysymys oli periaatteessa ratkaistu hänen toivomuksensa mukaisesti ja lapsista ainakin yksi, nähtävästi kaksi, sijoitettu Pietarin ylhäisiin kasvatustiloihin. Tosin hänelle ei ollut myönnetty sitä vallanlisäystä, jota hän oli tavoitellut, ei mitään laajennettua poliisivaltaa klubimiehiä vastaan eikä myöskään riippumattomuutta hänen alaisistaan virkamiehistä lääninhallinnon hoidossa, mutta sensijaan hän oli saanut erioikeuden, vaikkapa tilapäisen, venäläisten kauppiasten asiassa, ja sitäkin jo voi käyttää osoittautuakseen kotona keisarin erityiseksi luottamusmieheksi — ja tietämättömille voisi uskotella lisääkin. Todistuksena kaikkein korkeimmasta suosiosta saattaisi hän myös näyttää Annan ritarikunnan I luokan korkea-arvoista merkkiä, jonka hän sattui saamaan tähän aikaan, 5 p. huhtik. annetulla reskriptillä (ks. I s. 84), kiitokseksi pontevista toimistaan armeijan hyväksi sodan aikana. Täten koristettuna kelpaisi esittäytyä Oulussa: kaikkien piti nyt nähdä, että keisari oli hänen puolellaan, ja hänellä oli oikeus siihen vedoten vaatia suurempaa kunnioitusta. Matkan tuloksiin hän siis saattoi olla varsin tyytyväinen.¹

Mutta kotiin päästyä alkoi kahta kiivaampi riitakausi. Varsinaista kosta ei vielä kumpikaan riitapuoli ollut voinut toisilleen aikaansaada, ja juuri kosta he himoitsivat. Siihen ei ollutkaan vaikea saada tilaisuutta: ankara majoitus ja siitä johtunut asuntopula tarjosivat sitä etsimättä puolin ja toisin.

¹ Vrt. kertomusta E:n Pietarissa käynnistä DANIELSON-KALMARI: Aleksanteri I:n aika, I s. 54—63.

V. Selkkauksia Ehrenstolpen Pietarista paluun jälkeen.

Ouluun palattuaan Ehrenstolpe alkoi heti osoittaa uutta mahtiaan, mutta myöskin hänen vastustajansa olivat valmiina vastaiskuihin.

Ensi työkseen Ehrenstolpe ryhtyi järjestelemään venäläisten kauppiasten asiaa.

Hänen poissaolonsa aikana oli maaherranviraston käskystä hänen kahden venäläisen suojattinsa, Nikiforovin ja Nikanovin, kauppapuodit suljettu, mutta taas komendantin toimesta avattu, kuten edellä on kerrottu (ks. s. 79—82). Nähtävästi kuitenkin komendantti oli taipunut siviiliviranomaisten esityksiin, koska ne nyt, Ehrenstolpen kotiutuessa, näkyvät olleen taas suljettuina. Täten oli saatu merkillinen voitto venäläisen päällystön sekaantumisesta siviiliasiaihin kulkuun, vaikka oli kysymyksessä Venäjän alamaisten suurten etujen puolustaminen. Sitä ikävämmältä tuntuukin, että Ehrenstolpe asiain tällä asteella ollessa puuttui juttuun häiritsemällä tätä näin saavutettua oikeustilaa, — ikävältä senkin johdosta, että on täysi syy epäillä, ettei ainoastaan yhteinen hyvä johtanut tällä kertaa hänen toimenpiteitään.

Heti ryhdyttyään virkaansa hoitamaan, 7 p:nä toukok., Ehrenstolpe siis lähetti lääninkansliasta pormestarille seuraavan varmentamattoman kirjelmän:

»Koska H.K.M. on arm. suvainnut sallia, että ne venäläiset kauppiaat, jotka voivat saada minulta luvan, saavat, kunnes toisin määrään, harjoittaa tässä kaupungissa puotikauppaa, niin ilmoitetaan siitä täten Tit:lle käskien, että kauppiasten Nikanovin ja Nikiforovin on annettava taas esteettömästi jatkaa entistä liikettään.»

Pormestari Liljedal vastasi vielä samana päivänä, että hän oli kutsunut tämän käskyn johdosta maistraatin koolle seuraavaksi päiväksi klo 8 ap.; hänen oli täytynyt menetellä näin sekä asian tärkeyden että maaherran vaatiman kiireellisyyden vuoksi. Helmikuun 5 p:nä keisarin nimessä annettu hallituksen määräys, joka oli saapunut maaherran poissaollessa ja jonka maistraatti oli toimeenpannut maaherranviraston käskystä, oli ollut syynä siihen, että noille kauppiaille oli annettu kielto, etteivät he saaneet pitää avonaisia puoteja. »Kun nyt siis on kysymyksessä», hän jatkaa, »Herra Maaherran ja Ritarin käsky tehdä muutosta H.K.M:nsa kaikkeinarmollisimpaan käskyyn, niin saan minä maistraatin puolesta pyytää, että omaksi ja maistraatin varmuudeksi saisin nähdä sen keisarillisen määräyksen, johon Herra Maaherran ja Ritarin antama käsky perustuu ja joka muuttaa H.K.M:nsa yllämainitun 5 p:nä helmik. antaman määräyksen. Tämä lienee sitä välttämättömämpää, kun Herra Maaherran ja Ritarin kirjettä maistraatille ei ole varmennettu ja H.K.M. on armollisimmin vahvistanut tähänastiset lakimme.»¹

Liljedalin kirjelmä jätettiin lääninhallitukselle seuraavana päivänä, 8 p. toukok., ja vielä samana päivänä pidettiin, kirjeeseen tehdyn merkinnän mukaan, lääninkansliassa asiasta kuulumistelu. Sen pahempi, kanslian pöytäkirjat eivät ole säilyneet, joten tästä mielenkiintoisesta kuulustelusta ei ole tietoja saatavana. Varsinkin kaipaisimme tietoa Liljedalin esiintymisestä. Ehrenstolpe ei ole näyttänyt Speranskin vastauskirjelmää ainakaan kokonaisuudessaan Liljedalille enempää kuin muillekaan oululaisille, koska näille sen sisällitys jäi tuntemattomaksi, mutta nähtävästi hän esitti siitä venäläisiä kauppiaita koskevan otteen. Mahdollisesti hän myös virantoimituksen ulkopuolella kerskui saaneensa keisarilta laajempiakin valtuuksia: Liljedal kertoo näet kirjeessään Aminoffille 18 p:nä toukok. Ehrenstolpen leviyttäneen huhua, että keisari oli antanut hänelle valmiiksi alle-

¹ E:n ja Liljedalin kirjeet *O.L.S.* — Liljedalin kirjeessä, joka on kaikessa kiireessä kyhätty, huomaamme tietysti pari virhettä. K.o. keisarill. määräys tarkoittaa konseljnin 24. I. antamaa päätöstä (jonka L. aiemmin luuli kuv:n antamaksi, ks. s. 81), joka saapui jo ennen E:n lähtöä Pietariin, tosin hänen virkamatkalla ollessaan (s. 79); päivämäärän erehdys johtuu sekoituksesta E:n kirjelmään 5. II. 1810, ks. s. 76.

kirjoitettuja lomakkeita eli lettres de cachét, niin että hän voi koska hyvänsä lähettää kenen tahansa Siperiaan (ks. s. 142).

Liljedalin kirjeen johdosta on vielä tehtävä pari huomautusta. Viitatessaan lakiemme saamaan vahvistukseen hän nähtävästi tarkoittaa myös laillista porvarioikeutta ja on siis hylännyt entisen kantansa, jota hän vielä 10 p:nä huhtik. oli niin kiiwaasti puolustanut, että nim. noiden kahden venäläisen kauppiaan olisi pitänyt saada jatkaa kauppaansa, kunnes olisivat saaneet laillisen oikeuden siihen. Tähän kannanmuutokseen vaikutti myös epäluulo tai ehkä suoranainen tietokin siitä, että maaherra otti noilta kauppiailta lahjuksia kannatuksestaan. Yllämainitusta kirjeestä Aminoffille, jonka hän kirjoitti kymmenkunta päivää myöhemmin, 18 p:nä, tulee näkyviin sekä tämä epäluulo että myös mainittu kannanmuutos. Sanat kuuluvat (kannanmuutosta osoittavat sanat harvennettuina): »Ehrentolpe on Speranskin välityksellä hankkinut itselleen oikeuden ottaa ja erottaa venäläisiä kauppiaita mielensä mukaan. T ä s s ä h ä n t e k e e p o r v a r i s t o l l e v a h i n k o a j a h a i t t a a s e k ä h a n k k i i i t s e l l e e n t u l o j a v e n ä l ä i s t e n k a u p p i a s t e n k u s t a n n u k s e l l a (l u c r e r a r p å R y s k a H a n d l a n d e r n e).» — Ensi kerran hän tietääkseni myös siinä teki huomautuksen varmennuksen puuttumisesta maaherran kirjeestä, tosin siitä erityisestä syystä, että maaherran käsky, johon ei ollut liitetty todisteeksi Speranskin kirjettä, kaipasi senkin vuoksi sisällyksen oikeaksi vahvistamista. — Kaiken tämän jyrkkyyden takana voimme nähdä Antellin vaikutuksen, joka Pietarinmatkalta kotiuduttuaan rohkaistuna matkan vaikutelmista sai maaherran vastustajat entistä tiukempaan rintamaan häntä vastaan. Tarkoitus oli nyt käyttää hyväkseen kaikkia maaherran tekemiä laittomuuksia hänen vastustamisekseen ja vahingoittamisekseen. Niinpä he »onkivat» lääninkonttorista torniolaiselle hansikkaantekijälle Lindbergille myönnetyn 150 riksin maksumääräyksen tietämättä »raukat», että maaherralla oli siihen Barclay de Tollyn antama lupa ja että keisari oli suvainnut myöntää lisää ennakkomaksua ja keisarinna kiittää lahjasta.¹

¹ E:n m. kirj. J. Tengströmille 10. V. 1810; ks. Lindbergin asiasta edellä s. 97—98.

Kaikissa tapauksissa pormestarin täytyi taipua ja Ehrenstolpen suojatit saivat ilman muuta jatkuvasti pitää auki kauppa-
puotejaan. Sen sijaan maaherra ahdisti virallista marketenttiä, joka kiertäen määräyksiä piti useampia avoimia kauppapuoteja kaupiten sellaistakin, joka linnaväelle ei ollut välttämätöntä; 20 p. kesäk. maaherra siitä ilmoitti Treskinille uhaten takavari-
koida tavarat, jos marketentti jatkaisi väärinkäyttöään.¹

Heinäkuussa Ehrenstolpe viimeinkin lupasi peruuttaa suojat-
tiansa erioikeudet. Hänen pyynnöstään maistraatti kutsui kauppaaharjoittavan porvariston raatihuoneelle heinäkuun 24 p:ksi. Kokouksessa hän lausui, että nyt viimeinkin oli tar-
joutunut hänen kauan odottamansa tilaisuus, jolloin hän pääsisi käyttämästä keisarin hänelle antamaa oikeutta sallia niin monen
venäläisen kauppiaan kaupanharjoittamisen kaupungissa. Kun nyt useampia laivoja oli saapunut, joten kukin porvariston jäsen oli voinut siedettävään hintaan varustautua sellaisella tavaramäärällä, ettei enää tarvinnut pelätä puutetta, tahtoi hän hankkia asiasta varmuutta, voidakseen ryhtyä toimenpiteisiin niiden
venäläisten kauppiasten poistamiseksi, jotka hänen luvallaan toistaiseksi olivat saaneet harjoittaa liikettään. Kauppiasten puolesta Jonas Adolf Niska ilmoitti Oulun kauppiaiden harvoin olleen niin hyvin varustettuja kaikenlaisella tavaramäärällä kuin nyt; ja että hintojakaan ei voitu katsoa liian suuriksi, todisti se, että välttämättömyystavarat olivat laskeneet enemmän kuin sata(!) prosenttia. Kauppiasten pyynnön päästä venäläisten tunkeutumisesta heidän liikealalleen lupasi maaherra toteuttaa ja sai siitä kauppiaskunnan yksimielisen ja kunnioittavan kiitoksen. Sen ohessa hän ilmoitti olleensa kirjeenvaihdossa komendantin kanssa mainitun marketentin vuoksi; jos ei tältä tulisi tyydyttävää vastausta, oli hän hankkiva kenraalikuvernööriltä käskyn, jotta marketentin väärinkäytökset saataisiin loppumaan.

Kuinka olikaan, saivat puheenaolevat kaksi kauppiasta yhä edelleen harjoittaa kauppaansa, kunnes Ehrenstolpe viimein marraskuussa katsoi ajan tulleen kieltää sen. Hän oli näet saanut kenraalikuvernööriltä huomautuksen, että luvan hankkiminen keisarilta Nikiforovin ja Nikanovin hyväksi ei ollut tapahtunut laillisessa järjestyksessä (ks. s. 168), ja ehkäpä se oli syynä

¹ O.L.S.

lääninkansliasta 9. XI. 1810 maistraatille lähetettyyn kirjelmään, jossa hän viitaten kauppiaskunnan 24. VII antamaan vakuutukseen, että sillä oli riittävästi tavaraa sangen halpoihin myyntihintoihin, selitti, ettei enää ollut tarpeellista pidättää täällä hänen luvallaan olevia kahta venäläistä kauppiasta, ja käski senjohdosta maistraatin heti ilmoittaa näille, että heidän kauppavapautensa tässä kaupungissa tuli loppumaan marraskuun 30 p:nä, jonka jälkeen heidän tuli lähteä pois.¹

Tämä myönnytys oli kuitenkin tehty hyvin karvaalla mielellä. Koettipa maaherra suosikkiensa hyväksi vedota itse Speranskiinkin. Marraskuun 15/27 p. hän kirjoitti tälle kirjeen, jonka viejä oli toinen näistä kauppiaista, nähtävästi siis Nikiforov. Hän sanoi Oulun kauppiaiden, konseljien jäsenten jne. olevan hänelle, kirjeen kirjoittajalle, kovin suutuksissaan siitä, että hän Speranskin ilmoittaman keisarin luvan mukaisesti oli antanut näiden kauppiaiden jäädä kauppaan tekemään; hänen oli senvuoksi ollut pakko kieltää se, kunnes hän saisi Speranskilta ohjeita. Nyt hän siis pyysi, että Speranski antaisi kirjeentuojuille oikeuden palata takaisin Ouluun. Tämä oli muka kaupankäynnissään ollut hyvin rehellinen kaikkia kohtaan, niin että häntä kaipasivat kaikki muut paitsi ne, joiden toimien pohjana oli itsekkäisyys.² Kun Speranski ei enää sekaantunut tähän asiaan, kirjoitti hän kenraalikuvernöörille jouluk. 9/21 p. ranskankielisen kirjeen ilmoittaen kieltäneensä k.o. kauppiaiden kaupanteon, kunnes he saisivat siihen kenraalikuvernööriltä luvan. Samalla hän antoi Nikiforovista hyvin hartaan puoltolauseen: kaikki olivat häneen tyytyväisiä, hänellä oli kaikkea lajia tavaraa, halvempaa kuin kenelläkään muulla, ja hän ansaitsi paremmin kuin kukaan muu venäläinen kauppias saada oikeuden jäädä kaupunkiin. Samassa yhteydessä hän pyysi, että Asovan rykmentin marketenttiä kiellettäisiin harjoittamasta muuta kauppa, kuin mikä oli sotaväelle välttämätöntä, koska hän ei maksanut kaupungille mitään kaupapuodeistaan,

¹ E:n omakätinen konsepti *O.L.S.* — Myös venäläistä tavaraa oli Oulun kauppiaille nyt muka riittävästi, ks. E:n kirj. kkv:lle 9/21. XII. 1810, *KKv.* a. 1809 n:o 23.

² *VSp.* a. 1810 n:o 65.

vaikka hän eri tekosyillä oli niiden lukumäärän lisännyt kolmeksi.¹

Nikiforovin ja Nikanovin anomuksen saada kauppaoikeudet Oulussa maistraatti hylkäsi maalisk. 16 p. 1811, mutta kun anojat valittivat konseljille, myönsi tämä kauppaoikeudet Nikiforoville, mutta ei Nikanoville, joka ei ollut todistanut omaavansa porvarioikeuteen tarpeellisia tietoja ja taitoja.²

*

Palaamme kertomuksessamme toukokuun alkuviikkoihin v. 1810 ja Ehrenstolpen vihamiesten kostonhankkeisiin häntä vastaan.

Jos tahtoi saada aiheita syytteiden nostamiseksi maaherraa vastaan, ei niitä tarvinnut etsimällä etsiä, sillä maaherranasunnon hankkimisen historiasta, varsinkin käyttäen pientä häikäilemättömyyttä, löysi niitä kyllin. Sitäpaitsi voitiin tässä asuntokysymyksessä maaherralle valmistaa mitä kiusallisimpia yllätyksiä ja ikävyyksiä. Päämiehenä näissä toimi tietysti Antell.

Jo aikoja ennen maaherraa matkaltaan kotiutuneena oli tämä Ehrenstolpen yhä viipyessä ostanut Fellmanintalon. Osto

¹ *KKv.* a. 1809 n:o 23.

² *TO.pk.* 18 ja 25. IX. 1811. — Nikiforov oli lakkauttanut Savonlinnassa 14 vuotta hoitamansa kauppaliikkeen, koska siellä kauppa Uuden Suomen yhdistämisen jälkeen valtakuntaan oli vähentynyt. — Marketentti Jakob Ivanov eli Jablukov sai mh:lta 6. V. 1812 käskyn lopettaa heti kauppansa, koska hänen rykmenttinsä oli siirretty pois Oulusta jo useita viikkoja aiemmin (ks. I s. 138); Steinheil antoi hänelle kuitenkin 29. V kolmen kuukauden ajan tavaransa myymistä varten, koska hän ei ollut voinut seurata rykmenttiään ja hänelle muutoin olisi tullut suuri vahinko.

Venäläiset kauppiaat olivat Venäjältä tuotavien tavarain hankinnassa edelleen ylivoimaisia kilpailijoita kotimaisten rinnalla — juuri näiden tavarain tarjonnan vuoksi Ehrenstolpe heitä erityisesti suosikin. Nikiforov sai esim. keväällä 1814 luvan tuottaa Oulun lääniin yhteensä 15,000 kulia erilaista viljatavaraa (E:n kirj. Steinheilille 29. III. 1814 ja S:n vastaus 10/22. IV. 1814, *KKv.* a. 1812 n:o 77). Eräs Vaasan kaupungin keskivarakkaista kauppiaista Michel Reinhold Malander oli ilmoittanut rihkamavarastonsa 3,000 set.ruplan arvoiseksi, mutta majoitusmaksua ja kaupungin ulostekoja hänellä oli n. 1,200 rpl. vuodessa; venäl. kauppias Mjekuškin taas oli anomuksessaan ilmoittanut varastonsa 28,000 ruplan arvoiseksi (Vaasan mstr:n kirj. mh:lle 15. V. 1811, *KKv.* a. 1809 n:o 23).

oli vaihtokauppaa: Antell luovutti Fellmanintalon tähänastiselle omistajalle Isaac Carströmille, paitsi välirahaa, molemmat kaupunkitalonsa, torin luona sijaitsevan ns. Carellintalon (I: 42) sekä paremman rannalla sijaitsevan asuintalonsa (IV: 89 ja 90). Ehtona oli, että Antell saisi oikeuden heti huhtikuun alusta ottaa haltuunsa Fellmanintalon, joka oli jätettävä hänelle samassa kunnossa, jossa se oli ollut Ehrenstolpen siihen muuttaessa; sensijaan hän luovuttaisi omat talonsa Carströmille vasta seuraavassa syyskuussa, mutta saisi nostaa Carellintalossa asuvalta marketentilta kahden vuoden ajalta vuokran. Osto tapahtui huhtik. 11 p:nä 1810.

Koska Antell ei tunnustanut Ehrenstolpea lailliseksi vuokralaiseksi, katsoi hän oikeudekseen talonomistajana häätää hänet talosta ilman muuta. Mutta muka huomaavaisuudesta yksin jäänyttä naisväkeä kohtaan hän kuitenkin lykkäsi häätämisen, kunnes maaherra oli palannut Pietarinmatkaltaan. Mutta heti Ehrenstolpen saavuttua kotiin, 4 p. toukok., Antell lähetti hänelle kirjeen, joka epäkohteliaasti alkoi ilman puhutteluosoitusta (titulatuuria) ja jossa hän ilmoitti haluavansa kirjeellistä vastausta, tahtoiko maaherra ilman mitään verukkeita ja viivytystä muuttaa talosta kuluvan kuun puolivälissä vai eikö, ennenkuin hän ryhtyisi muihin toimenpiteisiin.

Kun Ehrenstolpelta ei heti tullut pyydettyä vastausta, lähetti Antell seuraavana päivänä kaksi kaupunginpalvelijaa sitä kysymään. Näiden maaherra käski viedä Antellille terveiset, että alemmissakin oikeuksissa, kuten esim. Antellin, oli usein pakko odottaa päätöstä, lisäten että häntä virkamiehenä ja maaherrana tulisi vähän kavahtaa. Siitä huolimatta Ehrenstolpe vielä samana päivänä, toukok. 5:nä, lähetti Antellille lääninkonttorista Uhlbrandtin varmentaman virkakirjeen, joka kuului:

»Tämän kaupungin maistraatille viime heinäkuun 8 p:nä antamastani käskystä on se talo, jossa nyt asun, otettu residentssiksi, ja koska H.K.M:nsa armollisesti minulle käytettäväkseni luovuttama (uplätne) lääninlasaretin talo nyt on täynnä sairaita, joiden poissiirtämistä en vielä ole ennättänyt toimituttaa, katson samantekeväksi, kuka on kyseessä olevan talon omistaja tai siksi voi tulla, vaan ilmoitetaan Herra Laamannille

ja Kihlakunnantuomarille noudatettavaksi, että minä vastedes tahdon hänelle tehdä tiettäväksi, koska katson otolliseksi (lägligt) muuttaa.»

Samana päivänä antoi Antell kirjeellisesti kahden todistajan läsnäollessa Ehrenstolpelle tiedon, että hän vaati vuokraa sata pankinriksiä kuukaudelta lukien huhtik. 1 p:stä, kunnes oli lailisessa järjestyksessä ennättänyt hädättää hänet asunnostaan, »jolloin ei unohdeta pitää huolta, että saadaan tietää, kuinka läänin ensimmäinen virkamies käsittelee lakia, järjestystä ja tapaa muille asukkaille esimerkiksi».

Ehrenstolpesta tämä kirje oli niin julkea, että hän sen luetuaan heti antoi sen tuojille takaisin.¹

On aivan selvää, että Antellin tarkoitus oli yksinomaan saada Ehrenstolpelle ikävyyttä. Fellmanintaloon ei hänellä suinkaan olisi ollut niin kiirettä muuttaa, koskapa hän sai pitää molemmat entiset talonsa vielä kesän ajan, jolloin hän itse asui maalla. Ehrenstolpen oli sensijaan sillä hetkellä aivan mahdotonta muuttaa, koska juuri tähän aikaan sotajoukon tarpeisiin otettiin entistä enemmän huoneita. Teokseni edellisen osan kertomuksesta tiedämme, kuinka ankaraksi majoituspula kehittyi huhtikuun kuluessa ja toukokuun alussa, kun Asovan rykmentissä riehuvan kulkutaudin vuoksi Ouluun tuotiin yhä uusia sairasmääriä, joille oli annettava talo toisensa jälkeen sairaaloiksi (I s. 134—136). Sitä paitsi Ehrenstolpe tähän aikaan joka päivä hartaasti odotti kenraalikuvernöörin ratkaisua, voidakseen lopullisesti asettua vakinaiseen »residenssitaloonsa», jonka keisari muka hänelle oli luvannut (ks. s. 87). Vaikkakin siis jo oli kuukaudella ylitetty se puolenvuoden vuokra-aika, joka Fellmanintalota otettaessa kruununlaskuun maaherranasunnoksi oli määrätty, täytyi hänen pakostakin jäädä taloon vielä toistaiseksi.

¹ Antellin viimeksi esitetty kirje ja kaupunginpalvelijain Joh. Hildénin ja I. Sijkfeldt'in todistus 9. V. 1810, V.HO. Supplicationsmål 1810 n:o 73; muut kirjeet TO.SD. 1814 pag. 86 (n:ot 2 ja 3). — Myöhemmin Antell vielä vaati vuokraa 33 riks. 15 kill. pankinset. talon pihamaasta, jota kesäisin tavallisesti »suurella menestyksellä» käytettiin ryytimaana. Kun Liljedal Antellin puolesta tiedusti, tahtoiko E. maksaa tätä vuokraa, vastasi E. 29. V, että vuokraan sisältyi myös pihamaan vuokra, koska muuten ei jäisi tilaa ajoneuvojen ja ulkokuoneiden käyttämiseen (V.HO. Suppl. 1810 n:o 73).

Antell koetti kiirehtää häätämistä oikeustietä. Jo 15 p:nä toukok. jätettiin hovioikeuteen hänen valituksensa; seuraavana päivänä hovioikeus määräsi varatuomari Joh. Wacklinin raastuvanoikeuden jäävittömäksi puheenjohtajaksi, ja asia oli esillä ensi kerran 13 p:nä kesäk.

Antell väitti valituksessaan olleensa muka aivan tietämätön niistä »eriskummaisuuksista», joilla Fellmanintalo oli otettu maaherranasunnoksi ja joita hän ei olisi voinut uskoa, vaikka joku olisi niistä hänelle kertonutkin. Onnettomuudekseen hän oli vaihtanut tämän talon itselleen asettuaakseen siihen asumaan jo huhtikuun alusta, mutta maaherra oli kieltäytynyt lähtemästä antaen virkapäätöksen omassa asiassaan. Kukaan maaherra ei varmaankaan ollut tähän asti keksinyt tällaista keinoa asuntoa saadakseen. Yhtähyvin maaherra voisi velkojakarhun ahdistaa mennä kansliaansa ja kirjoittaa samanmallisen »rautakirjeen», jossa hän ilmoittaisi kantajan noudatettavaksi, että hän vastedes antaisi tietää, koska hän katsoisi sopivaksi lunastaa velkakirjansa.

Ehrenstolpe selitti toimineensa tässä asiassa virkamiehenä eikä yksityisenä, ja koska hän oli esittänyt asian keisarille, joka, kuten Speranskin kirjeen ote osoitti, ei ollut paheksunut hänen toimenpidettään, ei raastuvanoikeudella ollut oikeutta ottaa asiaa tutkittavakseen, vaan tästä virkatoimenpiteestä oli valittava H.K.M:lleen. Tämän väitteen johdosta oikeus päätti heinäk. 25 p., että koska Ehrenstolpen kirjelmä maistraatille 8. VII. 1809 oli sisältänyt vain »kehoituksen» (anmodan) eikä käskyä (ks. s. 32) ja koska hovioikeus oli Antellin kanteen johdosta määrännyt sille esteettömän puheenjohtajan, niin oli raastuvanoikeus laillinen tuomioistuin asian käsittelemiseen. Tästä päätöksestä valitti Ehrenstolpe hovioikeudelle (23. VIII. 1810) huomauttaen, että hovioikeuskin käytti samaa käskysanaa »anmodan»; koska maistraatti tällaisen saamansa »kehoituksen» johdosta oli talon vuokrannut ja koska Carström oli lääninrahastosta nostanut maaherranresidenssistä määrätyn vuokran, ei Antellin olisi ollut luvallista (tillståndigt) ryhtyä Carströmin kanssa talonkauppaan vain saadakseen nostaa riitajutun maaherraa vastaan, varsinkin kun hän tiesi, että taloja ei ollut saatavana sairaalain tarpeen vuoksi ja että H.K.M. oli hyväksynyt

maaherran virkatoimenpiteen residenssitaloon nähden.¹ Antell vastasi (syysk. 29 p. 1810), että vain Ehrenstolpe käsitti virka-valtansa rajat niin laajoiksi, että hän perusti asumisoikeutensa siihen, ettei hän ollut maan tuomioistuimen alainen, vaan välittömästi keisarin omasta tahdosta riippuvainen, ja että hän siihen määrään oli välittämättä omistusoikeudesta, että Carström ja hän, Antell, eivät muka olleet oikeutettuja tekemään kauppaa talosta, niinkauan kuin maaherra suvaitsi siinä asua.

Hovioikeus päätti 1 p:nä marrask. 1810, että asia oli raastuvanoikeudessa käsiteltävä.² Oikeudenkäynti oli kuitenkin lykkäytynyt niin pitkälle, että Ehrenstolpe oli ehtinyt järjestää asuntokysymyksensä ja muuttaa uuteen asuntoon, ennenkuin häntä oikeuden avulla ennätettiin häätää. Tämän muuton yhteydessä tapahtui pieni jälkinäytös, joka kerrotaan s. 165—166.

Antellin ei siis onnistunut tehdä Ehrenstolpea asunnottomaksi ja siten oikein tuntuvalta tavalla kostaa hänelle, joskin lisäikävyötyttä tälle kyllä tuotti moniosainen uusi oikeudenkäynti tämän asuntojutun johdosta.

*

Mutta olipa Ehrenstolpellakin tilaisuutta juuri saman huonepulan vuoksi, joka toukokuun alussa kaupungissa vallitsi, ryhtyä vastakoston toimenpiteisiin. Hänellä oli sitä enemmän syytä sekaantua tähän huonejärjestelyyn, kun hän tahtoi saada mitä kiireimmiten haltuunsa joko Polttimo- tai lääninsairaalatalon, joiden suhteen hän vain odotti kenraalikuvernöörin annettavaa ratkaisua. Näistä taloista olisi pitänyt saada pois sairaat sotilaat jonnekin muualle kaupunkiasuntoihin. Mutta, kuten mainittu, juuri toukokuun alussa sairaalain tarve tuli yltyvän kulkutaudin vuoksi yhä suuremmaksi, mikä näytti tekevän mahdottomaksi maaherran asuntokysymyksen järjestelyn mainitulla tavalla. Jotain toivoa kuitenkin saattoi olla, että kulkutaudin ohimentyä nämä uudet sairaalatalot pidätettäisiin tähän tarkoitukseen ja

¹ E. ei ollut maininnut kirjallisessa anomuksessaan, kuinka hän oli ottanut Fellmanintalon, eikä Speranskin vastauksessakaan tätä kysymystä kosketella.

² V.HO. Supplicationsmål 1810 n:o 73. Jutun päättymisen raast.-oikeudessa on minulle tuntematon.

lääninlasarettitalo (tai Polttimotalo) vapautettaisiin maaherran käytettäväksi. Ehrenstolpen vastustajat ainakin epäilivät näissä lasaretin laajennuksissa piilevän hänen tarkoituksensa päästä lääninlasarettitalon haltijaksi. Ja kun hänen toimestaan pari näiden vastustajainkin taloa otettiin samaan tarkoitukseen, nähtiin siinä kostopyrkimyksiä heitä vastaan. — Asiain kulku oli seuraava.

Yltyvän ruttotaudin vuoksi oli Treskin taas pyytänyt 3 p:nä toukok., siis päivää ennen Ehrenstolpen kotiintuloa, maaherranvirastolta lisää huoneita armeijan sairaalain tarpeeseen. Saatuaan tähän teokseni edellisessä osassa kerrotun vastauksen, jossa häntä kehoitettiin täyttämään jo kuukausi aiemmin antamansa lupaus siirtää komppania sotamiehiä lähimpiin maalaistaloihin tai vielä mieluummin siirrättämään parantuneet tai paranemassa olevat potilaat Kempeleeseen (ks. I s. 135), hän seuraavana päivänä uudisti pyyntönsä kotiin saapuneelle maaherralle, valittaen viranomaisten haluttomuutta auttaa tässä kipeässä hädässä sekä uhaten ilmoittaa siitä korkeammalle päällystölle. Maaherra, joka matkasta rasittuneena ei vielä hoitanut virkaansa, pyysi maaherranvirastoa kirjoittamaan asiasta maistraatille ja majoituskomitealle. Koska Treskin ei nytkään suostunut siirtämään meriväkeä sen kasarmeiksi otetuista Vaikonja Kivitalosta (kurinpitovaikeuksien vuoksi, ks. I s. 81 muist. 1), niin ehdotti maaherranvirasto hänelle Pakkahuonetta, joka vuorokauden kuluessa voitaisiin panna kuntoon; tästä jo annettiin maistraatille käskykin 5 p:nä toukok. Mutta Treskin hylkäsi tarjouksen sopimattomana; ja kun sairaiden luku alkoi olla jo niin suuri, että niitä täytyi pitää taivasalla, kävi hän seuraavana aamuna, joka oli sunnuntai 6 p. toukok., sanomassa maaherralle, että jos huoneita ei hänelle osoitettaisi lisää, ottaisi hän itse, mistä saisi. Ehrenstolpe sanoo vastanneensa, ettei hän tietänyt muuta neuvoa, kuin että Treskin ottaisi huoneita, kunnes hän itse voisi asian järjestää, mutta että hyvään järjestykseen kuului, että huoneiden ottajien mukana olisi joku komitean jäsen.¹ Hän kirjoitti asiasta heti samana päivänä myös yksityiskirjeen majoituskomitealle vakavasti käskien valita sotilassairaala

¹ E:n mem. (Rachmanoville). 6—10. VI. 1810, *KKv.* a. 1810 n:o 54.

varten talon, mistä vain oli saatavana, koska hän ei tahtonut olla edesvastuussa siitä, että joko komendantti ottaisi niitä väkisin tai että keisarin sotilaat menehtyisivät rangaistavan huolimattomuuden vuoksi. Komitean puheille saapui myös linna-adjutantti, ilmoittaen komendantin itsensä valitsevan huoneet, kun hän vain saisi jonkun kaupunginpalvelijan mukaansa. Komitea piti yhä kiinni ajatuksestaan, että Kivitalo olisi ollut luovutettava sairaalaksi, mikä olisi voinut viipymättä tapahtua, ja terveet merimiehet sijoitettava yksityisasuntoihin. Pahatuulisenä se jätti miettimättä muita mahdollisuuksia asian järjestämiseksi, ja käski, koska Treskin katsoi hyväksi ottaa oman valintansa mukaan taloja sairaaloiksi, kaupunginviskaali Elfströmin seurata tätä ja antaa näin otetun talon isäntävälle määräyksen vastustamatta muuttaa.¹

Senjälkeen alkoi talojen otto tällä uudella tavalla. Oli parhaillaan jumalanpalveluksen aika, kun parvi venäläisiä sotaherroja, joukossa Treskin, sotilaslääkäri, linna-adjutantti Neumann sekä viskaali Elfström, ilmestyi kauppias Gust. Ad. Holmbergin lesken² taloon, vaati kotona olevalta väeltä — emäntä oli näet kirkossa — yläkerran avaimet ja käväisi sisällä, jonka jälkeen ilmoitettiin Treskinin suullinen määräys, että yläkerta oli otettu sairaalan tarpeisiin, jota varten se heti oli tyhjennettävä; myös pihalla oleva pirtti³ vaadittiin samaan tarkoitukseen. Määräyksen toimeenpanoa valvomaan jätettiin kaksi vartiosotilasta. Samalla tavoin otettiin laivuri Tamlanderin lesken koko talo, niin että tämä aivan varaton leski jäi ilman asuntoa; vielä kolmannenkin naisen, kauppias Johan Hällstedtin

¹ Määräys 6. V. 1810, allekirj. A. Timming ja Isaac Niska.

² Lesken nimi oli Lovisa Reb. Westzynthius, synt. Pyhäjoella 1. XII. 1772. Hänen luonaan asui myös äiti leskirouva tohtorinna Anna Westzynthius, muuttanut Pyhäjoelta 1807. Lapsia oli neljä (O. kirkonk.).

³ Erik Julin sanoo kotitalonsa »pirtin», jossa sekä nais- että miespalvelijat asuivat, olleen hyvin suuren huoneen. Siellä oli pystyssä suuri tynnyri, täynnä vettä, ehkäpä jauhojuomaa, rankkia tms. hevosten juoda. Talvisin tuotiin hevoset joka ilta pirttiin, jossa ne seisoivat puolisen tuntia tai koko tunnin lämmitäkseen, saivat peitteen päälleen, ja kun ne useita kertoja olivat käyneet juomatynnyrin ääressä, vietiin ne takaisin yöksi talliin. Samassa pirtissä asuivat enimmäkseen kanatkin (ERIK JULIN m. kuvaus s. 75).

vaimon¹ omat asuinhuoneet, tupa ja 3 pientä kamaria, otettiin, niin että hänen oli pakko muuttaa talostaan voimatta enää harjoittaa liikettäänkään. — Voi kuvitella emäntien kauhua, kun he kirkosta tultuaan kotonaan tapasivat täyden mullistuksen, huonekalut pihalla, sotilasvartiot jne., ja saivat kuulla, että ruttotautisia sotamiehiä oli tulossa taloon. On huomattava, että tällainen talon sairaalaksi ottaminen oli enemmän kuin majoitus: kulkutautisairaala oli todellinen vitsaus, alituinen hengenvaara; ja jos talonväellä oli kauppaa tai muuta liikettä, tiesi se tämän pysähtymistä, koska ruton vuoksi ei uskallettu talossa käydä. Eipä liene sattuma, että talojen omistajina oli avuttomia naisia, joiden puolelta voitiin odottaa heikompaa vastarintaa. Tämä on sitäkin luultavampaa, kun sekä majoituskomitea että Ehrenstolpekin tietävät seuraavina päivinä huomauttaa, että muualtakin kohtuullisemmin olisi voitu ottaa huoneita.

Uhreiksi joutuneet naisparat tietysti heti kääntyivät valituksineen maaherran puoleen. Mutta omituisen ynseän kohtelun sai tällöin osakseen Holmbergin leski. Kun hän samana sunnuntaina tuli maaherran luokse hänen kotiinsa valittamaan kohdalostaan, suvaitsi tämä vastata, että kysymyksessä oleva yläkertahan oli ennenkin ollut sairaalana; kun rva Holmberg kysyi, mitä sairaalaa maaherra tarkoitti, kun hänellä tähän asti oli majoitettuna ollut vain eräs rykmentin kanslia ja venäläisiä upseereja, vastasi maaherra tarkoittaneensa sitä seuraa, joka siellä talvella oli pitänyt kokouksiaan, jonka sanottuaan hän poistui huoneisiinsa! Näin ollen vahvistuukin epäily, ettei Ehrenstolpe ollut ihan ilman osallisuutta siihen, että juuri tuon vihatus »klubin» huoneisto ensimmäisenä vallattiin majoitukseen tuona väkivaltaisena sunnuntaiaamuna.

Kuinka olikaan, katsoi Ehrenstolpe kuitenkin asiakseen maaherranviran puolesta ryhtyä järjestämään näitä laittomuuksia heti aloittaessaan maanantaina 7 p:nä virantoimituksensa. Ensin hän pyysi selitystä majoituskomitealta. Siltä tuli tuskastunut selitys siitä, että komendantti ei hyväksynyt komitean ehdo-

¹ Kauppias Hällstedtin vaimo Marg. Lassen omisti talon, ja kaiketi kauppaliikkeenkin, ensimmäisen miehensä kaupp. Lars Kohren jälkeen, jolle talo oli kuulunut (O. kirkonk.).

tuksia ja että sotilashenkilöt majoittuivat omavaltaisesti; majoitettu määrä oli myös paljon suurempi kuin ne 4 komppaniaa, jotka sijoitusluettelon mukaan tuli olla kaupungissa.¹ — Vielä samana päivänä, 7. V, Ehrenstolpe kirjoitti Treskinille lääninkonttorista (ilman varmennusta) pyytäen, että sotaväelle annettaisiin määräys, ettei se saanut ottaa asuntoa eikä muuttaa toiseen ilman nimismiesten tai majoitusmestarien asunnonosoitusta.

Samana maanantaipäivänä lienee maaherralle jätetty myös rva Holmbergin kirjallinen valitus, jossa hän mm. mainitsi Ståhlen ja Huménin talojen olevan sellaisia, joissa omistaja ei asunut ja joissa oli vain terveitä sotilaita. Ehrenstolpe kertoo vastanneensa valittajalle jo sunnuntaina kotona, että valituskomentanttia vastaan oli tehtävä kenraalikuvernöörille, mutta hän ryhtyi kuitenkin käsittelemään valitusta pyytäen siitä majoituskomitean lausuntoa. Ennenkuin tämä lausunto saapui, katsoi hän mahdolliseksi välittömästi auttaa Hällstedtin rouvaa, käskien 9 p:nä, että majoituskomitean oli ryhdyttävä toimenpiteisiin Hällstedtin talon tyhjentämiseksi sairaista sotilaista, koska komitean ilmoituksen mukaan oli monta taloa, joiden asukkailla viran tai porvarillisen elinkeinon perustuksella ei ollut oikeutta kaupungissa asumiseen tai jotka olivat aivan vapaita, kuten Ståhlen ja Huménin talot; kauppias Hällstedtillä oli sitäpaitsi niin ahdas asunto, ettei ainakaan sairaalaa voinut siinä pitää.² Tämän käskyn johdosta otettiin Ståhlen talo³ sairaalaksi, niin että Hällstedtit pääsivät muuttamaan taloonsa ja saattoivat taas jatkaa elinkeinoaan omissa huoneissaan, oltuaan siitä estettyinä vain kahdeksan päivää. — Mainittuna 9 p:nä toukok. maaherra määräsi sairaalamajoitukseen otettavaksi myös Antellin omistaman Carellintalon, josta syntyi entistä kiihkeämpi riita; sen kertominen jää seuraavaan lukuun. Mutta leskivaimojen Holmbergin ja Tamlanderin talot saivat edelleen pitää sairaala-

¹ Kirje 7. V. 1810 Carellintalon riitajutun asiakirjoissa, ks. seur. lukua.

² Carellintalon riidan a., ks. seur. lukua.

³ Kauppias Carl Fredr. Ståhle oli hukkunut Marjaniemen edustalla sattuneessa haaksirikossa 9. XI. 1809; hänen vaimonsa Maria Charl. Blom oli kuollut 2. VI. 1809; elossa oli 3 lasta. — Kaupunginvouti Jöran Henr. Humén oli kuollut 20. XI. 1809; häneltä jäi leski ja 2 lasta (O. kirkonk.).

majoituksensa maaherran ryhtymättä heitä välittömästi auttamaan. Vasta 18 p:nä kesäk., jolloin jo muutenkin majoitusta oli vähennetty, maaherra pyysi Treskiniä jättämään Maria Tamlanderille, tälle köyhälle leskelle ja lasten äidille, hänen talonsa takaisin, ettei hän joutuisi yhteiskunnan taakaksi. Kokonaista kymmenen viikkoa tuli tässä asunnossa olleeksi sairaita sotilaita; myöhemmin oli sentään kysymys korvauksen antamisesta, joka kuitenkin viipyi.

Rouva Holmberg sai myös odottaa talonsa vapautumista. Maaherran pyytämä majoituskomitean lausunto annettiin 10 p:nä toukok. Siinä myönnetään, että rouva Holmbergin valitus ei suinkaan ollut perusteeton: hänellä oli yhtämittaa ollut rasituksena vahva majoitus ja osa hänen talonväestään oli edellisenä sunnuntaina joutunut kodittomaksi. Kerrottuaan Pakka-huoneen tarjoamisesta ja sunnuntaisesta asuntojen pakko-otosta komitea huomauttaa sotaväen mielivallasta asuntojen ottamisessa sekä liian suuresta majoituksesta: kaupunkiin oli sullottu toista tuhatta miestä lukuunottamatta suurta upseerien ja siviilivirkailijain joukkoa, sekä näiden lisäksi koko armeijasaston sairaita, viisi—kuusisataa miestä, mikä oli synnyttänyt ruttotartunnan, joka lämmön lisääntyessä oli kasvava. Sodan aikanaakaan, harvoja kertoja lukuunottamatta, ei kaupungissa ollut ollut suurempaa majoitusta, ei ruotsalaisena eikä venäläisenä aikana, eikä koskaan useampia sairaaloita. Miksi Raahelä oli jäänyt ilman majoitusta ja sairaaloita, ja miksi sairaaloita ei oltu sijoitettu maaseudun suuriin taloihin? Oli luvattu siirtää maalle milloin yksi, milloin kaksi komppaniaa, mutta mitään vähennystä ei ollut huomattavissa. Jos Kivitaloa ja Vaikon-taloa ei otettaisi sairaaloiksi, niin asukkaat joutuisivat pois asunnoistaan, heidän omaisuutensa hävitettäisiin ja heidän elinkeinojaan vaikeutettaisiin.

Tämän lausunnon Ehrenstolpe lähetti kenraalikuvernöörille kirjoittaen keskellä saman 10:n päivän kiihkonpurkauksia, joiden aiheena oli Carellintalon ottaminen sairaalaksi, seuraavan tyyneltä vaikuttavan kirjelmän:

»Saavuttuani äskettäin Pietarista olen erikoisesti säälien nähnyt, kuinka täpötäynnä tämä kaupunki on majoitusta vielä nytkin, vaikka vain linnaväkeä sinne olisi ollut sijoitettava,

mikä kuuluu johtuvan pääasiassa siitä, että paitsi todellista linnaväkeä koko rykmentin kaikki työmiehet on koottu kaupunkiin valmistamaan rykmentin tarpeisiin vaatteita, vaunuja ym., jonkavuoksi joukko taloja on otettu työhuoneiksi ja myös työhön komennettujen sotilasten asunnoiksi; maalta vartiopalvelukseen saapuneet sotilaat ja päällystö ovat myös, maistraatin ja majoituskomitean antamien tietojen mukaan, vaihdon jälkeen jääneet kaupunkiin päiväkausiksi, joten tungos joka päivä suurenee. Jo on suurimmista taloista 7—8 luovutettu sairaaloiksi, mutta päivittäin tulee niiden tarve tämän kokoonsullotun väen keskuudessa yhä suuremmaksi ja pakottavammaksi, ja yhtä usein tulee uusia sairashuoneiden tilauksia, joille majoituskomitean ilmoituksen mukaan nykyään ei ole tilaa, jos asukkaita ei karkoiteta kodeistaan ja elinkeinoistaan. Minulla on itselläni ollut tilaisuus saada tästä tietoa, ja voin todistaa, että majoituskomitean nöyrimmin oheenliitetty memoriaali antaa kurjuudesta oikean kuvauksen ja että ilman lämpeneminen ehdottomasti on oleva kulkutaudin leviämiseen nähden vaarallinen. — Tämä on minun ollut nöyrimmin ilmoitettava T. Ylh:llenne, jotta muuttamalla sairaita hajallensa maaseudulle tämä kaupunkia uhkaava kohtalo voitaisiin lievittää ja ruton täydellinen leviäminen ajoissa ehkäistä.»

Kirjelmässä ei ole viittaustakaan rva Holmbergin kohtaloon erikseen: maaherra pyysi lievennystä Oulun majoitusoloihin yleensä. Omituista olisi ollutkin, jos hän olisi jättänyt kenraalikuvernöörin ratkaistavaksi vain rva Holmbergin valituksen, kun hän kuitenkin jo edellisenä päivänä oli ryhtynyt toimenpiteeseen saadakseen korjausta rva Hällstedtin kohtaloon.

Kun rva Holmberg ei saanut ratkaisua maaherralta, täytyi hänen valittaa ylempään asteeseen. Ja hän valitti sekä maaherran osoituksen mukaan kenraalikuvernöörille että konseljin talousosastolle. Edellinen valituskirja on minulle tuntematon. Konseljille kesäk. 5 p:nä annettu valituskirja on Antellin käsi-alaa; siinä uudistetaan maaherralle tehty valitus, jonka jäljennös on oheenliitetty, ja korostetaan erityisesti sitä laittomuutta, että sotaväki oli sekaantunut majoituksen sijoittamiseen.

Jo siihen aikaan kuin tämä valitus jätettiin konseljiin, lienee kuitenkin Holmbergin talo vapautettu kenraalikuvernöörin

asiata tarkastamaan lähettämän kenraali Rachmanovin toimesta, tavalla josta tulee puhe seuraavan luvun kertomuksessa. Tähän vapauttamiseen maaherra senvuoksi saattoi viitata 19 p:nä kesäk. talousosastolle kirjoittamassaan selityksessä, lukien tämän vapauttamisen omaksi ansiokseen, nim. johtuneeksi hänen kenraalikuvernöörille lähettämästään kirjelmästä. Valitus oli senvuoksi muka aivan aiheeton. Kukaan virkamies ei ollut koettanut puolustaa ja säilyttää H.K.M:nsa alamaisten, pienimmästä suurimpaan, vapauksia ja oikeuksia innokkaammin kuin hän, sen todistivat kaikki läänin asukkaat yksin äänin ja samoin hänen kirjeenvaihtonsa; väärinkäsitystä ei olisi tullut, jos ei eräs tai korkeintaan kaksi kunnianhimoista ja yritteliästä miestä olisi levittänyt sitä myrkkyä, joka nyt aiheutti eripuraisuutta, oikeudenkäyntejä ja tarpeettomia valituksia kaikkiin asteisiin. Maaherra vaati valittajalle rangaistusta, neuvoen häntä hakemaan sakoista korvausta valituskirjansa näppärältä sepittäjältä, joka kyllä oli tunnettu.

Talousosasto kuitenkin katsoi 2 p:nä heinäk. 1810, ettei ollut aihetta toimenpiteisiin kummankaan valituksen vuoksi. Holmbergin lesken valitus sai raueta, koska hänen talonsa jo oli vapautettu ja koska maaherra kirjelmällään, joka oli kirjoitettu kenraalikuvernöörille 10 p:nä toukok., oli yrittänyt saada huojennusta majoitusrasitukseen; maaherran rankaisuvaatimukseen ei suostuttu, koska mainitulla leskellä oli ollut syytä valittamiseen, kun muita taloja oli vapautettu ennenkuin hänen ja koska majoituskomitea oli selittänyt hänen valituksensa oikeudenmukaiseksi.

Mutta tämä lyhytaikainenkin sairaalaksi käyttäminen oli tehnyt huoneiston niin pahanhajuiseksi ja epäsiistiksi, että vielä elokuussa todettiin sen olevan upseerien asunnoksi kelpaamattoman.¹

¹ Mhv:n kirj. Treskinille 11. VIII. 1810, *O.LK.* — Edellä olevaan kertomukseen talojen ottamisesta majoitukseen on käytetty TO:n pk., *O.LK:n* a., Holmbergin lesken valituksen a. TO.SD.1810 312/62 sekä Carellintalon riidan a., ks. seur. lukua. — Vrt. tästä toukokuun aikaisesta majoituspulasta I s. 135—136.

VI. Jatkoa : Carellintalon juttu.

Varmana voi pitää jo edellisestäkin kertomuksesta, että Holmbergintalon ottaminen sotilassairaalaksi oli erikoisesti Ehrenstolpen kostotoimenpide »klubin» jäseniä vastaan. Mutta onpa Ehrenstolpe aivan naiivin avomielisesti paljastanut kostotarkoituksensa itse kenraalikuvernöörille, jonka hän vielä tähän aikaan luuli olevan hänen puuhilleen suosiollisen. Pyytäessään näet 10 p:nä toukok. ratkaisua asuntokysymyksessään hän lopettaa, että sittenkuin hän olisi päässyt muuttamaan omaan maaherranasuntoonsa, otettaisiin Fellmanintalo sotilassairaalaksi, niin että Antell saisi hänen sijastaan 60—80 vuokralaista, »kuten jo on tehty sen talon suhteen, joka hänellä oli klubin kokoushuoneena»!¹ Tämä viimeksimainittu talo, kuten tiedämme, oli juuri Holmbergintalo.

Ehrenstolpe ei kuitenkaan päässyt vielä moneen kuukauteen muuttamaan Fellmanintalosta, niin että hän ei siis voinut sitä luovuttaa aikomuksensa mukaan majoitukseen. Mutta sensijaan hän jo päivää ennen mainitun kirjeen kirjoittamista oli pannut alulle kostotoimenpiteen, joka kohdistui toiseen Antellin taloon, torin luona sijaitsevaan ns. Carellintaloon. Kuten muistamme, oli Antell sen kyllä myynyt, mutta sai pitää sitä hallussaan vielä 1 1/2 vuotta.²

Ehrenstolpe on itse kertonut (valituksessaan talousosastolle ym.) Carellintalon ottamisesta sairaalamajoitukseen seuraavasti.

Kun edellä kerrotulla tavalla sotilassairaaloiksi otetut talot

¹ VSp. a. 1810 n:o 174.

² Seuraavan esityksen pohjana on Carellintalon riitaa koskevat asiakirjat Oik.os. SD. 1812 pag. 36; myös painettuina Antellin toimesta: Handlingar angående Carellska gårdens i Uleåborg upplåtande till sjukhus för trupperna 1810, Helsingin Yliopiston kirjastossa.

eivät riittäneet tarkoitukseensa, vaan sairaiden päivä päivältä lisääntyvä lukumäärä teki tarpeelliseksi kuudennen sairaalan perustamisen, tuli Treskin majuri Leichtfeldtin ja linna-adjutantti Neumannin seurassa uudestaan maaherran luo vaatimaan vielä lisäksi yhtä taloa. Hän vastasi, ettei hän tiennyt enää muiden talojen olevan vapaina kuin Antellin omistaman Carellintalon; siitä oli tosin osa erään rykmentinkauppiaan (J. Ivanovin eli Jablukovin) hallussa, mutta hänen luullakseen voitaisiin tälle kyllä muualtakin hankkia kauppapuoti. Hänen kehoituksestaan Treskin meni tarkastamaan mainittua taloa ja selitti sen jälkeen olevansa siihen hyvin tyytyväinen.

Ehrenstolpe siis todistaa, että hän itse alkuaan oli esittänyt Carellintalon ottamisen sairaalaksi. Kun hän samaan aikaan, 9 p. toukok. majoituskomitealle Hällstedtin talon ottamisen johdosta kirjoitetussa kirjeessä, toteaa, että oli käytettävissä useita muitakin taloja (ks. s. 125), niin on ilmeistä, ettei Carellintalon ottaminen ollut ihan välttämätöntä. Kuitenkin se seikka, että Antell oli edellisenä syksynä tarjonnut tämän talon kokonaisuudessaan majoitukseen saadakseen paremmalle asuntotalolleen siitä vapautuksen, teki Carellintalon ottamisen luonnolliseksi. Kuinka olikaan, näytti Antellin omaisuudesta määrääminen olevan peloittavaa, ja varsinkin oli arkaluontoista olla antamatta majoituskomitealle ja maistraatille tilaisuutta tarpeellisten huoneiden valitsemiseen oman harkintansa mukaisesti. Ettei häntä syytettäisi kostonhalusta, katsoi siis Ehrenstolpe parhaaksi vetäytyä, kuten »klubin» huoneustoa otettaesakin, Treskinin selän taakse ilmoittaen, että tämä komendantti itse halusi mainittua taloa. Treskin, joka oli aivan ummikko-venäläinen, näyttää olleen melkoisen häilyväinen ja heikkotah- toinen mies, joka myöntyi vuoroin kummankin puolen tahtoon, mikä tietysti oli omiaan sekoittamaan asiaa yhä enemmän.

Ehrenstolpen ensimmäinen kirjallinen virkatoimenpide asiassa oli lääninkonttorista 9 p:nä toukok. majoituskomitealle lähetetty virkakirje, jossa vaadittiin »pikaista lausuntoa» sen johdosta, että Treskin oli yhä lisääntyvään sairaalatarpeeseen pyytännyt Carellintaltoa; siellä asuvalle rykmentin marketentille oli siitä syystä myös valittava toiset vuokrahuoneet.

Ehrenstolpe katsoi tätä kirjettä käskyksi, että Carellintalo oli heti otettava sairaalaksi. Mutta majoituskomitea puolestaan koetti estää sitä vastaten seuraavana (10) päivänä vältellen, että talo oli liian pieni riittääkseen ruttotaudin leviämisen estämiseen ja että sen isännöitsijää Antellia oli ensin odotettava kaupunkiin; tämä oli jo pikalähetillä saanut sanan ja oli kaiketi saapuva vielä samana päivänä. Tästä vastauksesta Ehrenstolpe suuttui komitean puheenjohtajaan rovasti Wegeliukseen niin, että hän heti kirjoitti kiihkeän kirjeen hänen esimiehelleen piispa J. Tengströmille. Mitä suurimmaksi ihmeekseen hän oli huomannut Antellin kabaaliin liittyneen Wegeliuksen, joka oli läänin papiston huomattavimpia miehiä: tämä oli majoituskomitean puheenjohtajana alkanut käyttää kieltä, jota hän sen esimiehenä ei voinut hyväksyä, ja muutenkin vehkeillyt häntä vastaan, mikä johtui siitä, ettei hän heikkojen edeltäjiensä tavoin suostunut yleisen hyvän sortamiseen.¹

Antell saapuikin listä samana 10 päivänä kaupunkiin, ja saatuaan asianlaidasta varmemman tiedon majoituskomitealta hän kiiruhti Treskinin luo estämään talonsa joutumista sairaalaksi. Tähän tarkoitukseen hän nyt sensijaan tarjosi tähänastista asuntotaloaan. Venäläisen sotilassairaalan ensimmäisen lääkärin tohtori Zagelin tulkkina ollessa ja hänen 3/15 p:nä toukok. antamansa todistuksen mukaan Treskin silloin Antellille vakuutti, ettei hän lainkaan ollut pyytänyt Carellintaloa, vaan että se oli vain maaherran määräyksestä otettu sairaalaksi; hän päinvastoin toivoi, että kaupunki antaisi Antellin tarjooman talon, joka oli paljon avarampi ja, kuten jokainen saattoi nähdä, sopivampi sairaalaksi, sekä pyysi kiittää Antellia tämän altiudesta asuntonsa luovuttamiseen.

Varmemmaksi vakuudeksi antoivat venäläiset sotilaslääkärit Zagel ja Ortner samana päivänä todistuksen, että Carellintalo oli aivan sopimaton sairaalatarkoitukseen »pahimmassa hädäsäkään» käytettäväksi. Huoneet olivat muka aivan pienet ja epäterveellisen hajuiset, ja sinne mahtuisi niin vähän sairaita, että se täytyisi muutamassa päivässä. Huolenpito sotilaista teki tärkeäksi, että otettaisiin se toinen suurempi ja mukavampi talo, jonka Antell oli tarjonnut. — Tähän todistukseen yhtyi

¹ Ks. tästä kirjeestä s. 36—37, 39, 51—52, 114.

kaksi päivää myöhemmin rykmentin kirurgi Carl Wilhelm Starck, joten kaikki venäläiset lääkärit olivat sen allekirjoittaneet.

Syynä siihen että Antell tahtoi väkisin tyrkyttää sairaala-tarkoituksessa tärvelymään erittäin hyvässä kunnossa olevaa ja siistiä asuntotaloaan, koettaen kaikin tavoin halventaa Carellintaloa, oli se, että hänen asuntotalonsa oli 25 p:nä huhtik. oston johdosta joutunut Carströmiltä maaherran vävyn tullin-hoitaja Runebergin omaisuudeksi, joka kauppakirjan mukaan sai oikeuden asettua siihen asumaan touko- tai kesäkuussa ja vastasi kaikesta vahingosta, mitä talo saisi senjälkeen; tämä oli sinne vienyt jo huonekalunsakin.¹ Antellin puolelta oli kysymyksessä siis selvä kiusanteko: tälläkin tavalla hän tahtoi kostaa Ehrenstolpelle.

Merkillistä oli erimielisyys Carellintalon kelpaavaisuudesta sairashuoneeksi. Samoin kuin Antell, ja ehkäpä hänen mielik-sensä venäläiset lääkärit sekä sittemmin ylempi päällystökin — Treskinin heilumista lukuunottamatta —, arvosteli taloa myös majoituskomitea ja maistraattikin; sensijaan maaherra saattoi näyttää todistuksia, että talo ei ollut sanottavan huonossa kun-nossa ja että se kaikissa suhteissa oli yhtä sopiva sairaalaksi kuin muutkin siihen tarkoitukseen käytetyt talot; vieläpä todistivat eräät upseerit, että sekä ennen että jälkeenpäin oli huonompiakin otettu sairashuoneiksi.² Mikä lienee ollutkaan syynä siihen, että ilmeisesti noin liioiteltiin talon kelpaamattomuutta! Tekisipä

¹ Vrt. s. 118. Ristiriitaa talon kauppaehdoissa en osaa selittää.

² Kauppiaat Anders Tengman ja J. F. Lundman todistivat 11. VIII. 1810 mstr:lle, että sekä vanhan että uuden rakennuksen huoneet melkein kaikki olivat vuotavat, mutta että varsinkin muutamissa huoneissa sadevesi oli runsaammin vuotanut pitkin seiniä ja että vanhan raken-nuksen kaikkien huoneiden paitsi yhden lattiat olivat lahot ja laskeneet. Maistraatti oli vähän aikaisemmin itse vakuuttanut, että talon asema oli soinen ja epäterveellinen ja että siinä oli pienet ja kelpaamattomat huoneet, vikaantuneet tulisijat, maahan luhistuneet ja rikkinäiset lattiat (siis molemmissa rakennuksissa!) sekä vanhat ikkunat ja ovet, jonka vuoksi sitä ei voitu käyttää sairaalaksi, »kun kysymyksessä oli Isän-maan sairaiden sotamiesten hoitaminen ja huoltaminen». — Maaherran toimesta tarkastivat talon 8 p:nä elok. kaupunginnotaari Joh. Wacklin ja auditööri E. J. Bergbom lääninkamr. Uhlbrandtin ja parin upseerin läsnä ollessa. Heidän kertomuksensa mukaan uuden rakennuksen lat-

mieli yhtyä Ehrenstolpen sanoihin, että Antell osasi »hurmata ja vietellä» muut yhtymään hänen vehkeilyihinsä (och om Antell som kan tjusa och föföra, kunnat skaffa sig betyger, lika så lätt som anhängare i Cabaler och penningepressningar — — —). Mutta ehkäpä yleisesti katsottiin Carellintalon ottamista maaherran kostonhalun aiheuttamaksi.¹

Antell oli päättänyt kaikin keinoin vastustaa Ehrenstolpen pääsemistä tahtonsa perille hänen talonsa suhteen. Yksi keino oli talon runteleminen, ettei sitä ainakaan ensi hätään voisi käyttää sairaalana. Jo Treskinin luona käydessään hän oli uhannut rikkoo sen ikkunat ja ottaa pois ovet.² Seuraavana aamuna, 11 p:nä, linna-adj. Neumann sai Carellintalossa asuvalta venäl. kauppiaalta Jablukovilta tiedon, että Antellin palvelijat olivat

tiat ja ikkunat olivat täysin hyvässä kunnossa, tulisijat vain kaipasivat hiukan rappausta; vanhan rakennuksen kaikki huoneet olivat käytettävissä kunnossa, sekä katot että lattiat ja ikkunat, puotihuoneessa vain lattia sisäänkäytävän kohdalla oli laskenut, mutta kakluunit kaipasivat korjausta, johon menisi korkeintaan kahden päivän työ. Sauna oli täydellisessä ja pirtti välttävissä kunnossa. Talo sijaitsi viettävällä maaperällä, jota ei suinkaan voinut sanoa soiseksi ja johon sateenkaan jälkeen ei ollut kokoontunut vettä, lukuunottamatta eräitä pieniä kuoppia pihamaalla. Tarkastustilaisuudessa mukana olleet upseerit Kaftanovski ja Neumann yhtyivät lausuntoon, lisäten yllämainitun todistuksen. — Talossa oli sodan edellisinä vuosina asunut eräs ruotsalainen everstiluutnantinrouva perheineen ja Antell itse oli edellisenä syksynä ilmoittanut sen sopivaksi upseerien majoittamiseen (E:n selitys A:n valituksen johd.). — Myöhemmin siirtyi Antell itse asumaan tähän taloon, vaikka omisti Fellmanintalonkin. (Oulun kirkonkirjat 1811—1824).

¹ Venäläisten lääkärien »merkillisen todistuksen» johdosta E. valituksessaan TO:lle (saap. 26. V. 1810) huomauttaa, ettei tunnettu, mikä vastuunalaisuus tai mitä arvosanoja heillä venäl. asetusten mukaan oli, ja että osaksi nämä todistukset näyttivät hyvin hämäriltä, kuten esim. se, jolla laam. Antell oli saanut virkavapautta, koskapa sairaana ei hevin pitäisi voida tehdä niin pitkiä ja nopeita matkoja kuin hän oli tehnyt Turkuun, Pietariin ym., jos ei seuraa sääntöä, että autuaita ovat ne, jotka uskovat, vaikka eivät näe! Kerkeä- ja myrkkykielinen Antell jäi tästä viittauksesta velkaa vastauksen: hän saattoi nolona huomauttaa vain, että Ehrenstolpe olisi voinut käyttää — jotain toista raamatunlausetta omaksi mielenylennyksekseen!

² Antell tiesi E:n kuulleen sen majuri Leichtfeltiltä, mutta tahtoi leimata sen »juoruksi», jota E:n ei olisi sopinut esittää konseljille.

ottamassa pois talon ikkunoita ja ovia. Heti hän lähti paikalle, — Treskinin käskyn mukaan, kuten hän sanoi, — ottaakseen talon sotaväen haltuun ja asetti vartijat talon ympärille. Antell oli tehnyt vastarintaa, mutta kun yritettiin hänen kiinniottamistaan päävartioon viemistä varten, oli hän päässyt pakenemaan rovasti Wegeliuksen puolelle väliportin kautta.¹

Käytyään klo 9:ltä a. lääninkansliassa ilmoittamassa, että sotilashenkilöt olivat vallanneet hänen talonsa ym., palasi Antell klo 10 taloonsa jatkaakseen »tarpeellisia toimenpiteitä sen korjaustöitä varten», mutta kaksi vartiosotilasta ojensi siellä painetit hänen rintaansa vasten kieltäen häneltä sisäänpääsön ja ajaen hänet pois.² Antellin ilmoituksen ja Neumannin raportin johdosta kävivät Uhlbrandt ja lääninkirjanpitäjä Enbom heti ottamassa selvää, mistä syystä Carellintaloon oli asetettu sotilasvartiosto, ja totesivat syyksi ikkunain ja ovien poistamisen.

Sotaväen väliintulo oli näin keskeyttänyt Carellintalon runtelemisen, mutta kolmen huoneen kaksoisikkunat ja »puoliranskalaiset» ovet oli sen uudemmasta rakennuksesta ehditty ottaa pois sekä rikottu venäläisen kauppiaan Jablukovin asunnosta kolmen huoneen ikkunoista ruutu, joita sittemmin, sitä myöten kuin ne laitettiin, yhä uudestaan särjettiin.

Toinen keino Ehrenstolpen aikeen estämiseksi oli hänen selittämisensä esteelliseksi toimenpiteisiin ryhtymiseen maaherrana Carellintalon asiassa. Tämä olikin päätarkoituksena Antellin käynnillä lääninkansliassa. Perusteluksi hän esitti sen, että hän kielletyn seuran jäsenten kanssa oli valittanut keisarille ja hovioikeudelle maaherraa vastaan virkavirheestä. Tämä valitus jätettiin kuitenkin hovioikeuteen vasta tänä samana päivänä, 11 p. toukok.

¹ Neumannin todistus tarkastustilaisuudessa 8. VIII. 1810. Myös E. selittää HO:lle: »hvarvid Antell som den, med våldsam hand satte sig emot Gouverneurens Befallning, kommit på Högvakten, om eij den goda lönnngängen skaffat honom nödig retraite».

² A. ei mainitse tuota aiempaa karkoitusta; klo 10:n aikaan, lääninhallituksessa käytyään hän oli mennyt taloonsa, voimatta kuvitella, että vastoin Treskinin vakuutusta sen ottaminen sairaalaksi enää oli kysymyksessä (hän oli juuri sen todennut lääninkansliassa!). — Carellintalon raastaminen tapahtui muka aiottujen korjauksien vuoksi; tämä selitys kelpaa maistraatillekin sen myöhemmissä lausunnoissa.

Antellin käydessä aamulla lääninkansliassa oli maaherra poissa virantoimituksesta ja oli ilmoituttanut, ettei hän ennen puoltapäivää voisi esteiden vuoksi saapua virkahuoneisiin. Hänellä oli tosiaan monta kirjettä kirjoitettavana — virkakirjeitä ja yksityisiä, osittain päivän kiihkeistä tapahtumista. Mutta ei hän myöhemminkään saapunut virantoimitukseen. Antell arveli syyksi sen, että hän oli kutsuttu kruununvouti Lilljeqvistin luo päivällisille; mutta vielä tärkeämpi syy oli varmaankin se, että hän siten saattoi välttää päätöksen antamisen Antellin esteellisyysvaatimuksesta.

Maaherran poissaolon vuoksi Antell saneli mainitun vaatimuksensa lääninkanslian pöytäkirjaan. Samalla hän näytti Treskinin todistuksen, ettei tämä ollut pyytänyt Carellintaloo sairaalaksi; jos Treskinin pyyntöä ei ollut olemassa, kävisi ilmeiseksi, että kaikki oli johtunut maaherran yksityisestä vihasta. Hän tahtoi talonomistajain puolesta panna juhlallisen vastalauseen sitä vastaan, että taloja määrättiin sairaaloiksi useinkin vain yksityisestä kustosta ja ilkeydestä säästämällä toisia taloja, kuten C. M. Engmanin ja L. Uhlbrandtin, joilla olisi ollut sairaaloiksi sopivampia huoneistoja kuin rva Holmbergilla. Omasta puolestaan hän tarjosi, ettei häntä voitaisi syyttää hyvän tahdon puutteesta, oman asuntotalonsa seuraavasta päivästä alkaen, pyytäen vapautusta Carellintalon suhteen, joka lääkärintodistuksen mukaan oli sairaalatarkoitukseen aivan kelpaamaton.

Maaherranvirasto päätti ilmoittaa Antellin vaatimuksen maaherralle; iltapäivällä Antell saisi tietää vastauksen. Mutta maaherra ilmoitutti, että hän antaisi päätöksen vasta seuraavana päivänä. Poissaolo ei häntä kuitenkaan estänyt antamasta maistraatille vielä samana päivänä käskyä Carellintalon ottamisesta sairaalaksi: majoituskomitean eilinen kirjelmä ei muka aiheuttanut muutosta hänen Treskinin tilauksesta antamaansa käskyyn ja sen vuoksi hän velvoitti maistraatin heti tyhjennettämään mainitun talon; käsky oli lääninkonttorissa päivätty ja varmennettu. Se on merkitty maistraattiin saapuneeksi klo 12, ja on siis kirjoitettu heti Antellin käynnin jälkeen. Siten maaherra oli välttänyt Antellin yrityksen estää häntä taloa ottamasta. Määräys oli oikeastaan ensimmäinen maistraatille asiasta

annettu, mutta sotaväki oli jo pari tuntia aikaisemmin talon vallannut ja estänyt Antellia pääsemästä siihen. Antell saattoi siis väittää, että talon valtaaminen oli tapahtunut maaherran toimesta ilman maistraatin välitystä.

Saatuun maaherran käskyn maistraatti antoi talossa asuvalle marketentille heti muuttamismääräyksen, kadunpuoleisia puotihuoneita lukuunottamatta, joita ei voinut lämmittää. Näitä koskevaan maistraatin tiedusteluun Ehrenstolpe vastasi — nytkin virkakirjelmällä, joka oli päivätty ja varmennettu lääninkonttorissa —, että marketentti sai pitää puotihuoneet toistaiseksi, mikäli Treskin ei olisi sitä vastaan.

Tämä päätös annettiin heti marketentille. Hän vei sen vielä samana päivänä komendantille, mutta palasi sanoen saaneensa sen vastauksen, että taloa ei nyttemmin tarvittu sairaalaksi.

Seuraavana päivänä (12 p.) Antell pääsi maaherran puheille lääninkansliaan. Siellä hän näki vahdiksi asetetun neljä aseistettua kasakkaa, jotka maaherra, omien sanojensa mukaan, hänen peloittamiseksi oli vartavasten Treskiniltä tilannut, siksi aikaa kuin hänen kuulustelunsa kestäisi, jonka jälkeen ne poistuivat. Kansliaan kokoontunut yleisö katseli synkännäköisenä tätä outoa näytelmää, jonka tarkoituksen maaherra oli palvelushaluisten avulla sille ilmoittanut.¹

¹ Selityksessään HO:lle huhtik. 1811 A. sanoo: »Jos yleensä mikään esiintynyt seikka ansaitsee huomiota, niin täytyy sen seikan olla persoonallisen turvallisuuden ja yhteiskuntajärjestyksen vakavuuden kannalta mitä tärkein, että maaherra, varsinkin tällä ajankohdalla, esiintyy virkahuoneessaan aseistetuin voimin oikein vaikuttaakseen siihen asianosaiseen, jolle hän on myöntänyt puheillepääsyn, ja aiheuttaakseen pelästystä ja kauhun kuvia ympärillään olevassa rahvaassa, jolle hän palvelushaluisten kautta jo oli ilmoittanut näiden toimenpiteiden tarkoituksesta ja joka synkännäköisenä katselee ennen näkemätöntä näytelmää, joka on sitä vähemmän terveellistä hyvälle asialle, kun ajan olosuhteet näyttävät määräävän aivan toista menettelytapaa uuden korkean ja lempeän Esivallan tahdon toteuttamiseksi.» — TO:lle tekemässään valituksessa A. tahtoi ilmoittaa tästä kasakoitten käyttämisestä, joka tähän asti ei ollut ollut tavallista missään instanssissa, »ehkäpä ei myöskään luvallista»; kasakoita ei muka kansliassa oltu nähty aikaisemmin eikä myös tuon erän jälkeen. Ehrenstolpe vastasi: »— tapahtuu usein, että sekä kasakoita että muuta sotaväkeä on kansliassa, mutta kaikissa tapauksissa, kun on tekemisissä miehen kanssa, jolla on mitä

Antell esitti uudestaan esteellisyyden vaatimuksen Ehrenstolpea vastaan vedoten siihenkin, että tämän vävy Runeberg oli ostanut hänen sairaalaksi tarjoomansa talon. Uhlbrandtinkin hän koetti tehdä esteelliseksi sillä syyllä, että tällä oli majoitukseen vapaita huoneita; lääninsihteeri Snellman, joka oli hänen kanssaan yhteisymmärryksessä, olisi tällöin saanut saneltavakseen maaherranviraston päätöksen.

Ehrenstolpe kysyi ensin, eikö Antell ollut tarjonnut Carellintaloa majoitukseen saadakseen siitä vapautuksen sille talolle, jossa hän oli asunut. Antellin täytyi se myöntää, mikäli oli kysymys edellisen lokakuun (ja marraskuun) aikainen majoitusvelvollisuus, mutta siitä ei seurannut, että talo oli luovutettu sairaalaksi.¹

Tämän jälkeen Ehrenstolpe antoi päätöksen, että hän vävynsä Runebergin talonoston vuoksi oli esteellinen, mutta hylkäsi muut esteellisyysvaatimukset — siis myös Uhlbrandtia koskevan.

Maaherranvirasto (Snellman ja Uhlbrandt) päätti senjälkeen, että oli tarpeellista ottaa selvää Carellintalon kelpaavaisuudesta sairaalaksi, jonkatähden Antellin esittämä lääkärientodistus lähetettiin Treskinille lausunnon saamista varten; täten Uhlbrandt tahtoi saada lääkärien lausunnon tehottomaksi. Treskin vastasikin, kuten oli odotettavissa, että hän hyvin tarvitsi tätä »niin mukavaa taloa» ja että hän heti tahtoi sijoittaa sairaat siihen, kun vain ovet ja ikkunat, jotka siitä oli otettu, pantaisiin paikoilleen. Maaherranvirasto antoi nyt vielä samana 12 päivänä maistraatille käskyn, että sen oli heti ryhdyttävä toimenpiteeseen, että Antell viimeistään seuraavaksi päiväksi ennen klo 4 ip. varustaisi rakennuksen niillä ovilla ja ikkunoilla, jotka

katkerin ja kiivain mielenlaatu ja joka asettaa yhtävähän rajaa kynäleen kuin julkeudelleen ja hillittömyydelleen, ei ole suinkaan tieltä pois, jos on jotain, joka hillitsee sellaista patruunaa» (ks. s. 18 muist. 1)

¹ Valituksessaan A. huomautti, että majoitusvelvollisuus oli aivan toista kuin talon sairaalaksi luovuttaminen; tähän yhtyivät maistraatti ja majoituskomitea. Talousosasto ei kiinnittänyt huomiota A:n huomautukseen, että ruotsalaisten asetusten mukaan sairaaloilla ei ollut majoitusvapautta. Vrt. I s. 96 ja 132.

siitä oli otettu pois, ja jättäisi talon käytettävässä kunnossa Treskinille.

Tämän käskyn toteuttaminen oli kuitenkin monen mutkan takana.

Seuraava päivä oli sunnuntai 13 p. toukok. Aamulla klo $\frac{1}{2}$ 8:n aikaan pormestari sai tämän käskyn toimittaen sen heti Antellin tietoon. Antell selitti Carellintalon korjauttamisen olevan mahdotonta, mutta tarjosi asuntonsa jo klo 12:n aikaan samana päivänä, koska hän tahtoi pelastaa sairaat sotilaat millä uhrauksilla tahansa. Pormestari pyysi senjohdosta maaherranvirastolta lähempiä ohjeita, koska Carellintalon korjauttamiseen kuluisi pitkä aika. Kirje annettiin kadulla jumalanpalveluksen aikana Uhlbrandtille, joka oli matkalla Kempeleeseen, mutta hän antoi kirjeen takaisin sanoen, ettei ollut virantoimituspäivä. Kun lääninsihteerikään ei ottanut kirjettä vastaan, vietiin se lääninkamreerin kotiin hänen pöydälleen.

Kun vastausta ei kuulunut, kutsui Liljedal maistraatin kokoon klo 3:ksi ip. Antell oli kutsuttuna saapuvilla ja jätti asuntonsa avaimet maistraatille; hän huomautti, ettei hän ollut voinut Carellintaloa korjata, kun hänet oli estetty pääsemästä tähän taloon. Maistraatti päätti kysyä maaherranvirastolta, eikö Antellin tarjoomaa taloa, joka oli paljon sopivampi ja heti saatavana, voisi ottaa sairaalaksi, mutta velvoitti Antellin panemaan kuntoon Carellintalon maaherranviraston antaman käskyn mukaan.

Seur. 14 p:nä maaherranvirastossa todettiin, ettei maistraatti ollut ryhtynyt mihinkään toimenpiteeseen 11 ja 12 p:nä annettujen käskyjen toteuttamiseksi. Lääninsihteerin ja lääninkamreeri olivat nyt eri mieltä siitä, mitä piti tehtävän. Snellman uskoi, ettei Carellintaloa voitu korjata, ja koska Antellilla oli oikeus antaa asuintalonsa, oli ajanhukan välttämiseksi tämä annettava Treskinille. Uhlbrandt, joka lääninkamreerina määräsi päätöksen, katsoi, ettei ollut esitetty uusia syitä maaherranviraston 12 p:nä antaman päätöksen muuttamiseksi; maistraatin asia ei ollut ottaa tutkittavakseen tai muuttaakseen maaherranviraston antamia päätöksiä; Antellin ei pitänyt olla mahdotonta panettaa takaisin ovia, jotka hänen käskystään oli otettu pois samana päivänä, jolloin Treskinin piti ottaa talo haltuunsa;

sitä paitsi Antell oli aiemmin luovuttanut Carellintalon saadakseen asuintalolleen ehdottoman vapautuksen kaikesta majoituksesta. Päätökseksi tuli täten, että maistraattia oli vakavasti muistutettava tottelemattomuudesta ja sen oli 50 hopearuplan sakon uhalla viivyttlemättä pidettävä huoli siitä, että Carellintalon ottamisesta annettua käskyä toteltaisiin.

Seuraavan (15) päivän aamuna maistraatti käskyn johdosta tarkastutti Carellintalon saaden tietää sen olevan entisellään; sen johdosta Antell velvoitettiin 50 hopearuplan sakon uhalla ennen päivän loppua varustamaan talonsa ikkunoilla ja ovilla.

Mutta Antell itsepintaisesti vakuutti pikaisen korjauksen mahdolltomaksi: ainakin kahdeksan päivää tarvittaisiin siihen! Kun pormestari 16 p:nä aamulla kutsutti Antellin maistraatin eteen, saatiin tietää, että tämä oli tuntia aiemmin, klo 8 ap., lähtenyt maatilalleen Iihin. Maistraatti tuomitsi hänet 50 ruplan sakkoon ja velvoitti hänet 100 ruplan sakon uhalla, katsoen siihen että hän nyt oleskeli maalla, kahdeksan päivän kuluessa tästä tiedon saatuaan toimeenpanemaan annetut käskyt; maaherranvirastoa pyydettiin toimittamaan tämä käsky perille.

Samana päivänä Runeberg ilmoitti lääninkansliassa, että hän oli ostanut Antellin tarjooman talon, saaden oikeuden asettua siihen asumaan touko- tai kesäkuussa. Kun Pakka-huone oli sotaväen hallussa ja muitakaan taloja ei ollut hänen virkahuoneilleen, oli tärkeätä, että hän alkavan laivaliikenteen aikana saisi pitää talonsa, joka tarveltyisi pahasti sairaalaksi otettuna.

Maistraatin yllämainittu kirjelmä esitettiin seuraavana 17 p:nä lääninkansliassa. Koska kyseessä enää oli vain maistraatin velvoittaminen toimeenpanemaan sille kolmesti annettu käsky, katsoi Ehrenstolpe esteellisyytensä päättyneen. Tehdäkseen vitkastelusta lopun ja koska Treskin oli uudestaan ilmoittanut tarvitsevänsä kovasti huoneita sairaiden lisääntymisen vuoksi, hän lähetti maistraatille käskyn Antellin niskoittelevasta poissaolosta huolimatta tämän kustannuksella 75 hopearuplan sakon uhalla ennen seuraavan päivän päättymistä varustaa Carellintalon tilapäisillä ovilla ja ikkunoilla, jotka aluksi piti maksaa kaupungin kassasta. Tämä käsky auttoi: mahdoton tuli mah-

dolliseksi! Heti ruvettiin työhön, jota yönkin aikana jatkettiin, niin että seuraavan päivän iltapuolella talo oli valmis määräyksen mukaisesti. Sotilaat kantoivat sinne puita lämmittääkseen huoneita ja linna-adj. Neumann ilmoitti maistraatille, että hän oli ottanut talon sotaväen käytettäväksi.¹

Mutta siihen sen ottaminen sittenkin keskeytyi: ei sitä eikä muitakaan taloja otettu sairashuoneiksi. »Syy on tuntematon», sanoi maistraatti myöhemmin selityksessään, mutta epäilemättä syynä oli korkeamman päällystön, ehkäpä Steinheilin tai ainakin kenraali Rachmanovin sekaantuminen asiaan; siitä alempana enemmän.

Edellä kerrotusta voi jo aavistaa, kuinka kuohuksissa mielet olivat. Lisävalaistusta saamme niistä kirjeistä ja valituksista, joita näiden selkkauksien johdosta lähetettiin ylemmille tahoille. Varsinkin Ehrenstolpen vastustajain mielialaan ja ajatuksiin tutustuminen on omiaan kiinnittämään mieltä.

Antellin valitus saapui talousosastolle 5 p:nä kesäk., yhtä aikaa Holmbergin lesken valituksen kanssa, jonka hän myös oli kirjoittanut. Antell tahtoi tapansa mukaan osoittaa riidan laajempaa periaatteellista luonnetta. Esitettyään ne kohdat maaherran toimenpiteistä, jotka hänestä sisälsivät virkavirheen (palaan niihin tuonnempana), hän jatkaa: »Jos tällaisten esimerkkien vuoksi kuin tämä ja useat muut maaherra Ehrenstolpen lyhyen viranhoitoajan kuluessa tapahtuneet, jotka osaksi itseeseen vähitellen puhkeavat näkyviin, osaksi pakottavat asianomaisia, joita ne koskevat, tekemään valituksia, vähemmän sivistynyt kansanjoukko säikähdyksissään pelkää menettävänsä kaiken lakien suojan, niin näkee kuitenkin tarkkaavaisempi, kiinnittäen kiitollisin alamaisin kunnioituksen tuntein sydämeensä ne kalliit vakuutukset, joita armollinen ja lempeä

¹ Korjaustyöt eivät olleetkaan kovin suuret: 3 ovea à 2 riks. vvs., 8 kpl. 1 1/2 tuuman lautoja 2 riksiä, 3 1/2 paria ikkunankehiä à 1 rpl. 50 kop., 5 suurta ruutua à 32 kill., 1 pienempi à 12 kill., 7 ikkunaa à 1 riksi 10 kill., 7 kankea lyijyä 1 riksin arvosta jne, yhteensä 27 riksiä 27 kill. 3 rst. vvs. = 52 rpl. 93 kop. set. (mstr:n kirj. ja lašku 26. V. 1810 O.LK.). — Tarkastustil aisuudessa 8. VIII. 1810 todettiin, että ikkunainkehukset olivat samat kuin ennenkin, mitään korjausta ei niissä voitu huomata.

Hallitsija valtaistuimelta on antanut kunnioitusta ansaitsevalle kansalleen, Suomen asukkaille, että hän on hallitseva sitä maan lakien ja ikuisen oikeuden mukaan, — näissä väärinteissa (skuggor) vain sellaisen virkamiehen omavaltaista mahtailua, joka välittämättä velvollisuudenmukaisesta kunnioituksesta esivaltaansa kohtaan polkee jalkoihinsa sen oikeuden, jonka käyttämistä hänen tärkeässä toimensaan olisi syytä odottaa, ja jota [polkemista] T. K. M. ei varmaankaan armollisimmin voine suvaita jättää tehokkaasti oikaisematta».¹

Nämä juhlalliset sanat tuntuvat teeskenteleviltä kaiken sen jälkeen, mitä tiedämme Antellin luonteesta ja kostonhimoisesta kiusanteonhalusta. Voimme kuitenkin uskoa, että vaikka hän ei nähnytkään malkaa omassa silmässään, hän sitä paremmin näki sen Ehrenstolpen silmässä ja että hän itsekkään kiihkeistä motiiveistaan huolimatta saattoi olla vakuutettu tuntevansa yleisluontoisempaakin huolestumista maaherran virkavaltaisista toimenpiteistä. Näyttää todella olleen melkoinen levottomuus vallalla Oulun asukkaiden keskuudessa maaherran käytöksen vuoksi. Sitä todistaa myöskin eräs Liljedalin kirje, jonka hän tähän aikaan, toukokuun 18 p:nä, kirjoitti vanhalle uskotulleen Aminoffille, kuvaillen Ehrenstolpen käytöstä ja oululaisia oloja.

Kiittäen Aminoffia ensin kirjeestä (26. IV) ja vapaaherratar Silfverhjelmin ynnä kaikkien heidän muiden puolestaan Aminoffin onnistuneen käynnin johdosta Pietarissa, jossa hän oli hankkinut kaikille armeijan upseereille ja virkailijoille niin suuret edut, hän jatkaa:

»Oman asiani käyköön kuinka hyvänsä. Jos minä olen onneton, on se pieni asia kokonaisuuden rinnalla.

Mutta, Jumalani, mitä kohtauksia täällä muuten onkaan sen Ehrenstolpe-houkkion takia. Kaikkien hänen hullutuksiansa luettelemiseen tarvittaisiin kokonaisia nidoksia. Saavuttuaan kotia Pietarista Annan ritarikunnan I luokan ritarimerkillä koristettuna hän on aivan hupsu kopeudesta. Mutta yleisesti vihattuna hän on myös peloissaan, niin että hän menee virastoonsa toisinaan neljän aseistetun kasakan saattamana, jotka hän tilaa henkivartijoikseen komendantilta, hyvänsävyiseltä

¹ Vrt. myös s. 136 muist. 1.

(from) mieheltä, joka ymmärtää vain venäjänkieltä.» — Kerrottuaan, kuinka Ehrenstolpe oli maistraatin avulla otattanut itselleen asunnon ilman laillista vuokrakirjaa ja antanut omassa asiassa päätöksen, että hän oli myöhemmin muutostaan antava tiedon, hän jatkaa: »Hän on Speranskin välityksellä hankkinut itselleen oikeuden ottaa ja erottaa venäläisiä kauppiaita mielensä mukaan. Tässä hän tekee porvaristolle vahinkoa ja haittaa sekä hankkii itselleen tuloja venäläisten kauppiasten kustannuksella.¹ Suurempaa arvonantoa saadakseen hän on levityttänyt huhua, että keisari, jolla muka on häneen aivan erikoinen luottamus, on hänelle antanut (valtakinjan) lomakkeita eli Lettres de cachet, niin että hän voi, milloin haluaa, lähettää kenen tahansa Siperiaan. Että se on kerskumista ja valhetta, on sitä varmempaa, kun minä vielä olen vapaana, sillä minä olisin varmasti sotarovasti Wegeliuksen kanssa hänen ensimmäinen uhrinsa. Minä en usko, yhtä vähän kuin kukaan järjellinen ihminen, että keisari, joka on armollisimmasti vahvistanut lakimme, sallisi sillä tavalla niiden rikkomista; mutta kuitenkin on hänen turvaväkinsä ja tämä lörpötys niin paljon vaikuttanut, että kauppiaat eivät puhu muusta kuin Ruotsiin muuttamisesta, arvoesineidensä lähettämisestä rajan yli ja kiinteimistöjensä myymisestä. Tiedän myöskin, että osa on jo sitä aloittanut ja on sijoittanut kaikki pääomansa Tukholmaan, ja hyvin harvat ottanevat niitä takaisin. Sen esteleminen kiellon avulla on turhaa; mutta jos annettaisiin läänille viisas päämies, joka antaisi asukkaille tiedoksi, että keisari ei ajattele ottaa käytäntöön uskollisen kansansa keskuudessa mitään hirmuhallitusta, tai jos ainakin toimitettaisiin heille siitä kuulutus ja otettaisiin maaherralta pois se sotilasarvotio, jota hän käyttää, muuttaisi se kokonaan ajatustavan kansan keskuudessa, joka rakastaa isäinsä maata eikä suinkaan jätä sitä muista syistä kuin väkivallan, vääryyden ja pahan-suopien virkamiehien pelosta. Mutta kuinka keisari saa tietää tämän ja kellä on pääsy Speranskin luo? Tämä jälkimmäinen kuuluu olevan terhakka (käck) ja samalla hyvä herra, mutta on Ehrenstolpen viekkaan kielen pettämänä antanut hänen

¹ Vrt. s. 81 muist. 2 ja s. 114.

käsiinsä suuremman vallan, kuin mitä hän ilman väärinkäyttöä voi kestää. — Jos kreivit Kamenski tai Potemkin, jotka tunnen, olisivat Pietarissa, niin kyllä kirjoittaisinkin siitä. Mutta nyt ei minulla ole ketään, jolle kirjoittaisin. — Niistä, jotka täällä ovat kuuluneet tavalliseen seurustelupiiriimme, ei kukaan muu kuin Ehrenstolpen vävy seurustele hänen kanssaan — ei edes lääninsihteeri käy maaherransa luona tai näe häntä muuten kuin virkahuoneessa. Hänellä ei ole muita kuin kamreerinsa ja eräs kruununvouti, jotka muodostavat hänen seuransa, ja nämä eivät ole koskaan ennen olleet meidän muiden kanssamme. — Niin synkkää ja ikävää on elämä nykyään täällä, ja tämä kukoistava kaupunki muuttuu pian viheliäiseksi pesäksi, jos kaikki varakkaat muuttavat pois, mikä varmasti tapahtuu, jos ei läänin hallituksessa tapahdu muutosta.»¹

Vaikka tämänkin kirjoittajan sanoissa värähtelee persoonallinen viha ja katkeruus sekä huoli oman taloudellisen tappion vuoksi, kuvastavat ne varmaankin yleistä levotonta mielialaa ja valaisevat tärkeällä tavalla Oulun oloja. Kuvaavaa on tuo huhu Ehrenstolpen erityisistä valtuuksista, joita kyllä voitiin uskoa — muistammehan missä ajassa elettiin ja kuinka outo oli silloin tulevaisuus. Eihän sitäpaitsi varmaankaan tiedetty, paria otetta lukuunottamatta, muuten kuin tuon huhun perustuksella, mitä keisari oli Speranskin kautta vastannut; ja että tällainen liioitteleva käsitys oli Liljedalillakin, osoittavat hänen sanansa. Kuten tiedämme, oli Speranskin kirjeessä tosiaankin Ehrenstolpelle myönnetty venäläisten kauppiasten suhteen tilapäinen erioikeus, jonka Liljedal itse arvatenkin asianomaisen kirjeenkohdan jäljennöksestä oli saanut todeta, mutta mitään lisättyä poliisivaltaa hän ei sentään ollut saanut. Tämän kyllä ymmärsivät »järkevät ihmiset», ja Antell erityisesti koetti rohkaista hyviä oululaisia maaherraansa vastustamaan. Hänhän oli ennenmainitulla Pietarissa käynnillään — ja myös Turussakin kotimaisen hallituksen jäsenten luona — tutustunut vallanpitäjien ajatuksiin, eikä suinkaan jättänyt sitä hyväkseen käyttämättä. Toukok. 10 p:nä oli Ehrenstolpe kirjoittanut Steinheilille Antellista: »Hän johtaa ylvästelyllään ja kerskailullaan

¹ Riilahden kok. n:o 20.

harhaan kaikki: hän sanoo että muka olen hyvin huonoissa väleissä konseljin, Barclay de Tollyn ja monen muun keisarikunnan mahtimiehen kanssa ja ettei muka muuta tarvita, kuin että hän esittäytyy H. M:lleen, jotta saisin eron ja hän itse nimityksen sijaani maaherraksi, ja hyvin monet ihmiset ovat kyllin tyhmiä uskoakseen hänen kerskauksiaan.»¹ — Mikäli nämä sanat vastasivat Antellin puheita — ja tuskinpa sitä on epäileminen —, oli Antell koko lailla varmempi ja rohkeampi asemankäsitykseltään kuin Liljedal.

Ehrenstolpe puolestaan koetti valaista tätä riitelemistä omalta kannaltaan. Ennen kaikkea piti kenraalikuvernöörin saada oikea käsitys Antellin rettelöimisestä. Antellin häätöyrityksestä hän tekee selvää kirjeessä, josta ylempänä on ote. Antell ei ollut rauhassa hetkeäkään, hän sanoo. Joka päivä hänellä oli syytteitä nostettavana, salaliittoja muodostettavana, ja hankkimiansa virkaloimia hän käytti pannakseen taivaan ja maan liikkeelle kaikkia niitä vastaan, jotka asettuivat hänen pöyhkeyttään ja saaliinhimoaan vastaan. — Sama päiväys on toisessakin kirjeessä, joka sisällyksestä päättäen on kirjoitettu vasta kiihkeän 11 p:n aamuna, siis niinä tunteina, jolloin maaherra ilmoitti olevansa estetty saapumasta virkahuoneeseensa ja jolloin Antell kävi kansliassa vaatimassa hänen julistautumistaan esteelliseksi Carellintalon asiassa. On juuri saapunut ilmoituksia siitä, että Antell on ottanut pois Carellintalon ovia ja ikkunoita estääkseen maaherran antaman käskyn toimeenpanoa. Mitä hänelle olisi tehtävä! Hän ei tee muuta kuin herjaa maaherraa häväistyskirjoituksillaan ja koettaa saada hänet esteelliseksi. On hyvin merkillistä, että maaherra, jonka suurin hallitsija on virkaansa asettanut, ei voi olla suojattuna pienen kihlakunnantuomarin hyökkäyksiä vastaan!

Toukokuun 3/15 p:nä Ehrenstolpe pyytää kenraalikuvernöörin apua Carellintalokysymyksen pysähdystilan johdosta: jos jokainen saa tehdä tämänlaisia esteitä siviilivirkamiehistöä vastaan, niin seurauksena on vallattomuus ja epäjärjestys; kenraalikuvernööri voisi läsnäolonsa ja korkeimman valtansa avulla hillitä sellaista julkeutta, ja kirjoittaja toivoi, että se hetki

¹ VS.v. a. 1810 n:o 174.

tulisi niin pian kuin mahdollista. — Toukok. 17/29 p:nä hän valittaa, että kaikilta tahoilta käännytään valituksilla Vaasan hovioikeuden, Rachmanovin ym. puoleen, vaikka nämä asiat eivät kuuluneet kummallekaan; kenraalikuvernööri saattoi luottaa, että hän oli hankkiva mahdollisimman mukaan kaikkea mukavuutta H.M:nsa joukoille ja oli aina tekevä velvollisuutensa varmana siitä, että keisari oli aina pysyvä hänen ylevänä hallitsijanaan ja kenraalikuvernööri antava hänelle välttämätöntä suojelusta ja kannatusta.¹

Myös konseljin talousosastolle Ehrenstolpe teki valituksen, josta myöhemmin tulee puhe.

Ensin katsomme, mihin toimenpiteisiin kenraalikuvernööri Steinheil ryhtyi Ehrenstolpen ja muiden tekemän hälyytyksen johdosta.

Steinheil oli, kuten tiedämme, ennestään tuskastunut majoitusasioista tehdyistä valituksista. Hän oli koettanut mikäli mahdollista poistaa tyytymättömyyden syytä. Tiedämme hänen kirjoittaneen kirjeen Treskinille 1 p. toukok. v.l., käskien hänen korjata niitä epäkohtia, joista majoituskomitea oli valittanut 14 p:nä helmik. (ks. I s. 133). Tämä kirje on voinut saapua Ouluun 17—18 p:nä toukok., siis juuri siihen aikaan, jolloin Carellintalo viimeinkin valmistui ja otettiin sotaväen tarpeisiin. Ehkäpä juuri tämä kirje aiheutti Carellintalon vapauttamisen. Sensijaan Ehrenstolpen ja Antellin välisiin riitoihin Steinheil ei varmaankaan mielellään olisi sekaantunut. Kuten tunnettu, hän mieluummin asettui laillisuuden kannalle²; senpä tähden hän 29 p:nä toukok. antoi Ehrenstolpelle lyhyen vastauksen, että hänen syytöksensä Oulun asukkaita vastaan klubin perustamisesta ja erityisesti Antellia vastaan siitä, että tämä oli koettanut hänet karkoittaa hänen vuokrahuoneistaan, epäilemättä tulisivat lykättäviksi asianomaiseen oikeuteen laillisesti tutkittaviksi.³ Mutta hän katsoi sittenkin noiden majoitusta koskevien riitaisuuksien, joihin muitakin siviili- ja sotilashenki-

¹ Viimeksi esitetyt E:n kirjeet *KKV.* a. 1810 n:o 54.

² Ks. *Rauhala* I s. 372—373, DANIELSON-KALMARI: Aleksanteri I:n aika I s. 40, II s. 468—469, ym.

³ *KKV.* a. 1810 n:o 54.

löitä oli sekaantunut, vaativan erityistä toimenpidettä. Senvuoksi hän lähetti Rachmanoville, joka tähän aikaan oli Pohjanmaan divisioonan ylipäällikkö asuinpaikkanaan Vaasa, maaherran 10. V kirjoittaman kirjeen (ks. s. 126—127) ja rva Holmbergin valituskirjelmän sekä käskyn lähteä ottamaan selvää noista riitaisuuksista ja erittäinkin tyytymättömyyden syistä sotilashenkilöitä vastaan, joita hänen tuli koettaa sovittaa.¹ Ehrenstolpelle ilmoitettiin Rachmanovin tehtävänä olevan tutkia, mikä oli syynä kulkutaudin valtaanpääsöön, sekä yhdessä maaherran kanssa keksiä keinoja, miten majoitusrasitukseen voitaisiin saada helpotusta.

Tiedämme jo, että Rachmanov oli Ehrenstolpen kanssa vihoin ja Antellin puolueen hyvä ystävä. Toukokuun aikaisista rettelöistä hänkin sai valituksia, kuten tiedämme Ehrenstolpen kertoneen kenraalikuvernöörille, ja ehkäpä hän oli jo Vaasasta käsin antanut Treskinille määräyksiään valituksenalaisten talojen vapauttamisesta ja majoituksen muustakin lievittämisestä.

Kun hän nyt kenraalikuvernöörin käskystä kuukauden vaihteessa saapui Ouluun, meni hän asumaan pormestari Liljedalin luo vierailen ja juhlien ahkerasti Antellin ja muiden »kabalistien» luona. Mutta Ehrenstolpea kohtaan hän käyttäytyi hyvin ylimielisesti. Tosin hän kävi tämän luona seurueineen päivällisillä 4 p. kesäk., vastaten siten hänen tervehdyskäyntiinsä, mutta muuten hän ei neuvotellut persoonallisesti hänen kanssaan, vaan antoi adjutanttinsa kapteeni Ziechelin, joka myös oli maaherran vihamies, kirjoittaa hänelle kaikista asioista.²

¹ Rachmanov viittasi kirjeessään Ehrenstolpelle, että keisari oli käsenyt lähettää hänet tälle tarkastusmatkalle.

² Edellisenä vuonna Ziechel oli tehnyt E:a vastaan Barclay de Tollylle väärän ilmoituksen, jonka johdosta Z:n oli täytynyt pyytää E:lta anteeksi ja Rachmanov oli saanut nuhteita (E:n kirje Steinheilille 1/13 kesäk. 1810, VSv. a. 1810 n:o 174). Kirjeessään Steinheilille 19. VI. 1810 E. valittaa myös, että »joku matkustaja», joka ei ollut merkinnyt johtosäännön mukaisesti nimeään eikä matkaansa, oli 1/13 kesäk. kirjoittanut Kempeleen majatalon päiväkirjaan huonolla saksankielellä muistutuksen siitä, että hän oli saanut majatalosta niin kehnon hevosen, että hänen oli täytynyt kulkea jalan muutamia virs-toja: »Siltä näkee, millaista järjestystä Oulun maaherra Ehrenstolpe pitää; tosiaankin minun täytyy tunnustaa, etten koko Suomessa mis-

Erityisesti Ziechel loukkasi Ehrenstolpea siten, ettei puhutellut häntä »eksellensin» arvonimellä, jota hän kyllä käytti Rachmanovista.¹

Rachmanov aloitti neuvottelun Ehrenstolpen kanssa kesäk. 2 p:nä (21. V. v.l.), ilmoittaen että kenraalikuvernööri oli käskenyt häntä toimittamaan mitä ankarimman tutkimuksen maaherran 10. V lähettämän kirjelmän ja rva Holmbergin tekemän valituksen johdosta. Senvuoksi hän nyt pyysi maaherralta seikkaperäistä selontekoa, mitä rasituksia sotaväestä oli kaupungille. »Rouva Holmbergin talon ottamista en luule voivani lukea näihin, koska saamistani asiakirjoista näen, että Teidän käskynne komitealle ja komitean käsky viskaalille oli, että heti oli annettava majoitusta sairaille, mistä vain sellaisen saisi. Pyydän antamaan kiireimmiten tiedon näistä vaatimuksista (Pretensions), jotta voisin ilmoittaa niistä komentavalle kenraalille ja tutkimuksen perustuksella joko syyttää tai puolustaa Treskiniä.»²

Treskiniä ei Ehrenstolpe suinkaan tahtonut syyttää. »Ei kukaan voi paremmin ylläpitää järjestystä ja noudattaa maamme lakeja — — huolehtiessaan sekä rykmentistään että sotilaisista», todistaa hän Treskinistä kirjeessään 6—10 p:nä kesäk. u.l. Rachmanoville. Tämän asia oli arvostella, oliko linnaväki liian lukuisa, mutta sen pahempi olivat valittamiset, huono tahto ja tottelemattomuus päässeet voitolle eräiden ihmisten antaman esimerkin mukaan, jotka sellaista pitivät kunnianaan.³

Kesäk. 2 p:nä Rachmanov tilasi Ehrenstolpelta 50 hevosta vähintään kahden päivän kuluessa voidakseen kuljetuttaa osan sairaista Kuopioon, jonne seuraavina päivinä siirrettiinkin sata

sään ole tavannut niin huonoa järjestystä kuin Oulun läänissä» (nimismies oli edell. p:nä kirjoittanut tarkastustodistuksen, että majatalossa kaikki oli järjestyksessä). E. saattoi syystä huomauttaa, että hevosten heikkouteen oli luonnolliset syyt: täydellinen rehujen puute, kevään myöhästyminen (katovuosihan oli tulossa), kelirikon aikaiset monet kuljetukset jne.; laihaa hevosta oli ajettava siten, että se jaksaisi perille, »mikä kertoman mukaan ei ollut usein tapahtunut tällä matkalla» (KKv. a. 1810 n:o 92). — E. luki tapauksen Ziechelin laskuun. Myös Rachmanovin ilmoitetaan joskus ajaneen kyytihevosen kuoliaaksi.

¹ E:n kirj. Steinheilille 1/13. VI. 1810, VSv. a. 1810 n:o 174.

² O.LK. Kejs. Milit. Befälets ank. bref. 1809—1810.

³ KKv. a. 1810 n:o 54.

sairasta ja vähennettiin täten sotilassairaalan tarvetta.¹ Sen jälkeen hän ryhtyi omin päin järjestelemään sairaalamajoituksia neuvottelematta lainkaan maaherran kanssa ja välittämättä hänen toivomuksistaan, joista tärkein oli, että lasarettitalo oli tyhjennettävä.² Holmbergintalo tietysti sai vapautuksen, ja Carellintalon hän selitti olevan aivan sopimattoman tähän tarkoitukseen, jonka vuoksi sitä koskeva määräys kumottiin³. Franzénintalon hän samoin vapautti, vaikka maaherra ilmoitti sen joutuneen valitustietä konseljin asiaksi. Rachmanov selitti, että jos maaherra vapauttamiseen myöntyisi, niin täyttäisi hän siten vain lupauksensa ja auttaisi kaupunkilaisia.⁴ — Tyhjennettiinpä täten liikaakin sairaalataloja, niin että Treskinin täytyi kesken kaiken käydä maaherralta pyytämässä niitä lisää.

Turhaan Ehrenstolpe koetti pitää puoliaan. Kesäkuun 8 p:nä hän kirjoittaa Rachmanoville mm.: »— — — jos Te, hyvä Herra, olette saanut oikeuden tyhjentää talon ja ot-

¹ E:n selitys TO:lle Holmbergin lesken valituksen johdosta.

² Kesäkuun 5 p:nä Carellintalon asiasta jättämässään valituksessa Antell kiinnitti TO:n huomiota siihen, että E. yritti saada asunnokseen lääninlasarettia, jonka seurauksena tulisi olemaan, että oli otettava sairaita varten monta taloa, jotta ne voisivat vastata tätä yhtä suurta taloa. E. oli tosin Fellmanintaloa koskevassa päätöksessään 5. V ilmoittanut keisarin jo myöntäneen hänelle lasarettitalon (ks. s. 118), mutta »sallittaneen sitä kuitenkin epäillä». — Rachmanov sai tietysti myös Antellilta tämänsuuntaiset neuvot ja ohjeet. — Tässä voinen mainita, että majoituskomitea oli tähän aikaan kovin kyllästynyt näihin rettelöihin. A. Timming erosi 19 p. toukok. toimestaan majoitusasiain hoitamisessa ja hänen apulaisensa kauppias Joseph Sovelius, joka tointa oli jonkun aikaa hoitanut, myös luopui. Toimeen valittiin ajuri Hinr. Eberhard, jonka piti 1 p:stä kesäk. pitää huolta majoituksesta ja tehdä tiliä majoitukseen otetuista huoneista, ostaa puita ja jakaa niitä sairaaloille, vartiohuoneille ja leipomolle, palkkana 40 rpl. set. kuussa. (Oecon. prot. 1810 OM.) Kesäk. alkupäivien rettelöiden aikana majkom. lopetti joksikin aikaa kokonaan toimintansa. Mh. vaati mkom:n puheenjohtajalta ja jäseniltä selitystä 6 päivän kuluessa, koska asiasta ei oltu hänelle ilmoitettu eikä myöskään ollut esiintynyt mitään aihetta »korkeimman vallan järjestämän komitean» hajottamiseen (kaupp. Lundmanin valitus: Supplikakter 1809—1810 Litt. L. n:o 16 O.LK.).

³ Antellin ja mstr:n selitys V.HO:lle.

⁴ R:n kirje E:lle 25. V. 1810 v.l. (6. VI u.l.) O.LK.

taa toisen ilman minun suostumustani, niin en ymmärrä, miksi lähetätte Everstin [Treskinin] luokseni. Tehkää kaikessa kuten suvaitsette, Herra Kenraali! Ja viipymättä olen tekevä siitä ilmoituksen sekä H.K.M:lleen että Kenraalikuvernöörille, sitä enemmän kun H. Ylh. Kenraalikuvernööri on minulle kirjoittanut, että hän on käskenyt Teidän tulla tänne ottamaan selvää sairastumisten syistä jne. ja ryhtymään kansani toimenpiteisiin korjauksen saamiseksi siihen, josta asukkaat ovat tehneet valituksia sotaväkeä vastaan, ilman mitään mainintaa siitä, että järkytettäisiin sitä valtaa, jonka H.M. on minulle tämän läänin maaherrana antanut.» — Mutta sitä paitsi, hän huomautti, tarvittiin neuvottelua eräästä asiasta, ennenkuin Rachmanov sairaaloiden suhteen ryhtyi toimenpiteisiin. Viime helmikuussa Steinheil jo oli antanut nimenomaisen määräyksen lääninsairaalan tyhjentämisestä, jotta se korjattaisiin maaherran käytettäväksi, mutta silloisen ankaran kylmyyden vuoksi maaherra oli suostunut lykkäämään sairaiden siirtämisen huhtikuuhun. Pietarista palattuaan toukokuun alussa hän myös sairaaloiden kireän tarpeen ja asukasten ahdingon vuoksi jätti talon vaatimisen toistaiseksi. Mutta kun nyt oli niin vähän sairaita, että voitiin vapauttaa sairaaloiksi määrättyjä taloja, vaati hän lääninlasaretin viipymätöntä tyhjentämistä, varsinkin kun H.M. oli käskenyt antaa sen hänen residenssiksensä, mikäli kenraalikuvernööri ei katsonut sopimattomaksi sijoittaa sairaita Polttimotaloon; siis molemmat talot oli tyhjennettävä, toinen maaherralle ja toinen läänin sairaille. Todistukseksi hän saattaisi näyttää Speranskin kirjeen, ja Treskin sekä linna-adjutantti Neumann voisivat todistaa nähneensä Steinheilin helmikuussa antaman määräyksen. Ei kukaan muu maaherra ollut jäänyt ilman maaherranasuntotaloa, eikä liene ollut ketään, joka oli niin paljon vapaaehtoisesti uhrannut yhteiseksi hyväksi kuin hän. — Huonovointisuuden vuoksi hän ei ollut voinut tulla kenraalin luokse asioista puhumaan; toivoi saavansa vastauksen¹.

Rachmanov suuttui tästä kirjeestä niin, että vaati Ehrenstolpea ottamaan sen takaisin. Kun se oli tapahtunut, kirjoi-

¹ *KKv.* a. 1810 n:o 54.

tutti hän 9 p:nä kesäk. (28. V. v.l.) vastaukseksi seuraavan saksankielisen »memoriaalin»:

»Olen saanut adjutanttini välityksellä kirjeenne, jossa Te, Herra Maaherra, pyydätte anteeksi takaisinottamaanne kirjelmä selittäen, ettette sitä kirjoittaessanne tarkoittanut loukata minua, vaan tulitte vain senvuoksi sen lähettäneeksi, että olitte katsonut asiaa väärältä puolelta. Pidän tarpeellisena ilmoittaa Teille siitä mielipiteeni. — En ole milloinkaan uskonut enkä ole koskaan voinut kuvitella, että Te voisitte minua loukata; mutta myös vielä vähemmän saatoin uskoa, että saisin Teiltä kirjeen, joka oli niin perin vastoin odotuksiani ja jota Teidän olisi niin vähän sopinut kirjoittaa ja minun saada. Vilpitön kiitos olisi pitänyt olla palkintoni Oulussa suorittamistani toimista ja järjestelyistä. Koska Teille maaherrana ja hallitsijan sijaisena tässä kaupungissa pitäisi enimmäen olla sydämen asiana asukkaiden menestyksen, niin odotin Teiltä kiitosta siitä, että osa sairaista ja sairaaloista vietiin kaupungista. Tämä olisi myös, Herra Maaherra, paras keino hyväntekeväisen hallitsijamme armon ansaitsemiseksi, että suojelisitte hänen hallittavaksenne annettuja alamaisiaan; siten voisitte ansaita hallitsijan suosion, hallitsijan, joka on siihen määrään osoittanut Teille hyvyyttä ja joka ei toivo mitään niin paljon kuin alamaistensa onnea ja menestystä. Mutta suurimmaksi hämmästyksekseni olette, minulle tuntemattomista syistä, antanut huomata tyytymättömyytenne muutamien talojen vapauttamisesta, mikä todellakin oli aivan vastoin odotustani. — Vain tästä syystä lähetin kirjelmäanne takaisin ja ilmoitutin Teille mielipiteeni, odottaen, että paremmin mietittyänne asiaa vastedes olette kanssani samaa mieltä ja jättäen syrjään kaikki mieskohtaiset pyyteet pidätte päämääränänne edistää haltuunne annettujen alamaisten menestystä niin paljon kuin mahdollista. Oulussa 28 p:nä toukok. 1810.

Rochmanoff

Kenraalimajuri, useampien tähdistöjen ritari ja HKM:nsa Suomen pohjoisosassa olevien joukkojen komentaja.»¹

¹ *KKv.* a. 1810 n:o 54. — Mikäli voin nähdä, on venäjänkielisissä asiakirjoissa allekirjoitus muodossa Rachmanov.

Ei ole ihme, jos Ehrenstolpe katkeroitui tällaisesta kohtelusta. Hän kiirehti selostamaan Steinheilille Rachmanovin käyttäytymistä lähettäen kirjeessään 1/13 p. kesäk. hänen nähtäväkseen puheenaolevan kirjeenvaihdon. Rachmanov oli tullut kaupunkiin kuin kabalistien suojelusjumala ja näytti haastavan maaherran kanssa riitaa niin paljon kuin suinkin voidakseen yhtyä Antellin yllytyksestä häntä vastaan nostettuun rettelöimiseen. Viimeinenkin kirje, jonka Rachmanov oli lähettänyt, oli niin epäjohdonmukainen ja huonosti sepitetty, ettei voinut ymmärtää, kuinka kenraalinarvoinen oli juljennut kirjoittaa siihen nimeään, joskin olisi voinut panna alle enemmän arvoniimiä kuin Rachmanov. Hänen nuhteensa ja kehoituksensa eivät olisi olleet sopivia ylempiarvoisenkaan puolelta, saati sitten vertaisen: hra Ziechelin olisi pitänyt ymmärtää maaherran univormun kirjailusta, että tämä oli virka-asteeltaan hänen kenraalinsa arvoinen. Kreivi Kamenskin ja Steinheilin käytöstapa oli kirjoittajalle ollut hyvityksenä, joskin Rachmanov ja hänen Ziechelinsä olivat käyttäytyneet sopimattomasti. Mutta loukkaavia nöyryytyksiä hän ei halunnut sietää muilta kuin ylemmiltään, mikäli hän niitä ansaitsi. Sellaisen raa'an, kapinoivan ja kiittämättömän ihmisen kanssa, kuin Antell oli, ei voinut olla ystävyksin. »Jos minun täytyy kärsiä Aristeideen kohtalo rehellisyyteni ja epäitsekkäisyyteni vuoksi, niin ei se tule tapahtumaan ainakaan A l e k s a n t e r i n eikä T. Ylh:nne aikana. Minä olen pysyvä lujana kuin muuri kaikkia itsekkäisyydestä, sortamisen ja petoksen halusta jne. syntyneitä hyökkäyksiä vastaan, ja sepä juuri on tehnyt hrat Liljedalin ja Antellin vihamiehikseni, eikä suinkaan »suunnaton pöyhkeyteni», kuten he tahtovat kaikille ihmisille luulotella».¹

Rachmanov oli kirjoittanut viimeksi esitetyn kirjeensä juuri ennen poislähtöään. Samana päivänä, 9 p:nä toukok. (28. V. v.l.), hän kirjoitti Oulusta tarkastuskäyntinsä johdosta kenraalikuvernöörille seuraavan lausunnon:

¹ VSv. a. 1810 n:o 174. Kirjeen lopussa oli huomautus residenssitalon ratkaisun kiireellisyydestä, kun Fellmanintalo oli joutunut Antellin omaksi. S.p. hän kirjoitti toisen laajan kirjeen kuvulle tästä asuntokysymyksestä.

»Käytyäni täällä Teidän Ylhäisyytenne määräyksestä en ole voinut ilman erityistä kummastusta nähdä kaikkia niitä riitaisuuksia, joita on kaupungissa; minulla on 13-kuukautisen oleskelun aikana ollut kylliksi tilaisuutta oppia tuntemaan sen asukasten hyvää suhdetta meihin ja heidän haluansa täyttää kaikki velvollisuutensa, vieläpä sotilasvallattomuuksistakin välittämättä; sitä todistaa kaikkein korkeimmasta armosta Oulun kaupungille sen osoittaman innon vuoksi suotu kultainen mitalikin. Nykyiseen epäjärjestykseen ja riitaisuuteen on syyppää, mikäli voin havaita, maaherra, joka yksinomaan persoonallisen tyytymättömyyden vuoksi käyttää väärin hänelle annettua valtaa. Tämän saan avomielisesti ilmoittaa T. Ylh:llenne sen luottamuksen johdosta, jota Te suvaisitte minulle osoittaa antaessanne tehtäväkseni selon ottamisen asukasten tyytymättömyyden syistä sotilashenkilöitä vastaan.»¹

Rachmanov lienee näin kirjoittaessaan hyvin tietänyt, että kenraalikuvernööri ei ollut Ehrenstolpelle suosiollinen. Steinheilillähän oli Oulun oloista persoonallisen tuntemisen perusteella oma ennakkokäsityksensä, joka tosin ei ollut aivan sama kuin Rachmanovin. Mutta kun hän kaikesta hyvántahtoisuudesta huolimatta oli luonteeltaan helposti ärtyvä ja syrjävaikutuksille kovin altis,² niin Rachmanovin raportti tuli nyt Ehrenstolpelle kohtalokkaaksi, mikäli hän oli Steinheilin suosiosta riippuvainen. Steinheil katsoi asian niin vakavaksi, että siitä oli ilmoitettava keisarille, — tai oli ehkä keisari käskenyt ilmoittamaan tarkastuksen tuloksista. Hän lähetti siis Rachmanovin kertomuksen ynnä Ehrenstolpen useita kirjeitä (1/13. IV, 10. V sekä molemmat 1/13. VI kirjoitetut), jotka sisälsivät valituksia Antellia ja Rachmanovia vastaan, Speranskille kirjeessä, joka on päivätty 15 kesäk. v.l. Näistä asiakirjoista hän sanoi selviävän, minkälaisia menettelytapoja ja periaatteita tämä maaherra noudatti tuossa rajamaakunnassa, jossa läheisen yhteyden vuoksi ruotsalaisen naapurimaan kanssa olisi tarvittu hyvin kykenevää ja varovaista hallinnohoitajaa. Kun hänen ei ollut onnistunut Rachmanovin avulla sovittaa näitä riitoja,

¹ VSp. a. 1810 n:o 174.

² Vrt. DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n aika I s. 233, II s. 468—469 ym.

ei hän nähnyt muuta keinoa niiden lopettamiseksi kuin joko Ehrenstolpen ja Antellin toisistaan erottamisen siirtämällä heidät toisiin paikkoihin tai asian jättämisen oikeuden ratkaistavaksi, minkä kaiken hän jätti Speranskin viisaaseen päätösvaltaan.¹

Steinheilin käsitys poikkesi siis siinä kohden Rachmanovin antamasta selityksestä, että hän piti Antelliakin syyllisenä oululaisten rettelöiden syntymiseen ja jatkumiseen; tämä hänen kylmyytensä Antellia kohtaan ilmeni selvästi sillä tarkastusmatkalla, jonka hän vuotta myöhemmin, elokuussa 1811, teki Ouluun (ks. s. 211—212). Kuitenkin tässä p.o. lausunnossa esitetään Ehrenstolpe pääsyyllisenä, varsinkin juuri hänen asemansa valtiollisen arkaluontoisuuden vuoksi. Tässä valaistuksessa Ehrenstolpen asia nyt toisen kerran esitettiin hallitsijalle. Tämä suvaitsi käskää, että nuo molemminpuoliset valitukset jätettäisiin oikeuden ratkaistaviksi. Speranski ilmoitti tämän käskyn 13 p:nä heinäk. v.l. Steinheilille, joka taas 16/28 elok. päivätyllä kirjeellä toimitti sen konseljin plenumin tietoon kehoittaen ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin sen toteuttamiseksi.²

Tästä keisarin käskystä riippumatta olivat kuitenkin jo puheenaolevat riita-asiat joutuneet oikeudessa asianomaisen käsittelyn alaisiksi. Kuten on mainittu, tehtiin oululaisseuran jäsenten puolesta valitus maaherran kieltoa vastaan Vaasan hovioikeudelle, jolle Antell myöskin valitti sen johdosta, että Ehrenstolpe oli kieltäytynyt muuttamasta hänen talostaan. Ehrenstolpe koetti estää hovioikeutta käsittelemästä näitä valituksia selittäen, että ne koskivat hallinnollista luontoa olevia toimenpiteitä, jotka hän jo oli ilmoittanut kenraalikuvernöörille ja konseljille ja joiden tutkiminen ja ratkaiseminen siis kuului näille. Tämän johdosta hovioikeus lähetti 10 p:nä heinäk. valitukset asiakirjoineen talousosastolle jääden odotamaan lähempää määräystä. Carellintalon riita oli jo aiemmin joutunut talousosaston käsiteltäväksi. Ehrenstolpen tekemä ilmoitus saapui sinne jo 26 p:nä toukok. ja esitettiin talousosastolle 28 p:nä s.k. Esittelyn toimitti Mannerheim, joka ei sanonut

¹ VSv. a. 1810 n:o 174.

² VSv. a. 1810 n:o 174 ja KKv. a. 1810 n:o 54.

oikein ymmärtävänsä ilmoituksen tarkoitusta; mutta kun talousosaston jäsen Nordensvankin oli tutustunut asiakirjoihin, päätettiin Mannerheimin esityksen mukaisesti kesäk. 15 p:nä, että koska ilmoitus näytti sisältävän valituksen Antellia vastaan hänen käyttäytymisestään maaherraa kohtaan ja samoin Oulun maistraattia vastaan tottelemattomuudesta ja vitkastelusta maaherranviraston käskyjen toimeenpanossa, niin talousosasto ei voinut asiata käsitellä, vaan se kuului oikeusosaston harkintaan ja oli sinne lähetettävä. — Kun kuitenkin, ennen asian lopullista käsittelyä oikeusosastossa, Antellinkin puolesta oli kesäk. 5 p:nä jätetty talousosastolle valitus samasta asiasta, katsoi oikeusosasto, että molemmat valitukset oli käsiteltävä toistensa yhteydessä, jonka vuoksi kysymys lykättiin plenumin harkittavaksi. Täällä päätettiin 26 p:nä syysk., että Ehrenstolpen valitus oli palautettava mainitussa tarkoituksessa talousosastolle.¹

Ehrenstolpe ilmoittaa valituksessaan tahtovansa esittää talousosaston harkintaan »ne juonet ja sen tottelemattomuuden», joilla Antell ja maistraatti, »tai oikeimmin sen puheenjohtaja», estivät häntä virkaansa hoitamasta, kysymyksessä ollen tällä kertaa keisarin uljaiden sotilasten ennenaikaisen kuoleman estämisen. Antell oli vaatinut näyttämään Treskinin nimenomaisen tilauksen, jonka perustuksella Carellintalo oli otettu, ja oli röyhkeästi yrittänyt tehdä tämän talon sairaalataroitukseen kelpaamattomaksi. Maistraattia hän syytti vitkastelusta käskyjen toimeenpanossa, se kun oli esittänyt yhä uusia kysymyksiä jo ratkaistuissa asioissa voittaakseen siten aikaa ja antaakseen lääninhallitukselle työtä hallinnon hoidolle vahingoksi. Todisteiksi oli liitetty mukaan asianomaiset pöytäkirjanotteet.

Antellin valitus Ehrenstolpen ja maaherranviraston määräyksiä vastaan, jonka periaatteelliseen puoleen jo edellä on viitattu (ks. s. 140—141), päättyy useihin muistutuksiin, jotka voidaan esittää seuraavassa järjestyksessä: 1) maaherran olisi

¹ Oik.os. pk. 3, 4 ja 10. IX. 1810. Talousosasto oli alussa sitä mieltä, että valitukset maaherran virkavirheistä eivät kuuluneet sen tutkittaviin ja harkittaviin asioihin (vrt. jäljempänä s. 191 ja 203). Vrt. *Rauhala* I s. 279 muist. 2 ja s. 289.

ollut pitäminen itseään tässä asiassa alusta asti esteellisenä mitään päättämään (hänen »aikomansa» valituksen johdosta); 2) maaherra oli ryhtynyt tähän majoitustoimenpiteeseen välittömästi ilman maistraatin ja majoituskomitean käsittelyä ja pyytämättä talonomistajankaan lausuntoa sekä 3) pitänyt kiirettä, joka oli merkillisenä vastakohtana sille hitaudelle, jota Antellin ilmoituksia käsiteltäessä oli osoitettu (antanut päätöksen klo 12, vaikka Antell sitä ennen oli esittänyt vastamuistutuksensa, joista päätös annettiin vasta seuraavana päivänä); 4) maaherra oli nojannut toimenpiteensä sotilaspäällikön määräykseen; 5) ja tehnyt 17 p:n päätöksensä, vaikka oli julistautunut esteelliseksi. — Myös maaherranvirastoa (Uhlbrandtia) hän syytti siitä, ettei se ollut ottanut hänen tarjoamaansa taloa. Mikään pakottava tarve ei ollut aiheuttanut Carellintalon valtaamista, koska vielä 17 p:nä sinne ei oltu viety sairaita, vaikka jo 9 p:nä oli ryhdytty ensimmäiseen toimenpiteeseen! Jos Ehrenstolpen yritys vallata lasaretintalo itselleen onnistuisi, tarvittaisiin monta taloa sairaalatarpeeseen ja talonomistajat joutuisivat vaaraan. Omasta puolestaan hän uskalsi epäillä paikkaansapitämättömäksi Ehrenstolpen ilmoitusta, että keisari oli hänelle luovuttanut mainitun talon. Pyysi takaisin Carellintaltoa ja tarjosi sijaan asuintaloon, mikäli sitä tarvittiin; maaherran ja maaherranviraston olisi korvattava hänen vahinkonsa ja talon korjauskustannukset; maistraatin asettama 50 ruplan sakko olisi peruutettava.

Kansliatoimituskunta, s.o. Mannerheim, esitti Antellin valituksen 10 p:nä syysk. Se katsoi, että vain Carellintalon ottaminen sairaalaksi oli taloudellinen kysymys ja että siitäkään ei tarvinnut antaa lausuntoa, kun taloa ei oltu käytetty tähän tarkoitukseen. Antellin väite, että maaherran ja maaherranviraston antamat käskyt tämän talon kunnostamiseksi olivat virkavirheitä, kuului oikeusosaston käsittelyyn ja asiakirjat oli siis sinne toimitettava. — Syyskuun 28 p:n istunnossa esitti Nordensvan seikkaperäisen lausunnon, jossa hän hyväksyi maaherran ja maaherranviraston toimenpiteet, joista Antell oli valittanut, ja lykkäsi Ehrenstolpen Antellia ja maistraattia vastaan tekemät edesvastuunvaatimukset Vaasan hovioikeuden ratkaistaviksi. Tulindberg yhtyi tähän lausuntoon, kuitenkin

tahtoen, että hovioikeudessa oli nostettava syyte puolta tai toista vastaan, mikäli siihen oli aihetta. Rotkirch yhtyi Tulindbergiin ja Troil Nordensvaniin. Mannerheim selitti, että Carellintalo olisi kyllä pitänyt luovuttaa sairaalaksi, mutta että maa-herran asia ei ollut määrätä välittömästi, majoituskomitean ja maistraatin ohi, talon ottamisesta, joten hän oli ylittänyt virkavaltansa; yhtyi muussa suhteessa Tulindbergiin.

Taloussosaston päätös, joka tehtiin syysk. 28 p:nä 1810, tuli siis Tulindbergin lausunnon mukainen. Senjohdosta että Treskin oli vaatinut huoneita viivyttelämästä sotilassairaalaa varten ja hyväksynyt siihen Carellintalon, jonka Antell itse oli tarjonnut majoitukseen käytettäväksi ja jota hän ei itse tarvinnut, hyväksyttiin lääninhallituksen toimenpiteet. Ja koska Antell oli ilmeisesti niskoitellut, ei häntä voitu vapauttaa talon korjaustöiden korvausvelvollisuudesta eikä myöskään maistraatin asettamasta 50 ruplan sakosta, vaikkakaan taloa ei oltu käytetty sairaalana. Muussa suhteessa oli asiakirjat lähetettävä Vaasan hovioikeudelle, jonka kanneviskaalin tuli ryhtyä niihin toimenpiteisiin, joita esiintyneet seikat voisivat aiheuttaa. Tämä viimeinen lause perustui Tulindbergin lausuntoon, mutta oli muodoltaan niin ylimalkainen, että Vaasan hovioikeus ei ymmärtänyt sen tarkoitusta, joka selviytyy Nordensvanin lausunnosta.

Ehrenstolpen samaa asiaa koskeva ilmoitus oli taloussosastossa lopullisesti esillä lokakuun 30 p:nä ja sekin lykättiin edellisen päätöksen mukaisesti Vaasan hovioikeuteen. Samoin lykättiin samana päivänä Vaasan hovioikeuteen takaisin ne asiat, joiden käsittelemiseksi hovioikeus oli jäänyt odottamaan taloussosaston lähempää määräystä. Täten siis Ehrenstolpea vastaan tehdyt syytteet hänen vastaanponnisteluistaan huolimatta joutuivat hovioikeuden käsiteltäviksi ja ratkais-taviksi.

Tässä kohden muodostaa sentään Carellintalon juttu oikeas-taan poikkeuksen, sillä siinä oli taloussosasto jo pääasiaan nähden antanut ratkaisun, vieläpä sellaisen, joka tiesi Ehrenstolpen täydellistä voittoa. Sitä ei senvuoksi myöskään yhdistetty muihin Ehrenstolpea vastaan nostettuihin oikeusjuttuihin, vaan käsiteltiin niistä erikseen.

Taloussoston antama päätös satoi hovioikeutta, niin että Antellin ym. yritykset osoittaa Ehrenstolpen toimenpiteissä laittomuuksia syrjäytettiin joko todistamattomina (esim. sotilavartion asettaminen Carellintaloon ja kasakkain tilaaminen lääninkansliaan vartavasten Antellin peloittamiseksi) taikka sillä perusteella, että konselji jo oli antanut niistä päätöksensä. Kanneviskaalinviran puolesta tehdyt syytteet kääntyivät näin ollen yksinomaisesti lääninsihteeri Snellmania, maistraattia ja sen puheenjohtajaa sekä Antellia vastaan.

Joulukuun 20 p:nä 1811 antamassaan päätöksessä hovioikeus tuomitsi Snellmanin siitä, että hän oli ilman laillista syytä kumonnut ja muuttanut maaherranviraston aikaisemman päätöksen, maksamaan sakkoa 30 hopeatalaria eli 14 rpl. 40 kop. hopeassa. Maistraatti taas oli kysymyksillään tuottanut viivytystä sairaalan hankkimisessa ja osoittanut tottelemattomuutta maaherran ja maaherranviraston nimenomaisia käskyjä vastaan ja erittäinkin 16 p:nä toukok. antamallaan päätöksellä sopimattomasti velvoittanut Antellin 8 päivän kuluessa korjauttamaan talonsa, joka päätös enimmäen kaikista olisi aikaansaanut viivytystä mitä kiireellisimmin tarvittavan sairaalan hankkimisessa, jollei maaherra 17 p:nä tekemällään päätöksellä olisi sitä kumonnut; sentähden tuomittiin maistraatin jäsenet yhteisesti maksamaan 30 hopeatalaria. Kanneviskaali ei ollut tehnyt syytettä Antellia vastaan siitä, että tämä oli tehnyt talonsa kelpaamattomaksi sairaalatarkoitukseen, koska hänet olisi voinut pakottaa velvollisuutensa täyttämiseen tai nostaa laillinen kanne häntä vastaan, mutta oli sensijaan vaatinut hänelle rangaistusta maaherraa ja maaherranvirastoa loukkaavan kirjoitustavan vuoksi. Hovioikeus ei kuitenkaan ottanut tätä syytettä tutkiakseen, koska taloussosto ei ollut niitä ottanut huomioon eikä merkinnyt päätöksensä. Nordensvanin tarkoitus oli kuitenkin ollut, että Ehrenstolpen tekemät muistutukset Antellia ja maistraattia vastaan otettaisiin hovioikeudessa käsiteltäviksi, ja tätä ei Tulindbergkaan ollut vastustanut. Antell pääsi siis myös ilman rangaistusta, maistraatin määräämää sakkoa lukuunottamatta.

Snellmaninkin onnistui päästä sakostaan valittamalla konseljin oikeusosastolle; tämä antoi 5. VI. 1812 päätöksen, että

lääninsihteerin menettely ei aiheuttanut edesvastuuta, jonka tähden tämä kohta hovioikeuden päätöksestä kumottiin.¹

¹ Snellman oli mm. koettanut väittää, että hän vasta 14. V oli mstr:n kirjelmästä saanut tietää, että Carellintalon ikkunat ja ovet oli poistettu! Treskin oli kuitenkin jo 12 p. ilmoittanut vastauksessaan siitä ja Snellman itse päätöstä tehdessään tiennyt sen. Kanneviskaali Benj. Hollsti sanoi, että Snellmanin »synnynnäisen oikeustunteen» olisi pitänyt tuntea hiljaista katumusta tehdyistä virheistä, sensijaan että hän asiaa yhä kosketteli ja koetteli peitellä virheitään.

VII. Polttimotalon juttu.

Vaikkakin talousosaston päätös Carellintalon asiassa oli ollut Ehrenstolpelle edullinen, ei se kuitenkaan merkinnyt, että häneen siellä oltiin tyytyväisiä. Hänen tapansa hoitaa kruununvaroja ja antaa maksumääräyksiä aiheutti useita muistutuksia häntä vastaan. Ja hänen käyntinsä keisarin puheilla ja asioiden esittely hänelle sivuuttamalla kokonaan kenraalikuvernööri ja konselji, vieläpä hankkimalla keisarin päätös asiassa, jonka talousosasto jo oli lopullisesti toiseen suuntaan päättänyt, ei voinut olla synnyttämättä näissä pahastumista. Ennen kaikkea tuli juuri asuntokysymys, jossa Ehrenstolpen menettely oli epälojaalisin konseljia vastaan, muodostamaan hänelle pahan kompastuskiven.

Pietarista lähtiessään Ehrenstolpe oli siinä käsityksessä, että hänen asuntoasiansa nyt keisarin myönteisellä päätöksellä oli pääasiassa selvitetty ja helposti loppuun asti hoidettavissa. Eihän puuttunut enää muuta, kuin että saataisiin kenraalikuvernööriltä ratkaisu, voisiko Polttimotaloa käyttää sairaalana, jotta lopullisiin toimenpiteisiin maaherranasunnon sijoittamiseksi joko sinne tai lasarettitaloon olisi voitu ryhtyä. Pahana vaikeutena kyllä oli, että molemmat talot vielä olivat venäläisen sotaväen sairaaloina. Mutta ainakin lasarettitalon luovuttaminen oli jo päätetty asia, sillä helmikuussa oli eräs venäläinen upseeri tuonut Steinheililtä nimenomaisen määräyksen sen tyhjentämisestä. Ehrenstolpe oli kuitenkin ankan kylmyyden vuoksi myöntynyt siihen, että sairaiden siirtäminen saisi jäädä huhtikuuhun (ks. s. 149), ja sitten olivat kulkutaudit taas keväällä estäneet tämän aikomuksen. Näin oli talo yhä edelleen sotaväen hallussa, vaikka se olisi tarvittu lääninsairaala varten entistä kipeämmin, kun kulkutaudit raivosivat siviiliväestönkin keskuudessa ja varsinkin veneerinen tartunta teki tuhojaan.

Lasaretin laajentamiseksi veneerisiä potilaita varten oli konselji Ehrenstolpen esityksestä 19 p. helmik. 1810 myöntänyt 1,000 hopearuplaa (vrt. I s. 274—275), mutta tätäkään määrystä ei toistaiseksi ollut voitu toteuttaa, niinkauan kuin lasaretintalo oli venäläisten hallussa.

Kuten mainittu, näytti toukokuussa lasaretintalon ja Polttimotalon tyhjentäminen venäläisistä sotilaista vieläkin mahdottomammalta, kun yhä vain lisää taloja tarvittiin sotilassairaloita varten. Ehrenstolpe ei ollut voinut lainkaan odottaa, että Polttimotalon saanti veisi niin paljon aikaa. Hän oli luullut, että asian voisi järjestää muutamassa kuukaudessa, ja oli otattanut Fellmanintalon vain puoleksi vuodeksi, mikä aika oli loppunut jo huhtikuun 1 p:nä. Ja sen jälkeen Antell oli ilkeyksissään ostanut tämän talon ja teki kaikkensa häätääkseen hänet »kadulle», ennenkuin hän ennättäisi saada asuntokysymyksensä järjestyksi. Näin ollen olisi hänelle ollut kovin tärkeää saada mitä pikimmin kenraalikuvernöörin ratkaisu siitä, kumman talon hän saisi asuakseen. Toukokuun 10 p:nä hän kirjoitti siitä erityisen kirjeen Antellin häätökäskyn johdosta, mutta muistutti siitä useissa muissakin kirjeissään. Ratkaisua ei vain kuulunut —päinvastoin Rachmanov tuli pitämään tarkastustaan ja näytti pitävän pääasianaan estää maaherraa pääsemästä asuntokysymyksessään tarkoituksensa perille ja saamasta noita kahta taloa pois sotaväen hallusta. Kesä näytti kuluvan, ilman että päästiin aloittamaan niissä korjaustöitä ennen talven tuloa, joka olisi siirtänyt vuodeksi eteenpäin maaherran muuttomahdollisuudet samoin kuin lääninlasaretinkin asianomaisen järjestämisen ja laajentamisen.

Sen vuoksi Ehrenstolpe, lähettäessään esimiehelleen valituskirjelmän Rachmanovin oudosta käyttäytymisestä, kirjoitti hänelle kesäk. 1/13 p:nä myös asuntokysymyksestään uuden yksityiskohtaisemman memoriaalin, tehden nyt vasta seikka-peräisesti selkoa myös siitä, mitä keisari oli päättänyt, ja liittäen todistukseksi asiaa koskevan otteen Speranskin kirjeestä. Huomauttaen että konseljin jäsen Tulindberg saattoi todistaa, että hänen ehdottamansa talojen vaihdos oli mukavampi sekä sairaille että niille, joilla oli asiaa maaherralle, hän kehoitti kenraalikuvernööriä pyytämään keisarin antamaa päätöstä, mi-

käli se ei vielä ollut saapunut, jotta asia voitaisiin pian ratkaista.¹

Tuskinpa Ehrenstolpe vielä tähänkään aikaan osasi aavistaa, kuinka vähän keisarinkaan päätös saattoi merkitä, jos sitä ei asianomaisella tavalla toimitettu kotimaisen hallituksen tietoon täytäntöönpanoa varten. Ja ikävä kyllä, tällä kertaa tuli todellakin hänen anomustensa kohtaloksi, mikäli niiden toimeenpano kuului kotimaisille viranomaisille, se että ne jäivät Speranskin paperien joukkoon, joten kenraalikuvernööri ja konselji eivät saaneet asianomaisella tavalla tietoa niistä eivätkä keisarin päätöksistä. Täten jäi myös tapahtumatta se lopullinen ratkaisu, joka oli jätetty näiden hallitusviranomaisten tehtäväksi, ja siten nimenomaan tässä kiireellisessä maaherranasuntokysymyksessä.

Ehrenstolpen kirjelmällä oli kyllä se vaikutus, että kenraalikuvernööri lähetti sen Speranskille 15 kesäk. v.l. päivätyllä kirjelmällä — samalla kertaa kuin hän alisti Ehrenstolpen ja Antellin välisen riidan hänen tutkittavakseen (ks. s. 152). Steinheil selitti, että hän ei ollut voinut Ehrenstolpen pyynnön suhteen ryhtyä mihinkään toimenpiteisiin, koska kysymyksessä olevassa talossa asui sairaita sotamiehiä ja koska hän ei myöskään ollut saanut maaherran mainitsemaa kaikkein korkeinta päätöstä. Sitä vähemmän hän oli voinut täyttää tätä pyyntöä, kun konselji samaa asiaa koskevan pyynnön johdosta oli Ehrenstolpelle antanut käskyn tyytyä menosäännön mukaiseen vuokraan.²

Steinheil oli siis, yhtyen konseljin käsitykseen, ilmeisesti haluton ryhtymään koko asiaan, jonka esittelyssä kenraalikuvernööri oli syrjäytetty.

Speranskin vastauskirjeessä, 13 p. heinäk. v.l., joka on mainittu edellisessä luvussa, ei kuitenkaan kosketella lainkaan tätä kohtaa Steinheilin ilmoituksesta, jonka vuoksi asia ei edistynyt tältä asteeltaan.

Vaikka kenraalikuvernöörin ratkaisua ei kuulunut, katsoi Ehrenstolpe kuitenkin mahdolliseksi ryhtyä käytännöllisiin toi-

¹ VSp. a. 1810 n:o 174.

² VSp. a. 1810 n:o 174.

menpiteisiin talojen suhteen, kun ne viimeinkin vapautuivat sotaväen hallusta. Kesän kuluessa oli näet sotarutto vähentynyt niin paljon, että elokuun lopussa voitiin sotalasaretit siirtää Oulusta, ja silloin viimeinkin luovutettiin siviilihallitukselle sekä lääninlasaretin talo että Polttimotalo. Sotaväen jäljiltä ne kuitenkin olivat niin kurjassa kunnossa, että ne kaipasivat pikaista korjausta, jos tahtoi saada ne käyttökuntoon ennen talven tuloa. Ennenkuin talojen luovutus oli tapahtunutkaan, antoi Ehrenstolpe sen vuoksi 27 p:nä elok. lasaretin taloudenhoitajalle Abel Timmingille virkakäskyn, että hänen tuli ryhtyä heti mahdollisimman toimeliaasti korjauttamaan molempia taloja käytettävään kuntoon, jolloin lähemmästä määräyksestä oli riippuva, kumpi oli tuleva maaherran residenssiksi. Timming sai etukäteen lääninrahastosta aluksi 500 pankkoriksiä ja sittemmin vielä kahdesti saman summan, yhteensä siis 1,500 riksiä.¹ Noudatettavaksi hän oli saanut Polttimotalon katselmuskirjan, joka oli tehty jo 4 p:nä kesäk., mutta syyskuun 7 p:nä tapahtui uusi katselmus, jossa tehty kustannusarvio päättyi 1,110 riksiin 47 kill. vankkorahaa. Tällöin pidettiin silmällä, että talo pantaisiin siihen kuntoon, jossa se oli ollut ennen sotaa. — Mainita tulee, että kolme päivää Timmingille annetun käskyn jälkeen konseljilta saapui 13 p:nä elok. päivätty kiertokirje, joka uudestaan käski ryhtyä tarmokkaisiin toimenpiteisiin veneerisen taudin leviämisen estämiseksi; tämäkin kirje sisälsi käskyn lasaretin kuntoonpanemiseksi ja laajentamiseksi myöntäen tarkoitukseen lääkintärahaston varojen lisäksi valtionvaroista etukäteen tuhannen hopearuplaa.

Pari viikkoa myöhemmin Ehrenstolpe teki matkan Turkuun. Matkan tarkoituksena ei ollut ainoastaan lääniä kohdanneen ankaran kadon ilmoittaminen hallitukselle (ks. I s. 168), vaan myös viimeinkin ratkaisun saaminen Steinheililtä, kumpi taloista oli otettava hänen asunnokseen. Mutta tehdessään asiasta

¹ 1,500 pankkoriksiä oli totuttu pitämään Oulun suurimpain talojen hintana. Nils Idman muistutti tarkastuksen johdosta syysk. 1810, että 500 riksin hinnalla olisi saanut ostaa verrattain hyvin rakennettuja taloja — mikä väite ei suinkaan enää pitänyt paikkaansa ja perustuikin sivulta tulleeseen huomautukseen (ks. I s. 302).

Speranskin kirjeen jäljennöksen avulla selkoa hän sai tietää, että keisarin päätöksiä ei ollutkaan saapunut kenraalikuvernöörille. Hän sanoo myös kirjeellisesti ilmoittaneensa tälle mainittujen talojen korjauttamista koskevista toimenpiteistään vedoten siihen, että Barclay de Tolly oli kenraalikuvernöörinä ollessaan antanut määräyksen, että kaikki sotilassairaaloiksi otetut talot oli korjattava entiseen kuntoon. Steinheil oli hyväksynyt kaikki hänen toimenpiteensä ja luvannut vain tiedustella, mistä kassasta korjauskustannukset oli otettava.¹

Mutta tällä käynnillä lienee Ehrenstolpelle myöskin vasta selvinnyt, että niin oikeutetuksi kuin hän katsoikin menettelynsä, se voisi tuottaa hänelle ikäviä seurauksia, jos keisarin päätöksiä ei toimitettaisi perille. Vähemmän vaaralliseksi lienee hän aluksi katsonut sen, että hän oli herättänyt Turun hallituksessa tyytymättömyyttä siitä, että hän oli Pietarissa esittänyt keisarille asian, jonka talousosasto jo keisarin nimessä oli ratkaissut. Talousosaston 21 p:nä kesäk. tekemässä päätöksessä oli näet jo lausuttu konseljin »ihmetyksellä» saaneen tuon tiedon eräästä Ehrenstolpen lausunnosta² ja käsketty hänen lähettää Speranskin kirjeen jäljennös konseljin nähtäväksi, jota käskyä hän vielä ei ollut noudattanut. Mutta nyt Turussa käydessään hän kaikei tuli ymmärtämään, että kotimaisen hallituksen tyytymättömyys oli vakavaluontoisempi asia; ehkäpä hän oli menettelystään saanut Steinheililtä jonkinlaisia moitteitakin, joskin ehkä lieviä. Sen tähden hän jo Turusta kirjoitti Speranskille (päiväämättömässä kirjeessä): »— — — Minun ei tarvitse sanoa, että olen levoton sen johdosta. Teidän Ylhäisyytenne, tarkkanäköisempänä kuin kukaan muu, oivaltanee epäilemättä, että minä olen ryhtynyt useihin toimenpiteisiin näiden armollisten päätösten mukaisesti, joista minulla ei ole muuta todistuskappaletta kuin se kirje, jolla T. Ylh. on minua kunnioittanut. Sen tähden uskallan rukoilla nöyrimmästi, että T. Ylh. hyväntahtoisesti lähettäisi mainitut päätökset asianomaisella tavalla kenraalikuvernöörille ja konseljille.» — Toisessa kirjeessä, joka on päivätty Oulussa 6/18 lokak., hän mainitsee Steinheililtä kuulleensa,

¹ E:n kirj. TO:lle 19. X. 1810, ks. s. 166—167; E:n selitys Oik.os:lle marrask. 1812 ja V.HO:lle, jätetty 30. VIII. 1813.

² Wacklinin talon ostamiskysymyksestä, ks. edellä s. 85 muist. 2.

että konseljissa oli syntynyt mielipahaa siitä, että hän oli tehnyt esityksensä konseljin ohi, mutta ei voinut ymmärtää muuta, kuin että se oli perusteeton.¹

Mitään toimenpidettä ei kuitenkaan seurannut näidenkään kirjeiden johdosta — eikä, kuten sanottu, myöhemminkään; Ehrenstolpen anomukset hautautuivat näet niiden lukemattomien asiakirjain joukkoon, joita sittemmin Speranskin kukistuttua vietiin Suomen asiain komitealle.

Ehrenstolpe ei sentään hämmästynyt, vaan antoi kaikesta huolimatta jatkaa talojen korjausta. Kun hän ei saanut kenraalikuvernööriltä pyytämäänsä ratkaisua, niin hän päättävästi luopui tavoittamasta lasarettitaloa ja otti itselleen Polttimotalon, luottaen keisarilta saamaansa lupaan.² Marraskuun lopulla päättyivät sen korjaustyöt, jotka tarkastuskatselmuksessa 29 p:nä marrask. hyväksyttiin.³

¹ Tässä kirjeessä hän uudisti anomuksensa Wacklinin, Uhlbrandtin ja Bergbomin palkitsemiseksi (ks. s. 101) ja jatkoi: »Monsieur Steinheil m'a dit qu'il y eut une Jalousie dans le conseil, sur ce que ses petition n'ont pas passé par le Conseil, mais coment connoit ils les mérites de ceux qui servent sous moi —?» (VSp. a. 1810 n:o 65). Vrt. s. 116 ja 170.

² Kun E:n matkalla ollessa lääninkonttorissa 22 p:nä syysk. oli esillä Timmingin pyyntö saada lisää ennakkomaksua mainittujen talojen kuntoonpanemiseksi, teki lääninsiht. Snellman pöytäkirjaan vastalauseen. Hänen mielestään Polttimotalon korjauttamiseen ei voinut määrätä kruununvaroja, ennenkuin asiasta oli kysytty hallituksen lupaa, etenkin kun mh:n määräyksen mukaan talo piti tehtämän residenssiksi, jonkalaatuiseen kalliiseen korjautukseen kruunun kustannuksella maaherralla ei ollut oikeutta. Lasarettitaloakaan varten, jonka korjauttamiseen 500 rpl. olisi pitänyt riittää, hän ei tahtonut myöntää lisää varoja, ennenkuin Timming oli hyväksytyllä tilinteolla näyttänyt, että hän oli siihen käyttänyt jo myönnetty varat ja etteivät ne olleet riittäneet talon saattamiseksi käytettävään kuntoon.

³ Polttimotalon alakerrassa oli 6 asuinhuonetta, joista 5 kuului »Lilljeqvistin huoneisiin» (ks. s. 30 muist. 1). Yläkerrassa oli 9 huonetta ja lisäksi ullakolla 2 kamaria. Katselmuksissa 4. VI ja 7. IX todettiin, että kaikkien huoneiden kaakeliuunit olivat enemmän tai vähemmän särkyneet ja kolme keittiönmuuria vahingoittunut; leivintuvan uuni oli kokonaan pilalla. Tapetit olivat aivan risaiset ja maalaukset kaikkialla kuluneet ja turmeltuneet. Ikkunakehyksiä oli poissa kymmenittäin ja ruutuja rikki 200 kappaletta; paljon avaimia ja lukkoja hukattu jne.

Jo aikaisemmin Ehrenstolpe oli muuttanut Polttimotaloon asumaan maksaen siitä valtiolle vuokraa 80 pankkoriksiä. Mutta hänen jättäessään Fellmanintalon tapahtui Antellin kanssa pieni jälkinäytös. Maaherra antoi 17 p:nä lokak. virkakirjeellä, josta puuttui puhutteluosoite, Antellille tiedon, että hän seuraavana päivänä, katselmuksen pitämisen jälkeen, saisi ottaa talon haltuunsa; vuokramaksu oli, siitä ensin lääninkonttorissa ilmoitettua, nostettava lääninrahastosta. Tämän kirjeen selkään Antell kirjoitti s.p. äkeästi vastaukseksi, niin ikään ilman titulatuuria, että hän säälien huomasi maaherran jatkavan virkavaltansa väärinkäyttöä hänen talonsa suhteen, vaatien että maaherra luovuttaisi talon tavallisena vuokralaisena; tarjottua vuokraa, jonka suuruutta ei ollut ilmoitettu, hän ei suostunut vastaan-

Halkoliiterin seinälaudat olivat suurimmaksi osaksi ($\frac{3}{4}$) poissa, samoin ulkokuoneiden ovia, saranoita, väliseiniä jne.; lauta-aidasta oli poissa 109 $\frac{1}{2}$ syltä ja aitaa puuttui 220 syltä. — Yläkerran huoneissa maalattiin kaikki katot valkoisiksi ja seinät peitettiin kankailla (paitsi salissa ja piikainkamarissa); seinät maalattiin seuraavasti: *en Sahl* måladt med grå linfärg i Pelare Façon; *ett större Förmak* med ljusgul linfärg, äfven måladt dubbla draperier och dörrstycken; *ett mindre Förmak*: väggarne ljusblå och en gullgul bård; *Sängkammaren*: väggarne gröna med en blomsterbård; *Kabinettskammaren* åt gården måladt gredelin med en lindadt bandbård; *Pigekammaren* väggarne pärlfärg och måladt en enckell blomsterbård; *Exelencens Förmak* väggarne ljusgredelina med en mörk bård och dörrstycken; *Exelencens Sängkammare* väggarne ljusgröna med röda drapperiebårder; *Fröknarnes kammare* väggarne rosenröda med grön bård och dörrstycke (C. P. Elfströmin lasku 21. XI. 1810, päättyi 66 riksiin 32 kill. pankko). Yläkerrassa oli 8 huoneen lattiat maalattu öljyväriellä, samoin ovet ja ikkunapielet, mutta alakerrassa oli neljä sisäkkäistä »Lilljeqvistin huonetta» jäänyt entiseen tapaan paperoimatta ja maalaamatta, kun niitä ei ollut merkitty kustannusarvioon. (Katselmuskertomukset 4. VI, 7. IX ja 29. XI. 1810 liitetty E:n TO:lle lähettämiin kirjelmiin 8. I. 1810 ja 8. I. 1811, TO.KD. 1810 9/131 ja 1811 10/199). — Polttimotalon korjaus tuli maksamaan 1,625 rpl. 64 kop. hop. = 1,128 riks. 44 kill. $\frac{2}{3}$ rst. pankkorahaa. — Timming laittoi omat huoneensa lasarettitalossa niin hienoiksi, että E. huomautti siitä TO:lle: kun hän oli antanut käskynsä talon korjaamisesta, »ei siitä suinkaan seurannut, että Timming niin upeasti maalauttaisi lattiat ja seinät sekä hienolla hurstilla verhotuttaisi niiden huoneiden seinät, jotka hänelle itselleen on määrätty ja jotka nyt reunusteineen ja maalauksineen ovat paljon komeammat kuin maaherran huoneet» (E:n kirj. TO:lle 30. VII. 1811, ks. s. 176 muist. 1).

ottamaan, vielä vähemmän tekemään käyntiä lääninrahastoon, vaan tahtoi odottaa tuomioistuimen ratkaisua, jollei kohtuullista tarjousta tehtäisi. Kuitenkin oli hän valmis ottamaan talon haltuunsa heti, kun maaherra oli antanut pitää talonkatselmuksen, jotta tullinhoitaja Runebergin ei tarvitsisi syyttömästi odottaa päästäkseen taloonsa.

Tästä vastauksesta Ehrenstolpe riensi valittamaan talousosastolle, pyytäen että konselji edusmiehen välityksellä, jolla oli sama virkavalta kuin Ruotsin oikeuskanslerilla, ottaisi suojatukseen hänen virkansa pyhyyttä, jotta hän saattaisi rauhassa hoitaa virkansa monia toimia. — Tämänkin valituksen konselji sittemmin, 6 p:nä marrask., päätti lähettää Vaasan hovioikeudelle muiden sinne ennen lähetettyjen asiain yhteydessä tutkittavaksi ja ratkaistavaksi.¹

Mutta meidän on jo tarkastaminen, mille kannalle ylemmät viranomaiset asettuivat Ehrenstolpen omavaltaisuuteen nähden Polttimotalon asiassa.

Odotellessaan Speranskin toimenpiteitä Ehrenstolpe oli viivytellyt ilmoituksen tekemistä konseljille siitä, mihin toimenpiteisiin hän oli ryhtynyt Polttimo- ja lasarettitalojen korjauttamiseksi. Vasta 19 p:nä lokak., siis seuraavana päivänä Polttimotaloon muuttamisensa jälkeen, hän sen teki. Hän sanoo saa-

¹ Oik. os. SD. 1814 pag. 86 (n:o 3). — Raastuvanoikeudessa oli vielä käsiteltävänä Antellin nostama häätämisjuttu (ks. s. 120—121). A. haastoi E:n marraskuussa uudestaan raastuvanoikeuteen pyytäen, että E., joka nyt oli korkeuksistaan alennettu vastaamaan maan tavallisissa tuomioistuimissa, joissa kuninkaatkin ennen suorittivat riitojaan (ks. s. 156), tuomittaisiin maksamaan 1 p:stä huhtik. 19 p:ään lokak. 1810 vuokraa yksityishenkilönä; jutun päätyminen on minulle tuntematon. — Vasta maaherran muuton jälkeen pääsi Runebergin muuttamaan ostamaansa Antellin asuntotaloon (*OM. Domb. alig. 1810; Runebergin riidasta raastuvanoik. tuomio 28. VII. 1810, OM.*).

Häikäilemätön Antell pyysi vielä vapautusta Fellmanintalon puolesta puuttuvan majoituksen maksusta 33 rpl. 90 kop. ajalta kesäk. 1810—huhtik. 1811, koska E:n määräyksen 8. VII. 1809 mukaan talon piti olla hänen asumisensa aikana »muusta majoituksesta vapaa» (s. 32). Valitus hylättiin mm. viittaamalla isännän kantamaan »tavattomaan vuokraan» (*O.LK. Supplikakter 1811 Litt. A n:o 14; Resolutions kons. 1811*).

neensa keisarilta sekä suullisen että (Speranskin välityksellä) kirjallisenkin luvan Polttimotalon käyttämiseen residenssinään, jonka vuoksi muka kenraalikuvernööri oli käskenyt tyhjennyttää tämän rakennuksen sairaista sotilaista. Kun se kuitenkin oli perin huonossa kunnossa kaivaten yleistä korjausta ja kun samassa tilassa oleva lääninlasaretintalokin oli korjattava, oli hän asianomaisen katselmuksen ja kustannusarvion teettämisen jälkeen ryhtynyt toimenpiteeseen molempien talojen korjauttamiseksi ja määrännyt lääninrahastosta etukäteen 1,500 pankkoriksiä, joista Timmingin oli tehtävä tili. Tästä hän oli ilmoittanut kenraalikuvernöörille, joka oli vakuuttanut, että rahat korvattaisiin lääninrahastolle sotakassasta. Ajan lyhyiden ja myöhäisen vuodenaajan vuoksi ei korjausta ollut voitu lykätä eikä tehdä siitä alam. ilmoitusta aikaisemmin.

Talousoaston päätöksessä, joka annettiin samana päivänä, jolloin hänen valituksensa Carellintalon asiassa ratkaistiin, 30 p:nä lokak., luettiin Ehrenstolpen viaksi seuraavat seikat. Hän oli huolimatta useista muistutuksista ja nimenomaisista asetusten määräyksistä, joissa kiellettiin yli vahvistetun menoarvion ilman lupaa käyttämästä kruununvaroja, kuitenkin antanut mainitun maksuosoituksen lääninrahastolle ilmoittamatta edeltäkäsikin kysymyksessä olevain talojen korjauksen tarpeellisuudesta ja lähettämättä konseljin tarkastettavaksi kustannusarviota ja tarkastuskirjaa sekä odottamatta sen määräystä ja tarjoomatta korjaustyötä urakkahuutokaupalla vähimmän vaativalle; lisäksi hän oli käyttänyt tähän ruotsinrahaa, vaikka asiasta viimeksiannettu arm. manifesti oli sen kieltänyt ja vaikka lääninrahaston kalkulatsioneissa sellaista rahaa ei ollut mainittuna. Sentähden päätettiin häntä muistuttaa tästä laiminlyönnistä ja käskeä hänen heti maksaa takaisin lääninrahastoon 1,500 rixsin ennakkomaksu, lakkauttaa luvattomasti aletut korjaustyöt ja tehdä siitä ensin asetuksenmukaisella tavalla ilmoitus sekä odottaa konseljin päätöstä. Sitä paitsi maaherra pantiin Vaasan hovioikeudessa syytteeseen siitä, että hän luvattomasti oli käyttänyt kruununvaroja tottelematta konseljin käskyjä; tämän osoitukseksi liitettiin mukaan useita konseljin hänelle antamia varoituskirjeitä ja määräyksiä.

Tästä päätöksestä konselji antoi tiedon keisarille. Lähet-

täessään tämän ilmoituksen Steinheil omasta puolestaan lisäsi, että Ehrenstolpen tottelemattomuus ja monenkertaiset poikkeamiset konseljin käskyistä olivat sen pakottaneet ryhtymään niin ankariin ja vastenmielisiin keinoihin.¹

Mitä Steinheil Ehrenstolpesta ajatteli, on jo edellisestäkin selvää. Tuskinpa hän sentään lienee tätä ajatustaan tähän asti kyllin suoraan Ehrenstolpelle itselleen ilmaissut, vaikkakin hän oli tälle maininnut konseljin mielipahasta hänen Pietarinmatkansa johdosta. Nyt kun konselji oli antanut ankaran päätöksensä, käytti Steinheil tilaisuutta, vastaten johonkin Ehrenstolpen tiedusteluun, lausuakseen peittelemättä oman mielihiteensä niistä esityksistä, jotka Ehrenstolpe Pietarinmatkallaan oli keisarille jättänyt ja jotka hänelle olivat tähän asti olleet tuntelemattomat. Speranskin 11 p:nä huhtik. v.l. antaman kirjeen perustalla, jonka jäljennöksen Ehrenstolpe oli hänelle Turussa jättänyt, hän niitä kohta kohdalta arvostelee kirjelmässä, joka on päivätty Turussa 24 lokak./5 marrask. 1810.

Melkein joka kohdassa uudistuu muistutus, ettei näissä esityksissä ollut noudatettu laillisia muotoja. Niinpä olivat kysymykset maaherran virkakirjeiden varmentamisesta (s. 70—73) ja köyhäinhuoneiden perustamisesta (s. 96) asioita, jotka luonnostaan kuuluivat hallituskonseljin harkintaan. »Tälle on arm. uskottu yleisten asiain hallinto, samoin kuin kunkin yksityisen kansalaisen oikeuksien hoito erikseen, ja epäilemättä K. Hra Maaherran ehdottamat keinot eivät ole jääneet siltä huomaamatta. H.M. on kyllä arm. suvainnut sallia K. Hra Maaherran sellaisissa tapauksissa alam. esittää lausuntonsa; kuitenkin voidaan, minun vilpittömän ajatukseni mukaan, sellaisessa poikkeustapauksessa aina noudattaa niitä määräyksiä, joita virka-alalla tulee noudattaa, mikä myös näyttää olevan Hallitsijan armollinen tahto.»

Klubijutusta (ks. II ja IV lukua) hän ei katsonut tarpeelliseksi lausua ajatustaan, koska se oli lykätty asianomaiseen oikeuteen. — Venäläisten kauppiasten asiassa (s. 74—83) oli keisari tosin jo antanut ratkaisun, mutta kirjoittaja ei voinut olla muistuttamatta, ettei sekään esitys ollut tapahtunut asian-

¹ VSp. a. 1811 n:o 80; Steinheilin kirj. 15. XI. 1810 v.l.

omaisessa järjestyksessä. — Kysymys sotilaskasarmien rakentamisesta (s. 94—95) oli parhaillaan kenraalikuvernöörin valmistettavana, jonka vuoksi hän siitä pyysi maaherran lausuntoa. — Palkittaviksi suositetut virkamiehet oli Speranskin kirjeen mukaan jo merkitty asianomaisiin listoihin (s. 101—102); »kuitenkin sallinee K. Hra Maaherra minun huomauttaa, että mikäli tietooni on tullut, Hra Uhlbrandtin käytös ei kuulu olleen juuri moitteettominta». — Maaherranpalkasta (s. 88—94) tahtoi hän antaa lausuntonsa vasta, kun konselji ensin oli ottanut asian tutkittavakseen.

Maaherranasuntokysymyksestä (s. 83—88) Steinheilillä oli enemmän sanottavaa. Siinä herättää erityisesti huomiota se, että hän — sen kannan mukaisesti, jolle hän tällaisissa esittelyasioissa oli asettunut — tahtoi antaa osuudelleen asian ratkaisemisessa suuremman merkityksen kuin Ehrenstolpe. Hän ei ollut saanut tästä maaherrantalosta mitään käskyä, mutta siitä oli konselji jo antanut Ehrenstolpen anomuksen johdosta päätöksensä 22 p:nä tammik.¹, vaikkakaan ei hänen edukseen. »Sallitaneen minun tässä huomauttaa, että K. Hra Maaherra kokonaan saa syyttää itseään siitä ikävästä käänteestä, joka tässä asiassa on tapahtunut. Minun ajatukseni mukaan olisi ollut K. Hra Maaherran velvollisuus heti antaa Hallituskonseljin ja Kenraalikuvernöörin tietoon se vastaus, jonka K. Hra Maaherra sai Hra Valtiosihteeriltä, koskapa K. Hra Maaherra asetusten mukaan virka-asioissa on näiden kummankin välittömän esimiehyyden alainen. Sitä paitsi piti mainitun kirjeen mukaan enemmän toimenpiteen tämän talon suhteen riippua jälkimmäisestä eli kenraalikuvernööristä. Mutta tämän järjestyksen noudattamisen sijasta on K. Hra Maaherra, tekemättä edeltäkin ilmoitusta ja odottamatta Hallituskonseljin lupaa, ryhtynyt korjauttamaan taloa ja tähän tarpeeseen käyttänyt yleisistä varoista 500 riksiä², jotka sen vuoksi kaiken todennäköisyyden mukaan joutunevat K. Hra Maaherran maksettaviksi. Tämä yksipuolinen menettely sekä useiden Hallituskonseljin antamien käskyjen syrjäyttäminen on pakottanut konseljin saattamaan

¹ Kirjeessä väärin: helmik., vrt. s. 85 muist. 3.

² Ennen Turun matkaansa oli E. ennättänyt antaa vain kerran 500 riksin maksusoituksen.

K. Hra Maaherran menettelyynne johdosta lailliseen syytteeseen, ja minäkin olen joutunut siihen vastenmieliseen asemaan, että minun on täytyntä vastoin tahtoani siihen suostua.»

»Kaikesta tästä», lopettaa Steinheil, »suvainnee K. Hra Maaherra huomata, että minun nykyään, vaikka kuinka tahtoisin kaikessa olla palvelukseksenne, on mahdotonta mitään tehdä, vaan täytyy mainittujen asiain tästälähin ehdottomasti kulkea laillista kulkuaan.»¹

Kirje sisälsi siis ankaran muistutuksen, että maaherran oli pysyttävä toimissaan laillisuuden pohjalla; hänen tuli muistaa, että hän oli kenraalikuvernöörin ja hallituskonseljnin alainen virkamies. Ja erittäinkin tässä asuntokysymyksessä hän ei olisi saanut ryhtyä mihinkään toimenpiteeseen, ennenkuin kenraalikuvernööri oli asian ratkaissut.

Ehrenstolpe tunki joutuneensa pahaan ahdinkoon. Pelastusta ei ollut saatavissa muualta kuin Pietarista, ja sielläkin Speranskin apu oli näyttäytynyt kovin epävarmaksi. Tähän hän nyt kuitenkin vielä kerran koetti vedota, lähettäen Speranskille ennen mainitun 15/27 marrask. päivätyt kirjeen, jossa hän pyysi kirjeentuojalle, venäläiselle kauppiaille, oikeutta jäädä Ouluun kauppaa harjoittamaan (ks. s. 116). »Omasta puolestani», hän jatkaa Steinheililtä saamansa muistutuksen johdosta, »en tiedä, mitä tehdä; minulle on luettu virheeksi, että olen esittänyt eräitä asioita suoraan H.M:illeen ja Teidän Ylh:ilenne. T. Ylh. tietää, että olen ollut niin varovainen, että olen käynyt T. Ylh:nne luona ilmoittamassa kaikki toivomukseni ja kysymässä nöyrimmästi ajatustanne niistä ja että T. Ylh. on käskenyt minun esittää ne kirjallisesti. Teidän suojassanne ja turvissanne, Herra, olen tehnyt, mitä kaikki edeltäjäni ovat tehneet kääntyessään esityksillään hallitsijoidensa puoleen heidän valtiosihteerinsä välityksellä.»²

Mitään vastausta ei kuulunut Speranskilta, eikä siis ihme, jos Ehrenstolpe ei enää tuntenut luottamusta tähän korkeaan »suojelijansa». Hän päätti itse lähteä Pietariin ajamaan asiaansa,

¹ *KKv.* a. 1810 n:o 54 sekä n:o 48, jossa on alkuper. saksankielinen konsepti.

² *V.Sv.* a. 1810 n:o 65.

mutta lupaa saadaksean hän tällä kertaa ei kääntynyt kenraalikuvernöörin eikä Speranskinkaan puoleen, vaan valtiokansleri Rumjantsevin. Eikä hän suotta välttänytkään tavallista tietä, sillä kirje, varomattomasti kyllä, ei sisältänyt vähempää kuin syytöksen Suomen hallituskonseljia vastaan hallitsijan oikeuksien rajoittamisesta. Kirje, joka on päivätty Oulussa 15/27 tammik. 1811, kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

»Teidän Korkea Ylhäisyytenne antakoon anteeksi, että olen rohjennut kääntyä suoraan Teidän Korkean Ylhäisyytenne puoleen eräässä asiassa, joka ei koske ainoastaan minun turvallisuuttani ja etuani, vaan myös jokaista Uuden Suomen asukasta. Turun konselji, joka tavoittelee rajatonta valtaa (qui tende a un pouvoir ilimité), sentähden että se joka päivä saa kirjoittaa 'Me Aleksanteri, Jumalan armosta jne. jne.', on ottanut kovin pahakseen, että viime helmikuussa [!] uskalsin kääntyä Hänen Keisarillisen Majesteettinsa puoleen esittäen ilman sen lupaa erinäisiä hallintoasioita. Ja kukapa olisi uskonut, että ei ainoastaan H.M:nsa päätökset, jotka Hra Speranskin 11 huhtik. päivättyllä kirjeellä on minulle ilmoitettu, ole julistettu pätemättömiksi, vaan myös että konselji on kaikin tavoin rettelöinyt minua vastaan ja koettanut kääntää vääriksi kaikkia minun tekojani. Minä en voi muuta kuin nöyrimmästi pyytää Teidän Korkeata Ylhäisyyttä hyväntahtoisesti hankkimaan minulle H.K.Maj:ltaan käskyn tulla Pietariin, tekosyynä se, että H.M. saisi minun kauttani tietoja siitä uhkaavasta tilanteesta, jonka läänissäni raivoava suuri nälänhätä aiheuttaa, sekä kuinka voisi auttaa noita ihmisraukkoja, jotka jo kuolevat nälkään jne., — mutta oikeastaan siinä tarkoituksessa, että voisin H.M:lleen selittää tuon oligarkian oikeudenkäyttöä, joka H.M:nsa pyhässä nimessä tekee kirkuvaa vääryyttä hänen hartaimmille alamaisilleen (mais en vereté pour être éclairci sur les procédures de cet oliarchie qui sous le Nome sacré de Sa Majste commete des injustices criante envert ses sujêts les plus zélé). Ja jos se siten uskaltaa menetellä minua kohtaan, jolla on kunnia kuulua sekä H.M:nsa että hänen hovinsa korkeimpain herrojen tuttavuuteen ja joka arvoasteeltani ja virkavuosiltani olen, konseljia lukuunottamatta, koko Suomen ensimmäinen virkamies, niin mitä sitten saavatkaan odottaa muut maanmieheni. Herra Parooni

Nicolay, joka on kuusi kuukautta oleskellut läänissäni, voi todistaa Teidän Kork. Ylhäisyydellenne, mitä hän on kuullut asukkaiden puhuvan minusta, he kun minua äärettömästi rakastavat ja kunnioittavat, lukuunottamatta muutamia virkamiehiä, jotka ovat huomanneet itselleen epäedulliseksi, että minä tarkasti valvon, että he tekevät velvollisuutensa.»

Valtiokansleri katsoi asiakseen lähettää tämän kirjeen Suomen asiain esittelijälle Speranskille, joka sen suhteen saisi menettellä, niinkuin hän hyväksi näkisi.¹ On hyvin luultavaa, että sitä ei esitetty keisarille. Ehrenstolpe ei saanut lupaa matkustaa Pietariin.

Ehrenstolpen täytyi totella konseljin käskyä ainakin toistaiseksi. Jo ennenkuin hän oli lähettänyt viimeksi esittämäni kirjeen Pietariin, oli hän konseljille ilmoittanut (kirj. 8. I. 1811) maksaneensa lääninrahastoon puheenaolevan ennakkomaksun 2,160 hopearuplaa, jonka »pienen summan» hän oli hankkinut lainaksi häntä »rakastavalta porvaristolta»; tässä maaherra muistutti hankkineensa H.M:nsa armeijan tarpeisiin sangen tukalalla hetkellä paljon enemmän sekä rahassa että viljassa (ks. I s. 52, 75 ja 83). Mutta tästä maksusta ilmoittaessaan ja asutoksysmyksen vaiheista kertoessaan hän samalla selitti saaneensa keisarilta luvan, erittäinkin suullisen, käyttää residenssinään Polttimotaloa sekä korjauttaa sen H.M:nsa laskuun ja sen mukaisesti toimineensakin otaksuen myös, että kustannukset korvattaisiin sotakassasta.²

Vaikka talousosasto katsoikin hänen esittämänsä syyt todistamattomiksi ja kruununvarojen käyttöä puolustamattomiksi, päätti se 5 p:nä maalisk. 1811 kuitenkin kertoa keisarille asiain kulun ja tiedustella, oliko Ehrenstolpen menettely ollut hänen arm. tahtonsa mukainen; samalla annettiin Vaasan hovioikuedelle käsky olla ottamatta lopulliseen tutkintoon tätä virkasyytettä Ehrenstolpea vastaan. Vastaukseksi valtiosihteerii ilmoitti kenraalikuvernöörille 29 p:nä elok. v.l., että keisari ei

¹ E:n kirje 15/27. I. 1811 Rumjantseville ja jälkimmäisen kirje 2. II. 1811 v.l. Speranskille VSv. a. 1811 n:o 81.

² E:n kirj. 8. I. 1811 TO. KD. 1811 10/199.

ollut antanut muuta käskyä kuin sen, joka Speranskin kirjeessä 11. IV. 1810 v.l. oli ilmoitettu.¹

Kun talousosastossa tämän ilmoituksen johdosta asia uudelleen otettiin tutkittavaksi, tuli enemmistö, 3 p:nä jouluk. 1811, siihen päätökseen, että koska Ehrenstolpe ei ollut todistanut väitettään keisarilta saamastaan luvasta, jonka Speranskin ja kenraalikuvernöörin kirjeet osoittivat olevan kaikkea perää vailla, ja koska hän oli omavaltaisesti käyttänyt kruununvaroja, niin piti oikeudenkäynnin jatkuu, ja annettiin siitä käsky Vaasan hovioikeudelle.²

Ei voine kieltää, että kysymys siitä, mitä Speranskin usein mainituksessa kirjeessä 11. IV. 1810 oli Ehrenstolpelle myönnetty, sai jonkin verran kohtuuttoman ratkaisun. Olisi pitänyt hankkia jäljennös Ehrenstolpen anomuksesta, koska Speranskin ilmoitus keisarin antamasta päätöksestä liiallisessa lyhyydessään juuri viittaa tähän anomukseen ja edellyttää sen sanamuodon tuntemista. Silloin olisi ehkä useampikin talousosaston jäsen yhtynyt Tulindbergiin siinä, että Ehrenstolpe oli voinut saada Speranskin ilmoittamasta vastauksesta aihetta Polttimotalon korjauttamiseen (ks. s. 87—88).

¹ VSö. a. 1811 n:o 80. E. oli TO:lle selittänyt kkuv:n vakuuttaneen, että k.o. korjauskustannukset suoritettaisiin sotakassasta. Tämän lauseen Steinheil jätti pois muuten tarkasta referaatistaan.

² Tähän Idmanin lausuntoon yhtyivät Nordensvan, Mannerheim ja kkuv. Steinheil. Tulindberg myönsi E:n tehneen väärin; mutta kun hän oli voinut saada valtiosihteerin ilmoittamasta keisarin vastauksesta aihetta tekemäänsä kruununvarojen käyttämiseen ja kun hän oli mainittu ennakkomaksun jo takaisin maksanut, piti hänen mielestään asian raueta. Tähän yhtyivät Rotkirch ja de Geer.

VIII. Selkkauksia sekaantumisesta lääninlasaretin asioihin. Langen lesken palkkajuttu.

Tähän lukuun on yhdistetty selonteko paristakin selkkauksesta, jotka eivät johtaneet pysyvämpään oikeudenkäyntiin eivätkä siis kuuluneet niiden Ehrenstolpea vastaan nostettujen juttujen joukkoon, jotka sittemmin hovioikeudessa yhdistettiin yhdessä ratkaistaviksi.

Selvää on jo edellisestä, että Antell ja hänen ystävänsä käyttivät tarjoutuvia tilaisuuksia tehdäkseen vihaamalleen maaherralle kiusaa. Mutta esimerkkejä on ollut siitakin, että Ehrenstolpen virkatoimissa voitiin nähdä yhtä suurta valmiutta kiusan tekoon, milloin ne kohdistuivat vastapuolen jäseniin.

Senlaatuiseen selkkaukseen Ehrenstolpe joutui myöskin »klubin» jäsenen lääninlasaretin lääkärin tri Johan Herman Cargerin kanssa.¹

¹ Cargerin isä oli Greisfswaldista kotoisin oleva Oulun piirilääkäri Christian Herman Carger. Johan Herman C. oli synt. (oman ilmoituksen mukaan) 15. III. 1776; 1789 hänet otettiin Oulun rykmentin alihaavuriksi, jona toimi sodan loppuun. 1792 lähti Greisfswaldiin ja promovoi siellä lääket. tohtoriksi 1801. V. 1802 hänet määrättiin Bohusläänin vt. piirilääkäriksi; 1803 suoritti kirurgien johtosäännössä vaaditun 6 kk:n virkapalveluksen Tukholman knk. lasaretissa. 1804 hänet otettiin toistaiseksi hoitamaan Oulun kaupungin välskärin tointa; sai 7. X. 1805 konstitutorialin Oulun piirilääkärin apulaisen toimeen, siis isänsä apulaiseksi; 1805 suoritti kirurgian maisteritutkinnon Tukholmassa; 1806 määrättiin Oulun lääninlasaretin lääkäriksi; sai s. v. valtakirjan Kajaanin pataljoonan välskärintoimeen. Seurattuaan v:n 1808 sodan aikana pataljoonaa sai määräyksen armeijan Oulusta peräytyessä jäädä sinne ja Kelloon jätettyjen sairaiden hoitajaksi (Cargerin 8. V. 1810 antama ansioluettelo, TO. SD. 1810 586/22, vrt. I s. 101). Mh. Langen anomuksesta asetettiin v. 1808 piirilääkärin apulaiseksi ylioppilas Zachr. Toppelius, mutta kun hän 4 kk:n perästä matkusti pois palaamatta takaisin,

Carger oli muuttanut asumaan lasarettiin, nim. sen toimitsijan 4 huoneen huoneistoon, senjälkeen kuin se syksyllä 1810 oli ylellisesti korjautettu (ks. s. 165); Timming asui itse omassa talossaan, joka sijaitsi aivan lasaretin vieressä (I: 57). Tyytyväistä kuitenkin vain toimitsijan huoneisiin Carger oli vallannut haltuunsa päärakennuksen koko yläkerran sekä yhden ullakkokamarin ja kolme siipirakennuksessa olevaa huonetta, yhteensä 13 huonetta, jättäen sairaille vain 4 huonetta¹ — muis-

oli C. senjälkeen isänsä apulaisena. Jouluk. 1 p:nä 1809 hän pyysi mh:lta saada nostaa v:n 1809 palkan, 33 riks. 16 kill. pankko, ja E. antoikin maksumääräyksen; mutta v:n 1810 ensi puoliskon palkkaa mhv. (E:n ollessa esteellinen) ei enää myöntänyt, koska palkkaa ei ollut menoarviossa eikä Cargerille ollut annettu uutta määräystä virkaan, senjälkeen kuin hänet oli siitä erotettu; hän oli vain kerran tehnyt isänsä sairauden aikana virkamatkan, josta hän oli nostanut palkkion (C:n valitus apulaislääkärin palkan saamiseksi 13. X. 1810, TO. SD. 1810 586/22). Talousosasto katsoi kuitenkin C:n osoittaneen, että hän oli saanut asianomaisen määräyksen p.o. virkaan, josta häntä ei oltu todistettu erotetun; ja koska varsinainen piirilääkäri oli jo iäkäs, niin oli apulainen tarpeen, kun ei Kajaanin piirilääkäriäkään vielä oltu asetettu. Sen vuoksi sai hän toistaiseksi nostaa palkkaansa, joka hänelle myönnettiin myöskin 1810 (TO. pk. 7. III ja 4. IV. 1811). Oli isänsä kuoleman (1817) jälkeen vt. piirilääkäri kuolemaansa asti. Oulun linnalääkäri 6. X. 1812. Kuoli Oulussa 21. XI. 1832 (Suomen sukututk. seuran vuosik. 1927 s. 144—145). — Ehrenstolpe ilmoittaa (selitys TO:lle 19. XI. 1811), että Serafiimiritarik. oli 1808 erottanut C:n lasarettinlääkärin virasta, mutta että hänen itsensä oli maaherraksi tullessaan ollut pakko pidättää hänet paremman puutteessa siinä virassa; puoltolauseellaan hän hankki hänelle kaikki edut.

¹ Serafiimiritarikunta oli omistanut kirkon vieressä laajan tontin (I: 34, 38, 39), jossa oli kaksikerroksinen lasarettirakennus ja erikseen ns. hospitaalirakennus. Sodan jälkeen muodostettiin sairaala lääninlasarettiksi; hospitaali oli lakkautettu, mutta sen huoneet oli luovutettu veneeristen tautien hoitolalle. Lasaretin päärakennuksen yläkerrassa oli keskellä porraskäytävän ja eteisen kohdalla lääkärin virkahuone, ns. »apteekkisali» eli »leikkaussali» (Obductionssal), jossa oli tarkoitus (Cargerin selityksen mukaan) säilyttää apteekkitavarat, ottaa sairaat vastaan, kirjoittaa reseptit, pitää sairaspäiväkirjat ja toimittaa leikkaukset. Tästä vasemmalle oli yllämainittu toimitsijan asunto: 4 huonetta ja keittiö; oikealle oli 3 kamaria, jotka oli tarkoitettu »parempaan väkeen» kuuluville sairaille ja sellaisille, jotka voivat maksaa vuokraa huoneistaan (Cargerin mukaan; Ehrenstolpe kutsui niitä »hospitaalihuoneiksi»). Carger oli ottanut alakerrasta yhden huoneen vastaanottohuoneekseen

tettakoon, että sairaala tähän aikaan täyttyi kulkutautina riehuvaa veneeristä tautia sairastavista potilaista (ks. I s. 274—275). Ehrenstolpe sanoo kyllä antaneensa Timmingille määräyksen, että sairaita oli sijoitettava kaikkiin sairaalan huoneisiin, lukuunottamatta toimitsijan huoneistoa, koska talviseen aikaan syntyi sietämätön löyhkä sairaiden ollessa ahdettuina noihin neljään päärakennuksen huoneeseen sekä mielenvikaisten rakennuksen 13 ahtaaseen koppiin; seurauksena oli, että sairaille annettiin alakerrasta kaksi huonetta lisää, joten Cargerille jäi 11 huonetta. Vähän myöhemmin Ehrenstolpe oli käynyt molempien lääninkamreerien kanssa lasarettia tarkastamassa ja huomannut ahtauden sietämättömäksi: siellä oli 77 sairasta ja 2 mielenvikaista. Kun ei vähemmästä toteltu, hän sakon uhalla käski viedä sairaita yläkerroksen kolmeen huoneeseen. Sinne vietiinkin 5 sairasta, mutta seuraavana päivänä oli ne taas viety pois.

Mutta Timminginkään toimiin Ehrenstolpe ei ollut tyytyväinen. Mm. ruokatarjoilu, joka tähän aikaan oli Timmingin huolena, oli niin järjestetty, että potilaat joutuivat kärsimään vahinkoa; jonkun verran parannusta sanoo maaherra aikaansaaneensa muistutuksillaan. Potilaat eivät myöskään saaneet puhtaita liinavaatteita, ja mitä suurin siivottomuus vallitsi sairaalassa. Maaherra käski, että sellaiset naispotilaat, jotka terveydeltään siihen kykenisivät, velvoitettaisiin tuon tuostakin pesemään vaatteet, ja oli siihen käytettävä lasaretin tulisijoista kerätty tuhka antamatta sitä muille. Pesunkin suhteen saatiin täten aikaan parannusta.¹

Esimerkkinä muista Cagerin tekemistä laittomuuksista Ehrenstolpe mainitsee myös, että hän ulkomailta tulleiden merimiesten lääkärintarkastuksesta, joka oli konseljissa säädetty

ja apteekkitavarain säilytyshuoneeksi, ja liittänyt asuntoonsa lääkärin virkahuoneen eli »apteekkisalini»; senkautta mentiin hänen huoneistoon-sakin, jonne muuten (Cagerin selityksen mukaan) täytyi kulkea keittiön vieressä olevan pienen kamarin kautta, joka oli luovutettu palvelijoille. — Aiemmin oli E. pitänyt itsestään selvänä, että Cager muuttaisi lasarettitaloon, heti kun venäläiset veisivät pois sairaansa, ks. edellä s. 36.

¹ E:n ilmoitus TO:lle 30. VII. 1811 ja siihen liitetty E:n kirj. Timmingille 15. V. 1811, Till Prokuratorsembetet ank. bref o. skrifter för år 1809—1813 n:o 38/8.

12 p:nä helmik. 1811 varovaisuustoimenpiteenä veneerisen taudin leviämisen ehkäisemiseksi, otti yhden hopearuplan miestä kohden, vaikka hänen kaupunginlääkärinä olisi tullut tehdä se ilmaiseksi. Ollen klubiriidan vuoksi Cargerin ja muiden »kabalistien» suhteen jäävi, ei Ehrenstolpe ollut voinut sitä estää; vasta kun tästä maksusta oli tehty valitus, oli hänellä tilaisuus taksan kumoamiseen, ja maaherranvirasto puolestaan sai tehdä päätöksen, kun laivanvarustajat nostivat Cageria vastaan riidan. — Merkillisyytenä hän myös mainitsee, voimatta asiaa kontrolloida, että monen potilaan, päästyään terveenä sairaalasta, oli pakko kuukauden parin päästä palata sinne takaisin, jolloin heiltä aina vaadittiin sama lääkäriille menevä maksu, 1 hopearupla. Näiden onnettomien valituksista oli maaherra myös saanut varman tiedon, että heidän suhteensa oli kokeiltu »Osbeckin metodia», ainakin ruokinnassa, josta sairaalan viranomaisille oli etua.¹

Vaikka Ehrenstolpe sanoo yleensä antaneensa Cargerin hoitaa virkaansa, niinkuin hän hoiti, välttämättä toimenpiteitä, joita olisi voitu selittää kostoksi, ei hän kuitenkaan voinut olla mainitsematta Cargerin ja Timmingin väärinkäytöksistä siinä kirjeessään, jonka hän 30 p:nä heinäk. 1811 kirjoitti talousosastolle vastaukseksi 21 p:nä toukok. tehtyyn tiedusteluun Oulun lasaretilaitoksesta, sen huonejärjestyksestä ja taloudesta. Hän mainitsee, kuinka ylellisesti toimitsijan asunto oli korjautettu edellisenä syksynä (ks. s. 165 muist. 3), kuinka Carger oli vallannut sairaalan huoneita omaksi asunnokseen ja kuinka hän itse oli saanut osittain turhaan koettaa järjestellä sairaiden sijoittamista sairashuoneisiin sekä ruokatarjoilua ja pesua potilaiden eduksi. Tehdessään tästä selvää hän kiihtyi kuvaamaan, kuinka häntä yleensä Oulussa vastustettiin ja nostettiin riitajuttuja, jotta hän ei voisi estää väärinkäytöksiä ollessaan näiden juttujen vuoksi esteellinen.²

¹ E:n selitys 19. XI. 1811 TO:lle Cargerin valituksen johdosta. — Osbeckin parannusmetodi, jossa käytettiin nälkäparannusta, herätti Suomessa ja Ruotsissa yleistä huomiota, ks. H. HIRN mt. s. 552. E. tietysti näki tässä nälkähoidossa itsekästä voitonhimoa.

² Tästä tarkemmin s. 206—207.

Mutta seuraavassa kuussa, elok. 1811, tuli Steinheil Ouluun tarkastuskäynnille. Ainoana muistutuksena lääninhallinnon hoidosta hän totesi sen epäjärjestyksen, siivottomuuden ja ahtauden, joka lääninlasaretissa, erittäinkin veneeristen tautien hoitolassa, vallitsi. Hän ei epäillyt, etteikö maaherra ollut koettanut parastaan epäkohtien poistamiseksi, mutta antoi kuitenkin hänelle sekä suullisen että kirjallisen kehoituksen valvoa mitä ankarimmin, että maaherran määräyksiä veneeristen tautien hoitolan suhteen tarkasti noudatettaisiin; vielä poislähtiesään hän oli tästä muistuttanut.¹

Näin rohkaistuna Ehrenstolpe ryhtyi merkilliseen toimenpiteeseen, joka ei lainkaan koskenut veneeristä hoitolaa eikä sen ahtautta, vaan Cargerin asumista lasaretissa. Syyskuun 19 p:nä hän näet antoi lasaretin toimitsijalle Timmingille käskyn, jossa hän viitaten omiin entisiin käskyihinsä ja Steinheilin viimeksiantamaan määräykseen, joita ei oltu asianomaisesti otettu huomioon, ja — koska potilaita oli niin vähän, ettei heitä varten yksinään tarvittu kaikkia huoneita, vaati 25 hopearuplan sakon uhalla heti tyhjennyttämään yläkerran »hospitaalihuoneet» ja leikkaushuoneen; tämän viimeksimainitun huoneen oveen, joka johti toimitsijan asuntoon, oli asetettava ulkolukko ja sopiva säppi; tämän lukon ja leikkaussalin avaimet oli jätettävä »ennen maanantaita» vt. kamr. Uhlbrandtille, joka tarpeen sattuessa tai leikkauksen tapahtuessa lasaretin lääkärin siitä ilmoitettua ne oli luovuttava.

Toimenpiteen tarkoituksena oli Ehrenstolpen Cargerille antaman vastauksen mukaan polttopuiden säästäminen. Alakerran eteisestä vasemmalle oleva kamari riittäisi lasaretin apteekiksi ja sairaiden tarkastushuoneeksi edelleenkin, kuten aikaisemmin, jolloin sairaita oli ollut 70—80 (tätä nykyä Cargerin ilmoituksen mukaan 33), joten yläkerran salia tarvitsisi lämmittää vain harvoin tapahtuvia leikkauksia varten. Mutta varsinaisen tarkoituksensa hän epäilemättä paljastaa Cargerin valitukseen konseljille antamassaan selityksessä. Heti aluksi hän näet ilmaisi katkeruutensa siitä, että Carger, sensijaan että olisi ollut maaherralle kiitollinen saatuaan tämän suosituksesta pitää virkansa,

¹ Kkuv:n kirj. E:lle 18/30. VIII. 1811 *KKv.* 2 eksp. 1811 n:o 671; E:n sel. TO:lle 19. XI. 1811.

oli yhtynyt kabaaliin, jonka jäsenet olivat mitä karkeimmin parjanneet ja herjanneet maaherraa, hänen esimiestään, ja täten tullut osalliseksi riitajuttuun maaherraa vastaan. Leikkaussali ei kuulunut lääkärille. Siellä ei oltu toimitettu mitään leikkauksia — päinvastoin oli tätä salia yhdistettynä muihin huoneisiin käytetty »juhliin, syöminkeihin ja juominkeihin, jolloin vieraiden meluavan ilonpidon oli täytynyt vaikuttaa loukkaavasti kaikkiin ohikulkeviin, kun he ajattelivat alakerran asukasten kyyneliä ja huokauksia». — Näemme, että Ehrenstolpella itsellään, selittäessään toimenpidettään, oli mielessään Cargerin yhdistyminen vihattuun klubiin, ja lähellä on otaksuma, että hän tuota iloista humua kuullessaan tunsu kostonhalua siitä, ettei hän saanut ottaa osaa tähän juhlimiseen. Hänen toimenpiteensä oli täten lähinnä kiusantekoa ja kostoja, josta sairaat eivät hyötäneet, koska suljettuja huoneita ei oltu tarkoitettu heidän käytettäväkseen. Pääasia oli, että Carger ei saisi pitää asuntonsa yhteydessä leikkaussalia ja saavuttaa siitä tulevaa mukavuutta ja asumisen väljyyttä.

Timmingin täytyi toimittaa määräys Cargerille, vaikkakin hän katsoi sen vääräksi, koska tyhjennettävät huoneet hänen käsityksensä mukaan olivat yksin lääkärin käytettäväksi luovutetut.

Carger puolestaan teki 20 p:nä kirjallisen vastalauseen maaherralle: menosäännössä oli leikkaussali varattu lääkärille yksinään ja sen lämmittämiseksi 4 syltä puita. Sen käyttämisestä oli lääkärin määrättävä eikä lääninkamreerin, jota saisi etsiä tiesi mistä, aina kun oli kirjoitettava resepti, annettava lääkkeitä, lämmitettävä huone jne. Oikeanpuoleiset huoneet eivät olleet hospitaalihuoneita; lähimmässä oli Pulkkilan kappalaisen surkea tytär mamselli Krank, ja sen takaisessa pari paremman väen lasta potilaina. Riippulukon asettaminen mainittuun oveen tietäisi hänen kohtelemistaan vankina. — Maaherra käsitteli tätä vastalauseetta 21 p:nä ja uudisti käskynsä. Kun Timming 23 p:nä aamulla aikaisin toi tämän päätöksen, kieltäytyi Carger siirtämästä mamselli Krankia ja viereisessä huoneessa olevia toipilaita, koska hänelle kuului sairaiden sijoittaminen. Leikkaussaliakaan hän ei aluksi suostunut luovuttamaan. Klo 8 aamulla tuli kengittäjäimestari Lars Löfgren kiinnittämään

Timmingin tilaamaa säppiä, mutta Carger kielsi sen, uhaten olla väistymättä väkivaltaakaan, ennenkuin saisi maaherran päätöksestä valitusosoituksen. Timming pyysi senvuoksi maaherralta apuväkeä säpin kiinnittämiseen, koska ei luullut vovansa ryhtyä väkivaltaa käyttämään eikä halunnut joutua sen alaiseksikaan. Maaherra vastasi s.p., että sen turvan nojalla, jonka lait myöntävät maaherran käskyjen toteuttajille, Timmingin oli ehdottomasti toimeenpantava 19 p:nä annettu käsky, jos hän tahtoi välttää sakottamista ja vakavampia toimenpiteitä. — Lukko pantiin paikalleen ja leikkaussali suljettiin.

Seur. p:nä, 24 p., maaherra käski Timmingin sijoittaa mamselli Krankin toiseen ullakkohuoneeseen ja avata oven eteisestä leikkaussaliin, koska sen takana olevat huoneet nyttemmin oli annettu vuokralle, mutta toimitsijan huoneistoon vievä ovi oli pidettävä suljettuna. Sittemmin siirrettiin mamselli pois ullakkohuoneesta, joka annettiin Cargerille, niin että tälle jäi keittiön takainen huone mukaanluettuna 6 huonetta, »mikä hänen säätyiselleen miehelle näytti olevan riittävää». Ullakkohuoneiden käyttämisestä oli Cargerin ja Ehrenstolpen kesken väittely: edellinen sanoi, ettei niitä voinut lämmittää kaksoisikkunain puutteessa, jonka vuoksi niitä oli käytetty vain apteekkitavarain varastohuoneina; jälkimmäinen väitti, että ne viime korjauksessa oli varustettu yhtä huolellisesti kuin muutkin ja että tarkastuksissa niissä ei oltu tavattu yhtään »kukkaa», mutta kyllä tohtorin huonekaluja ja vuodevaatteita.

Cargerin valitus talousosastolle jätettiin lokak. 23 p. 1811. Hän valitti leikkaussalin poisottamisesta, joka menosäännön mukaan kuului hänelle, sekä maaherran sekaantumisesta potilaiden sijoittamiseen; lukon asettaminen leikkaushuoneen ovelle esti häntä muka käyttämästä asuntoaan.

Ehrenstolpe oli järjestelytoimenpiteitään perustellut siten, että hänelle kuului sairaalan ylivalvontaoikeus, mutta lääkintäkollegio lausunnossaan 8. VI. 1812 ei hyväksynyt tätä perustelua. Vaikka maaherralle kuului sairaalan yleinen valvonta, ei hänellä kuitenkaan minkään asetuksen nojalla ollut oikeutta sekaantua sen erikoisjohtoon ryhtymällä johonkin toimenpiteeseen esim. sairashuoneiden käyttämisen suhteen. Sopivinta

olisi, jos maaherrat huomaamistaan epäkohdista antaisivat kertomuksen talousosaston kansliatoimituskunnalle, joka saatuaan lääkintäkollegion lausunnon voisi esittää asian talousosastolle. Kyseessäoleva leikkaussali oli hyvillä perusteilla määrätty leikkauksien toimittamista ja lääkkeiden säilyttämistä varten, ja sille osoitettu halkomäärä ei suinkaan ollut arvioitu liian suureksi. Lääkäriin asuminen toimitsijan huoneistossa ei ollut yleisen käytännön ja voimassa olevain asetusten vastaista; collegio katsoi päinvastoin edulliseksi lääkäriin asumisen lasarettissa, koska useissa sairauksissa tarvittiin nopeampaa avunantoa kuin se, jota pitemmän matkan päästä voitiin antaa.

Asiaa talousosastossa käsiteltäessä oli käytettävänä myös prokuraattorinapulaisen J. Fr. Stichaeuksen Oulun lääninhallinnosta antama kertomus, joka oli päivätty jouluk. 23 p. 1812 (ks. I s. 300—302). Tähän sisältyi mitä kiittävin lausunto lääninlasarettin järjestyksestä: lasaretti oli tilavuuteen, järjestykseen ja lääkäriin hoitoon nähden todella hyvässä kunnossa, mikä johtui pääasiassa siitä, että sen lääkäri tri Carger asui paikalla ja saattoi tasaisesti valvoa sairaita, jonka asianlaidan hän toivoi saavan jatkuakin, mikäli Timming ei muuttaisi lasarettiasuntoonsa; ainoa muistutus koski veneeristen sairasten hoitolan sänkyvaatteita, joita olisi hankittava lisää puolet määrästä, jotta voitaisiin likaiset pestä; ehdotti muuten johtokunnan asettamista, joka maaherran johdolla valvoisi laitoksen toimintaa.

Stichaeuksen arvosteluun nojaten talousosasto ei katsonut Ehrenstolpen ilmoitusten (30. VII. 1811 ja 19. XI. 1812) lasarettin huonosta järjestyksestä aiheuttavan toimenpidettä. Cargerin tekemän valituksen talousosasto kuitenkin hylkäsi; päinvastoin päätettiin maalisk. 23 p:nä 1813, että lasarettin lääkäriillä ei ollut oikeutta asua leikkaussalissa eikä toimitsijalla oikeutta vuokrata menosäännössä määrättyä asuntoaan, kuten oli tapahtunut; sopimattomasta kirjoitustavastaan maaherraa vastaan Carger sai maksaa 10 hopearuplaa sakkoa lasarettikassaan. Maaherralle annettiin samalla määräys käskeä Timmingiä heti muuttamaan lasarettiasuntoonsa, mikäli hän tahtoi saada pitää toimitsijan virkansa; senlisäksi tuli maaherran valvoa, ettei Timming sairaiden vahingoksi ottaisi itselleen muita huo-

neita, kuin mihin hän menosäännön mukaan oli oikeutettu.¹ Tässä pääasiassa Ehrenstolpe siis oli voittanut.

Tämän päätöksen saapuessa Ouluun oli jo Cargerin ovelta otettu pois se lukko, joka siinä oli riippunut yli vuoden ajan nöyryyttäen ja ärsyttäen häntä. Maaherra oli siitä antanut Timmingille määräyksen lokak. 29 p:nä 1812: hän oli tarkastuksessa nähnyt, että yläkerran huoneita ei enää tarvittaisi potilaille ja että ne syyt jo oli poistettu, jotka olivat aiheuttaneet oven lukitsemisen, jonka vuoksi sekä riippulukko että säppi oli heti otettava pois; vt. lääninkamreeri oli tämän kirjeen mukana myös palauttava lukon avaimen.² Mahdollisesti Stichaeuksen tarkastuskäynti oli aiheuttanut tämän toimenpiteen, hän kun oli kokonaan Cargerin puolella.

Edelläolevasta kertomuksesta näkyy kyllin selvästi, että Timmingkin oli Ehrenstolpea vastaan. Hän oli sitäpaitsi valittanutkin talousosastolle, jo pari kuukautta ennenkuin Carger oli tehnyt edellämainitun valituksen, ja ärsyttänyt maaherran pahanpäiväisesti. Tämä oli näet käskenyt 19 p:nä heinäk. 1811 Timmingiä pitämään sairaalassa veneeristä tautia potevia arestilaisia ja velvoittanut hänet olemaan vastuullinen heidän karkaamisestaan, johon Timming vartijoiden puutteessa ei tahotonut suostua; myös oli maaherra 12 p:nä heinäk. vaatinut Timmingiä ottamaan sairaalaan erään punatautisen vangin, mikä ei myöskään ollut laitoksen tarkoituksen mukaista. Timming pyysi senvuoksi 3. VIII. 1811 jättämässään valituksessa, että talousosasto vapauttaisi hänet ottamasta vastaan tarttuvatautisia vankeja, joiden hoidosta vain vankilan palvelusmiehet ruumiin rangaistuksen uhalla olivat vastuussa, mikä ei lainkaan kuulunut lasaretin toimitsijan tehtäviin.

Ehrenstolpe vastasi ylimielisesti 20. VIII. 1811, että valituksen aihe, sen suorittamisen tapa ja pääasiallisesti valittajan merkillinen henkilöys³ herättivät hänessä surkuttelua. Olisi

¹ TO:n pk. 26. I ja 23. III. 1813. — Cargerin valituksen asiakirjat TO. KD. 1811 685/24.

² O.L.K.

³ »Pormestari Timbom» oli Saara Wacklinistakin lähinnä koomillinen ilmiö.

ollut enemmän järjestyksen ja loistavan virkamiesvelvollisuuden mukaista, jos tämä järjestysmies olisi ensin ilmoittanut maaherralle palvelijain puutteesta ym. päätökseen muutosta aiheuttavista seikoista, ennenkuin vaivasi hallitusta. »Mutta se louhi-käärme (Hydra), joka muodostaa täällä kabaalin minua vastaan, ei ollut vielä täysin paljastunut. Sen päät ovat jo ennestään T.K.M:nne edessä joko itse ilmaisseet itsensä tai minun alam. ilmoittamiani. Vielä oli lopuksi sen jäljellä olevan osan järjestys- ja toimitsijamies Timmingin hahmossa esiinnyttävä, jotta niiden ikävyyksien mitta täytyisi kukkuralleen, joita minun on joka päivä kestävä ja jotka kaikki ovat sen hillittömän vallattomuuden epämiellyttäviä seurauksia, joka on tänne juurtunut ja jota ei vielä ole ennätetty lakien avulla kurittaa ja poistaa.» Mitä lasaretin palvelijapuutteeseen tuli, oli lasaretin laskujen mukaan varmaankin suoritettu palkkaa useammalle palvelijalle kuin yhdelle rengille¹, ja pyydetessä maaherra olisi voinut antaa lisää palvelijoita. Sairaat vangit olisi voinut pitää rautaristikoiden varustetuissa hoitolan kopeissa paremmin kuin täyteen ahdetussa vankilassa (40 vankia), jossa niiden tauti oli muille vangeille vaaraksi ja jossa niille ei voinut antaa sitä inhimillistä hoitoa, joka rikoksellisillekin kuuluu. Täytyi todellakin olla »järjestystä rakastava järjestysmies Timming» voidakseen valittaa hallitukselle ihmiskunnan parasta tarkoittavista toimenpiteistä, kun hän itse yhteisymmärryksessä lasaretin lääkärin kanssa oli luovuttanut tälle lasaretin yläkerrasta 4 mitä kauneinta huonetta², antaen kärsivän kurjan riutua mielenvikaisille määrättyissä kopeissa ja potilaiden käyttää 4—5 viikkoa samoja liinavaatteita. Vankien ottamista sairaalaan ei siis estänyt tilanpuute, vaan ainoastaan »periaatteeksi muuttunut tapa» etsiä virheitä kaikissa maaherran toimenpiteissä ja vaikeuttaa niitä kaikin tavoin. Tarkoitus oli tällä valituksella vain tehdä maaherra esteelliseksi, jotta hän ei voisi ehkäistä Timmingin omanvoitonpyyntiä ja laiminlyöntejä.

Vaikka lääkintäkollegio myönsi Ehrenstolpen hyvän tarkoi-

¹ E. tarkoittaa, että palkkaluettelon mukaan piti lasaretissa olla, paitsi keittäjää ja renkiä, myös kaksi naispalvelijaa, joita ei ollut olemassa, vaan joiden palkan Timming säästi omaksi hyväkseen, ks. s. 185.

² Tarkoittaa apteekkisalua ja siitä oikealle olevia kamareita.

tuksen, huomautti se lausunnossaan, että sairaalat olivat syntyneet yksityisistä lahjoituksista, joten niitä ei voinut käyttää siten, kuin Ehrenstolpe oli tahtonut.

Konselji (päätoöksessään 9. III. 1813) ei katsonut tarpeelliseksi ryhtyä valituksen johdosta toimenpiteeseen, kun kysymyksessä olevat vangit olivat jo poissa lasaretista; maaherran tuli vain pitää huolta, että vankilassa oli tällaisia vankeja varten tarpeelliset sairashuoneet, ettei niillä tarvitsisi vaivata lasarettia. Huomiota ei kiinnitetty maaherran vaatimukseen valittajan saattamisesta edesvastuuseen maaherraa kohtaan osoittamastaan kunnioituksen puutteesta, joka oli ilmennyt sopimattomien valitusten tekemisessä.¹

Ehrenstolpe ei ollut, kuten tiedämme, tyytyväinen siihen tapaan, jolla Timming hoiti lasaretin ruokataloutta. Tähän toimeen Timming kyllä oli saanut Serafiimiyhdistykseltä luvan, mutta Ehrenstolpen mielestä hän katsoi siinä liiaksi omaa parastaan. Konselji käskikin lokak. 26 p:nä 1811 tarjoamaan tämän toimen vuosittain huutokaupassa vähimmän vaativalle. Lokak. 6 p:nä 1812 konselji hyväksyi varatuomari G. W. Heikelin tarjouksen, jonka mukaan ruoka-annos tuli maksamaan 20 kop. hop. eli 60 kop. set. Vuoden kuluttua esitti maaherra, mitä kokemuksia oli saatu tästä uudesta järjestelystä. Ne olivat omiaan täysin vakuuttamaan, että toimitsija ei saanut olla omien toimiensa, vaan muiden toimien valvoja, sillä kuluneena vuonna ei kuukausitarkastuksissa ollut tullut mitään valituksia ruoan määrästä eikä laadusta. Päivittäisen ruoka-annoksen hinnassa oli eroitusta kokonaista 4 kop. hop., joka merkitsi melkoista vähennystä lasaretin menoissa. Hän tahtoi esittää sen huomautuksen, että sairauden parantuminen voi usein kestää kauemmin, jos ruoka on vähemmän sopivaa, — sellaista oli lasaretin lääkäri sanonut tapahtuneen edellisinä vuosina (siis Timmingin hoitaessa ruokataloutta).²

Puolen vuotta Stichaeuksen tarkastuskäynnin jälkeen, helmikuussa 1813, oli Oulun lääninlasarettia tarkastamassa lääkintä-

¹ Timmingin valitus TO.SD. 1811 510/143.

² Lähetekirje TO:lle 19. VIII. 1813, jonka mukana lähetettiin edellisenä p:nä pidetyn huutokaupan pöytäkirjat, O.L.K.

kollegion sihteeri tohtori Jacob Sundius. Hänen tarkastuskertomuksensa perustuksella antoi lääkintäkollegio marrask. 3 p:nä 1813 seuraavia tietoja Oulun lääninlasaretista ja veneerisestä parantolasta. Huonekalut ja kirurgiset laitteet olivat siellä huononpuoleisia. »Vaikka palkkaluettelossa mainitaan kaksi naispalvelijaa palkkana 43 pankkoriksiä, kuuluu siellä sairasten hoitoa varten olevan vain keittäjätär ja renki, josta syystä sairailta ei olekaan sitä apua, mitä he tarvitsisivat» (vrt. s. 183). V. 1811 maksoi Oulun lääninlasaretti ja parantola enimmänsä maan kaikista sairaaloista; lääkkeitä oli siellä myös kulutettu enimmänsä, Kuopion sairaalaa lukuunottamatta. V. 1811 olivat kustannukset Oulussa kutakin sairasta kohden 84 rpl. 98 kop. set., koko maassa 47 rpl. 29 1/2 kop. set. Helmik. 23 p. 1813 oli lasaretissa ja parantolassa 78 potilasta, niistä 72 veneeristä ja 6 muuta tautia sairastavia. Toukok. 1 p:stä 1810 samaan päivään 1812 oli siellä vastaanotettujen ja hoidettujen sairasten luku 219.¹

Verrattuna siihen kaikkeen, mitä tiedämme Oulun lasaretin tilasta ja järjestyksestä, joutuu Stichaeksuksen kehuva lausunto omituiseen valoon. Näyttää siltä, kuin hän olisi puolueellisesti ummistanut silmänsä näkemästä epäkohtia, vaikka hänen täytyi tietää, että sekä maaherra että kenraalikuvernööri olivat tyytymättömiä sairaalan järjestykseen. Olemmepa nähneet lääkintäkollegionkin puoltaneen asiaintilaa, joka ei ollut sääntöjen mukainen. Antellin ja hänen »kabaalinsa» vaikutusvoimaiset suhteet tulevat kaiketi tässä näkyviin. Ehrenstolpe ei saanut ylemmiltä viranomaisilta sitä tukea, jota hän tässä kohden olisi tarvinnut. Ymmärrettävää on siis, että hän väsyi ja kyllästyi sairaalan toiminnan valvontaan. Hänen seuraajansa maaherran-

¹ Jacob Sundiuksen kertomus, päivätty 30. III. 1813, mainitsee, että Oulun veneeristen tautien hoitolassa oli tekeillä uusi vuodevaatekerta, joka valmistuisi seur. kuussa; taloudesta ei ollut muuta muistuttavaa kuin kahden naispalvelijan puuttuminen; siisteys ja järjestys vallitsi siellä; lääkärin asumisesta lasaretin toimitsijan huoneistossa oli etua sairasten hoitamiseen nähden. TO.KD. 22/454 1813 (siinä ei ole Sundiuksen kertomusta lääninlasaretista); DANIELSON-KÄLMARI: Aleks. I:n aika V s. 293 ja 295.

virassa S. F. von Born sai sitten ensi töikseen ryhtyä lasarettia kunnostamaan. Tästä hän kirjoitti C. F. Rotkirchille 6 p:nä elok. 1819: »Ehrenstolpe oli onnellinen, kun pääsi tästä vaivasta ja vastuusta — mutta en voi koskaan antaa anteeksi hänen huolimattomuuttaan, jota hän tässä on osoittanut useimmissa suhteissa (hans efterlåtenhet i de flesta af dessa delar).»¹

Epäämätöntä on, että Cargerin ja Timmingin toiminnassa oli syytä muistutuksiin ja että he olivat käyttäneet virka-asmaansa hankkiakseen itselleen kohtuutonta ja väärää rahanansiota tai muuta etua. Tässä on samalla todistus siitä, että Ehrenstolpen yhtämittäinen väite virkamiesten sorron ja väärinkäytösten harjoittamisesta ei ollut aivan tyhjää puhetta — joskaan ei ihan päinvastaistakaan liene voitu edellyttää. On myös mielihyvin todettava, että hän on sellaista väärinkäytöstä koettanut ehkäistä, vaikkakin tätä tunnustusta on omiaan viilentämään se seikka, että kyseessä samalla myös oli persoonallisen vihamiehen ojentaminen ja ehkä kostoa ja kiusantekoa tarkoittavain toimenpiteiden käyttäminen tähän tarkoitukseen.

*

Ehrenstolpe on kyllä itekin useita kertoja langennut sentapaiseen syntiin, josta hän Cargeria ja Timmingiä syytti. Tosin väärin tulojen hankkimisesta virka-aseman avulla ei ole muuta esimerkkiä kuin todennäköinen lahjusten ottaminen venäläisiltä kauppiailta. Mutta muuten hän kyllä käytti virka-asmaansa väärin hyväkseen, ja erityisesti toistui usein se virhe, että hän otti yleisiä varoja omaan yksityiseen haltuunsa, mikä oli ankarasti kielletty.² Tällaisesta tapauksesta Antell sai v. 1810 maaherraa vastaan kirjoittaakseen valituskirjan, jonka lähempi käsitteleminen oikeudessa tosin välttyi erään Ehrenstolpelle onnellisen sattuman kautta.³

¹ Sarvilahden arkisto, ilmoittanut prof. P. O. von Törne.

² Knk. määräykset 21. III. 1735 ja 23. III. 1807; esimies, joka salli lainauksen, menetti virkansa; jos tapahtui vahinkoa, tuli arvottomaksi kruununpalvelukseen; vahinko oli hyvitetävä 6 %:n korolla.

³ 5,000 ruplan set. pidättäminen Levanin ohranostorahoista jäi ilman kanteen nostamista, ks. I s. 171—172 ja 177. — Mainittakoon tässä, että E. oli kantanut maaherranpalkkansa tammikuulta 1809, jolloin hän vielä ei ollut virkaannimitetty; virkaeron jälkeen hänen täytyi maksaa se takaisin, ks. s. 287.

Kysymyksessä oli maaherra Lange-vainajan leskelle kuuluva veropalkka v:ltä 1808 Langen kuolemaan asti, 14 p:ään syysk. 1808¹, siis 9 kuukaudelta; kokonaisuudessaan tämä palkanosa oli 2,595 pankkoriksiä, josta ennen valloitusta oli kannettu noin 478 riksiä.²

Miehensä kuoleman jälkeen, Oulun läänin joutuessa venäläisten käsiin, oli leskirouva Sophie Lowise Lange, o.s. Bucht, siirtynyt Tukholmaan. Kun maaliskuussa 1809 oli ryhdyttävä jatkamaan edellisen vuoden veronkantoa, joka sotajoukkojen kulkiessa läänin kautta oli joutunut pysähdyksiin, tuli myös kysymys sen osan kantamisesta ja tilittämisestä, joka maaherran palkasta vielä oli nostamatta. Tällöin Ehrenstolpe antoi kruununvouti Lilljeqvistille varmentamattoman käskyn, jollaisia hän maaherrautensa alkukautena kirjoitteli ulkopuolella virkahuonetta, että hänen oli kannettava mainittu osa Langen palkasta rahassa ja jätettävä se Ehrenstolpelle, kunnes joko rauhanteossa tai eri määräyksellä päätettäisiin, kenelle palkka oli tuleva. Tämä viimeksimainittu merkillinen mahdollisuus johtui siitä, että rva Lange tämän käskykirjeen mukaan oli »jättänyt tämän maan ja lähtenyt H.K.M:nsa vihollisten puolelle ja siis menettänyt sen oikeuden, joka hänellä kansalaisena ja H.M:nsa alamaisena on voinut olla» k.o. palkkaosaan. — Antell tietysti väitti, että Ehrenstolpen tarkoituksena oli vain mainittujen rahojen saaminen omiin käsiinsä eikä kruunun etujen valvominen.

Ehrenstolpe oli kyllä maaherraksi tultuaan tiedustellut kenraalikuvernööri Sprengtportenilta, kuinka Langen k.o. palkan suhteen oli meneteltävä. Sprengtportenilta tuli Porvoosta 5/17 huhtik. 1809 päiväty vastausta, joka siis saapui vasta yllä-

¹ Rva Langen ilmoituksen ja Oulun kirkonkirjojen mukaan oli kuolinpäivä tämä; I s. 12 muist. 1 sisältää väärän ilmoituksen. Valloituksen jälkeisinä aikoina merkittiin aika Oulun lääninhallituksessa usein sekä vanhan että uuden luvun mukaan, mutta joskus vain vanhan luvun mukaan.

² Selonteko näiden palkkarahojen pidättämisestä perustuu yllämainittuun Antellin kirjoittamaan rva Langen valituskirjelmään asiakirjoi-
neen, jotka jätettiin TO:lle 27. VIII. 1810, Oik. os. SD. 1810 pag. 150, sekä E:n V.HO:lle 21. VIII. 1811 kirjoittamaan selitykseen, O.LK. 1811.

esitetyn 20. III annetun määräyksen jälkeen. Siinä ilmoitetaan, että Ehrenstolpen oli sijoitettava tämä palkanosa, joka olisi ollut tuleva rva Langelle, jos hän olisi jäänyt maahan, niin pian kuin se oli kokonaan kannettu, lääninrahastoon ja odotettava Sprengtportenin lähempää määräystä sen käyttämisestä.¹

Kun tämä kirje oli saapunut — näin Antell väittää —, vaihtoi Ehrenstolpe tuon 20. III antamansa määräyksen toiseen Enbomin varmentamaan määräykseen, jolle hän antoi päiväyksen 16. III. Siinä hän määrää, että koska rva Lange »matkustamalla maasta pois on menettänyt mahdollisuuden» käyttää k.o. palkkaa, niin oli Lilljeqvistin se kannettava ja tilitettävä sekä jätettävä maaherralle, jotta tämä voisi toimittaa sen sijoituksen lääninrahastoon Sprengtportenin käytettäväksi hänen vastedes annettavan määräyksensä mukaan.

Lilljeqvist luovutti Ehrenstolpelle kevättälvella ja syksyllä 1809 kantamansa Langen palkkarahat, joiden määrän hän jouluk. 18 p:nä 1809 ilmoitti tekevän paperiruplissa 3,106 rpl. 78 $\frac{1}{4}$ kop. Tämä summa ei kuitenkaan vastaa lähempää selostusta, jonka hän tästä kannosta samaan aikaan antoi. Sen mukaan hän oli Ehrenstolpelle luovuttanut yhteensä 1,802 riksiä 18 kill. 9 rst. Kun mainitut 3,106 rpl. 78 $\frac{1}{4}$ kop. muutettiin pakkokurssin mukaan takaisin pankinrikseiksi, saatiin niistä vain 1,380 riksiä 37 $\frac{1}{3}$ kop.

Rva Langen asiamiehet saivat turhaan muistuttaa kannetun palkan luovuttamisesta, eikä apua ollut kirjallisesta anomuksestaakaan, joka tammik. 17 p:nä 1810 jätettiin lääninkonttoriin. Antell sanoo Ehrenstolpen pistäneen sen heti taskuunsa ja luvanneen »joka päivä monen kuukauden aikana» maksaa nämä nostamansa rahat. Ehrenstolpe puolestaan ilmoittaa viipymisen syynä olleen sen, että hän oli pyytänyt Barclay de Tollylta sitä lähempää määräystä, jonka Sprengtporten oli luvannut antaa. Kun siis rahoja muistutuksista huolimatta ei saatu, jätti

¹ Loppuosa kirjettä koskee mainitun palkan 3 viimeisen kuukauden osan käyttämistä, ks. I s. 22 muist. 2 ja s. 297 m. 1; TO. hyväksyi nämä E:n toimenpiteet 27. VI. 1811 (O.LK.). — Huhtik. 1 p. saapui Sprengtportenin kirje 5/17. III. 1809, jossa hän käski sijoittamaan ruotsal. armeijan upseerien jne. veropalkkaan kuuluvat jyvä- ja heinäverot kruununmakasiineihin ja muut veroparselit kantamaan rahaksi muunnettuina lääninrahastoon (O.LS. ja O.LK. 1809).

rva Langen asiamies, Vaasan ja Oulun laamannikunnan laamanni J. M. Krook¹ maalisk. 12 p:nä 1810 — vähän ennen Ehrenstolpen lähtöä Pietariin — lääninkonttoriin anomuksen saada Haminanrauhan 10. 11. ja 13. artikkelien mukaisesti nostaa k.o. palkan. Samana päivänä Ehrenstolpe antoi Uhlbrandtin varmentaman päätöksen, että vaikka Sprengtporten oli käsenyt, että tätä palkkaa ei saisi antaa pois ilman hänen määräystään, ja vaikka Barclay de Tolly ei ollut vastannut hänen tiedusteluunsa, niin hän katsoi oikeaksi, että Krook sai nostaa lääninrahastosta sinne sijoitetut 3,106 rpl. set., eli kantoimituksessa noudatetun tariffin mukaan 1,380 riksiä 37 $\frac{1}{3}$ kill. pankinset.; samoin oli Lilljeqvistin maksettava Krookille tai hänen asiamiehelleen jäljellä oleva rästimaksu, niinpian kuin se oli kannettu.²

Mainitut rahat oli Ehrenstolpe sijoittanut lääninrahastoon vasta neljä päivää aikaisemmin, 8 p:nä maalisk. Tämän maksun oli nähtävästi aiheuttanut se, että Krook oli maaherranvirastolta hakenut hänen edellisen vuoden palkkansa takavarikkoon tämän saatavan varmuudeksi.³ — Huhtikuun 5 p:nä 1810 maaherranvirasto käski lääninrahastonhoitajan maksaa Krookin asiamiehelle porm. Liljedalille päätöksessä mainitun summan 1,380 riks. 37 $\frac{1}{3}$ kill., jotka Liljedal seuraavana päivänä kuittasi saaneensa.

Krook ei kuitenkaan ollut tyytyväinen maaherran 12 p:nä maalisk. antamaan päätökseen, vaan pyysi 19 p:nä toukok. valitusosoitusta, jota mainitussa päätöksessä ei oltu annettu. Sen johdosta Ehrenstolpe antoi 22 p:nä toukok. päätöksen, että koska hän itse oli asiassa saanut ohjeensa kenraalikuvernööri Sprengtportenilta, niin oli valituskin jätettävä samoin kenraali-

¹ Krookista ks. BOSTRÖM mt. s. 59.

² Resolutions kons. 1809—1811 O.L.K. — Siinä jäljennöksessä, joka on liitetty TO:lle jätettyyn valitukseen, on kaikki summat väärin kirjoitettu ja samoin varmennus jätetty pois, joten Antellin valituksessa esiintyvät vastaavat aiheettomat muistutukset.

³ E:n m. sel. V.HO:lle 21. VIII. 1811. — E:n mielestä takavarikkoon hakeminen oli naurettavaa, koska mhv. ei ollut oikeutettu muuttamaan tai kontrolloimaan hänen antamiaan päätöksiä.

kuvernöörille, jossa virassa nyt oli Steinheil; valitusaika oli 3 kuukautta päätöksen päiväyksestä lukien.¹

Rva Langen puolesta tehtiinkin maaherran päätöksestä valitus, jonka kirjoitti Antell itse omakätisesti. Ehrenstolpen antama valitusosoitus näytti hänestä kuitenkin »vähemmän sopivalta» sekä paikkaan että aikaan ja sen laskemistapaan nähden, jonka vuoksi hän osoitti valituksen talousosastolle; sinne se jätettiin elok. 27 p:nä 1810.² Valituksen yksityiskohtaisista muistutuksista on jo edellä tehty selkoa; niiden joukossa oli myös huomautus, että Lilljeqvist oli ilmoittanut maaherran haltuun jätetyn määrän kahdella eri tavalla. Valitus päättyi seuraavaan loppulausuntoon:

»Käskeyjen antaminen alaisilleen maaherrana yksityisillä määräyksillä ilman varmennusta, julkisten ja muille kuuluvien varojen ottaminen omaan yksityiseen haltuunsa, saapuneiden oikaisua varten jätettyjen anomuksien kähveltäminen virka-huoneesta, ettei niitä voisi merkitä diaarioihin, ja niiden salaaminen kuukausimääriä, senjälkeen väärin todistuksien niistä antaminen ja tämän kaiken lisäksi päätöksen antaminen omassa asiassa näyttää olevan niin merkillistä laatua, että edesvastuuta siitä ei voitane välttää.» Syytteen nostaminen siitä oli kuitenkin talousosaston asia; valittaja pyysi vain omasta yksityisestä puolestaan, että Ehrenstolpe velvoitettaisiin maksamaan hänelle se, mitä vielä puuttui 9 kuukauden palkasta, jonka kokonaisuus oli 2,595 pankkoriksiä, ynnä korko siltä ajalta, jonka rahat olivat olleet hänen hallussaan, sekä oikeudenkäynnin kustannukset.

Talousosasto oli jo 2 p:nä toukok. 1810 päättänyt, että rva Lange oli saapa sekä nostamatta olevan veropalkan että hautausavun 250 riksiä pankinset., mikäli hän ei ollut sitä Ruot-

¹ Päätökseen sisältyi myös pieni vastaisku Krookille kostoksi. E. liitti näet mukaan kantamattoman palkan rästitiluelon: Krook saisi nyt itse pitää huolta rästien kantamisesta! (Viime tilityksen jälkeen oli Lilljeqvist kantanut 263 riks. 6 kill. 5 rst., jotka olivat lääninrahastosta nostettavissa).

² Vrt. I s. 295 muist. 3; siinä mainittu päivämäärä 12. III. on korjattava 22. V. 1810.

sista saanut.¹ Tämän valituksen johdosta se antoi 31 p:nä elok. päätöksen, että koska kysymys palkkankannosta oli rva Langen ja maaherra Ehrenstolpen välinen yksityinen riitajuttu ja koska valitukset maaherran virkavirheistä eivät myöskään kuuluneet talousosaston tutkittaviin ja harkittaviin asioihin, niin jätettäisiin jutun asiakirjat oikeusosaston käsiteltäviksi lähempiä toimenpiteitä varten.² Oikeusosasto sai asiakirjat 2 p:nä syysk. ja lykkäsi jutun 4 p:nä jouluk. 1810 Vaasan hovioikeuteen. Mutta kuinka olikaan — täällä juttu jäi kesken ja asiakirjatkin häipyivät, niin että ne vasta v. 1838 löydettiin valtioneuvos C. A. Krabben kuolinpesästä ja palautettiin takaisin oikeusosastolle.³

Riita näistä palkkarahoista näkyy päättyneen siten, että rva Lange sopi kaikessa ystävyydessä Ehrenstolpen kanssa, jolloin Ehrenstolpe lupasi tehdä voitavansa, jotta rva Lange saisi kantamatta jääneen palkkansa.⁴

Täten oli Ehrenstolpe vapautunut tästä vaarallisesta jutusta. Jos hovioikeudessa olisi jatkunut alkuperäisen valituksen käsittely, ei siellä varmaankaan olisi voitu jättää huomioonottamatta, mitä Antell oli esittänyt hänen virheekseen, varsinkaan julkiselle viranomaiselle jätettyjen varojen omaan haltuun ottamista. Asiakirjain tilapäinen katoaminen oli siis Ehrenstolpelle todellinen onnenpotkaus!

¹ KKv. a. 1810 n:o 23.

² Vrt. kesäk. 15 p:nä Carellintalon jutussa tehtyä päätöstä s. 154.

³ C. A. Krabbe oli ollut E:n ankarimpia tuomareita. — V: 1812—1818 hän hoiti Vaasan ja Oulun laamannikunnan laamanninvirkaa, ks. BOSTRÖM mt. s. 239. — V.HO:n diaarioissa ei ollut merkintää juttujen lopullisesta käsittelystä, joten kontrolli vaikeutui; tutkijallekin tulee siitä vaikeuksia.

⁴ Viittaus tähän ystävyyssovintoon E:n m. kirj:ssä V.HO:lle 21. VIII. 1811 O.LK. Tämä kirj. oli vastaus rva Langen asiamiehen J. M. Krookin HO:lle tekemään valitukseen: Krook oli pyytänyt, että mh. velvoittaisi Lilljeqvistin suorittamaan rästinä olevat 470. 29. 2 pankkorikisiä korkoineen, mutta mh. oli 9. IV. 1811 vapauttanut L:n sillä perustuksella, että L. ei ollut saanut valittajalta rästitiluettoa. — L:n selityksen mukaan oli rästejä vastaava omaisuus jo takavarikoitu ja myyntipäivät määrätty (Supplikmål 1811 Litt. L n:o 7; Resolutionskons. 1811, O.LK.).

IX. Maaherran halkojen vedätysjuttu.

V:n 1810 kuluessa Antell nosti vielä yhden oikeusjutun Ehrenstolpea vastaan valittaen eräästä hänen virkatoimenpiteestään Vaasan hovioikeudelle, jossa sitä lopullisesti käsiteltiin muiden Ehrenstolpea vastaan tehtyjen syytösten yhteydessä.

Tämänkin riidan alkusyiden kertominen vie meidät takaisin Ehrenstolpen ensimmäiseen maaherravuoteen ja sen epäsuunnollisuuksiin. Erikoista mielenkiintoa se saa senjohdosta, että siinä tulee esille talonpoikainenkin aines, vaikkakaan ei suoraan syyttäjänä. Toinen kertomukseni kannalta kiinnostava seikka on, että maaherran vastuunalaisuus hallinnollisista toimenpiteistään oikeusistuimille ja nimenomaan hänen velvollisuutensa totella raastuvanoikeuteen haastamista joutuu tämän yhteydessä periaatteelliseen käsittelyyn. Kun Ehrenstolpekin arvioi jutun ainoalaatuiseksi, on se siitäkin syystä yksityiskohtaisesti selostettava.

Kesän lopulla 1809 oli Ehrenstolpe, kuten tiedämme, saanut Fellmanintalon asuakseen. Mutta sittemmin talven puolella hän oli kovassa polttopuiden puutteessa. Tätä hän valitteli Oulun piirin nimismiehelle Tobias Enholmille ja käski tämän hankkia halkoja. Enholm oli jo ottanut sotaväkeä varten kaikki polttopuut, joita hän tiesi olevan saatavana, mutta antoi kuitenkin piirinsä lautamiesten kuulustella, oliko mahdollista hankkia puita maaherralle. Vähän myöhemmin ilmoittikin Briita Bertunen, talollisen leski Oulunsuun kylästä, että hänellä oli halkoja. Enholm vei hänet maaherran luo, ja tämä tilasi Briitalta 45 syltä halkoja, luvaten maksaa 3 riksiä vvs. syltä (yhteensä siis 135 riksiä). Kaksi lautamiestä, joista toinen oli

Petter Lappalainen, mittasivat ja tarkastivat nämä puut. Tämä näyttää tapahtuneen ennen joulua 1809.

Nyt tahtoi maaherra, että Enholm vedätyttäisi talonpojilla halot hänen asuntoonsa, mutta uudistetuista käskyistä huolimatta Enholm ei suostunut siihen ilman kirjallista määräystä. Myös kruununvouti Lilljeqvist oli vastahakoinen ryhtymään mihinkään toimenpiteisiin, niin että maaherra oli tähän vitkasteluun kovin tyytymätön ja valitteli sitä lääninsihteeri Snellmanillekin eräessä tilaisuudessa joulun tienoilla. Viimein kun maaherra lääninkonttorissa heitä uudestaan torui, antoi Lilljeqvist 24 p:nä tammik. 1810 Enholmille vaaditun virkakäskyn, jonka perustuksella Oulunsuun talonpojat kutsuttiin kuljetta-
maan maaherran halot kaupunkiin. Kahtena eri kertana, tam-
mikuun lopussa ja helmikuun alussa, yhteensä 90 hevosella, ne
sitten vedätettiin maaherran asuntoon. Mutta vasta myöhem-
min keväällä, 2 p:nä kesäk., maaherra suoritti lautamies Lappa-
laiselle kuljetusmaksun, joka piti jakaa talonpojille 10 killingin
vvs. mukaan kultakin hevoselta ja penikulmalta. Lappalaisen
ilmoituksen mukaan tämä rahasumma ei siihen riittänyt; mutta
kun hän ei vaatinut maaherralta enempää rahoja, täytyi talon-
poikain tyytyä vähempään; tämän tyytymättömyyden syy jää
kuitenkin epäselväksi.¹

Briitakin oli tyytymätön halkojen maksuun väittäen kärsi-
neensä siinä vahinkoa; hän kyllä vaatikin oikean hinnan maksa-
mista, mutta ei ryhtynyt sentään valittamaankaan maaherraa
vastaan. Tuonnempana palaan tähän kohtaan takaisin.

Kaikki olisi nyt muuten ollut hyvin, mutta se ikävyys tapah-
tui maaherralle, että asiaan sekaantui tuo kavala »käärme»

¹ Raastuvanoikeudessa (ks. alemm.) Lappalainen ilmoitti saaneensa maaherralta vähän vaille 34 riksiä vvs. (aiemmin maaliskuussa hän oli todistanut saaneensa 32 rik. 28 kill.). Mutta maaherra esitytti oikeudelle hänen kuittinsa, jossa hän tunnusti saaneensa 72 rpl. set., joka on tarkoin 90 hevosen maksu 2 pnk:lta yllämainitun perusteen mukaan ja vastaisi uuden kurssin mukaan 37 riksiä 24 kill. vvs. Oikeudessa Lappalainen ei muistanut, oliko tuohon aikaan vielä kuljetusmaksuna 12 kill. vvs. pnk:lta. Kanneviskaali ei kiinnittänyt huomiota tuohon kuittiin. — E. sanoo talvimatkan olleen vain 1³/₄ pnk., joten hän oli maksanut liikaakin.

Antell, joka näyttää oikein etsineen tällaisia tapauksia voidakseen osoittaa lisätodistuksia siitä, millaista virkavallan väärinkäyttöä maaherra harjoitti. Vaikka hänen oli jonkun verran vaikeata osoittaa olevansa asianomainen valittamaan, teki hänen kuitenkin valituskirjalla, joka jätettiin Vaasan hovioikeuteen 27 p:nä lokak. 1810.

Viitaten siihen kanteeseen, joka lääninkonttorissa häntä vastaan Oulunsuun kylässä olevan Yrjänäisen talon omistajana marraskuun 8 p:nä 1809 oli tehty kruununajojen laiminlyömisestä, Antell sanoo sen rasituksen, jota maa sai kärsiä mitä raskaimmista kuljetuksista, olleen niin suuren, että olisi anteeksi-antamatonta arkamaisuutta olla ilmoittamatta hovioikeudelle niissä tehdyistä väärinkäytöksistä. Yksi niistä, joita ei vielä ollut tullut ilmi, oli Lilljeqvistin 24 p:nä tammik. Enholmille antama määräys kutsua rahvasta kuljettamaan maaherralle yksityisesti kuuluvia puuvarastoja, jota määräystä rahvas oli auliisti totellut, luullen puiden tulevan lasarettien tarpeisiin. »Tämä koskee minunkin oikeuttani talonomistajana Oulun pitäjässä, sitä enemmän kun mahdollisesti taloni toisen puolen viljelijä, joka ajot on suorittanut yhteiseen laskuun, myös on voinut saada kutsun tähän ajoon. Jätän siis nöyrimmästi tämän toimenpiteen saatettavaksi siihen syytteeseen, jonka se saattaa ansaita, sitä enemmän kun voidaan otaksua, että Hra Vallesmanni Lilljeqvist on tähän saanut Hra Maaherra Ehrenstolpelta itseltään määräyksen, niin ihmeteltävän uskomattomalta kuin se saattaakin tuntua.»

Nytpä tuli vaikeus keksiä Lilljeqvistin puolesta luonteva selitys. Maaherra ei voinut olla lääninsihteerilleenkään, Snellmanille, ihmettelemättä, että Antell oli näin turhasta nostanut kannetta: halkojen vedätys oli ollut vain eduksi rahvaalle, joka oli saanut täyden kyytipalkan kuluttamatta sitä aikaa kotona laiskuudessa. Lilljeqvist puolestaan ei ollut koskaan hyväksynyt tuota toimenpidettä, johon halkojenvedätyksessä oli ryhdytty. Se näytti nyt jäävän hänen vastuulleen, kun hän ei voinut turvautua mihinkään kirjalliseen käskyynkään, kuten Enholm. Siihen tämä tiesi neuvon: »Jos Setä ei saa kirjallista määräystä maaherralta, niin täytyy Sedän antaa kämnerinoikeudessa kuulustella niitä henkilöitä, jotka olivat saapuvilla, kun

maaherra käski Sedän antaa minulle käskyn puiden vedätyksestä.»

Edelliseen keinoon todella ryhdyttiinkin. Lilljeqvist ilmoitti myöhemmin nimismiehelle saaneensa kaipaamansa käskyn, jonka päivämäärän hän oli saanut merkitä, jotta siitä olisi tullut todennäköisesti oikea; päivämääräksi tuli 8 p. lokak. 1809, ja kirje oli varmentamaton. Enholm olikin siitä varma, että Lilljeqvist oli kirjeen päivännyt, koska tämä päiväys oli hänen käsi-alaansa ja kirjoitettu samalla musteella, jota Lilljeqvist oli käyttänyt merkitessään kirjeen saapumisajan, mikä sittemmin raastuvanoikeudessakin todettiin.

Tämän käskykirjeen ja Lilljeqvistin selityksen mukaan oli asianlaita seuraava.

Kun venäläinen armeija syksyllä 1809 rauhanteon jälkeen palasi Länsipohjasta, pysähtyi useita rykmenttejä Ouluun leipoakseen jauhonsa leiväksi. Paitsi kruununleipomoa annettiin maistraatin toimesta heidän käytettäväkseen 18 yksityistä uunia. Polttopuita, joista oli kova puute, piti lainata lasarettien varastoista, ja maaherra, »joka aina on hartaasti koettanut edistää kruunun ja armeijan tarpeiden hankkimista siten, että lääni mitä vähimmin tuntisi siitä räsitystä», suostui antamaan lisäksi omaan laskuunsa ostetut puut sillä ehdolla, että Lilljeqvist vedätyttäisi maalta puita sijaan, heti kun armeijan poismarssin jälkeen talonpoikia voitaisiin siihen kutsua. Maaherra oli täten tahtonut huojentaa talonpoikain taakkaa, joita muuten olisi yhtäaikaa rasittanut kahdenkertainen kuljetus.

Nimismies Enholm lähetti kruununvoudille maalta oman selityksensä. Mutta palattuaan kolme viikkoa myöhemmin jouluksi kotiaan, sai hän kutsun Uhlbrandtin luo, joka sanoi selitystä sopimattomaksi, koska se oli maaherralle epäedullinen. »Mutta», huomautettiin, »jos Enholm oli Antellin puoluetta, niin sai se jäädä semmoisekseen». — »No, jos Herra Kamreeri osaa kirjoittaa paremman ja koreamman, niin tehkää se!» vastasi nimismies. Uhlbrandt teki tarpeelliset korjaukset, niin että selitys uudessa muodossaan vahvasti Lilljeqvistin kertomuksen todeksi ja sisälsi myös väitteen, ettei Antell ollut ottanut osaa kruununajoihin; muuten Enholm saattoi puolustukseksi turvautua Lilljeqvistin antamaan kirjalliseen käskyyn.

Selitykset oli näin saatu yhtäpitäviksi. Myöhästyneet ne olivat, mutta maaherra todisti niiden tulleen ajoissa lääninhallitukselle (Enholmin ja Lilljeqvistin selitykset oli merkitty saapuneiksi 27. XI), vaikka virkamatkat muka olivat estäneet häntä lähettämästä niitä aiemmin (Ehrenstolpen lähetys saapui hovioikeuteen vasta 4. I. 1811).

Ehrenstolpe puolestaan lausunnossaan torjuili täynnä siveelistä suuttumusta Antellin hyökkäystä, joka hänen parasta tarcoittavasta toimenpiteestään koetti tehdä virkavirheen. Ilman kenenkään kehoitusta oli tämä, jota asia ei lainkaan koskenut, ainoastaan ilkeydestä ja pahansuonnista ryhtynyt valheellisilla herjauksilla »heittämaan varjoa hänen virkamiestoimiinsa» — sama mies, joka itse oli osannut vetää talonsa pois kaikista sodan rasituksista, kyydeistä ja majoituksista, ottaen siten talolleen omavaltaisesti enemmän oikeuksia, kuin sätereille sodan aikana kuului.¹ Että hän oli semmoista voinut rankaisematta tehdä, oli kruununpalvelijain vika, jota heille voi anteeksi antaa vain sentähden, että he tunsivat hänen kiukkuisen luonteensa (at de kände hans lynne och oförsynt anfalla alla dem som icke feget gifva efter för hans passioner).

Kanneviskaali oli taipuvainen näkemään asian näiden selitysten valossa. Mutta Antell vaati todistettavaksi, että Ehrenstolpe todellakin oli lainannut kysymyksessä olevan määrän puita ja että kuljetetut puut oli kruununpalvelijain toimesta ostettu tämän lainan korvaukseksi. Hän ei ollut tahtonut esiintyä yleisenä syyttäjänä, sitä vähemmän kun Ehrenstolpen lyhytaikaisen toiminnan laatu jo itsestäänkin ilmaisi itsensä ja nopeasti johti siihen päämäärään, jota läänin kaikki rehelliset

¹ Lautamiehet J. Landerstedt, Hans Kauppila ja Matts Parkkinen todistivat, ettei A:lle kuuluvassa Yrjänäisen talonpuoliskossa ollut vakinaista asukasta eikä karjaa, paitsi mitä isännäksi merkitty Matts Yrjänäis-vainaja oli omistanut, ja että laamannia ei oltu voitu kutsua mihinkään ajoihin ja että vielä vähemmän hän niitä oli suorittanut. Antell taas osoitti pitäjänkirjuri Gumsen ja rättäri Pehr Koskelan eli Juntiprokon todistuksilla, että mainitun talo-osuuden puolesta aina olivat Matts Yrjänäinen ja erinäiset rengit toimittaneet vanki- ym. kyydit yhtä usein kuin muidenkin talojen puolesta.

asukkaat toivoivat ja joka yksin oli läänille hyödyllinen. Hän oli vain tahtonut osoittaa, millaista rahvaan sortoa oli tapahtunut aikana, jolloin se kruununajojen tähden oli liikkeellä yötä päivää, jotta siihen kiinnitettäisiin ansaittua huomiota. Mutta maaherran häikäilemättömyyden ja valheellisuuden vuoksi hänen oli pakko mennä kauemmaksi kuin oli aikonut, jonka vuoksi hän otti etsiäkseen ne jäljet, joita maaherra kumppaneineen oli koettanut niin huolellisesti lakaista umpeen. Nimismies Enholmin, joka velvollisuutensa mukaisesti oli vain totellut käskyä, hän tahtoi vapautettavaksi jutusta, koska hän tarvitsi häntä yhtenä päätodistajanaan. Hänen nimeämänsä henkilöt voisivat todistaa: että maaherra itse oli ostanut ja maksanut puut ja niiden vedätyksen; että maaherran käskykirjettä 8. X. 1809 ei ollut olemassa siihen aikaan, jolloin puiden vedätys tapahtui, vaan että se luultavasti oli kyhätty vasta kun asiasta oli tehty ilmoitus hovioikeuteen, koska sitä ei ollut lääninhallituksen asiakirjoista enempää kuin Lilljeqvistinkään konttorista tavattavana; ja lopuksi että maaherralla ei ollut syksyllä 1809 ollut puita lainata ja ettei hän ollut niitä lainannutkaan.¹

Jutun käsittelyssä vaikuttivat Antellin odottamattomat väitteet ja ilmiannot käänteen. Hovioikeus käski, että Antellin ilmoittamia todistajia oli kuulusteltava Oulun raastuvanoikeudessa valallisesti. Oikeuden puheenjohtajaksi määrättiin Kajaaenin pormestari C. G. Flander ja melkein kaikki muutkin jäsenet

¹ E:n ja A:n vastaselitykset sisälsivät tavallisuuden mukaan runsaasti persoonallisia syrjäletkauksia. E. ihmetteli, ettei A. ollut »vainunnut», kuinka eräs virkamies oli kutsuttanut kaikille Oulun, Roukolan (Kokkolan tien varrella läänin eteläisin majatalo) jne. välisille asemille 10 kyytihevosta 3—4 päivää ennen saapumistaan, maksamatta talonpojille mitään odotusajasta. Antell oli siis niitä viskaaleja, »jotka kuurnivat hyttyset ja nielevät kameelit», ja vain viha oli johtanut hänen toimiaan. Hovioikeus saattoi muka huomata, mikä enemmän rasitti keisarin rahvasta, sekö että 140 hevosta ja miestä sai odottaa 3—4 päivää, vai sekö että puolet siitä sai täyttä kyytirahaa vastaan heti kuljettaakseen halkokuorman, ajaa mielensä mukaan ja maksun saatuaan (!) mennä kotia. A. puolestaan ihmetteli, että E. vapaaehtoisesti ilmiantoi itsensä pienemmistä hairahduksista, joita ei kukaan ollut viitsinyt ottaa kysymykseen, viitaten siihen hevosten kutsumiseen mh:n kyytiin, josta oli puhe edellä s. 49 muist. 1.

oli erään riitajutun vuoksi esteellisinä korvattava toisilla. Oikeudenistunnossa tuli olla saapuvilla myöskin maaherran ja Antellin itsensä.

Kesäkuun lopulla 1811 tämä Antellin nimeämäin todistajain kuulustelu tapahtui Oulun raastuvanoikeudessa. Maaherra ei ollut katsonut arvonsa mukaiseksi persoonallisesti saapua; häntä edusti varatuomari Hindrich Jacob Heikel. Virallinen syyttäjä varamaaviskaali Olof Wallin vaati kyllä, että maaherran olisi tullut olla persoonallisesti läsnä, mutta sekä Heikel että Antell vastustivat sitä, koska Heikelillä oli maaherran antama avoin valtakirja, ja oikeuskin yhtyi tähän käsitykseen. Lilljeqvist oli jäänyt oikeuteen saapumatta muka maantienkatselmuksen vuoksi, ja samasta syystä hän seuraavillakin kerroilla jäi pois.¹ Neljännellä kerralla hän maaherranviraston toimesta noudettiin oikeuteen. Todistaakseen Ehrenstolpen puiden olleen lainankorvausta hän saattoi näyttää vain maaherran 13. II. 1810 antaman kirjelippusen, jossa hänen käskettiin korvata lasaretille sieltä lainatut 11 syltä; lisäksi hän esitti eräitä laskuja polttopuiden hankkimisesta keisarillisten leipomoiden tarpeisiin. Uhlbrandt ei myöskään tietänyt mitään todistaa; kysymyksessä olevaan aikaan hän ei ollut hoitanut lääninkamreerinvirkaa, ja Antellin kysymykseen, oliko maaherra hänelle kahdenkesken maininnut mitään siitä, että Lilljeqvistille annettu käskykirje oli vasta jälkeempäin kirjoitettu, hän kieltäytyi vastaamasta, eikä oikeuskaan häntä siihen velvoittanut; hän kielsi olleensa missään tekemisissä Lilljeqvistin ja Enholmin kanssa selitystä tehtäessä. — Muut todistajat sensijaan vahvistivat todeksi Antellin esittämät väitteet; näistä Enholmin todistusta on jo käytetty tässä kertomuksessa.

Antell saattoikin lausunnossaan hovioikeudelle tämän kuu-

¹ Wallin selitti HO:lle, että L. heti haasteen saatuaan oli määrännyt maantien tarkastusten ajat ja että, oikeuden toisen kerran kokoontuessa, hän kymmenen minuuttia aikaisemmin taas oli lähtenyt tarkastusmatkalle, vaikka hän oli saanut haasteen, ei edellisenä päivänä, vaan 4 päivää aikaisemmin ja olisi voinut sunnuntaina tai juhannuspäivänä peruuttaa tarkastusajat. L. oli lausunut, ettei hänen ollut pakko totella oikeuden käskyä ja ettei oikeusistuimen vallassa ollut velvoittaa häntä saapumaan sakon eikä noutamisen uhalla; Wallinin mielestä L. tahtoi näytellä »suurta ja mahtavaa.»

lustelun perusteella todeta, että maaherra oli sanan oikeassa merkityksessä säättänyt keisarin rahvaalle veroa ja rasitusta; vieläpä oli ilmennyt uutena raskauttavana seikkana törkeä asiakirjain väärentäminen, kuten erittäinkin 8. X. 1809 päivätyksi merkityn vuotta myöhemmin kyhätyn virkakäskyn.

Ehrenstolpe ponnisteli hänen asiansa pelastamiseksi. Hän oli muka lähettänyt Antellin toisen syytöskirjelmän jäljennöksen Pietariin, jotta keisari saisi tietää, kuinka hänen käskynhaltijaansa uskallettiin herjata korkean kollegion edessä, ja toivoi, että hovioikeus rankaisisi Antellin röyhkeyttä »esimerkiksi nykyiselle ja tuleville ajoille.» — Hän ei voinut kieltää, että itse oli halot tilannut ja maksanut, mutta pysyi väitteessään, että hän oli antanut puita sotaväelle: hän oli ottanut lainastaan maksun ja ostanut sijaan huonompia halkoja, pidättäen oikeuden käyttää kruunun kuljetusoikeutta näiden halkojen vedättämiseen. Oli outoa, että hovioikeus ei ollut ottanut huomioon sitä »luotettavuutta», jonka olisi tullut olla erottamattomassa yhteydessä hänen virkansa ja persoonansa kanssa. Mutta vaikka hän olisi tehnytkin sen, josta Antell häntä syytti, niin hän ei voinut siinä nähdä rikosta! Jos hän oli unohtanut oman halkotarpeensa, kun sodan päättymisen jälkeen hänen kaikki aikansa meni sotajoukkojen takaisinmarssista johtuvien seikkojen järjestämiseen ja sittemmin rahvaan korvausvaatimusten keräämiseen, jotka hän oli esittänyt keisarille, sekä katovuosien ja sodan aiheuttaman kurjuuden selville ottamiseen, niin eiköhän hän ollut oikeutettu saamaan vastapalvelukseksi ilman kanteen nostamisen vaaraa, että hänen puunsa kuljetettiin tuo lyhyt matka täyttä maksua vastaan!

Todistajain lausunnot, jatkaa Ehrenstolpe, oli pöytäkirjassa niin vääristelty, että jotkut heistä eivät tunteneet niitä omikseen, ja muutamiin todistajiin lienevät »toiset keinot» vaikuttaneet.¹ Tärkeimmän todistajan, nimismies Enholmin, hän

¹ Maaherralla itsellään lienee ollut tällaisia keinoja; varsinkin Lilljevistin kirjuri Jon. Strömer näytti todistaneen edeltäpäin valmistetuna, vaikka huonoin tuloksin, koska hänen puheensa huomattiin sekavaksi ja tolkkottomaksi; myöhemmin hän selitti, että häntä oikeudessa oli vaivannut pyöritys ja päänkipu, niin ettei hän ollut voinut antaa seikkaperäistä todistusta, jota hän senvuoksi jälkeenpäin paranteli. —

tahtoi jäävätä sillä perusteella, että tämä oli jutussa asianosainen, koska hovioikeus oli häneltä vaatinut selityksen. Muiden todistajien lausunnot muka eivät kumonnet hänen selityksiään.

Jutun yksityiskohdista ansaitsee erityistä huomiota Briitan väite, että hän oli kärsinyt vahinkoa halkojen hinnan suorituksessa. Tämän ymmärtämiseksi on palautettava muistiin, että sodan aikana oli voimassa paperiruplan pakkokurssi, joka tarjosi tunnottomille virkamiehille ja nylkyreille oivallisen tilaisuuden kansan sortamiseen. Se lakkautettiin jouluk. 29 p:nä 1809 annetulla rahamanifestilla, joka alensi paperiruplan arvon 32 killingistä vvs. 25 killinkiin (ks. I s. 43—44 ja 276—277).

Briita kertoi oikeudessa, että puiden hinnaksi oli sovittu 3 riksiä vvs. syleltä, mutta kun maaherra vedätyksen tapahduttua kevättalvella oli suorittanut maksun, oli hän tyrkyttänyt Briitalle koko maksun venäläisissä paperiruplissa, laskien 32 killinkiä vvs. ruplaan, vaikka paperiruplan arvo silloin oli 25 kill., joten Briita tuli menettäneeksi 10 riksiä. Kauppias Hortulan, jonka puodissa maksu oli tapahtunut, todisti myös samoin ja kertoi maaherran vastanneen Briitalle, että silloin kuin kaupasta oli sovittu, paperiruplan arvo oli ollut se, jonka mukaan hän nyt oli maksanut, ja siihen oli Briitan ollut tyytyminen.

Tämän todistuksen Ehrenstolpe selitti valheelliseksi. Asian kulku oli muka seuraava. Kun Lilljeqvist oli antanut lautamiesten mitata puut, sai Briita lähes puolet hinnasta, 100 paperiruplaa, 32 killingin mukaan ruplalta; vedätyksen jälkeen tuli Briita perimään loput maksusta, jolloin hän sai 131 ruplaa 25 killingin mukaan ruplalta silloisen kurssin mukaisesti. Briita oli vaatinut, että aikaisempikin maksu suoritettaisiin saman kurssin mukaan, ja kieltäytynyt ottamasta vastaan maksua venäjänrahassa, mutta maaherra oli vastannut, että Briita tekisi itsensä vikapääksi edesvastuuseen, jos hän ei ottaisi vastaan rahaa keisarin antaman manifestin määräämään arvoon.

(Ent. henkikirjuri Jonas Strömer haki v. 1810 Tornion kihlakunnan henkikirjurin virkaa, mutta häntä ei mh. asettanut ehdolle, koska hän oli perin epäsaännöllinen elämässään ja siis myös epäluotettava toimitaan, *O.L.S.* 1810 n:o 358).

Ehrenstolpen väitteessä, että hän oli maksanut vain puolet hinnasta vanhan pakkokurssin mukaan, saattoi olla perää; sitä todistaneen Briitan ilmoitus, että hän oli kärsinyt vahinkoa 10 riksiä: pankinseteleissä näet tämä summa vastaisi likimain Ehrenstolpen mainitseman maksutaveroitusta — koko kauppasummasta olisi tullut kaksi kertaa suurempi vahinko.¹ Sensijaan Ehrenstolpen vastaus hyvin kuvaavasti osoittaa, että hän ei voinut nähdä pahaa siinä, että hän omaksi hyödykseen oli tyrkyttänyt rahvaannaiselle tuon maksun venäjänrahassa pakkokurssin mukaan, vaikka kauppahinta oli määrätty ruotsinrahassa. Tähän menettelyyn oli kuitenkin asetuksen määräyksissä tukea, ja se oli siis laillinen, vaikkakin kohtuuton.

Mutta Briitan ja Hortulanin todistukset sisälsivät toisen pahemman syytöksen, sen nim. että maaherra oli suorittanut maksunsa pakkokurssin mukaan *s e n j ä l k e e n*, kuin mainittu pakkokurssi jo oli menettänyt voimansa, vedoten muka siihen että se kauppaa tehtäessä vielä oli ollut voimassa. Briitan kertomus ei tunnu kuitenkaan oikein luotettavalta: epäluulo vääryyden kärsimisestä karvasteli hänen mieltään, ja tuskinpa hän osasi kiinnittää huomiota rahamanifestin toteuttamisen aikamäärään, kun yleisessä liikkeessä paperiruplilla kaiketi pysyväisesti oli ollut alempi arvonsa. Jos Ehrenstolpen ilmoitus, että hän oli maksanut puolet kauppasummasta ennen vedätystä, on oikea, saattoi syytös olla aiheeton, sillä halot oli mitattu nähtävästi jo ennen joulua ja siis valmiit vedätettäväiksi kauan ennenkuin Lilljeqvist antoi vedätyskäskeynsä. Tällöin, 24 p:nä tammik., kyllä kurssinmuutos jo oli tunnettu Oulussa, sillä manifesti oli saapunut sinne 19 p:nä tammik. 1810 Barclay de Tollyn 28 jouluk./9 tammik. 1810 päivätyyn kirjeen mukana.

Ehrenstolpe puolestaan osoitti pyhää suuttumusta siitä, että häntä saatettiin epäilläkään niin alhaisesta menettelystä. »Ei», hän huudahtaa, »sellainen on minun luonteeni vastaista!

¹ E:n ilmoittama maksutapa olisi tuottanut Briitalle vahinkoa 14 riks. 28 kill. vvs., Briitan ilmoittama 29 riks. 25 kill. — Briitankin todistus oli siis epätarkka, samoin kuin Lappalaisenkin (ks. edellä s. 193 muist. 1); syynä ehkä oli se, että maalaisten oli niin vaikea saada selvää noista monimutkaisista rahasuhteista ja että kurssivaihteluista saadut tappiot katkeroittivat heitä.

Minun hallussani oli 1,950 ruplaa, kun v:n 1809 myöhempi kurssinmuutos perjantain postissa minulle saapui; olisinhan hyvin helposti voinut suorittaa kauppalaskuni, ennenkuin tämä muutos tuli yleisön tietoon, mutta astukoon se mies esiin, joka voi osoittaa, että minä tavalla tai toisella olen tehnyt petosta. Sitä vastoin tunnen miehen, joka sellaisten muutosten tapahtuessa on lähettänyt pikalähettejä vaihtamaan asianhaaran mukaan; aion kerätä siitä todistuksia, en oikeudenkäyntejä alkaakseni, vaan valaistakseni sen miehen elämäkertaa, joka jo alkaa olla kylläkin merkillinen».

Ehrenstolpe tarkoittaa tietysti Antellia. En voi kuitenkaan pitemmälle seurata näitä vehkeilyjä valaistakseni niitä paremmin.¹

Koko tämä juttu näine syrjäsyttöksineen oli Ehrenstolpesta kovin harmittavaa, koska asialle annettiin se muoto, että hän muka sortii kansaa — hän, joka oli hallintopyrkimystensä päämääräksi asettanut juuri rahvaan suojelemisen kaikkea sortoa ja vääryyttä vastaan ja mielestään sitä toteuttanutkin enemmän kuin kukaan muu maan hallintomies! Ja siitä häntä vielä syyttivät sellaiset, joita vastaan hän juuri katsoi kansaa suojelevansa!

Ehkä kuitenkin vielä enemmän häntä loukkasi se, että hovioikeus tehtyjen valitusten johdosta oli ottanut tutkiakseen hänen hallintotoimenpiteitään. Hänen käsityksensä näet, kuten jo edellä (s. 43) olen viitannut, oli se, että ruotsalaisen hallintojärjestelmän mukaan, jota koko hänen elämänsä aikana oli noudatettu, maaherran toimenpiteistä ensin olisi pitänyt ilmoittaa »kuninkaalle», jonka asia oli kumota virheelliset toimenpiteet joko antaen varoituksen tai ilman sitä; vain erittäin raskauttavissa tapauksissa kuningas saattoi käskää hovioikeuden tutkia ja tuomita rikollisen menettelyä. Hovioikeus oli siis menetellyt virheellisesti, kun se oli ryhtynyt käsittelemään tätä samoin kuin muitakin Antellin ym. tekemiä valituksia hänen virkatoimenpiteitään.

¹ Vrt. DANIELSON-KALMARI, Aleks. I:n aika VI s. 137—138 ja L. G. v. BONSDORFF mt. s. 223—225.

Ehrenstolpen käsitys oli tässä kohden useammassa kuin yhdessä suhteessa virheellinen. Ruotsalaisen järjestelmän mukaan oli kollegioilla ja muilla keskusvirastoilla ollut »taloudellisissa» asioissa tuomio-oikeus ja niiden tuomioista oli oikeus valittaa kuninkaalle, joka niistä lopullisesti päätti. Mutta konseljin ohjesääntöä laadittaessa oli kollegioiden ennen ratkaissemat oikeusasiat siirretty hovioikeuksille, joiden tuomiosta taas voitiin valittaa konseljin oikeusosastolle.¹ Talousosastokin näkyi aluksi olleen tästä käsittelyjärjestelystä, josta ei ollut sen ohjesäännössä selvää mainintaa, jonkun verran epätietoinen, se kun ensi aikoina lykkäsi valitukset oikeusosaston päätettäviksi, kuten edellä olevassa kertomuksessa on erinäisiä kertoja nähty (ks. edellä s. 154, 155 ja 191). Vielä epäselvemmäksi jäi asia tietysti Ehrenstolpelle, jolla joissakin muissakin kohdin oli konseljin asemasta väärä käsitys.

Nöyryyttävämpää vielä oli Ehrenstolpesta yleisen syyttäjän vaatimus, että hänen oli persoonallisesti saapuminen raastuvan-oikeuteen. Se oli hänen mielestään julkea ja nenäkäs vaatimus, ja hän kirjoitti siitä hovioikeudelle nämä ylpeät sanat: »Minä tunnen liian hyvin virkani ja sen kunniamerkin (decoration) arvon, jolla hallitsijani on minua kunnioittanut ja jota kantavat Aleksanteri ja Napoleon, asettuakseni rikollisen tavoin raastuvanoikeuden eteen vastaamaan kahdelle sellaiselle kumppanukselle kuin Antell ja Wallin; — ei! — niinkauan kuin saan säilyttää henkeni ja vapauden, en sitä tee, ennenkuin Aleksanteri Ensimmäinen armossa sen määrää!»

Tämä vaatimus, että maaherran virkatoimenpiteistä ei saisi oikeusistuimissa välittömästi nostaa syytettä, oli Ehrenstolpesta periaatteellisestikin tärkeä, koska maaherra ei voisi rauhassa hoitaa virkatehtäviään, joiden yksityiskohdista useinkaan mikään laki ei antanut määräyksiä, jos niistä kuka Antell hyvänsä vapaasti sai nostaa oikeusjuttuja tai röyhkeät kanneviskaalit tehdä sopimattomia vaatimuksia. Hänellähän oli jo puolentoista vuoden kokemus ei yksistään siitä, että tällainen oikeudenkäynti oli aikaaavievää ja harmillista, vaan myös siitä että hän virkatoiminnassaan joutui esteelliseksi kaikkien niiden

¹ RAUHALA I s. 193—194 ja 214.

suhteen, joiden kanssa hän oli joutunut oikeusriitaan, haitaksi lääninhallitukselle ja järjestyksenpidolle.

Saattaakseen asiat oikeaan valoon ja puhdistautuakseen kaikista syytöksistä ja mustaamisista sekä erittäinkin vastustaakseen hallintotoimenpiteidensä käsittelemistä oikeusistui-
missa tavallisina rikosasioina koetti hän tähän aikaan, kesällä 1811, käyttää hyväkseen kaikkia tilaisuuksia.

Mm. hän teki selvää asemansa vaikeudesta ja siitä vainon-
alaisuudesta, johon hän oli joutunut, Orrhjelmille, joka tällöin Oulun läänissä johti hätäaputoimia ja joka siis saattoi persoonallisesti ja puolueettomasti muodostaa käsityksensä näistä rettelöistä ja Ehrenstolpen hallintotoiminnasta yleensä. Ehrenstolpeen oli nähtävästi tehnyt syvän vaikutuksen se, että Orrhjelm oli hallitukselta saanut niin laajat valtuudet läänissä toimimiseen, ja hän toivoi tietenkin, että tämä käyttäisi vaikutustaan hallituspiireissä hänen hyväkseen.

Siinä laajassa päiväämättömässä »Promemoriaalissa», jonka hän rettelöistään Orrhjelmille kirjoitti, hän pyysi tätä läänissä liikkua tarkoin tutkimaan, oliko kellään mitään valittamista häntä vastaan vääryyden teosta tai omanedun tavoittelemisesta: kaikkien muka pitäisi päinvastoin tunnustaa, että hän oli innokkaasti koettanut toimittaa väkivallan tekijät rangaistukseen ja hankkia vääryyttä kärsineille rahallista korvausta; mitä hän oli läänin hyväksi aikaansaanut keisarin, hänen ministeriensä, kenraalikuvernöörin ja konseljin välityksellä, oli muka yleisesti tunnettua.

Mutta »tästä minun innostani ja yhtämittäisestä ahkeroinnistani huolimatta», väittää Ehrenstolpe, »on ollut ihmisiä, jotka suutuksissaan siitä, että heillä ei ollut samaa vaikutusta maaherran persoonaan ja virkatoimiin kuin edellisen hallituksen aikana, ovat perustaneet salaliiton, jolla ei ollut vähempää tarkoitusta kuin julkisella häpäisemisellä osoittaa mitä ilmeisintä halveksimista ja turmella se hyvä nimi ja maine, jonka 55-vuotinen nuhteeton toiminta on vakiinnuttanut». Tämä oli ollut todellinen syy sen seuran perustamiseen, jolla hän oli suljettu seuraelämästä, eikä suinkaan, kuten syyksi oli ilmoitettu, »kopea katsanto» eikä »etiketin laiminlyöminen» — sillä lailla tulisi liian

helposti henkipatoksi. Näiden tärkeämpien syiden olemassaolon »voi päätellä jo tähän liigaan liittyneistä henkilöistäkin: kolme tuomaria, yksi pormestari ja minun oma lääninsihteerini, ja jotta saataisiin rykmentinesikunta, niin piti heillä olla sotarovasti, lääkäri ja muutamia adjutanteja. Huomattiin, että en ainoastaan ollut lahjomaton mies, vaan myös sellainen, joka asettaisi rajat kaikenlaisille väärille kiskomisille, ilman että minuun voitiin mitenkään vaikuttaa. Mitä muuta siis voitiin tehdä kuin saattaa persoonani huonoon huutoon, levittää arvottomia huhuja ja siten sulkea minut perheineni kaikesta seurustelusta ja saattaa siihen asemaan, että minun oli pakko joko ottaa ero, hakea siirtoa tai heittäytyä Antellin syliin kuin tuhlajapoika! Näissä klubin valmistushommissa tehtiin epäonnistunut suunnitelma, että saataisiin minut jättämään väärä papintodistus, jotta minut siten täydellisesti johdettaisiin ansaan (ks. s. 51—52). Kaiken kaikkiaan: maaherranistuimen piti tulla avoimeksi ja Antellin piti päästä sille! Eivätkä he olleet voineet onnellisen keksintönsä hurmauksessa olla suunnitelmastaan puhumatta, myöskään vaasalaisille. Näin tämä klubi tuli tottellemattomuuden ja kaikkien käskyjen halveksimisen taimitarhaksi ja saattoi lääninhallituksen siihen anarkian tilaan, jossa se nyt on. Ainakin kohtaa minua virantoimituksessa esteellisyyks kaikessa, ja Snellman on liigalleen niin uskollinen, että hän, huolimatta kaikesta hyvästä mitä olen hänelle tehnyt ja kaikesta sopuisuudestani, ilomielin teroittaisi sen raudan, jolla minun päiväni päätettäisiin».

Selostettuaan Antellin yritystä Pietarinmatkan jälkeen hänen karkoittamiseksi asunnostaan sekä saman »käärmeen» ilmiantoa hänen polttopuidensa vedättämisestä rahvaan hevosilla, hän puhuu katkerasti siitä, että Vaasan hovioikeus ja Oulun raastuvanoikeus sekaantuivat hänen hallintotoimiensa käsittelyyn, ja jatkaa:

»Entäs sitten jos olisinkin vaatinut rahvaan apua muutamien halkosylien vedättämiseksi täyttä ajopalkkaa vastaan, minä joka joulukuun 6 p:stä toukokuun 6 päivään asti olin melkein yhtämittaa matkoilla, [ensin] läänissä rästien poistamiseksi, joita he eivät kyenneet maksamaan joutumatta perikatoon, [sitten] Pietarissa armoll. hallitsijalta hankkimassa maksua

heidän hankinnoistaan ja kyydeistään — nyt kun olen kyllästynyt, eivät he viime-eivätkä tänä vuonna ole saaneet äyriäkään —, joka sodan aikana niin voimakkaasti olen suojellut sekä heidän selkäänsä että omaisuuttaan! Ajatelkaapa, hyvä Herra Laamanni, että tämä rahvas, niin hidas ja yksinkertainen kuin se onkin, sanoi: Me häpeämme niin sekä hovioikeuden että Antellin menettelyn vuoksi Teitä (minua) kohtaan!»

Kirjoitelmansa hän lopettaa seuraavasti. »Tit. huomannee, kuinka vähän minun käskyjäni pidetään arvossa, kuinka hoidetaan lääninlasarettia, kuinka asetetaan vääriä ylöskantomiehiä, jotka kiskovat kansaa¹, kuinka otetaan uusia ja vääriä taksoja passeista ja todistuksista, kuinka kaupungin hallintoa hoidetaan, siellä kun on kaikkialla kaduilla irtonaisia kiviä, maaherran asunnolle johtavalla tiellä sillat rikki, hiekkatäyte poissa ja paljon kiviä, niin että ne rikkovat pyörät ja ajoneuvot — puhumattakaan vaivaismenotilien ja majoitustaksoitusten valituksista ymm., — mutta kaikessa olen esteellinen eikä mitään ratkaista. Tit. on nähnyt erinäisiä raastuvanoikeuden päätöksiä Fellmanintalon riidassa ja kuullut puhuttavan, kuinka on menetelty siinä riidassa, joka koskee ei vähempää kuin tynnyrillistä kultaa sovituksena todistamattomasta rikoksesta (ks. s. 59 muist. 1). Täällä eivät mitkään siteet ole pyhiä: vannotaan, poltetaan, purjehditaan ilman lupaa (utom destination, vrt. I s. 69 ja edellä s. 27—28 muist. 2) jne. jne. jne. Jumala meitä auttakoon!!!»²

Myös talousosastolle Ehrenstolpe valitteli samaan tapaan kuin Orrhjelmille siinä kirjeessä 30. VII. 1811, jossa hän ilmoitti tri Cargerin ja lasaretin toimitsijan Timmingin väärinkäytöksistä (ks. s. 177). Erityisesti hän valittaa esteelliseksi joutumistaan Antellin nostamien yhä uusien oikeusjuttujen vuoksi. Oman rauhansakin vuoksi täytyi hänen olla välittämättä epä-

¹ TO:lle 30. VII. 1811 Cargerin ja Timmingin väärinkäytöksistä kirjoittaessaan (ks. alemp.) E. esittää tämän kohdan näin: »minun poissaollessani asetetaan ylimääräisiä ryöstöön oikeutettuja ylöskantomiehiä, jotka kiskovat tuomarinkappoja laskien 40 riksiä vvs. ruis- ja ohratynnyriltä, kun täällä sai tynnyrin rukiita 10—11 riksillä mainittua rahaa» (vrt. s. 43 muist. 1).

² 1809—1811 tilien a.

järjestyksistä, omanvoitontavoittelusta, kiskomisesta jne., mikä esiintyi väärin taksojen asettamisessa, väärin verojen nostamisessa, tuomarien asettumisessa Ouluun ulkopuolelle tuomio-kuntansa jne. Oli aikomuskin tehdä maaherra esteelliseksi, kun huomattiin, että hän ei antanut johtaa itseään yksipuolisiin tarkoituksiin, ja sitä mieluummin, kun voitiin ottaa laskuun toinen puoli maaherränvirastoa [Snellman]. Kirjoittaja vetoo Orrhjelmiin, joka paraikaa jo kolmatta kuukautta oleskeli läänissä: hän ei liene huomannut vähintäkään merkkiä väärämielisestä menettelystä maaherran puolelta. Mutta se, että häntä oli saatu vastustaa puheissa ja kirjoituksissa, että hänen oli täytynyt raastuvanoikeudessa syytettynä vastata maaherrantoimistaan, ja viimeksi inkvisitoorinen todistajain kuustelu halkojen vedätyttämisen johdosta Oulun suun kyläläisten avulla, puhumattakaan siitä, että hänet nöyryytettiin kutsuamalla todistajaksi kämnerinoikeuteen tunnetussa Veljesriidassa (ks. s. 59 muist. 1), »jossa Antell nähtävästi tahtoi painaa viimeisen leiman luonnekuvaansa» — tämä kaikki yhdessä oikeuteen jätettyjen herjauskirjoitusten kanssa, joita täällä yleisesti luettiin ja levitettiin, huhut hänen joutumisestaan epäsuosioon ja joskus jo hänen viraltapanostaankin olivat vaikuttaneet, etteivät edes alemmat kansanluokat totelleet. Hän toivoi, että hallitus kostaisi hänen puolestaan väärämielisille näistä törkeimmistä vääryyksistä, mitä milloinkaan on ketään maaherraa vastaan osoitettu, varsinkin kun keisarin korkea palvelus kärsi tästä niin huomattavasti.

Näillä Ehrenstolpen mielipahan purkauksilla on kertomukselleni se erityinen merkitys, että mm. saamme tietää, mitä »sortoa» ja väärinkäytöstä hän läänissään oli todennut. Luettelo on tietenkin niin täydellinen, kuin hän noin suoralta kädeltä voi itsestään pusertaa; epäkohtiin kuului erityisesti sekin, että ne henkilöt, joiden toiminta olisi kaivannut hänen valvontaansa, osasivat välttää sen tekemällä hänet esteelliseksi vuosikausia kestävillä oikeusjutuilla. Tämän luettelon perusteella pitäisi voida arvostella, kuinka paljon perää Ehrenstolpen mustamaalauksessa oli; jo aiemmin olen viitannut tähän selvitykseen (ks. s. 45—46 ja 186).

»Promemoriaali» jäi, kuten ennen on mainittu, Orrhjelmin

paperien joukkoon (ks. I s. 221), joten sillä ei tullut olemaan muuta merkitystä, kuin se minkä se mahdollisesti sai vaikuttamalla Orrhjelmin omaan käsitykseen näistä asioista ja sen kautta hallitusmiesten mielipiteeseen. Talousosasto taas toimitti sille lähetetyn valituskirjelmän prokuraattori Caloniukselle, joka sai siinä ilmoitettujen epäkohtien suhteen ryhtyä tarpeellisiksi katsottaviin toimenpiteisiin; täällä kirjelmä kuitenkin pantiin ad acta, aiheuttamatta siis Ehrenstolpen haluamia toimenpiteitä.¹

Edellisenä vuonna hovioikeus oli antanut sen verran arvoa Ehrenstolpen väitteelle valitusten käsittelyn kuulumisesta hallitukselle eikä hovioikeudelle, että oli tehnyt siitä ilmoituksen talousosastolle. Kun tämä oli palauttanut asiat hovioikeuden lopullisesti päätettäviksi, ei se tässä viimeksi kerrotussa jutussa enää ottanut tällaista Ehrenstolpen vastaväitettä lainkaan varteen. Tyytymättömänä hän uhkasi lähteä Pietariin antaakseen ei ainoastaan keisarille ja häntä ympäröiville korkeille viranomaisille, vaan myös kaikille Suomen asukkaille »käsityksen meidän laeistamme ja niiden käyttämisestä». Mutta silloin sattui kenraalikuvernööri Steinheil tarkastusmatkallaan saapumaan Ouluun, lähes pari viikkoa senjälkeen kuin ylläselostettu kirjelmä Cargerin asiasta oli lähetetty konseljille. Täten Ehrenstolpe sai tilaisuuden persoonallisesti puhua asioistaan tälle esimiehelleen; myös kirjeellisestikin hän 12 p:nä elok. pyysi Steinheilin suojelusta ja toimenpiteeseen ryhtymistä, että Antellin häntä vastaan vireille panemat monet oikeusjutut saataisiin loppumaan. Pontevimman vastalauseensa hän pani oikeusistuinten sekaantumista vastaan hänen hallintotoimiinsa ja erikoisesti hän purki närkästystään siitä, että hän oli määrätty saapumaan henkilökohtaisesti raastuvanoikeuteen vastaamaan kuin mikäkin rikollinen jonkun varamaaviskaalin ja Antellin syytöksiin. »Sellaista Keisarill. Vaasan hovioikeuden menettelyä en voi olla valittamatta», hän kirjoittaa, »koska se johtaa minun henkilöni ja virkani arvon täydelliseen alentami-

¹ Till Procuratorsembetet ank. bref. o. skrifter för år 1809—1813 n:o 38/8.

seen, hävittäisi kaikki yhdyssiteet tottelevien ja käskvien välillä, päästäen valloilleen solvaukset, väärät valat ja juonittelut». »T. Ylh. sallinee esimiehenäni minun Teille vilpittömästi vakuuttaa, että jollei lakeja toteuteta siten, että palautetaan persoonallinen turvallisuus, kuuliaisuus ja arvonanto hallitsevia kohtaan, niin ei kukaan voi eikä saa jäädä tähän maahan. Täällä minua vastaan maaherrana tehdään hyökkäyksiä, jotka koskevat kunniaani, virkaani ja arvonantoani, ja toista kunnioitettavaa miestä vastaan samoin; mutta kun hänellä ei ole virkaa, niin täytyy sen puutteessa tyytyä tynnyrilliseen kultaan. Jos sellaista uskalletaan ensimmäistä hallitusmiestä ja rikkainta kansalaista vastaan, niin mitä tulee toisten odottaa, joilla on vähemmän arvoa, vähemmän varallisuutta voidakseen puolustautua.»

Steinheil lähetti Ehrenstolpen valituksen prokuraattori Caloniukselle kirjelmällä, joka on päivätty 25 elok./6 syysk.1811, pyytäen hänen lausuntoaan tästä kysymyksestä, jota vain hänen perinpohjaiset lainopilliset tietonsa ja kokemuksensa saattoivat asianmukaisesti valaista.

»Suomen ensimmäinen prokuraattori» antoi 12 p:nä syysk. vastaukseksi tunnetun ankan lausuntonsa, jossa hän osoitti Ehrenstolpen käsityksen ja kannan olevan ristiriidassa voimassa olevien lakien kanssa. Ensin hän kaikesta sydämestään valitti, että Ehrenstolpe oli, suureksi esteeksi H.M:nsa palveluksessa, kietoutunut useihin ikäviin oikeusriitoihin. Olivatko ne aina johtuneet vain hänen vastustajiensa ilkeydestä ja riidanhalusta, vai oliko maaherra itsekin antanut niihin aihetta, se voitiin selvittää vain tutkimalla kutakin oikeusjuttua erikseen. Mutta Ehrenstolpella näytti varmasti olevan sellainen liioiteltu käsitys virkansa mahdista, ettei se ollut sopusoinnussa maan lakien eikä yleensä terveiden hallitusperiaatteiden kanssa; sen voi päättää kysymyksessä olevastakin valituksesta, jossa hän aivan perusteettomasti väitti, ettei hän virkatoimissaan ollut hovi-oikeuden tuomiovallan alainen. Yleisen lain eri määräyksistä (Ulosottokaaren IX l. ja Oikeudenkäymiskaaren VIII l. 2 § 3 ja 7 kohdat) olisi hänelle pitänyt helposti selvitä asian oikea laita, ja hänen olisi pitänyt tietää, että Ruotsin vanhan valtiosään-

nön mukaan, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, kaikenlaisia maaherrain päätöksiä talous- ja järjestysasioissa valitustietä oli alistettu eri knk. kollegioiden tutkittaviksi ja oikaistaviksi.

Kysymyksessä oleva juttu oli paljon vakavampi, kuin mitä maaherra näytti luulevan (Rikoskaari XLIV § 1), ja kuului sen tutkiminen ja tuomitseminen hovioikeudelle, joka oli menetellyt oikein määrätessään kantajan esittämäin todistajain kuulustelun Oulun raastuvanoikeuden tehtäväksi. Tämä ei voinut olla maaherran arvon loukkaamista. Maaherra oli kutsuttu oikeudessa läsnäolemaan vain senvuoksi, ettei esteellisiä todistajia tuotaisi kuulusteltavaksi; täten maaherraa ei vielä oltu asetettu vastaamaan virkatoimistaan raastuvanoikeudelle, mutta hän olisi saanut tilaisuuden, jos olisi voinut, osoittaa menettelynsä oikeudenmukaisuuden. Kaikissa tapauksissa maaherran ehdoton velvollisuus oli tulla saapuville tähän todistajain kuulusteluun. »Sillä tässä maassa ei kukaan virkamies saa olla siihen määrään yhteiskuntajärjestyksen yläpuolella, että hän voisi jättää tottelematta, mitä laillinen tuomioistuin on lain mukaan nähnyt tarpeelliseksi hänelle käskää.» Niskoittelullaan maaherra osoitti vain epäilyttävää pelkoa totuuden ilmoitumisesta ja saattoi antaa hovioikeudelle aihetta käyttää ankaria ja epämieluisia keinoja pakottaakseen häntä tottelemaan.

Koska hovioikeus oli oikein menetellyt ja koska kenraalikuvernöörinkään luonteeseen ja valistuneen ajatustavan mukaista varmaankaan ei ollut mahtisanalla estää ja keskeyttää oikeuden laillista kulkua ja kun tässä asiassa hovioikeuden lopullisesta päätöksestä tuli valittaa konseljin oikeusosastolle, niin prokuraattorin mielestä kenraalikuvernööri ei asiassa voinut muuta tehdä kuin käskää sekä hovioikeutta että Ehrenstolpea viipymättä panemaan täytäntöön tämän hovioikeuden välipäätöksen, josta aiheettomasti oli valitettu.¹

¹ *KKv.* a. 1810 n:o 54. — Calonius antoi samassa yhteydessä myös lausuntonsa Kuopion mh:n Aminoffin valituksesta, että V.HO. oli kumonnut hänen sakkotuomioitaan kruununkyydeistä poisjäämisestä, ks. I s. 65 muist. 2. — Lausunto on painettu TH. SEDERHOLMIN toimittamaan »Mathias Calonii Svenska arbeten» s. 77 seur. Siinä on päivämääränä virheellisesti 6. XII. — Vrt. CASTRÉN s. 339 ja A. R. WREDE: Mathias Calonius s. 370—371.

Steinheilin tarkoituksena ei ainakaan nyt enää ollut häiritä oikeuden kulkua millään »mahtisanalla». Hän oli kyllä vuotta aikaisemmin, kuten muistamme, ajatellut Ehrenstolpen ja Antellin toisistaan erottamistakin, tuskastuneena heidän ainaisiin riitoihinsa (ks. s. 153). Mutta jo ennen Caloniuksen kirjelmän saapumista hän oli päättänyt olla niihin sekaantumatta, varsinkin kun näytti olevan toivoa, että Antell vapaaehtoisesti jättäisi riitatantereen. Sen hän näet oli kuullut tältä itseltään. Antell oli nim. myöskin käyttänyt hyväkseen kenraalikuvernöörin saapumista Ouluun selittääkseen tälle asiat omalta kannaltaan ja esittääkseen omia toivomuksiaan. Siitä, mistä herrat keskenään puhuivat, saamme joitakin tietoja ja vihjauksia Steinheilin vastauskirjeestä, joka on päivätty elok. 21 p:nä 1811 (v. l., siis syysk. 2 p:nä u. l.). Kirje kuuluu kokonaisuudessaan:

»Sittenkuin minulla on ollut tilaisuus lähemmin tutustua tähän Herra Maaherra Ehrenstolpen ja Herra Laamannin välillä syntyneeseen oikeudenkäyntiin, niin saan täten antaa Herra Laamannin tiedoksi, että minä puolestani jätän tämän asian kokonaan laillisesti tuomittavaksi, voimatta ryhtyä sen suhteen mihinkään erityiseen toimenpiteeseen, sekä että minä, ollakseni periaatteilleni uskollinen, en myöskään voi tällä hetkellä edistää Herra Laamannin minulle [yksityisesti] lausumia toivomuksia. Kuitenkin, ja mitä tulee Herra Laamannin aikomukseen muuttaa Ruotsiin, tahdon, mikäli Herra Laamannin erityiset edut siitä voivat riippua, en ainoastaan olla sitä mitenkään estämättä, vaan myös, jos siten voin palvella Herra Laamannia, mahdollisimman mukaan edistää tätä aikomusta.»¹

Kirjeen alku viittaa siihen, että Antell oli Steinheilille näyttänyt Ehrenstolpen kanssa käytyjen oikeusjuttujen asiakirjoja.

En ota arvaillekseni, mitä »erityistä toimenpidettä» Antell oli kenraalikuvernööriltä pyytänyt. Palautamme vain muistiin, että hän aikaisemmin oli koettanut saada vaikutetuksi Ehren-

¹ *KKv.* a. 1810 n:o 54. — Hakasten välillä oleva sana on konseptissa pois pyyhitty.

stolpen virasta erottamiseen ja siihen suuntaan viittaillut tämänkin riitajutun yhteydessä toisessa edesvastuun vaatimuksessaan (ks. s. 196 —197).

Pari poispyyhittyä lausetta Steinheilin kirjeen konseptissa antavat lisävihjauksia siitä, mistä Antellin yksityisistä asioista oli kenraalikuvernöörin kanssa puhuttu. Ne kuuluvat: » — myöskään ei minulla tällä hetkellä ole tilaisuutta edistää Herra Laamannin haluamaa ylennystä (befordran). Kuitenkin ja kun Herra Laamanni on muussa tapauksessa (i alternativt förhållande) lausunut toivomuksen (mahdollisesti) saada matkustaa Ruotsiin sinne jäädäkseen — —».

Näistä sanoista päättäen Antell oli asettanut vaihtoehdoksi joko virkaylennyksen tai Ruotsiin muuttamisen¹. Kysymys Ruotsiin muuttamisesta oli tähän aikaan sangen monelle polttava, sillä jokaisen kansalaisen oli pian ratkaistava, aikoiko jäädä Suomen alamaiseksi sen uudessa asemassa, vai tahtoiko mieluummin muuttaa joko aineellisten ym. etujen vuoksi tai syntymämaan outoa tulevaisuutta pakoon vanhaan emämaahan. Siitpä nämä riidat paikallisen korkeimman hallitusmiehen kanssa saivat erityisen merkityksen, sillä ne olivat juuri näinä vuosina, kuten jo edellä eräästä Liljedalin kirjeestä olemme nähneet (s. 142 —143), omiaan lisäämään oululaisissa hermostumista ja edistämään muuttamishalua. Olipa tästä kiihkosta joku laikka läikähtänyt itse maaherran päälle, päättäen hänen äsken kenraalikuvernöörille kirjoittamansa kirjeen loppusanoihin sisältyvästä huudahduksesta (s. 209)!

Antellin täytyi huomata, että Steinheilin puolelta hänellä ei ollut odotettavana mitään kannatusta. Kirjeen lopussa esitetty kohteliaan innokas palvelustarjous oli hänelle varmaankin kuin kylmää vettä niskaan. Mitään ylenemisen toivoa hänelle ei siis jäänyt, mikäli tämä kannatus oli tarpeen, — oliko sitten kysymyksessä Oulun maaherranvirka, kuten Ehrenstolpe otaksui, vai jokin muu. Mahdollisesti tämä epäonnistuminen osaltaan myös vaikutti, että hän samana syksynä pyysi eroa

¹ E:kin viittaa selityksessään HO:lle A:n muuttoaikeisiin: jos tämä ulkomaanmatkansa vuoksi itse välttäisi rangaistuksensa, olisi hänen häväistyskirjoituksensa julkisesti poltettava.

tuomarinvirastaan.¹ Ruotsiin muuttaminen kyllä jäi sekä tällä kertaa että myöhemminkin.

Kuitenkaan hän ei näy jaksaneen vastustaa kiusausta koettaa, samanaikaisesti virkaeron hakemuksen kanssa, vaikuttaa Pietarissa olevaan Suomen asiain esittelijään Ehrenstolpen kukistamiseksi, viitaten mahdollisesti Steinheilin tarmotto-
muuteen tässä asiassa.

Valtiosihteeri Rehbinderin kirjeiden joukossa on näet eräs päiväämätön salanimen »Medlidsamheten» allekirjoittama kirjelmä, jonka mukana on seurannut joukko tiedonantoja, joita ei kuitenkaan ole tässä kirjekokoelmassa. Lähetekirjelmän käsiala on Ehrenstolpen oikeusjuttujen asiakirjoissa usein esiintyvää, joten kirjeen lähettäjää voi varmasti pitää oululaisena. Hän sanoo mm.: »Tieto Teidän Ylh:nne totuuden ja yleisen hyvän harrastuksesta saa hyvätarkoittavan maailmankansalaisen vakuutetuksi siitä, ettei hän ole rikkonut jättäessään T. Ylh:llenne alamaisimmin oheenliitettyt kirjoitukset, koska ne sisältävät tunnontarkkoja puolueettoman (ojefvig) kynän merkitsemiä totuuksia. Ei voine olla asiaan vaikuttamatta, että sen henkilön luonteenpiirteet tulevat tunnetuiksi, jonka toimenpiteen varaan on uskottu tuhansien ihmisten menestys.»

Steinheilin Rehbinderille Turussa 8/20 helmik. 1812 kirjoittamassa kirjeessä mainitaan Antellin lähettämästä kantelusta, jolla on ehkä jotain yhteyttä yllämainittujen »totuuksien» esittämisen kanssa. Steinheilin kirje kuuluu:

»Teidän Ylh:nne kirjeestä, joka on päivätty tämän kuun 2/13 (!) päivänä ja joka on uusi mitä imarteleivin todistus T. Ylh:nne suosiollisuudesta (Gesinnungen) ja mitä ystävällisimmästä myötätunnosta, lausun syvimmän kiitollisuuteni, vaikkakin ilmoitus Herra Antellin alhaisesta kantelusta oli saapunut jo ennen hyväntahtoista kirjelmäanne; minun täytyy tunnustaa, että koska sellainen on yhtä vierasta mielipiteilleni (Gesinnungen) kuin tuskallista hallinnonhoidolleni, olen päättänyt pyytää H. Ylhäisyyttään Vapaaherra Armfeltia lähettämään tämän panettelon asiakirjat minulle alistaakseni itseäni ja kansliaani koskevat seikat, joiden suhteen jo useasti on valitettu, sitten kun olen

¹ K kuv. jätti anomuksen konseljnin tutkittavaksi kirj:llä 23. XI. 1811, TO. pk. 10. XII. 1811. Vrt. edellä s. 20.

H.K.M:lleen tehnyt siitä alamaisimman anomuksen, prokuraattorin tutkittavaksi, koska minut muuten, tavanmukaisen epäluulon harhaanjohtamina, voitaisiin saattaa joko yömyssyn tai lurjuksen (Spitzbuben) maineeseen, jonka arvonimen saamiseen en toivoisi päättyvän innokkaan virkamatkani, jonka kestäessä pidin henkeäni halvempana kuin kunniantuntoani; minkä vuoksi pyydän T. Ylh:nne jalon sydämen ja ajatustavan myötätuntoa — — —.»¹

Kuten näkyy, Antell oli täydellisesti suututtanut Steinheilin, eikäpä Rehbinderin taholtakaan ollut mitään hyvää odotettavana. Vuosikausiin ei hänellä ollut mitään mahdollisuuksia päästä nousemaan hallinnollisella uralla. Hän antautuikin nyt kokonaan, kuten tiedämme, liikemiehen toimiin pannen v. 1812 Nybyn lasitehtaan uudestaan käyntiin ja lisäten ennen pitkää sen toiminnan lähes entiseen laajuuteen.

¹ Rehbinderin kok. 6. — Steinheilin kirjeestä täytyy päätellä, että Antell on tehnyt nimenomaisen kantelun häntä vastaan. Mahdollisesti hän myös on tuntenut »Medlidsamheten'in» »totuuksissa» A:n hänelle Oulussa näyttämät asiakirjat.

X. Ehrenstolpen jutut Vaasan hovioikeudessa.

On jo aika siirtyä tarkastamaan Ehrenstolpea vastaan kerääntyneiden oikeusjuttujen käsittelyä Vaasan hovioikeudessa, jossa ne lopulta kaikki, lukuunottamatta erikseen ratkaistua Carellintalon juttua, liitettiin yhteen.¹

Ensimmäinen ja huomattavimpia oli Oulun seurusteluyhdistymän jäsenten nostama oikeudenkäynti maaherran antaman kuulutuksen johdosta, jossa kiellettiin sen kokoukset. Ehrenstolpe tietää tapauksen olleen niin harvinaista laatua, että niiden 40 vuoden aikana, jolta hänellä oli tarkat tiedot Ruotsin tapauksista, hän ei ollut kuullut sellaisesta kohtauksesta (upträde), ja tuskinpa koko Ruotsin aikakirjoista voisi löytää toista sen tapaista. Valittajatkin luulivat, ettei kukaan maaherra ollut uskaltanut sellaista tehdä, kuin tässä oli tapahtunut, ja katsoen juttua tavallista tärkeämmäksi ja merkillisemmäksi he aikoivat painattaa siinä kerääntyneet asiakirjat; painatus lienee jäänyt tekemättä, mutta sensijaan levitettiin syytöskirjelmää, ja kaiselityksiäkin, jäljennöksinä laajemmankin yleisön tietoon ja luettavaksi (ks. edellä s. 207). Tästä syystä he huolellisesti valmistsivat selityksensä, jotka vain puolittain peitetyssä muodossa sisälsivät ylimielistä ivaa ja kirpeitä letkauksia, ei aina täysin rehellisin väittein eikä johdonmukaisestikaan. Ehrenstolpe puolestaan vastasi suuttumuksesta kiihkeänä, laveasti ja kömpelösti, tapansa mukaan asiasta poiketen vastasyttöksiin ja paljastaen itsensä vastustajien pilkalle. Valituksen allekirjoittajat on aiemmin mainittu (s. 102); heistä kuitenkin triviaaliskoulun konrehtori, sittemmin rehtori Jacob Bange ei ole alle-

¹ Oik.os. SD. 1814 pag. 86. N:o 1 koskee klubijuttua; n:ot 2—3 Fellmanintalon jutun eri vaiheita; n:o 4 mh:lle kuuluvien halkojen kuljetusta kruununkyydillä; n:o 5 sisältää HO:n pöytäkirjat ja päätökset ym. näissä jutuissa; n:ot 6—7 Polttimotalon jutun asiakirjat.

kirjoittanut myöhempiä selityksiä; maisteri, sittemmin konrehtori Johan Höckertin nimi puuttuu ensimmäisestä selityksestä, esiintyen sensijaan toisessa.

Hovioikeuteen 11 p:nä toukok. 1810 jätetyssä valituksessa pyydettiin kanneviskaalin toimenpidettä Ehrenstolpen 3 p:nä maalisk. 1810 antaman »ihmeellisen säädöksen» johdosta, joka niin merkillisellä tavalla sorti oleellisimpia kansalaisoikeuksia, ja huomautettiin siitä hellittämättömyydestä ja mielettömästä hillittömyydestä¹, jolla maaherra vaati maistraatilta tämän lakeja, kohtuutta, yhteiskuntaoikeutta ja säädyllyisyyttä (anständighet) vastaan sotivan toimenpiteen toteuttamista (ks. s. 60—66). Laillisen edesvastuun vaatimuksen ohella valittajat anoivat, että Ehrenstolpe velvoitettaisiin antamaan heille julkinen hyvitys.

Ehrenstolpe selitti hovioikeudellekin, että klubin perustaminen ja muu juonittelu häntä vastaan johtui siitä, että hänen rehellisyytensä ja epäitsekkäisyytensä vuoksi ei voitu enää niinkuin ennen toimeenpanna kiskomisja ja laittomia ylökantoja, ei anastaa kruunun omaisuutta, ei vaikuttaa läänin hallitukseen eikä saada maaherraa tekemään crimen falsi. Siitä syystä hänet täytyi tehdä epäilyksenalaiseksi jostain sellaisesta käyttäytymisestä tai salaisista rikoksista, joiden vuoksi hänen kanssaan ei voinut seurustella; samasta syystä matkustavia kutsuttiin tähän »hyvin muodostuneiden sielujen» (ks. s. 57) toimeenpanemaan viattomaan seuraan, jossa pantiin liikkeelle mitä uskomattomimpia huhuja häntä vastaan jne. — Tiedämme, että Ehrenstolpe myöhemmin rajoitti syytöksensä noista rikkomuksista Antelliin, Liljedaliin ja Wegeliukseen. Kieltoansa Ehrenstolpe ei vakavasti voinut tukea millään lainkohdalla, sillä sellaisia rajoituksia kansalaisten kokoontumisvapaudelle Ruotsin laki ei tuntenut², jonkavuoksi hänen täytyi turvautua »syllogistisiin selityksiin». Ei mikään laki muka kieltänyt yksityistä ihmistä ohi kulkiessaan osoittamasta sormellaan toista, ketä hyvänsä, eikä

¹ »— med altid borta blefven sans.» E:n mielestä se merkitsi yhtä kuin »ren galenskap»; valittajat selittivät »borta blefven sans» merkitsevän »förhastadt, icke väl öfverlagdt eller eftersinnadt».

² Veljeskuntia koskevaan asetukseen hän ei enää vedonnut selityksissään HO:lle. Krank kyllä siihen viittaa, mutta tavalla, joka torjui sen soveltamisen k.o. seuraan, ks. s. 61 muist. 1.

viheltämästä, mutta jos kokonainen kansanjoukko jonkun juonittelijan eksyttämänä ryhtyisi semmoiseen, olisi järjestysvallan sekaannuttava asiaan; yksityisten kansalaisten välinen riita oli laillisen oikeuden ratkaistava, mutta jos useimmat henkilöt ja kansanluokat yhtyisivät aikaansaamaan erimielisyyttä ja riitaa kansalaisten kesken tai vastustusta ja halveksumusta laillisesti asetettuja virkamiehiä ja hallitusta vastaan, oli hallituksen taisen edustajan se heti ehkäistävä ja hajoitettava sellaiset yhtymät, varsinkin kun, kuten hän myöhemmin viittasi, seuran ajanviettoon olisi helposti voinut kuulua vaarallisiakin neuvotteluja — tunnettuhän oli Antellin poliittinen huonomainaisuus!¹ Sitä paitsi hänen syrjäyttämisenä seurasta oli samalla loukkaus H.M:aan kohtaan, joka oli hänet valinnut käskynhaltijakseen ja jonka persoonaa hän läänissään edusti: »Vous qui représentez ma personne dans votre province», olivat Kustaa III:n sanat eräälle maaherralleen. Hän koettaa kieltää syyttäneensä seuran jäseniä vehkeilystä keisaria tai valtakuntaa vastaan; hän oli vain tahtonut sanoa, ettei mitään kokouksia tai yhdyskuntia, jotka eivät ennestään asetusten nojalla olleet luvallisia, saanut olla olemassa ilman maaherran tietoa ja suostumusta. — Lisäksi hän vaati rangaistusta siitä tottelemattomuudesta, että hänen kuulutuksensa oli jätetty julkaisematta.

Erityisesti häntä närkästytti se, mitä valittajat olivat puhuneet hänen vastenmielisestä kopeudesta ja naurettavasta turhamaisuudestaan — nuo jotka eivät koskaan olleet seurustelleet niissä piireissä, joiden mukaan hänen käytöstään oli arvoستettava, puhumattakaan keisarin tuttavuudesta, joka oli niin paljon korkeammalla heidän piiriään, ettei hän ihmettelisi, jos heitä pyörryttäisi sen pelkkä ajatteleminenkin!

¹ Loppuselityksessään HO:lle, joka jo kerran oli antanut päätöksen, hän tunnusti itsekin, ettei mitään kirjoitettua lakia ollut, joka olisi määrännyt, kuinka maaherran olisi pitänyt menetellä tällaisessa ennen kuulumattomassa tapauksessa. Kuitenkin hän yritti vielä vedota Vaasan mh:lle 29. VII. 1752 annettuun knk. kirjeeseen: »Landshöfdingen åligger att noga tillsee, att der i Städerna finnes någon som på ett eller annat sätt, der uppväcker split och orolighet, antingen emellan menigheten gemensamt, eller någon del deraf, att en sådan genast af vederbörande Fiscalen tilltalas.» Tiedusteluista huolimatta hän ei ollut saanut tietää syytä seuran perustamiseen, johon hän ei ollut saanut ottaa osaa.

Valittajat puolestaan vastasivat, että Ehrenstolpen kieltoon oli syynä yksinomaan hänen oma turhamaisuutensa, itserakkautensa ja kostonhimonsa, joka tuli näkyviin hänen kirjoituksistaan hovioikeudellekin. Muistamatta, että he edelläesitettyssä valituksessaan olivat selvästi antaneet tietää, että maaherralla ei ollut pääsyä heidän seuraansa, koettivat he vastauksessaan selittää, että maaherralla perheineen olisi ollut yhtäläinen vapaus kuin muillakin seurapiiriin kuuluvilla yhtyä tähän seuraan, jos hän olisi ilmoittanut sille toivomuksensa; mutta tällaisen pyynnön sijasta hän oli kieltänyt sen kokoontumiset ja selittänyt sen alhaiseksi kabaaliksi, eripuraisuuden ja vallattomuuden lähteeksi. He eivät tahtoneet kieltää maaherran arvon merkitystä, mutta Ehrenstolpe oli väärin ymmärtänyt Kustaa III:n sanat, joka itse oli kutsunut itseään »ensimmäiseksi kansalaiseksi». »Kaikki sellaiset virkamiehet, jotka kohtuuden ja oikeuden mukaisesti ovat täyttäneet herransa tahdon, ovat itsestään saaneet kunnioitusta ja arvonantoa, mutta ne jotka toisin ovat menelleet, ovat Lejonhu(fvu)dien ajoista asti kukistuneet, joutuneet halveksumisen alaisiksi.» — Ehrenstolpen sääntöä »tottele ensin ja valita sitten» he eivät katsoneet aina paikkaansa pitäväksi.

Antell puolestaan katsoi erikseen antamassaan selityksessä selväksi, että Ehrenstolpe oli rikkonut tahallaan vihasta ja pahansuonnista, joten ei ollut epäilyä siitä, mikä kohta kanneviskaalin esittämästä OK I: 12 §:stä oli otettava tuomion perustukseksi (rangaistuksena virasta erottaminen). — Myös kiinnitti Antell hovioikeuden huomiota siihen asian kulkua häiritsevään turmiolliseen virheeseen, että Ehrenstolpe oli sivuuttaen säädetyn järjestyksen suoraan keisarille ilmoittanut asian ja »armottomalla tavalla» kuvaillut seuran ajanviettoa, koettaen näin synnyttää korkeassa Esivallassa vastenmielisyyden tunteita eräitä sen alamaisia vastaan.

Selityksiin ja vastaselityksiin liittyneet katkerat solvaukset ja syrjäletkaukset — joista kertomukselleni kyllä on koitunut melkoisesti lisävalaistusta! — aiheuttivat tietenkin kummaltakin puolen edesvastuun vaatimuksia. Väittipä Ehrenstolpe eräässä konseljille jättämässään valituksessa, että Antell tahallaan oli hankkinut itselleen oikeudenkäyntitilaisuutta hänen herjaami-

sekseen: vaikkapa hän muka ei voisi välttää lain siitä määräämää rangaistusta, oli hänellä kuitenkin ollut se ilo, että oli saanut olla hävytön maaherraa vastaan! Antell meni todellakin niin pitkälle, että hän selitti Ehrenstolpen olevan onnenonkijan ja narrin (ks. s. 16).¹

Hovioikeus antoi klubiasiasta 13 p:nä jouluk. 1811 seuraavan päätöksen.

Koska maaherraa ei oltu kielletty rupeamasta seuran jäseneksi eikä hän ollut voinut todistaa, että seuralla oli muuta tarkoitusta, kuin mitä valittajat olivat ilmoittaneet, ja koska siis kuulutuksessa mainitut syyt seuran kokousten kieltämiseksi eivät olleet totuudenmukaisia eivätkä lakiin perustuvia ja koska lisäksi maaherra olisi voinut ja hänen olisi tullutkin ennen kiellon antamista hankkia lähempiä tietoja seuran todellisesta tarkoituksesta, niin katsoi hovioikeus mainitun kiellon virheeksi. Koska taas maaherra itse oli ottanut takaisin kuulutuksensa ryhtymättä sittemmin mihinkään toimenpiteeseen sen julkaisemista varten, niin hylättiin hänen edesvastuunvaatimuksensa Liljedalia vastaan siitä, että tämä oli kieltäytynyt toimimasta sitä kuulutettavaksi, sekä samoin seuran jäsenten vaatimus, että maaherran oli annettava hyvitystä.²

¹ Kun E. oli väittänyt pikemmin Antellin osoittaneen sanoillaan ja eleillään naurettavaa turhamaisuutta ja vastenmielistä kopeutta, selitti tämä olevan mahdollista, »at jag någongång hänförd af mitt lifliga Lynne, och oemotståndeligen drifven till Löije af dett Löijeliga, så mästerligen eftergjordt Herr Landshöfdingen, at han så som Connoisseur, nödgats säga: Se detta är en annan J a g s j e l f» (vrt. s. 57). E:n torjuessa mahdollisuutta, että A. voisi saada »mästarebref at kunna i tänkesätt eller handling härma en man af heder och ära», huomautti A., että kunniallisista ihmisistä ei tehdä pilkkaa, »men — Herr Carl Ehrenstolpe — man härmar en — n a r r — och det begabberi en sådan skördar, är alltid välförtjänt, och länder mähända — någon gång, om ej til hans Egen förbättring, så til varning för andra.» — E:n valitukseen, että A. oli syypää hänen vainoamiseensa, A. vastasi, että »Herra Maaherra Ehrenstolpella siitä kunnioituksen puutteesta, jota hän kaikkialla on kokenut, ja siitä halveksumisesta, joka häntä ympäröi, ei ole pienintäkään aihetta syyttää muita kuin — i t s e ä ä n.» Eräs A:n vastine sisältää myös viittauksen, että E. olisi pantava holhouksen alaiseksi (juttu n:o 4 E:n halkojen vedätyksestä).

² Tuom. Alopaeus tahtoi antaa E:lle ja Krankille vain vakavan muistutuksen, koska k.o. kuulutusta ei oltu asianomaisella tavalla kuulutettu.

Samalla kertaa hovioikeus antoi päätöksensä myös kolmesta muustakin valituksesta. Kaksi niistä koski Fellmanintalon juttua: toinen oli Antellin 15 p:nä toukok. 1810 hovioikeuteen jättämä valitus niistä maaherran virkavaltaisista toimenpiteistä, joilla hän oli ottanut mainitun talon asunnokseen (ks. s. 31—38) sekä erittäinkin hänen virkakirjelmällä 5. V. 1810 antamastaan vastauksesta asunnon irtisanomiseen (ks. s. 118—119); toinen taas oli Ehrenstolpen valitus, joka alkuaan oli tehty talousosastolle, mutta sieltä 6. XI. 1810 lykätty hovioikeuteen, siitä että Antell 4. V. 1810 oli röyhkeällä tavalla yrittänyt häätää hänet asunnostaan ja yhtä röyhkeästi vastannut siihen ilmoitukseen, jonka hän 17. X. 1810 oli tehnyt Fellmanintalosta muuttamisestaan (ks. s. 118 ja 165—166).

Ehrenstolpe tahtoi asian käsitettäväksi siten, että kun hän ei ollut voinut heti ottaa haltuunsa Polttimotaloa, johon Sprengtporten oli antanut hänelle luvan, oli kohtuullista, että Fellmanintaltoa pidettiin sen vastikkeena; asianomaiset omistajat eivät olleet vastustaneet sen ottamista, vaan olivat tyytyneet korkeaan vuokraan (26—27 % ostohinnasta); kun talojen omistajat eivät hallinneet talojansa ankaran majoituksen vuoksi, oli yksityinen sopimus talonomistajain kanssa mahdotonta; myöhemmin hän todisti yrittäneensä ostaakin taloa (ks. s. 31), vedoten kesällä 1811 Orrhjelmiinkin, joka voisi todistaa, että oli mahdotonta yksityisen sopimuksen tietä saada taloa. Ei ollut muuta keinoa ollut asiasta suoriutumiseen kuin se, johon hän oli ryhtynyt, varsinkin kun knk. kirje 31. V. 1808 selitti, että maaherra ei ollut esteellinen ekonomia- ja politia-asioissa. Siitä syystä myöskään riita Antellin kanssa tästä talosta ei ollut yksityistä laatua, ja sama oli asia Cargerinkin muuttamisen suhteen.

Hovioikeus ei tässäkään asiassa ollut taipuvainen hyväksymään Ehrenstolpen selityksiä. Sen mielestä olisi maaherran, jolla oli erityinen vuokratyö asuntoa ja virkahuoneita varten,

— E. saattoi sittemmin todistaa valituksen sanojen perustuksella, että häntä ei oltu tahdottu seuran jäseneksi. Senvuoksi HO. lopullisessa päätöksessään 30. III. 1814 muutti perustelunsa seuraavaksi: koska seura alusta asti sekä tarkoitukseensa että osanottajain nimeen ja säätyyn nähden oli ollut niin julkinen, oli mh:n toimenpide luettava hänelle viaksi, vaikka kieltoa ei oltu toteutettukaan.

ollut muiden virkamiesten tavoin laillisessa järjestyksessä hankittava itselleen tyydyttävät asuinhuoneet yksityisesti sopimalla asianomaisten talonmistajain kanssa; koska hän muka ei ollut voinut näyttää yrittäneensääkään niin tehdä, täytyi katsoa hänen asiasta antamansa virkakirjeet virkavallan väärinkäyttämiseksi; samasta syystä luettiin hänelle viaksi sekin, että hän oli toukok. 5 p:nä 1810 kirjoittanut Antellille virkakirjeen talon pidättämisestä hallussaan, josta hän oli sen vapauttanut vasta lokakuussa, sekä että hän tällöin, 17 p:nä lokak., oli antanut Antellille virallisen tiedon muuttamisestaan ja vuokramaksusta.¹

Samassa yhteydessä ratkaistiin Antellin hovioikeudelle lokakuussa 1810 tekemä valitus siitä, että kruununvouti Lilljeqvist oli tammik. 24 p:nä 1810 antanut käskyn maaherran halkojen vedättämisestä tämän asuntoon, mikä kanne sittemmin oikeusjutun kestäessä oli kääntynyt maaherraa vastaan (ks. IX lukua).

Ehrenstolpen väite, ettei hovioikeus ollut ilman arm. määräystä oikeutettu ottamaan tätä asiaa käsiteltäväkseen, hylättiin OK. VIII:2 § 7:n kohdan perusteella. Vastoin kanneviskaalin mielipidettä hyväksyttiin Enholm esteettömäksi todistajaksi, jonka vuoksi katsottiin selvitetyn: 1:o että maaherra oli kruununkyydillä vedätyttänyt omia halkojaan, jotka hän oli itse ostanut ja käyttänyt omaan tarpeeseensa; 2:o ettei hän ollut voinut todistaa, että hänellä oli ollut puita lainattavaksi ja vielä vähemmän että hän omista varastoistaan oli lainannut niitä julkiseen tarpeeseen, jonka vuoksi ei voitu ottaa huomioon hänen selitystään tästä halkojen hankinnasta; 3:o täysin todistettua ei kyllä ollut, että 8. X. 1809 Lilljeqvistille kirjoitettu käskykirje oli sepitetty vasta, kun asiasta oli hovioikeudelle ilmoitettu,

¹ Päätökseen osaaottaneista tuom. Alopaeus hyväksyi E:n selityksen, ettei hänellä ollut muuta keinoa ollut asunnon saamiseksi kuin se, johon hän oli ryhtynyt; ja koska Fellmanintalon omistaja irtisanomusta tai valitusta tekemättä oli tyytynyt vuokramaksuun, oli E. saanut oikeuden asua talossa seur. syksyn muuttoaikaan asti; näin ollen A:n yritys häätää hänet talostaan oli lainvastaista. Asessori Holmberg ei lukenut E:n viaksi mstr:lle 8. VII. 1809 kirjoitettua yksityistä kirjettä. — A. oli haastanut asuntoasiassa E:n raastuvanoikeuteenkin, ks. s. 120—121.

mutta maaherralle luettiin viaksi, ettei hän ollut kirjoituttanut sitä lääninhallituksen konseptikirjaan.¹

Tämä oikeudenkäynti oli omiaan selventämään Ehrenstolpen käsitteitä parissa tärkeässä kohdassa, jotka ovat kertomuksessani esiintyneet. Toinen myönnytys tapahtui ehkä hänen huomaamattaan. Selittäessään näet, kuten kanneviskaalikin, että Enholm oli esteellinen todistamaan siitä syystä, että hän oli kertonut, mitä hänelle kahdenkesken oli sanottu (knk. kirj. 24. IV. 1754), ja että hän itse oli syytteessä tästä kuljetuksesta, hän lisää, että koska Enholm oli tiennyt Lilljeqvistin määräyksen laittomaksi ja kuitenkin pannut sen toimeen, oli hän itse rikollisesti edistänyt laittomuutta. Tämä merkitsi luopumista siitä ehdottomasta kuuliaisuusperiaatteesta, jota hän aikaisemmin oli moneen kertaan tehostanut ja jonka mukaan piti totella esimiehen laittomiakin käskyjä.² — Toisen myönnytyksen hän tuli tehneeksi, kun hän sanoi huomanneensa, että jos hän olisi katsunut tarpeelliseksi läsnäolonsa raastuvanoikeuden erikoisistunnossa, jossa todistajia kuulusteltiin ja jossa varsinaisista oikeudenjäsenistä vain Timming jäävittömänä oli istumassa oikeutta, niin olisi pöytäkirjan tarkistuksessa todistajain lausunnot saatu tarkemmin määritellyiksi. Täten hän nyt siis tunnusti, että hänen läsnäolonsa raastuvanoikeudessa olisi ollut tarpeellinen, — ja tosiaan tapaammekin hänet myöhemmin eräästä kihlakunnanoikeuden istunnosta, jossa hän istui kuuntelemassa vero-

¹ Loppuselityksessään HO:lle (jätetty 30. VIII. 1813) E. sanoi ihmeekseen huomanneensa, että HO. ei ollut katsonut todistetuksi, että selaista leipomista, johon E. oli lainannut puita, oli ollut olemassakaan; ennen esittämiensä todistusten lisäksi hän esitti vielä viisi, mm. kaupunginvouti Eberhardin todistuksen, että hän oli marraskuussa 1809 saanut määräyksen hankkia 15 leivinuunia, jotka annettiin päälliköille, ja että hän saman määräyksen mukaan oli ilmoittanut talonomistajille, ettei näiden tarvinnut antaa leipomiseen tarvittavia puita, vaan saisivat he ne kruununpalvelijain toimesta; kaupungin kassanhoitaja Joh. Abr. Petrelius todisti myös, ettei kaupunki mainittuna aikana ollut luovuttanut puita armeijan leipomistarpeisiin. HO. muutti sen johdosta lopullisessa päätöksessään 30. III. 1814 perustelun sanamuodon siten, että E. ei ollut todistanut, että hän oli mihinkään julkiseen tarpeeseen luovuttanut halkojaan. — Käskykirjeen 8. X. 1809 puuttumisen kirjoista selitti E. johtuneen konttorin työvoimien silloisesta vähydestä ja sota-ajan vaatimasta nopeammasta toiminnasta (ks. I s. 23, 25 ja 294).

² E. moitti Liljedalia edell. mh:n tottelemisesta, ks. s. 45 muist. 1.

talonpoikainsa todistuksia kysymyksen ollessa hänen palkkansa väärästä kannosta.

Kaikesta siitä virkavallan väärinkäyttämisestä, johon Ehrenstolpe näissä eri jutuissa oli osoitettu syylliseksi, tuomittiin hän ulosottokaaren IX luvun 5 §:n ja oikeudenkäymiskaaren I luvun 12 §:n mukaan maksamaan sakkoa 200 hopeatalaria eli 96 hopearuplaa. Krank ja Uhlbrandt, jotka varmentajina olivat edistäneet tätä virkavallan väärinkäyttöä, saivat sakkoa, edellinen 50 hopeatalaria (24 hop.rpl.) siitä, että oli varmentanut kuulutuksen seuran kokouksia vastaan, ja jälkimmäinen 30 talaria siitä, että oli varmentanut 5. V ja 17. X. 1810 Antellille kirjoitetut kirjeet. Ehrenstolpe sai vielä loukkaavasta kirjoitustavasta ja asiaankuulumattoman sekoittamisesta kirjoituksiinsa sakkoa 50 talaria. Antellia sakotettiin myöskin tästä sekä 17. X. 1810 maaherralle kirjoittamastaan ylenkatseellisesta vastauksesta 50 talarilla, mutta hänen ei tarvinnut pyytää anteeksi maaherralta mainitun kirjeen vuoksi, koska maaherra itsekin oli, unohtaen virka-arvonsa vaatimukset, tehnyt itsensä yhtä syylliseksi. Seuran jäsenille tuomittiin sakkoa loukkaavasta kirjoitustavasta 20 talaria kullekin, paitsi rehtori Bangelle ja konrehtori Höckertille, jotka vain valituksen allekirjoittajina saivat 10 talarin sakon.¹

Puolen vuotta myöhemmin hovioikeus antoi päätöksensä Polttimotalonjutussa, jonka konseljnin talousosasto oli lykännyt hovioikeuden käsiteltäväksi — ensi kerran 30 p:nä lokak. 1810 ja, keskeytettyään hovioikeuden käsittelyn Ehrenstolpen ilmoitettua saaneensa keisarilta luvan, uudestaan 3 p:nä jouluk. 1811 (ks. s. 172—173).

Tämän jutun kestäessä oli kanneviskaaliksi tullut Ehren-

¹ Prokuraattori Calonius oli katsnut halkojen vedätyttämisestä kruununkyydillä voivan tulla kysymykseen RK. XLIV § 1 (täysi korvaus ja kaksinkertainen varkaanrangaistus), ks. s. 210. — Alopaeus, joka luki maaherran viaksi vain Lilljeqvistille annetun käskyn halkojen vedätyksestä sekä loukkaavan kirjoitustavan, tuomitsi hänelle sakkoa edellisestä 50 talaria ja jälkimmäisestä 20 talaria, vapauttaen Krankin ja Uhlbrandtin. Sensijaan hän Antellin tuomitsi maaherran virka-arvon loukkaamisesta ym. 100 talarin sakkoon ja julkiseen anteeksipyyntöön.

stolpen vastustaja, Oulun pormestari Olof Liljedal, joka viran puolesta teki asiassa uuden syytöksen. Lääninlasaretin korjauttamista, josta konselji oli antanut määräyksen, hän ei olisi katsonut virheelliseksi, jos maaherra olisi toimenpiteestään heti tehnyt ilmoituksen hallitukselle ja jos hän ei olisi siinäkin pitänyt silmällä omaa etuaan. Mutta Polttimotalon suhteen hän lisäksi teki seuraavat muistutukset:

1:o Maaherra oli syrjäyttäen kenraalikuvernöörin ja hallituskonseljin suoraan hallitsijalle esittänyt asian, jota tämä ei välittömästi voinut ryhtyä käsittelemään, ja väärin ilmoittanut Polttimotalon maaherranresidenssiksi¹;

2:o ottanut luvattomasti haltuunsa kruunun talon, tekemättä ensin, kuten edeltäjänsä, sopimusta vuokrasta, johon kruunu oli oikeutettu;

3:o ottanut luvattomasti lääninrahaston varoista 1,440 hopearuplaa pannakseen mainitun talon sellaiseen kuntoon, joka vastasi hänen mukavuudenhaluaan, jommoista kustannusta talon ylläpitämiseen ei olisi tarvittu;

4:o rojhennut vedota keisarin suulliseen lupaukseen, vaikka Speranskin vastaus (s. 172—173) todisti toista. —Hänen mielestään Ehrenstolpen olisi pitänyt ostaa itselleen talo, kuten muut virkamiehet olivat tehneet. Edesvastuuta hän vaati OK I: 12 mukaan; korjaukseen käytettyjä rahoja ei saisi jättää valtion maksettaviksi.

Ehrenstolpe vastasi ensimmäiseen kohtaan, ettei hän tuntenut lakia, joka olisi kieltänyt maaherraa entiseen tapaan kääntymästä korkean hallitsijan puoleen; ja joskin sellainen olisi ollut, »niin saattoi keisari tehdä poikkeuksen laista (dispensera en lag), jonka hän oli antanut»; ja siitä, että hän sen oli tehnyt, oli todistuksena se, että hän oli antanut sekä tässä että monessa muussa asiassa arm. päätöksiä — vaikka Speranski sittemmin oli kaikesta niin haudannut, ettei mitään oltu voitu saada päivänvaloon, »jos ei nyt, kun ehkä monet muut asiat saavat valaistuk-

¹ Tämän väitteensä Liljedal perusti Speranskin vastauksessa käytettyyn nimitykseen: De la maison du gouverneur (ks. s. 87) ja kaiketi myös E:n TO:lle 8. I. 1811 antamaan kertomukseen, joka E:n selitykseen liitettynä jäljennöksenä oli lähetetty HO:lle.

sensa.»¹ Sittemmin oli asia uudestaan esitetty keisarille, ja odotti hän arm. vastausta, jonka viipymisen mahdollisesti aiheuttivat moninaiset tehtävät (Ehrenstolpe oli näet alussa v:tta 1812 käynyt Pietarissa).

Muihin Liljedalin väitteisiin hän huomautti, ettei ollut totta, että hän luvattomasti oli ottanut talon haltuunsa: hänellä oli siihen Sprengtportenin antama lupa, eikä Speranskinkaan kirje suinkaan osoittanut päinvastaista — sen voisi todistaa hänen alam. anomuksensakin, jonka voisi pyytää Rehbinderiltä. Vuokrankin hän maksoi. Oman talon ostamiseen ei Oulussa ollut mahdollisuuksia (vrt. s. 31 ja 220). Korjaustöihin ryhtyminen kirjallista käskyä odottamatta oli kyllä virhe, mutta hänen virkavelvollisuutensa oli katsoa, ettei kruunun rakennus lahoaisi ja turmeltuisi hoidon puutteessa (knk. kirje 22. V. 1764), ja luvan saantiin olisi kulunut niin paljon aikaa, että korjaaminen olisi myöhästynyt. Hänen virheelliset toimenpiteensä olivat siis vain muodollisuuksien laiminlyömiä tai johtuneet herkkäuskoisuudesta eivätkä siis olleet rikoksia. Hän oli heti ilmoittanut asian kenraalikuvernöörille, joka oli sen hyväksynyt. Kysymys oli vain siitä, oliko kruunulle tapahtunut vahinkoa: ilman hänen toimenpidettään olisi talo ehkä samassa kunnossa kuin läänin sikäläinen kilstupa, josta vain seinät olivat jäljellä!

Hovioikeus antoi päätöksensä heinäk. 17 p:nä 1812. Se ei katsonut oikeudekseen käsitellä Liljedalin tekemiä eri muistu-

¹ » — om ej nu, då kanhända flere andra mål komma att uplysas.» Speranski oli näet pari kuukautta aiemmin, maaliskuun lopulla 1812, kukistunut; E:n selitys on jätetty HO:lle 25. V. 1812. — Loppuselityksessään HO:lle (elok. 1813) E. huomauttaa, että vasta kenraalikuvernöörin johtosääntö muutti maaherrain ikivanhan oikeuden kääntyä suoraan hallitsijan puoleen (kkuv:n johtosääntö 31. I/12. II. 1812 § 32, vrt. RAUHALA I s. 408), jatkaen: »ja jos nyt H.M. ottaisi vastaan ja ratkaisisi hänelle alam. ilmoitetun asian, olisi se varma merkki, että Hän arm. siksi kerraksi kumoisi, mitä kenraalikuvernöörin johtosäännössä on säädetty, ja mitään virkasyytettä ei saa mahdollisesti tehdä minua vastaan senvuoksi, että H.K.M. on ottanut tutkittavakseen ja ratkaissut asioita, jotka minulla on ollut armo suoraan esittää Hänen Omaan Armoliseen ratkaisuunsa; ja tämä asia ei koske minulle uskottua lääniä, vaan minua itseäni persoonallisesti, minulle osoitettuna armona.» — E. tarkoittaa siis keisarin oikeutta antaa hallinnollisia a s e t u k s i a, kun hän yllä puhuu hänen oikeudestaan »dispensera en lag som han gifvit». Ks. I s. 110.

tuksia, koska konselji ei ollut niistä antanut päätöksiä ja koska ne koskivat asioita, jotka olivat tapahtuneet hallitsijan luona, ilman että niistä oli käsketty nostaa erityistä syytettä. Se rajoitui siis antamaan päätöksensä vain siitä Ehrenstolpen virheellisestä menettelystä, että hän ilman lupaa ulkopuolelta menoarvion oli määrännyt 1,500 riksiä Polttimo- ja lasaretintalojen korjauttamiseen. Koska Ehrenstolpe oli perustanut 27. VIII. 1810 antamansa määräyksen siihen, että jompikumpi taloista oli otettava maaherranasunnoksi ja vasta 19. X ilmoittanut siitä konseljille, niin hänen vetoamistaan knk. kirjeeseen 22. V. 1764 ei voitu hyväksyä. Kun knk. määräys 13. II. 1772 ja maaherran ohjesäännön 4. XI. 1734 § 28 nimenomaan kieltävät kollegioita ja maaherroja yli menoarvion ilman lupaa määräämästä kruununvaroja maksettavaksi ja kun maaherra ei ollut ottanut ojentuakseen konseljin antamista muistutuksista asetusten määräysten noudattamisesta, tuomitsi hovioikeus hänet OK. I: 12 mukaan 50 hopeatararin (24 hopearpl.) sakkoon; Uhlbrandt sai samoin 20 talaria (9 rpl. 60 kop. hop.) sakkoa siitä, että hän ilman vastalauseita oli varmentanut tämän virheelliseksi tuomitun määräyksen. — Liljedal oli vaatinut, että Ehrenstolpen olisi maksettava talojen korjauskustannukset, mutta hovioikeus ei niistä antanut lausuntoa, koska kysymys oli erikseen käsiteltävä.¹

Näistä hovioikeuden päätöksistä ja lausunnoista tulee ilmeisesti näkyviin Ehrenstolpen oululaisten vastustajain käsitys ja vaikutus, mikä ei olekaan ihmeellistä, kun melkein kaikki vaikutusvaltaisimmat sikäläiset tuomarit ja lakimiehet ja myös papisto kuuluivat Ehrenstolpelle vihamieliseen piiriin. Niinpä

¹ Ankarampaa rangaistusta vaati asessori C. A. Krabbe siitä, että E., kuten hän itse oli TO:lle 8. I. 1811 kertonut, oli esittänyt asian keisarille väärinsiten, että Polttimotalon oli muka edellinen esivalta luovuttanut maaherranresidenssiksi jo kauan sitten, sekä myös siitä, että hän ilman lupaa ja kontrahtia oli ottanut kruununrakennuksen haltuunsa; sakkoa hän tuomitsi 100 talaria (48 rpl. hop.). — Presidentti Bergenheim katsoi lisävirheeksi sen, että mh. oli kkuv:n ja konseljin ohi tehnyt alam. anomuksensa sekä että hän selityksessään 8. I. 1811 oli konseljille rohjennut kertoa saaneensa keisarilta suullisen luvan Polttimotalon residenssikseen ottamiseen, joka ilmoitus sittemmin oli osoitettu vääräksi; sakkoa hän tuomitsi 200 talaria (96 rpl. hop.).

oli hovioikeus valmis uskomaan, ettei Ehrenstolpea oltu suljettu seuran jäsenyydestä; samoin ei tahdottu uskoa, että hänen oli ollut melkein mahdotonta saada asuntoa kaupungista, jossa hänen kuitenkin viran puolesta täytyi asua.

Kanneviskaalinviran puolesta vt. kanneviskaali Johan Krook valitti kaikista näistä päätöksistä konseljin oikeusosastolle, vaatien erittäinkin halkojen vedätysjutussa sovellettavaksi rikoskaaren XLIV § 2:ta (virasta erottamista, korvauksen maksamista ja 200 talarin sakkoa) ja Polttimotalon jutussa kruununvarojen anastamisesta RK. XLV § 2:ta (sakkoa, korvausta ja virasta erottamista); lisäksi olisi pitänyt antaa lausunto muistakin kanneviskaali Liljedalin tekemistä muistutuksista maa-herraa vastaan.

Koska kuitenkin Ehrenstolpea vastaan sillä välin oli ilmaantunut uusia raskauttavia seikkoja, lykkäsi oikeusosasto huhtik. 12 p:nä 1813 hovioikeuden jo päättämät asiat sinne takaisin yhdessä noiden uusien syytösten kanssa käsiteltäviksi.

XI. Jatkoa: Uusia juttuja ja lopulliset päätökset. Maaherran asunto- ja palkkakysymykset.

Hovioikeuteen lykätyt uudet syytökset ja valitukset, joiden lukumäärä oli kaikkiaan seitsemän, johtuivat osittain niistä vaikeista poikkeusoloista, joissa Ehrenstolpe oli ruvennut maaherranvirkaansa hoitamaan. Tällainen oikeudenkäynti syntyi niiden 80,000 paperiruplan takia, jotka v. 1812 oli lähetetty veronmaksusuorituksia varten vaihdettaviksi ruotsinrahaan (ks. I s. 278). Useimmat lääninhallitukset laiminlöivät tilintekemisen säädettyssä järjestyksessä, mutta keskushallitus oli niin ankara, että esim. Vaasan läänin maaherra pidätettiin toistaiseksi viranteosta. Ehrenstolpekin pantiin syytteeseen siitä, ettei hän aikoinaan ollut lähettänyt vaihdon kautta kertyneitä rahoja, mutta hän saattoi sen viivytyksen selittää¹, niin että hänet vapautettiin kaikesta edesvastuusta. Itse asiassa oli Oulun läänissä rahainvaihto tapahtunut niin tarmokkaasti, että se finanssitoimituskunnassa mainittiin Vaasan lääninhallituksen heikon toiminnan vastakohtana.

Toinen samanlaatuinen syytös, jonka konselji myös prokuraattorinviran välityksellä nosti Ehrenstolpea vastaan hovioikeudessa, näytti saavan huonomman suunnan. Selkkaus johdettiin eräistä revisionikonttorin muistutuksista Oulun tullinhoitajan tilejä vastaan.

Tämä mies, Anton Ludvig Runeberg, joka, kuten tiedämme, ennen sotaa oli ollut maatullinhoitaja (tullinspektor) ja Oulun

¹ E. oli konseljilta tiedustellut, mistä rahastosta oli otettava k.o. rahalähetyksen postivakuutusmaksu, eikä voinut lähettää rahoja, ennenkuin oli saanut vastauksen. Konselji järjesti kyselyn johdosta asian niin, että mainittua maksua ei tarvinnut rahassa suorittaa (TO:n päätös 15. VII. 1812).

jouduttua venäläisten haltuun saanut Buxhoevdeniltä 8 p. jouluk. 1808 Oulun (ja toistaiseksi Raahenkin) meritullinhoitajan toimen (ks. I s. 20) ja josta sittemmin tuli maaherran vävy ja harras puolenpitäjä, näyttää hoitaneen virkaansa huolimattomasti, sillä meritullikamarin tilit joutuivat epäjärjestykseen ja syntyi suuria vaillinkeja, jotka sitten hänen aikaisen kuolemansa jälkeen (v. 1814) jäivät maksamatta.

Mainitut revisionikonttorin muistutukset, jotka koskivat v:n 1809 tilejä, oli talousosasto tammik. 23 p:nä 1811 päättänyt lähettää Oulun lääninhallitukselle selityksen vaatimiseksi Runebergilta. Kun se kumminkin jäi tulematta, uudisti talousosasto heinäk. 18 p:nä käskynsä lisäten sakon uhan, mutta mainitsematta edellisen kirjeen päivämäärää. Maaherra vastasi, että tämä konseljnin jälkimmäinen kirje koski muistutuksia, jotka hallitus jo oli ratkaissut, joten asia ei kaivannut muuta toimenpidettä. Kanneviskaali Liljedalkin, joka käskyn saatuaan syytteen nostamiseen kesällä 1812 kävi tutkimassa asiaa Oulun lääninkansliassa, tuli samaan käsitykseen. Kun kamaritoimituskunnan päällikkö Nordensvan oli huomauttanut, että maaherran vastaus ei tarkoittanut niitä muistutuksia, jotka oli tehty konseljnin kirjeessä 23. I. 1811, selitti Ehrenstolpe, ettei mainittua kirjettä hänen virastoonsa ollut saapunutkaan ja ettei hän, kun uudistettu käsky oli tullut, voinut ymmärtää, että saman vuoden tileistä olisi tehty kaksi eri kertaa muistutuksia, koettaen tehdä uskottavaksi, että kamaritoimituskunnasta hänelle tätä kirjettä ei ollut lähetettykään. Prokuraattori Calonius todisti kumminkin, että mainittu kirje oli saapunut Oulun postitoimitukseen helmik. 11 p:nä 1811. »Saapa nyt nähdä», sanoo Calonius, »mitä uusia verukkeita Herra Maaherra saattaa keksiä puolustukseksien. Tässä nykyisessä ahdinkotilassaan hänellä ei liene muuta keinoa kuin koettaa vierittää kirjeen katoamisen syy joko Postinhoitajan niskoille tai vahtimestarin, joka tavallisesti on tuonut kirjeet postikonttorista, ikäänkuin jompikumpi heistä olisi sen piiloittanut ja hävittänyt. Mutta sellaista uskotellakseen pitäisi hänen tehdä se edes jotakuinkin luultavaksi, ennenkuin siihen voidaan panna jotain huomiota.»¹ — Kanneviskaali

¹ Caloniuksen kirj. kanneviskaalille 30. I. 1813, ks. SEDERHOLM mt. s. 189.

luulikin voivansa väittää, että maaherra oli isällisestä rakkaudesta hävittänyt kirjeen pelastaakseen vävynsä ainakin sillä hetkellä vaikeuksista ja että hän yhdessä Runebergin ja Uhlbrandtin kanssa oli sepittänyt yllämainitun vastauksen konseljin 18. VII. 1811 antamaan käskyyn. Ehrenstolpe pysyi kuitenkin jyrkästi väitteessään, ettei hän ollut saanut mainittua kirjettä, vaan että se nähtävästi matkalla postikonttorista lääninkansliaan oli kadonnut muiden saapuneiden kirjeiden joukosta jollain tavalla, jota hän ei voinut tietää, koska saapuneista kirjeistä ei ollut sentapaista kontrollia kuin lähetetyistä; hän myönsi kyllä itse aina aukaisseensa saapuneet lähetykset joko kansliassa tai omassa asunnossaan, kuitenkin aina jonkun kansliahenkilökuntaan kuuluvan läsnäollessa, joka voi todistaa, ettei hän ollut pidättänyt postia itselleen. Hankittuaan kaivatun kirjeen jäljennöksen hän väitti, ettei siinä ollut mitään edesvastuun vaatimuksia Runebergia vastaan. Mistä siis johtui se loukkaava epäluulo häntä vastaan, joka ei ollut iässään ketään koskaan pettänyt, että hän oli pidättänyt tämän kirjeen, vaikka toiset muistutukset, jotka koskivat tuhansia ruplia ja sisälsivät uhkauksen virastaerottamisesta, heti oli toimitettu perille! Tämän jyrkän kiistämisen vuoksi hovioikeuskaan ei voinut asettaa maaherraa edesvastuuseen ensinmainitun kirjeen hukkaamisesta, mutta tuomitsi hänet sekä vt. lääninkamreerin Uhlbrandtin syypäiksi siihen, ettei oltu noudatettu uudistetun käskykirjeen määräyksiä; Ehrenstolpea sakotettiin loukkaavasta kirjoitustavasta kanneviskaalia ja kamaritoimituskunnan entistä päällikköä lääninkamreeri Nordensvania vastaan.

Prokuraattorinapulainen J. Fr. Stichaeus kävi syksyllä 1812 Oulun läänissä tarkastusmatkallaan, kuten tiedämme (ks. I s. 300—303). Tämän matkan seurauksia oli mm. myös prokuraattorin käskystä hovioikeudessa Ehrenstolpea vastaan nostettu syyte siitä, että hän oli velvoittanut Tornion kihlakunnan talonpoikia määrättyä maksua vastaan eri kertoina viemään Tornioon puita sekä antamaan Pirkkiön makasiinivartiolle puita ja kynttilöitä, kuten on kerrottu teokseni edellisessä osassa s. 140—144. Talonpoikain sanottiin siitä valittaneen. Prokuraattori Calonius (kirj. kanneviskaalille 13 p. helmik. 1813) oli

sitä mieltä, että koska kaupunkien velvollisuus oli antaa majoitetuille sotajoukoille asunto ja lämpö, josta korvaukseksi ne saivat kantaa tuulaakimaksua, olisi torniolaisten itsensä pitänyt tehdä vapaaehtoisia sopimuksia talollisten kanssa puiden tuonnista ja hinnasta. Ei ollut oikein koettaa edistää hyvää tarkoitusta muuten kuin laillisilla ja luvallisilla keinoilla. Vielä merkellisempää oli, että Uhlbrandt oli käskenyt kruununvoudin ottaa rahvaalta, mitä Pirkkiön makasiinivartiolle tarvittiin puita ja kynttilöitä, mainitsematta mitään maksusta, vaikka muka jopa sodankin aikana oli tapana, että pää- ym. vartioiden puun ja valon kruunu itse hankki sotakassan kustannuksella, kuten sittemmin v:n 1812 majoitussäännössä oli määrätty. Näiden virkavallan väärinkäytösten oli vt. kenraalikuvernööri Armfeltkin Turussa käydessään (tammik. 1813) katsonut olleen senlaatuksia, että ne eivät saisi jäädä ilman muistutusta.¹

Tiedämme jo edellisen osan kertomuksesta, kuinka kohtuuton ja olevia oloja lukuunottamaton Caloniuksen syytös oli. Torniolaisten käytettävissä olevat keinot eivät silloisissa oloissa mitenkään riittäneet majoitusvelvollisuuden suorittamiseen, varsinkaan juuri polttopuiden suhteen, joita ympäristön asukkaat eivät sotilasväkivaltaisuuksien pelosta uskaltaneet tuoda kaupunkiin: olihan polttopuiden puutteessa kaupungissa jo kokonaisia taloja revitty ja poltettu lämmitystarpeisiin.² Tunnettu myös ristiriidan venäläisen ja ruotsalaisen majoitusjärjestelmän välillä (ks. I s. 96—98) ja tiedämme, että prokuraattorin väite sisälsi erehdyksen, joka johtui siitä, että Turun kaupunki oli saanut erikoisvapauden.³ Prokuraattorin väitteen saattoi Ehren-

¹ SEDERHOLM mt. s. 191—193.

² Ks. I s. 140. Paitsi ankaraa majoitusta ym. oli torniolaisten täytynyt suorittaa venäl. armeijan saapuessa kaupunkiin sotaverona (Krigs Contribution) n. 7,000 pankkoriksin arvosta tavaroita (E:n kirj. TO:lle 7. VII: 1812 TO.KD. 1812 109/326, ja Tornion raatimiesten ja kaupungin vanhimpain selitys, liitetty E:n HO:lle antamaan selitykseen; teokseni edellisessä osassa s. 140 on väärin mainittu majoituskustannusten v. 1812 nousseen mainittuun summaan). — Myös Alatornion oli täytynyt suorittaa sama määrä 7,000 pankkoriksiä paloverona, ks. Hist. Tidskr. f. Finland v. 1922 s. 12.

³ Porm. Liljedal oli porvariston puolesta 18. III. 1811 jättänyt TO:lle anomuksen, että Oulu saisi vapautuksen, paitsi ennenmainitusta puiden hankkimisesta sotilassairaaloille, myös »samoin kuin Turku ja muut kau-

stolpe osoittaa vääräksi Barclay de Tollyn kirjeellä 22. IX/4. X. 1809 (ks. I s. 109). Kanneviskaali piti kuitenkin kiinni Caloniuksen mielipiteestä, että lakia olisi tullut noudattaa, vaatien maaherralle edesvastuuta OK. I: 12 §:n mukaan.¹

Hovioikeus päätti, että maaherralla silloisissa olosuhteissa oli voinut olla syytä ryhtyä valituksenalaisiin toimenpiteisiinsä; kun kukaan asianomaisista ei ollut valittanut maaherran määräämästä hinnasta ja kun hän varmaankaan ei ollut tahtonut estää asianomaisia saamasta korvausta puistaan ja kynttilöistään, niin vapautettiin hänet kaikesta edesvastuusta.

Valitus näyttää tosiaan johtuneen Antellin ja Stichaeuksen toimenpiteistä; ainakaan yleisempää vastusteluun nousemista ei liene tapahtunut talonpoikain keskuudessa näiden velvoittamisten johdosta. Tornion pormestari E. Cajanus, joka oli maaherran ensimmäisen käskykirjeen varmentanut, selitti, että hänellä oli pari kertaa ollut tilaisuus, ollessaan Tornion kaupungin edustajana mukana yleisissä kokouksissa pohtimassa kasarmirakennuskysymystä, kuulla koko läänin pitäjänvaltuutettujen poikkeuksetta selittävän olevansa valmiita maksutta auttamaan kaupunkeja ja valtamaantien varsilla olevia taloja polttopuilla ym. tarveaineilla, kunhan he vain pääsisivät vapaiksi kasarmien rakentamisesta ja ylläpitämisestä; lääninkanslian pöytäkirjasta 20. XII. 1811 voisi siitä saada todistuksen.² Senvuoksi hän luuli, et-pungit» puiden hankkimisesta päävartiolle ja tulleille. Asia oli esillä TO:ssa 2. VII. 1811 antamatta aihetta toimenpiteeseen (ks. I s. 137 muist. 2).

¹ Eri asia on, että Tornion kihlakunnan pitäjätkin olivat saaneet sodasta kovin kärsiä. Niissäkin olivat melkein kaikki hevoset sodan aikana kadonneet tai sortuneet ja niiden parhaat halkometsät oli menetetty Ruotsin puolelle. Alatorniossa olivat sotajoukot marssineet edestakaisin ja majoilleet, jonka lisäksi oli täytynyt suorittaa mainittu 7,000 riksin arvoinen palovero. Joukko köyhimpiä asukkaita olikin jättänyt kotinsa ja siirtynyt Lapin tuntureille elatustaan hakemaan (E. Cajanusen sel.) Mutta naapuripitäjällä Kemilläkin oli oma raskas majoitusrasituksensa, joten Tornion pitäjän rasitusta ei sen kustannuksella voitu huojentaa. — Myös Tornionjoen länsipuolella olevat pitäjänosat olivat saaneet vastaavanlaisesti kärsiä vahinkoja: Alatornion, Karl-Kustavin ja Ylitornion sikäläisten vahinkojen ja rasituksien arvioitiin v. 1810 nousevan yhteensä 32,382 pankkoriksiin (OSMONSALO: Suomen rajapolitiikka Venäjän vallan aikana I s. 208 muist. 1).

² Kanslian pk:t eivät ole säilyneet.

tei tämä syytös ollut tapahtunut Ylitornion, Karungin ja Alatornion asukasten yhteisen tiedon ja suostumuksen perustuksella, vaan että se jectui pikemminkin joistakin erikoishommista, joiden tarkoituksena oli saattaa ikävyvyyksiä varsinkin maaherralle.

Sama käsitys oli tietysti Ehrenstolpellakin, ja hän koetti saada sen välittömästi todistetuksikin. Hän kuulututti näet k.o. syytteen johdosta koolle yleisen Alatornion pitäjänkokouksen, joka pidettiin 4 p:nä huhtik. 1813 kirkon sakaristossa. Saapuville oli tullut maaherra itse henkilökohtaisesti; muita läsnäolijoita mainitaan kruununvouti Jacob Heickell, henkikirjuri P. B. Wählberg, armovuodensaarnaaja E. J. Borg ja suuri joukko talonpoikia; pöytäkirjan laati pitäjänkirjuri A. Burman. Kun maaherra ensin oli huomauttanut parista kuulutuksestaan, jotka koskivat arm. suotua hätäavustusta sodan ja kadon vuoksi onnettomuuteen joutuneille asukkaille, ja kehoittanut heitä kiitollisina tästä kalliista armosta säästämään sitä vain kylvösiemeneksi ja hengen pelastamiseksi, vaati hän myös tietoa, oliko rahvas kokonaisuudessaan taikkapa vain joku yksityinen Stichaeuksen käynnin aikana jättänyt valituksia puheena olevista maaherran määräyksistä. Mainitut virkamiehet ja rahvas selittivät yksimielisesti, ettei kellään heistä ollut siihen ollut aihetta ja ettei kukaan heistä koskaan ollut tehnyt sellaista ilmoitusta, varsinkin kun he olivat saaneet täyden maksun puistaan eivätkä suinkaan tahtoneet kieltäytyä kansalaisina ja alamaisina auttamasta niin vaikeissa olosuhteissa, »jonka ohessa rahvas nähtävällä liikutuksella vakuutti kunnioittavaa kiitollisuuttaan Korkeimmalle, joka oli suonut läänille niin toimellisen (omtänksam) ja sen hyvästä huolehtivan (öm) esimiehen». — Tähän vedoten Ehrenstolpe väitti selityksessään, jonka hän samassa kuussa lähetti hovioikeudelle, että koko valitus oli Stichaeuksen hommaa muka talonpoikain nimessä. Kruununvouti J. Heickell oli kertonut hänelle todistajain läsnäollessa, että »sama innokas ja hyväätarhoittava laamanni herra Julius Conrad Antell» noin puolentoista vuotta sitten oli koettanut saada Heickelliä antamaan hänelle jäljennökset määräyksistä, jotka koskivat puheena-olevain halkojen kuljetusta, tehden sen luultavasti samassa luvallisessa tarkoituksessa kuin silloinkin, kun oli kysymyksessä

maaherran halkojen korvaaminen, jotka oli lainattu Länsipohjasta palaavan armeijan leivinpuiksi. »Mutta kun hän ei ollut minkään nimismies Enholmin kanssa tekemisissä, niin täytyi tämä suurtyö jäädä Herra Esittelijäsihteeri ym. Stichaeuksen suoritettavaksi, joka todellakin vähän ennen lähtöään [Tornionista] oli vienyt Heickellin syrjään, kysynyt häneltä, oliko hän saanut sellaisia määräyksiä ja niitä totellut, sekä pyytänyt, että niiden jäljennökset lähetettäisiin hänelle postitse Ouluun, mikä oli tapahtunutkin.» Stichaeuksen pitämässä Tornion kokouksessa (marrask. 4 p.) ei kukaan ollut asiasta mitään puhunut; hänen olisi pitänyt näyttää valituskirja tai pöytäkirjaan merkitty valitus, jota ilman hänen syytöstään ei olisi saanut ruveta käsittelemään, »mikäli laki ja asetukset muuten ovat yhteisiä.» Ylläesitetty Alatornion pitäjänkokouksen pöytäkirja muka osoitti, että »rahvaamme ei ollut luopunut esi-isiensä kiitollisuuden ja tunnustuksenantamisen hyveistä».

Kanneviskaali teki Stichaeuksen käskystä syytteen siitä, että Ehrenstolpe virkansa puolesta oli pitänyt pitäjänkokouksen omassa asiassa vaatiessaan tietoa valittaneista, ja hovioikeus tuomitsi hänet siitä lailliseen edesvastuuseen. — Myös antoi Stichaeus käskyn syyttää Ehrenstolpea siitä, että hän virkakirjelmässä oli hovioikeudelle julkisesti moittinut niitä virkatoimipiteitä, joihin Stichaeus tarkastusmatkallaan oli ryhtynyt.

Stichaeukselle oli myös pari Limingan kylän talonpoikaa, Isak Kennilä eli Enqvist ja Johan Ruotsinoja, valittanut Oulussa 7. XI. 1812 pidetyssä kokouksessa omasta ja kehoitetuina muiden maaherralle palkkaveroa maksavain talonpoikain puolesta, että maaherra oli edellisenä vuonna antanut kantaa 30 killinkiä vvs. 28:n sijasta paperiruplalta ja veroesineiden sijasta, jotka oikeaan aikaan oli luonnossa tarjottu, otattanut melkoista korkeamman maksun, kuin mitä verohintataksassa oli vahvistettu.¹ Muutaman päivän perästä, 12 p:nä marrask.,

¹ Valitus alkoi: »Koska rahvaalla nyt taas on uusi todistus H.K.M:nsa arm. huolenpidosta uskollisten alamaistensa viihdyttämiseksi, kun sille on annettu tilaisuus ilmoittaa Herra Prokuraattorille (General Procuratorn) ja Ritarille ne huolet, jotka rasittavat kansaa ja joita ovat aiheuttaneet erinäiset sortotoimet (vexationer), joita tässä kaukaisessa maanosassa harjoitetaan pelkäämättä tutkintoa, niin me anomme — — —».

talonpojat kuitenkin pormestari Hasselblattin välityksellä, kuten Ehrenstolpe sanoo, peruuttivat syytöksensä, joita he eivät voineet toteen näyttää, eikä Stichaeskkaan senvuoksi pannut niihin huomiota. Mutta kun Ehrenstolpe oli äskenmainitussa selityksessään hovioikeudelle viitannut siihen, ettei hän ollut saanut tilaisuutta vaatia hyvitystä väärästä kantelemisesta, lähetti Stichaeskus talonpoikain kirjelmän kanneviskaalille, jotta Ehrenstolpelle annettaisiin tämä tilaisuus. Kihlakunnanoikeudessa 6 p:nä jouluk. 1813 talonpojat selittivät, että heitä oli vietetty tähän valittamiseen ja etteivät he, kun kannekirjaa ei ollut käsillä, enää tarkoin muistaneetkaan, mistä he olivat valittaneet. Silloin maaherrakin, joka tällä kertaa oli katsonut arvonsa mukaiseksi saapua oikeuteen (ks. s. 222), jalomielisesti luopui vaatimasta hyvitystä näiltä vietellyiltä talonpojilta, vakuuttaen kyllä tuntevansa viettelijän. Sitä ennen oli Ehrenstolpe esiintynyt Limingan pitäjänkokouksessa 27 p. syysk. 1813, pyytäen että hänen veropalkkansa maksajat jäisivät virallisen toimituksen päätyttyä paikalle, jotta hän voisi puhua heille eräästä heidän keskeisestään yksityisasiasta. Tällöin hän kysyi heiltä, keiden puolesta valituksen tekijät olivat asiassa esiintyneet. Mutta kaikki läsnäolijat vastasivat yksimielisesti, etteivät he olleet valituksen tekijöitä siihen pyytäneet tai asiasta heidän kanssaan neuvotelleet; maaherran kysymykseen, oliko heillä puolestaan häntä vastaan heidän veronkantajanaan jotain valittamista, he vastasivat, ettei heillä ollut pienintäkään valituksen syytä, päinvastoin he olivat maaherralle mitä kiitollisimmat siitä, että hän tänä vaikeana aikana ei ollut antanut, kuten ennen oli tapahtunut, paikalla ryöstättää maksamattomia veroja, tunnustaen myös kiitollisina, että maaherra kaikissa tilaisuuksissa oli pitänyt huolta yhteisen kansan viihtymyksestä, oikeuksista ja vapauksista.¹

¹ E. huomauttaa syytösten johdosta, että LUNDQVISTIN teoksen Cameralverk s. 19—30 mukaan veroparseliin vastaanottaminen riippui jaoituksenomistajan vapaasta tahdosta, eikä veronmaksajan, ja että niiden lunastaminen rahassa oli tapahtuva tori- ja käyvänhinnan mukaan, mikäli parseleja ei oltu käsketty antaa määrääjän kuluessa, jolloin veronottaja sai tyytyä verohintaan. Itse vakuuttaa E. edellisenä talvena vastaanottaneensa talonpojilta itämätöntä viljaa, jota hän ei voinut myydä verohintaan, ja että hänen oli ollut pakko lainata rahoja

Ehrenstolpe saattoi siis selittää hänen verotalonpoikainsa, samoin kuin Tornion seudun talonpoikain, valitusten johtuneen vain Antellin yllätyksestä: tämä oli Stichaeksuksen tarkastusmatkan aikana lähettiensä välityksellä koettanut saada talonpoikia valittamaan laittomasta palkkaveron kannosta. Mutta rahvaan viettelemisessä hän oli onnistunut paljon huonommin kuin »paremman väen»: parista — kolmesta sadasta talonpojasta, jotka maksoivat maaherralle jaoitettua veroa, vain kaksi olivat olleet niin raukkamaisia, että olivat allekirjoittaneet valituksen; Oulunpitäjän talonpojista taas ei kukaan ollut liittynyt Antellin valitukseen halkojen kuljetuksesta.

Stichaeksukselle Ehrenstolpe oli hyvin suutuksissaan. Hän ei ollut toiminut vain kansanylläyttäjänä, vaan muutenkin käyttäytynyt ylimielisesti. Vaikka oli virkamiesarvoltaan alempi ja virkavuosiltaan nuorempi, oli hän asettunut esimiehen kannalle maaherraa kohtaan; pitäessään tarkastusta lääninhallituksessa sekä ottaessaan vastaan valituksia oli hän, maaherran läsnäolosta huolimatta, mahtavasti (gravitetiskt) istuutunut kansliassa maaherranistuimelle, sensijaan että olisi kansliasalissa ottanut vastaan yleisöä, — niin ei ollut muka revisionisihteeri, nyttemmin oikeusministeri, kreivi Gyllenborg tehnyt käydessään Oulussa tarkastusmatkallaan. Tällä ulkonaisella esiintymi-

odottaessaan maksua kokonaisen vuoden — muistettakoon, että oli kysymyksessä eräs koko aikakauden ankarimpia nälkävuosia. — Mitä tulee syytökseen, että hän oli vaatinut paperiruplasta liikaa killinkejä, niin oli ensiksikin veronmaksajan maksettava venäjänrahassa ja palkansaajalla oli oikeus määrätä, paljonko hän tahtoi, mikäli tarjonta tapahtui ulkomaanrahassa; mutta toiseksi saivat talonpojat lääninrahastosta vaihtaa venäjänrahaa tammikuun puolivälistä maaliskuun puoliväliin, eli maaherranpalkan maksuaikana, 30 killingillä ruplalta, joten Sandelin, joka maaherranveron kantoi ja jota oikeastaan syytös koski, säästi heiltä monimutkaisen vaihtovaivan; muuten kaikki v. 1811 ja 1812 ruotsinrahassa kannettu ja lääninrahastoon sijoitettu veronmaksu ym. oli laskettava 32 killingin mukaan paperiruplalta. Joka pystyi hankkimaan ruplia 28—25 killingillä, sai sen tehdä. — Tälläkin kertaa näyttää siis liian korkean kurssin käyttämisestä tehty syytös perustuneen pelkään väärinkäsitykseen tai kurssivaihtelujen aiheuttaman tappion synnyttämään katkeramieliseen väärinarvosteluun.

sellään Stichaeus oli rahvaaseen tehnyt niin kunnioitusta herättävän vaikutuksen, että häntä vielä jälkeenkäinkin kutsuttiin: »se iso Herra ja Keisarin siahainen.» Kun hän useista kehoituksista huolimatta ei saanut ketään rahvaasta valittamaan, oli hän itse ilmiantanut maaherran rikollisesta menettelystä, muka senjohdosta että kansa oli valittanut; ja oli hän ollut pahoillaan siitä, että hän vastoin omaa ja muiden turkulaisten luuloa sai palata sinne jotakuinkin tyhjin käsin jne. — Myös kreivi Armfeltille ja konseljin jäsenelle vapaaherra Mannerheimille oli Ehrenstolpe purkanut kirjeellisesti tätä tyytymättömyyttään, Stichaeuksen maininnan mukaan.

Toista mieltä talonpoikain pidättyväisyyden syistä oli kuitenkin kanneviskaali J. Krook, joka sittemmin valituksessaan konseljin oikeusosastolle väitti, että Tornion seudun talonpojat laintuntemattomuudesta, pelosta maaherraa kohtaan, varattomuudesta ym. syistä olivat jättäneet valittamatta häntä vastaan; samoin oli maaherran omain halkojen vedätyttämisestä vain Antell tehnyt kanteen, koska se »liioiteltu mahtiasema», johon maaherra hänelle armollisesti uskotun toimen perustuksella oli asettunut lääninsä alamaisiin nähden, ja hänen »tavaton puheensa», että hän oli hankkiva itselleen sekä kunnioitusta että kuuliaisuutta nojautumalla Sen valtaan, jonka korkeaa persoonaa hän läänissään edusti, kuten hän 19. XII. 1809 päivätyssä kirjelmässään oli sanonut Oulun majoituskomitealle (ks. s. 37), varmaankin oli peloittanut yhteistä kansaa tekevästä kannetta häntä vastaan.

Myöskään Stichaeus ei pitänyt salassa omaa ajatustaan tarkastustensa tuloksista; vieläpä sanoo Ehrenstolpe hänen kirjeellisesti ilmoittaneen käsityksensä, että hän, kirjeensaaja, ennemmin tai myöhemmin eri virkavirheidensä vuoksi erotettaisiin virastaan.

Mitään sanottavaa rahvaannousua maaherraa vastaan ei siis saatu syntymään. Ehrenstolpea vastaan esiintyneet olivat enimmäkseen virkamiehiin kuuluvia, joihin liittyi joku säätyläisten kanssa seurusteleva porvarillinenkin, Oulu kiihoituskeskuksena, mutta tuntosarvet ulottuvina laajemmallekin ja erityisesti ylempiin piireihin, Vaasan hovioikeuden jäseniin ja keskusviranomaisiin päin.

Myös kirkkoherrain piiriin oli vastustushenki levinnyt ja Ehrenstolpe tunsu katkeruutta heitäkin vastaan. Yksi hänen monista oikeusjutuistaankin oli siltä taholta nostettu — tosin ei missään häijyssä eikä hyökkäävässä tarkoituksessa. Viisi rovastia oli tehnyt, kuten edellisessä osassa on kerrottu (ks. I s. 209—210), pitäjänkomiteain esimiehinä valituksen maa-herran heille asettamasta hätäavustuksen ylöskanto- ja vastuuvelvollisuudesta. Ehrenstolpe innostui liikaakin ivallisesti sättimään arv. hengenmiehiä, joiden vaikuttimet muka olivat silminnähtäviä. Kemin kirkkoherran, rovasti Mathias Castrénin, nimen esiintyminen allekirjoittaneiden joukossa oli muka ihmeellistä, tämä kun näet ei kuulunut Oulun kontrahtikuntaan, »hvars esprit är att memorialisera, få Utslag, icke lyda och slutligen klaga». Kaiken tarkoituksena oli muka vain väsyttää hänet peräti päätösten teettämisellä, lausuntojen annattamisella ja oikeudenkäynneillä, jonka vuoksi rovastien olisi saatava nuhteet konsistoriltaan valittamisistaan.¹ — Konselji ratkaisi, kuten kerrottu, asian 22. III. 1813 rovastien toivomuksen mukaan, mutta Ehrenstolpen tekemien syytösten ja huomautusten johdosta lähetettiin asiakirjat prokuraattorinvirastolle, josta ne tulivat Vaasan hovioikeuden käsiteltäviksi. Näistäkin loukkaavista sanoistaan Ehrenstolpe tuomittiin vastaamaan.

Hovioikeuteen oli Ehrenstolpen juttuja kertynyt näin kaikkiaan 12, ja lopullinen päätös niistä annettiin maaliskuun 30 p:nä 1814. Se seikka, että Oulun pormestari O. Liljedal oli oikeudenkäynnin kestäessä tullut kanneviskaaliksi, ei voinut olla vaikuttamatta juttujen käsittelyyn ja päätökseen osastottavien mielipiteisiin, vahvistaen yhä sitä mielialaa, joka hovioikeudessa ennestäänkin vallitsi Ehrenstolpea vastaan. Turhaan tämä siis sai toistaa perustelujaan ja vakuuttaa syyttömyyttään, hän kun muka vain oli pitänyt silmällä yleistä hyvää. Tuntien ainakin osittaisen liioittelun kaikessa siinä, mistä häntä syytettiin, hän uskalsi hovioikeudelle sanoa loppuselyksessään: »Aikakautemme on liiaksi valistunut ollakseen näkemättä ja

¹ Ks. I s. 210 muist. 1. Vrt. Fr. Stjernvallin epäluuloisuutta kirkkoherroja kohtaan H. HIRN mt. s. 627.

huomaamatta, mikä on tarkoituksena, kun sillä lailla kasataan syytejuttuja yleistä hyvää tarkoittavaa, taitavaa (insigtsfull) ja sekä läänissään että sen ulkopuolella kiitosta saanutta (berömd) maaherraa vastaan, ilman että näitä syytöksiä oman edun tai yksityisen hyvän tavoittelemisesta muka muiden vahingoksi on voitu todistaa vähimmässäkään määrässä todennäköisiksi. Mutta minä uskon oikeamieliseen Jumalaan, armolliseen ja lempeään Keisariin ja Ruotsin lakeihin ja luotan siihen, että heidän rietas tarkoituksensa ei ole onnistuva.»¹

Erittäinkin vt. kanneviskaali Johan Krook näyttää kokonaan omaksuneen Antellin puolueen ajatustavan, ja siinä hengessä hän teki muistutuksensa ja syytöksensä Ehrenstolpea vastaan,

¹ Liljedal kirjoittaa Aminoffille 13 p. syysk. 1813: »Ehrenstolpella on niin monta syytejuttua, että hän luultavasti menettää virkansa. Kuinka pitkälle tämän heikon ihmisen itserakkaus voi mennä, osoittaa hän itse, kun hän eräässä hovioikeudelle jätetyssä kirjelmässä lopuksi lausuu sanat, jotka jäljennöksenä olen tähän mukaan liittänyt (tämä eri paperi ei ole säilynyt, mutta nähtävästi tarkoitetaan yllälainattuja sanoja). Hän on yleisesti tunnettu kopeaksi narriksi ja yhtä yleisesti häntä inhoetaan (detesterad) hänen tekosiensa vuoksi, ja sentään hän rohkenee lausua omasta persoonastaan tuollaista aivan päinvastaista.» — Vaasan läänin maaherra de Carnall saavutti sensijaan hänen mieltymyksensä, nähtävästi senvuoksi, että tämä niin suurella määrällä oli E:n vastakohta. Samassa kirjeessä sanotaan Carnallista: »Sitävastoin en ymmärrä, miksi niin rajaton vaino on noussut maaherra parooni de Carnallia vastaan. Hän on aivan viattomasti pidätetty virantoimituksesta. Hän on parhaita maaherroja ja kelpo mies. On etsitty pienimpiäkin aiheita kanteisiin häntä vastaan ja viimeinkin löydetty yksi todellinen virkavirhe eräästä kirkonrakentamista koskevasta päätöksestä. Tätä virhettä on seitsemän tuomaria arvostellut eri näkökohdilta. Olen ollut yksi näistä ja luulen olevani puolustaa ajatustani, vaikkei se saavuttanutkaan yleistä hyväksymistä. Konseljista palautettiin asia erään aivan mitättömän uuden valiituksen vuoksi. Nyt pitää hovioikeuden uudestaan tuomita hänet. Täällä on ihmisiä, jotka jostain vihjauksesta luulevat korkeimman mahdin tahtovan, että Carnall tuomitaan viralta; mutta siihen en koskaan voisi suostua, sillä jos olen pantu jossakin asiassa tuomariksi, tahdon, ja luulen sen olevan ehdottoman velvollisuutenikin, toimia mikäli ymmärrän lain ja omantunnon mukaan. Jos H.K.M. ei tahdo kauemmin pitää maaherraansa, ei tarvita tuomarin apua hänestä päästäkseen. Se on ajatukseni, ja niin kauan kuin istun tuomioistuimella, en luule enkä käsitä olevani mitään muuta kuin lain tulkki.» (Riilahden kok. n:o 8).

vaatien Caloniuksen antaman ohjeen mukaisesti ankaraa lainnoudattamista kaikissa olosuhteissa. Häneen yhtyen asessori Krabbe tuomitsi Ehrenstolpen pidätettäväksi virasta puolen vuoden ajaksi sekä lisäksi moitteista, herjauksista ja edesvastuun vaatimuksesta Stichaeusta vastaan 100 talarin sakkoon ja julkiiseen anteeksipyyntöön; samoin solvaavasta kirjoitustavasta kanneviskaalia ja konseljin jäsentä Nordensvania vastaan sekä asiaankuulumattoman sekoittamisesta kirjoituksiinsa 50 talarin sakkoon. Presidentti Bergenheim yhtyi tähän, tuomiten Ehrenstolpen, kuten edelliselläkin kerralla, myös siitä, että tämä oli syrjäyttänyt kenraalikuvernöörin ja konseljin sekä vedonnut keisarin suulliseen lupaukseen, jonka perättömyyden Speranskin kirje oli todistanut.

Hovioikeuden päätös tuli kuitenkin lievempi. Ehrenstolpe tuomittiin virkavirheidensä vuoksi maksamaan sakkoa 400 talaria sekä sitäpaitsi herjauksistaan ja loukkaavasta kirjoitustavastaan Stichaeusta, kanneviskaalia, oululaisia ym. vastaan yhteensä 100 talaria sakkoa ym. maksuja, kaikkiaan hopearuplissa laskettuna 253 rpl. 88 kop. Uhlbrandt sai sakkoa 30 talaria. Kanneviskaali Krook tuomittiin käyttämistään liian varomattomista lauseista saamaan hovioikeudelta nuhteet.

Kanneviskaali Krook valitti tästä päätöksestä konseljin oikeusosastoon, jonka vuoksi myös Ehrenstolpe teki valituksen, vaikka hän mieluummin olisi jättänyt »niin vanhan asian» sikseen, kuten hän kirjoitti kamreeri Wacklinille.

Krook tahtoi osoittaa, että hovioikeuden päätös oli eri kohdissaan liian lievä. Mm. Oulunsuun talonpojille annettu käsky ei ollut ainoastaan virkavirhe, vaan rikos. Koska maaherra vastoin asetuksia oli H.M:nsa alamaisten kustannuksella väärinkäyttänyt virkavaltaansa sekä koska hän ei ollut vaarinottanut virkansa arvokkaisuutta osoittaen ilmeistä huolimattomuutta ja ymmärtämättömyyttä virkansa toimittamisessa, vaati kanneviskaali hänelle rangaistukseksi virasta erottamista sekä sakkoa kunkin asian laadun mukaan (ks. s. 47 muist. 1).

Ehrenstolpe selitti, että kaikki kanteet ja syytökset olivat vain eri asteita siinä suunnitelmassa, joka oli tehty hänen vainoomisekseen ja kukistamisekseen. Antell oli jo neljä vuotta aiem-

min ruvennut hautomaan ajatusta hänen erottamisestaan ja levittänyt sitä puheissa ja kirjoituksissa sekä saanut eräitä siihen mieltymään, ennen kaikkia Stichaeksuksen.

Oikeusosaston päätös, joka annettiin maaliskuun 8 p:nä 1815, oli Ehrenstolpelle paljon suosiollisempi kuin hovioikeuden.

Niinpä klubijutussa tuli vapauttava päätös, koska maaherran kieltoa, joka kyllä oli lainvastainen, ei oltu pantu toimeen eikä siitä siis ollut tullut seuran jäsenille mitään vahinkoa. Samoin Fellmanintalon jutussa otettiin huomioon se Ehrenstolpen esittämä näkökohta, että maaherran oli silloisissa oloissa vaikeaa, jopa mahdotonta saada asuntoa Oulussa, jossa hänen kuitenkin virkansa vuoksi oli asuminen, ja hyväksyttiin siis hänen maistraatille ja majoituskomitealle asian johdosta antamansa käskyt, varsinkin kun kaikki liikenevät asuinhuoneet olivat majoituskomitean käytettävänä. Ja vaikka maaherran ei olisikaan pitänyt itse määrätä, mitä huoneita hän tahtoi, eikä myöskään vuokramaksun suuruutta, josta olisi pitänyt talonomistajain kanssa vapaasti sopia, niin kuitenkin koska silloinen talonomistaja oli tyytynyt tähän järjestelyyn, ei uusi omistajakaan, nim. Antell, saanut pakottaa häntä muuttamaan ennen seuraavaa muuttopäivää, s.o. ennen syyskuun viimeistä päivää. Maaherran virallinen kirjeenvaihto tästä asiasta Antellin kanssa katsottiin kyllä virheeksi, mutta edesvastuuseen ei häntä siitäkään tuomittu.

Useista muistakin syytteistä Ehrenstolpe vapautettiin kokonaan, niin että vain kolmeen syytteeseen nähden hovioikeuden langettava päätös vahvistettiin, nim.: Oulunsuun talonpoikien kutsumisesta kuljettamaan maaherran halkoja kruununkyydillä Ouluun, Polttimo- ja sairaalatalojen omin luvun korjauttamisesta sekä revisionikonttorin muistutusten Runebergille jättämisen laiminlyömisestä.¹ Hovioikeuden päätös muutettiin siis siten, että Ehrenstolpe tuomittiin virkavirheistään 200 talarin sakkoon sekä loukkaavasta kirjoitustavasta ja asiaankuulumattoman sekoittamisesta selityksiin 50 talarin sakkoon, joten hän sai sakkoa yhteensä 120 hopearuplaa. Kanneviskaali Krookille sensijaan tuomittiin kovennettu rangaistus siitä, että

¹ E. ei ollut valittanut kirkkoherrojen loukkaamista koskevasta hovioikeuden päätöksestä, joten se myös jäi voimaan.

hän oli tehnyt maaherraa vastaan raskaampia syytöksiä, kuin oli aihetta ollut, joten hän tuli hovioikeudessa annettavain nuhteiden lisäksi saamaan sakkoa 30 talaria ja menettämään sakko-osuutensa.¹

Nämä pitkälliset ja monivaiheiset oikeudenkäynnit oli täten viimeinkin saatu päätökseen. Ilmeisesti voidaan niidenkin suhteen todeta se yleinen kokemus, että valituksenalaisessa toiminnassa monet kohdat, jotka aluksi tuntuvat ärsyttävimmiltä ja enintä oikaisua vaativilta, oikeudenkäynnin kuluessa ikäänkuin epäoleellisina haihtuvat pois. Mutta oikeusosaston päätöksessä tekee toiselta puolen vapauttavan vaikutuksen se, että siinä vihdoinkin painokkaasti otettiin huomioon kohtuuden näkökohta: todellisuuden vakavat vaatimukset (vrt. s. 46). Jos olisi noudatettu Caloniuksen ankaroita laillisuusohjeita, olisivat valtion edut joutuneet vaaraan ja hallintomiesten asema olisi tullut kestävämmäksi. Ehrenstolpekin olisi voinut viitata, jos olisi tullut huomanneeksi, turhiin yrityksiinsä saada muutosta venäläisten asetuksienvastaisiin majoitusvaatimuksiin, joiden suhteen konseljikin aluksi oli voimaton (ks. I s. 106—110 ja 129—133).

*

Polttimotalon asiassa hovioikeuden ja oikeusosaston sakottamispäätös lienee ollut paikallaan, mutta talousosaston päätös oli sensijaan kohtuuton (vrt. s. 172—173). Kun kerran oltiin sitä mieltä, että Speranskin 11. IV. 1810 v.l. ilmoittama hallitsijan päätös oli asiaan vaikuttava, olisi pitänyt tutustua Ehrenstolpen anomukseen, johon Speranskin vastaus viittasi. Ehrenstolpe ei liene ollut väärässä, kun katsoi saaneensa keisarilta

¹ Oik.os. SD. 1814 pag. 86. N:o 8 koskee Runebergin juttua, n:o 9 paperiruplain vaihtoa, n:o 10 Tornion pitäjien rahvaan velvoittamista vieämään puita Tornioon, n:o 11—12 rovastien valitusta viljankannon velvoituksesta ym., n:o 13 Ehrenstolpen ja Stichaeuksen juttua, n:o 14—15 Krookin ja E:n alam. valituksia. Oik.os:n päätös VSv. 1815 n:o 107 (kkuv.). — Fr. Rotkirch oli muutamaa viikkoa aikaisemmin, ennen oikeusosaston päätöstä, kuullut huhuna, että Ehrenstolpe oli menettänyt virkansa: »Fredric Sjernvalls död var högst oförmodad och nu omtalas här att äfven *ärans stolpe* ramlat i Uleåborg. Hans son torde vara för lång eller ung, att i egen Corpus åter uppresa den» (Fr. Rotkirch till G. v. Kothen, Stenbôle d. 15 febr. 1815, Kothenin kokoelmat SVA.).

luvan ottaa asunnokseen Polttimotalon, mikäli kenraalikuvernööri ei myöntäisi lasaretintalon ottamiseen. Näiden nopea korjauttaminen oli taas välttämätöntä, jos tahtoi niitä käyttää seuraavan talven aikana. Lasaretintalon korjauttamisesta oli sitäpaitsi tullut hallitukselta käsky, tosin Timmingille annetun määräyksen jälkeen, ja luonnolliselta tuntui, että Polttimotalon korjauttaminen entiseen kuntoonsa kuului keisarilliselle sotakassalle, kuten Ehrenstolpe sanoi kenraalikuvernöörin vakuutaneen. Se, että hän kenraalikuvernöörin vastausta odottaessaan ei ollut aikaisemmin esittänyt asiaa kotimaiselle hallitukselle, ei voinut näin ollen merkitä niin paljon, että korjauttaminen kokonaisuudessaan olisi ollut tuleva hänen kustannettavakseen, kuten talousosasto oli päättänyt.

Tästä kaikesta Ehrenstolpe oli tietysti täysin vakuutettu ja siitpä syystä hän kaiken aikaa koetti päästä yhteyteen Pietarin kanssa. Säikähtymättä epäonnistuneesta yrityksestään Rumjantsevin avulla päästä keisarikunnan pääkaupunkiin (ks. s. 171—172) hän puolen vuotta myöhemmin anoi Steinheilin välityksellä arm. lupaa päästä elo- ja syyskuun ajaksi Pietariin turvautuakseen sikäläisiin taitavimpiin silmä- ym. lääkäreihin terveytensä parantamiseksi sekä tavatakseen kolmea siellä olevaa lastaan, jotka tarvitsivat hänen isällistä huolenpitoaan ja apuaan. Ilmoituksen virkavapauden myöntämisestä ja matkassin hän sai Steinheililtä 31. VII/12. VIII. 1811, tämän ollessa Oulussa tarkastuskäynnillä.¹

Ehrenstolpe aikoi ensin lykätä lähtönsä, kunnes hänen oikeusjuttunsa olisivat hovioikeudessa päättyneet, osaksi siitä syystä ettei hän rohjennut esittäytyä keisarille, niinkauan kuin häntä vastaan oli syytöksiä virkavirheistä, ja osaksi sentähden että hän voisi, jos tuomio kääntyisi häntä vastaan, valittaa siitä keisarille.² Mutta asiain kiireellisyyden vuoksi hän kuitenkin lähti jo ennen joulua 1811; virkavapautensa hän aloitti 12 p. jouluk. ja

¹ Steinheil lähetti anomuksen VS:lle 10. VI. 1811; tämän ilmoitus luvan myöntämisestä 19. VII. 1811. VSv. a. 1811 n:o 211, KKv. 2 eksp. n:o 633. — Tri Carger todisti, että E:n silmäluomissa oli tehtävä leikkaus ja että hänellä oli hemorroidisia vaivoja. — Vt. mh:ksi määrättiin Vaasan ja Oulun laamannikunnan laamanni Johan Magnus Krook.

² E:n kirj. TO:lle 17. IX. 1811, TO. pk. 1. X. 1811.

palasi 21 p. helmik. 1812.¹ Epäilemättä Ehrenstolpe nyt ei salannut keisarilta, kuinka väärin konselji käytti sitä valtaa, jota se keisarin nimessä sai harjoittaa, pyrkien vähentämään hallitsijan oikeuksia välittämättä vähääkään hänen antamistaan päätöksistä ja tehden kirkuvinta vääryyttä hänen innokkaimpia alamaisiaan vastaan: näinhän hän jo etukäteen oli Rumjantseville selittänyt tarkoituksensa olleen, jos hän pääsisi Pietariin.

Hänen käyntinsä seuraukset osoittautuivatkin pian, sillä tammik. 19 p:nä 1812 hallitsija vaati konseljin lausuntoa sen johdosta, että Ehrenstolpe oli pyytänyt saada takaisin ne 1,128 pankkoriksiä (3,248 rpl. 64 kop. set.), jotka hän konseljin käskystä oli maksanut lääninrahastoon korvaukseksi Polttimotalon korjaukseen otetusta ennakkomaksusta. Konseljin vastaus, joka annettiin 13 p. huhtik., ei ollut täysin epäävä. Tehytään selvää, missä kohden Ehrenstolpe oli rikkonut asetusten määräyksiä, konselji huomautti, että hän oli käyttänyt kruununvaroja myös talon sisustamiseen ja koristamiseen siinä asumista varten, josta kruunun ei sopinut maksaa (knk. johtosääntö 22. II. 1750 § 3), ja että työ varmaankin oli tullut kalliimmaksi, kun sitä ei oltu suoritettu urakalla. Tämän vuoksi konselji ei voinut ehdottaa, että maaherra saisi takaisin muita kustannuksia kuin korkeintaan sen, mitä hän oli seinien, katon ja lattian kuntoonpanemiseen todistettavasti käyttänyt; kaikki muu kustannus olisi jätettävä maaherran suoritettavaksi, varsinkin kun hän nyt muka asui ilmaiseksi tässä rakennuksessa. Konselji ei myöskään voinut ehdottaa, että taloa vastedeskin käytettäisiin residenssinä, koska kruunun sitävarten tulisi rakentaa ja kunnossapitää Polttimosaaarelle vievää kallista ja jäiden joka vuosi uhkaamaa siltaa, jonka korjauksen sillä kertaa oli arvioitu nousevan 7,182 ruplaan 16 $\frac{2}{3}$ kop. set. — Tämän vastauksen johdosta keisari lykkäsi päätöksen teon, kunnes asiasta syntynyt oikeudenkäynti olisi päättynyt, josta konseljin oli hänelle aikanaan tehtävä ilmoitus; mutta mikäli Ehrenstolpe ei ollut lokak. 15 p:n jälkeen v. 1810 noston vuokratrahaansa 333 riksiä 16 kill, saisi hän mainitulla vuokratrahalalla lyhentää

¹ E:n kirj. TO:lle 11. XII. 1811 ja 24. II. 1812.

lääninrahastoon sijoittamaansa korvaussummaa 3,248 rpl. 64 kop.¹

Kun hovioikeus oli antanut päätöksensä Polttimotalonjutussa, koetti Ehrenstolpe saada lomaa 6 viikoksi Pietarinmatkaa varten, mutta talousosasto epäsi sen häneltä, koska häntä vastaan oli nostettu virkasyytteitä ja koska ei voitu lykätä niitä kuulusteluja, jotka Stichaeuksen äsken antaman tarkastuskertomuksen johdosta näyttivät tulevan tarpeellisiksi häntä vastaan ilmaantuneiden seikkojen vuoksi, jota paitsi maaherraa

¹ Reh binderin kirj. vt. kkuv:lle Armfeltille 7. IX. 1812, TO. pk. 6. X. 1812. — Polttimosaaren siltakysymys oli todellakin sitkeä ja monimutkainen. Siltaa oli Ruotsinvallan aikana ylläpitänyt makasiinihallitus (Magazins Direktionen). Nyt se oli ankarain ajojen ja jäidenlähtöjen rikkomana niin rappiolla, ettei sitä voinut käyttää ilman vaaraa. Saarella oli kuitenkin maaherranasunto ja vanha viljavarastomakasiini, joiden vuoksi siltaa tarvittiin. E. lähetti 17. IX. 1811 TO:lle mstr:n tekemän kustannusarvion, joka päättyi summaan 9,539 rpl. 60 $\frac{1}{3}$ kop. set., mutta alennettiin sittemmin ylempänä mainittuun summaan 7,182 rpl. 16 $\frac{2}{3}$ kop. set. Mutta TO. oli sitä mieltä (päätös 28. VI. 1812), ettei mh:n ollut pakko asua Polttimosaassa ja ettei makasiinikaan tarvinnut siltaa: talvella vietäisiin jyvät makasiiniin jätse ja kesäisin lautalla; lopullinen päätös lykättiin, kunnes makasiinihallitus ennätettäisiin asettaa, josta alam. anomus oli tehty 13. IV. 1812. Sittemmin pyysi sillan alapuolella olevan myllyn omistaja värjäri Karl Gustaf Müller mh:lta oikeutta käyttää siltaa ajoihin sitoutuen ottamaan osaa sen ylläpidon kustannuksiin; E. lähetti tämän pyynnön 29. IV. 1813 TO:lle: uusi kustannusarvio oli 631 rpl. set. ja 8. IV. pidetyssä urakkahuutokaupassa Müller oli tarjoutunut korjaamaan sillan 374 ruplalla à 32 kill. TO. muutti sen johdosta edellisen päätöksensä, ja siitä syystä, että makasiinihallitusta ei vielä pitkään aikaan saataisi perustetuksi, otti se 1. VI. 1813 asian uudestaan käsitelläkseen ja päätti, koska kaupunkilaiset tarvitsivat siltaa ja koska kustannusarvio nyt oli melkoista pienempi, hyväksyä Müllerin tarjouksen sillä ehdolla, että hän suorittaisi kolmanneksen huutokaupassa määrätystä kustannuksesta, mutta ei sitoutunut vastaamaan mistään korjauskustannuksista, joita silta vastedes saattaisi tarvita. Mutta kun korjaukseen aiottiin ryhtyä, huomattiin sillan viime jäidenlähdössä ja korkean kevättulvan aikana kärsineen niin suuria vaurioita (vesi oli syönyt maaperustuksen sillan arkujen ympäriltä), että korjaus olisi ollut rahojen heittämistä hukkaan; uusi kustannusarvio, jonka E. elok. 12 p. lähetti, päättyi 3,451 ruplaan set., ja Müller oli huutokaupassa tarjoutunut suorittamaan työn 3,225 ruplalla. Näin suureen kustannukseen ei TO. tahtonut myöntyä, vaan päätti 21. IX. 1813, että Polttimosaaren vanhasta varastomaka-

tarvittiin läänissään tänä katovuonna toimenpiteisiin ryhtymiseksi yleisen viljanpuutteen poistamiseksi.¹

Vasta kun oikeusosasto oli v. 1815 antanut päätöksensä Ehrenstolpen jutuista, lähetettiin päätös keisarin käskyn mukaisesti Pietariin. Sieltä saapui kuitenkin Suomen asiain komitean ilmoitus, että päätöksen voimaannpaneminen ei kohdannut mitään esteitä.² Mutta seuraavana talvena Ehrenstolpelle annettiin lupa matkustaa Pietariin ja päästä keisarin puheille³, ja nyt hän viimeinkin onnistui pyrkimyksessään. Maaliskuun 25 p:nä 1816 (v.l.) näet keisari, vaikka myönsikin talousosaston toimenpiteen lain- ja asetustenmukaiseksi, suostui esiintyneiden erikoisten syiden ja asianhaarain vuoksi Ehrenstolpen anomukseen, joten hän sai takaisin ne 4,320 rpl. set., jotka hän konseljii

siinista jyvät oli siirrettävä mantereella olevaan uuteen makasiiniin, »Mallaarakennukseen» (Mälthuset), joten kruunu ei tarvitsisi siltää; mutta jos joku yksityinen tahtois korjata sillan, suorittaisi kruunu osuutensa 1. VI tehdyn päätöksen mukaan. Kuitenkin E:n 3. XII. 1813 tekemän esityksen johdosta päätettiin jättää makasiini paikoilleen toistaiseksi, koska silta oli laitettu sellaiseen kuntoon, että se kestäisi useamman vuoden. Mutta 27. VIII. 1818 esitettiin TO:ssa taas uusi kustannusarvio, jonka intendenttihakitus oli alentanut 5,550 ruplaan; samassa yhteydessä uudistettiin ehdotus, että makasiini ja myöskin Polttimotalo siirrettäisiin mantereelle, jotta päästäisiin sillan kustannuksista (TO. pk. 27. X. 1818). Sillan myöhemmät vaiheet ovat minulle tuntemattomat, mutta Polttimotalo on vieläkin paikoillaan — tosin lääninsairaalan palveluksessa, ja siltakin samoin olemassa, mutta uudemman ajan tekniikan uudistamana (jäiden tulo virran sivu-uomaan on ehkäisty ja arkut ovat kadonneet).

¹ TO. pk. 26. I. 1813.

² Troilin kirj. 25. VII. 1815, VSv. a. 1815 n:o 107.

³ Kkuv. ilmoittaa TO:lle 16/28. II. 1816 keisarin antaman luvan ja E. ilm. 27. II aikovansa »ensi tilassa» matkustaa (TO. pk. 12. III. 1816); keisari antoi E:lle virkavapauden pidennystä yhden kuukauden luetuna huhtik. 15 p:stä (TO.pk. 1. V. 1816, vrt. KKv. a. 1812 n:o 13). — Carl Fr. Rotkirch kirjoittaa G. v. Kothenille Porvoosta 21. I. 1816 Ehrenstolpen aikomuksista: »— — Vännen Adolph skrifver af i onsdags eller d. 17: ännu hvila finska affairerne. Man har åter hopp om föredragning i denna veckan. — Stackars Ehrenstolpe om han skall göra en så lång resa och ändå ej hinna sitt bestämde mål.» (Kothenin kok.) Aminoffille hän kirjoittaa 22. III. 1816: »Ehrenstolpe stryker nu omkring i Petersburg. En plaigne (?) öfver hjertat för paret (?) skull, är väl han tilfredsstäl med och begagnar crediten så länge lifvet räcker. (Riilahden kok. n:o 6).

30. X. 1810 antamasta käskystä oli maksanut lääninrahastoon omin lupinsa käyttämänsä 1,500 pankkoriksin korvaukseksi.¹

Tämä päätös tiesi Ehrenstolpelle suurta voittoa, sillä keisari oli siten selittänyt hänen olleen asiallisesti oikeassa, tai ainakin saattoi päätöksen siten tulkita. Ja rahallisessa suhteessa se hänelle erikoisesti oli kovin tervetullut huojennus hänen huonoon taloudelliseen tilaansa.

*

Samalla matkalla hän teki vielä viimeisen yrityksen saadaakseen palkkaetunsa parannetuiksi.

Kuten muistamme, oli tämä ollut hänen pääpyrkimyksiään, kun hän kevättalvella 1810 teki Pietarinmatkansa. Silloin hän ei ollut päässyt välittömästi päämääräänsä: keisari oli päättänyt vain, että kysymys hänen palkkauksensa tekemisestä yhdenmukaiseksi muiden maaherrain palkkauksen kanssa oli otettava konseljissa neuvoteltavaksi, kiinnittämättä huomiota Ehrenstolpen pyytämiin muuttorahoihin ja latokartanosta annettavaan korvaukseen, jonka olisi pitänyt tulla hänen hyväkseen jo virkaannimityksestä asti (ks. s. 93).

Sen pahempi ei näyttänyt tulevan toivoa edes keisarin myöntämästä palkankorjaamisesta, kun hänen päätöstään ei toimitettu edelleen kotimaiselle hallitukselle toimeenpanoa varten. Kenraalikuvernöörinkin oli haluton toimimaan asiassa, jonka ajamisessa hänet oli syrjäytetty.

Siitä syystä Ehrenstolpe seuraavalla Pietarinmatkallaan syystalvella 1811 pyysi, että kenraalikuvernöörille ja konseljille annettaisiin käsky latokartanon korvauksen maksattamisesta hänelle virkaannimityksestä asti lukien (muuttorahoista ei nyt enää ollut puhetta). Oikeastaan olisi jaoitetusta palkasta tällöin ollut vähennettävä virkatalon vastine, mutta koska Oulun läänissä maaherran palkkaa harvoin saatiin kannetuksi täyteen määräänsä ja koska Oulu oli kallein paikkakunta koko Venäjän valtakunnassa, niin hän jätti keisarin tulkintaan, oliko syytä tehdä tällaista vähennystä. Siltä varalta, että latokartano tahdottaisiin antaa luonnossa, hän ilmoitti kauppias Keckmanin

¹ *KKv.* a. 1810 n:o 160. TO.pk. 9. V. ja 9. VII. 1816.

tarjonnan tarkoitukseen puolen penikulman päässä Oulusta sijaitsevan talonsa, mutta hinta, 20,000 rpl. set., oli liian suuri, ja oli hän muutenkin haluton kannattamaan talon hankkimista maanviljelyksen vähätuottoisuuden vuoksi niillä seuduilla.

Keisari käski kenraalikuvernöörin ja konseljin antaa anomuksesta lausuntonsa. Senjohdosta talousosasto 6. IV. 1812 pyysi Oulun maaherranvirastolta tietoa, voisiko maaherranpalkkaa maksavista kruununtaloista tai muista jokin kelvata latokartanoksi. Maaherranvirasto vastasi kielteisesti ehdottaen, kuten Ehrenstolpekin, että maaherralle maksettaisiin Ruissalon ja Korsholman virkatalojen vuositulojen keskimäärää vastaava palkanlisäys. Kun talousosasto huomautti, ettei tällaista ehdotusta oltu pyydetty, vastasi maaherranvirasto, ettei maaherranpalkkaa maksavain talojen joukossa ollut latokartanoksi sopivaa ja ettei isonjaon tapahduttua enää voitu järjestää talojen yhdistämisiäkään tähän tarkoitukseen. Ainoina mahdollisina mainittiin pari hyvin heikkoa ja huonosti tuottavaa Oulunsuun taloa, Ylikorven ja Monosen talot.

Lausunnossaan 12. XI. 1812 talousosasto torjui Ehrenstolpen oikeuden saada latokartanon korvausta menneiden vuosien ajalta, koska sitä ei oltu hänelle luvattu nimityksen yhteydessä ja koska hän oli saanut nauttia täyttä jaotuspalkkaansa, 1,500 hopeatalaria, siihen sisältyen latokartanoakin vastaavan osan, jonka yli, Ehrenstolpen oman ilmoituksen mukaan, latokartanon tuotto sillä paikkakunnalla ei olisi paljoakaan noussut. Rahakorvauksen myöntäminen täst'edes palkanlisäykseksi tulisi myös rasittamaan suuresti valtionvaroja. Jos keisari tahtoi antaa virkatalon luonnossa, niin ehdotettiin tarkoitukseen Ylikorven ja Monosen taloja, jotka hyvässä hoidossa kyllä tulisivat yhtä tuottaviksi kuin muutkin maaherrain virkatalot.¹

Keisarin viipyminen poissa valtakunnastaan lykkäsi asian ratkaisun, niin että Ehrenstolpe vasta neljännellä Pietarinmatkallaan v. 1816 sai aikaan sen esittämisen hallitsijalle. Esittelypäivänä, 25. III v.l., hän kirjoitti »nöyrän promemorian», jossa hän luetteli anomuksensa perustelut. Niitä olivat: palkan pienemmyys verrattuna Vaasan ja Turun maaherrain palkkoi-

¹ TO.pk. 19. IX. ja 12. XI. 1812.

hin; vihanneksien (Pietarista ja Tukholmasta tuotavain) kalleus; läänin laajuus ja säätyhenkilöiden puute (vain pappeja olemassa, »jotka eivät koskaan tahdo ottaa tehtäväkseen vähintäkään toimitusta»); keisarin omaksuma periaate, ettei enää suotu Ruotsin ajan käytännön mukaisesti siirtoa paremmin palkattuihin läänneihin (kuusi maaherraa oli asetettu hänen nimityksensä jälkeen häntä huomioonottamatta); tärkein syy oli hänen velkaantumisensa senjohdosta, että hän luottaen keisarin antamaan lupaukseen palkkojen yhtäläistytymisestä oli pitänyt poikaansa keisarin henkivartioväessä, mikä oli maksanut hänelle »kauniit rahat». Jos hänen toivonsa nyt menisi hukkaan, täytyisi hänen poikansa »kulkea kohti kohtaloa, joka odottaa köyhää nuorkaista», mikä olisi ollut kovaa verrattuna siihen armoon, jota muut suomalaiset olivat saaneet kokea.¹

Mutta keisari osoittautui taipumattomaksi. Konseljin 12. XI. 1812 esittämien syiden perustuksella hän hylkäsi Ehrenstolpen anomuksen, mutta käski talousosaston tehdä ehdotuksen kaikkien maaherrain palkkaetujen yhtäläistytymisestä, mikäli paikalliset olosuhteet sen sallisivat.²

Tämä ratkaisu näytti tekevän mahdottomaksi palkkaetujen parannuksen saamisen Ehrenstolpen virka-aikana. Senvuoksi hän, hankittuaan ehkä juuri tämän asian vuoksi virkavapauden pidennyksen, pyrki vielä kerran ennen lähtöään keisarin puheille ja onnistuikin siinä. Hän sai luvan kirjoittaa palkka-asiastaan uuden esityksen, jonka hän laati 3 p. toukok. (v.l.?). Siinä hän vetosi keisarin armoon ja jalomielisyyteen, koettamattakaan väittää, että hänellä oli oikeutta korvauksen saamiseen latokartanon puuttumisesta, vaikkakin sekä Sprengtporten että Speranski ja keisari itsekin huhtik. 1810 antamassaan päätöksessä olivat sen luvanneet. V. 1811 hänellä oli ollut 3,150 rpl.set. vähemmän palkkaa kuin Turun ja Vaasan läänien maaherroilla; konselji oli erään riidan johdosta määritellyt Vaasan maaherran palkkaedut summaksi, joka oli 4,000 rpl. suurempi kuin hänen palkkansa; Kuopion maaherra oli ilmoittanut edellisenä vuonna palkkseen 12,000 rpl. set., kun hänen oli korkeintaan ollut 7,000 rpl. Hänellä oli lukuisan perheensä ja varsinkin poikansa

¹ V.Sv. Diverse oregistr. handl. 1813—1816.

² Päätös 25. III. 1816 v.l., KKv. a. 1812 n:o 32.

vuoksi velkoja ja virka-aika oli kulumassa loppuun. Palkkain järjestelyn viipyminen aiheuttaisi, että vasta hänen seuraajansa hyötyisivät siitä.¹

Tämä anomus ei liene aiheuttanut mitään välitöntä toimenpidettä. Kysymys latokartanon puuttumisen korvaamisesta Oulun ja Kuopion maaherroille oli kyllä käsiteltävänä senaatissa seuraavina aikoina. Senaatti teki siitä 27. XI. 1817 hallitsijalle esityksen, jota käsiteltiin Suomen asiain komiteassa 21 p:nä jouluk. 1817 ja uudestaan 6 p:nä helmik. 1819 sen vuoden tulo- ja menoarvion yhteydessä ja esiteltiin keisarille 13 p. helmik. Sittemmin oli asia esillä komiteassa 11 p. maalisk. 1824 ja osoitettiin keisarille 13 p. elok., joka päiväys on myös kenraalikuvernöörille annetussa ilmoituksessa.²

Kävi siis, kuten Ehrenstolpe viimeksi oli pelännyt, että asia ratkaistiin vasta sitten, kun hänelle itselleen siitä ei enää ollut hyötyä.

*

Näimme edellä Ehrenstolpen Troilille 25. III. 1816 antamassa promemoriassa viittauksen keisarin omaksumaan periaatteeseen virkasiirtojen suhteen. Se lienee perustunut äskettäin yksityisessä keskustelussa keisarin kanssa saatuun selitykseen, kun puheena oli ollut hänen mahdollinen siirtymisensä johonkin eteläisempään lääniin. Edellisenä vuonna hän näet nimenomaan oli anonut siirtoa Viipurin lääniin Carl Stjernvallin kuoleman jälkeen. Hän sanoi olevansa jo liian raihnas kulkeakseen läänissään ristiin rastiin, kuten olisi pitänyt, yli suurien selkien, sauvoen ja laskien jyrkkiä koskia ylös ja alas, ankaran ilmaston koetellessa lisäksi hänen vanhoja voimiaan. Esivaltaansa hän oli palvellut paria vuotta vaille puolen vuosisataa, niistä yli kuusi vuotta Oulun maaherrana; innokkaasti ja uskollisesti hän oli koettanut edistää hallitsijan oikeutta ja asukasten vapauksia ja oikeuksia katsoen mahdollisimman mukaan heidän parastaan. — Konselji lähetti anomuksen keisarille 11. III. 1815 päivätyssä kirjelmässä, mutta kenraalikuvernööri liitti 24. III/

¹ Vsv. Div. oreg. handl. 1813—1816.

² Vsv. KD. 1817 n:o 288.

5. IV. 1815 siihen epäävän lausunnon: viitaten Ehrenstolpen viranhoitoa vastaan tehtyihin lukuisiin valituksiin hän ei katsonut häntä senarvoiseksi, että hän voisi saada siirron Viipurinlääniin, jossa läänin järjestämisen ollessa vielä kesken tarvittiin erikoisen toimeliasta ja taitavaa miestä.¹ — Onkin ilmeistä, ettei Ehrenstolpella ollut mitään käsitystä siitä, kuinka vaativaan ja vaikeaan tehtävään hän oli pyrkinyt, pääasiana pitäessään vain paremman palkan saamista. Ja voimme ymmärtää, ettei keisarikaan, persoonallisessa keskustelussa kieltäytyessään suostumasta virkasiirtoon, halunnut mainita kieltonsa todellista syytä, vaan mahdollisesti esitti epäoleellisemman: periaatteellisen haluttomuuden tällaisten siirtojen myöntämiseen.

Mutta vaikka Ehrenstolpe ei ollut onnistunutkaan saamaan siirtoa parempipalkkaiseen lääniin eikä myöskään välitöntä palkanlisäystä, saattoi hän kuitenkin pääasiassa olla hyvin tyytyväinen viimeaikaiseen menestykseensä. Nuo pitkälliset oikeusjutut, jotka monen vuoden kuluessa olivat häntä hermostuttaneet ja vieneet hänen aikansa — yksin hovioikeudelle annetut selitykset, joskus 8 arkkia täyttävät, nousivat kaikkiaan useihin kymmeneen —, olivat ylioikeudessa päättyneet tavalla, joka verrattuna tehtyihin syytöksiin ja edesvastuun vaatimuksiin tuntui syyttömäksi julistamiselta; ja nyt vielä keisarin suostumus Polttimotalon korjauskustannusten suorittamiseen kruununvaroista merkitsi sekä lisäystä voittoon oikeustaistelussa että melkoista huojennusta hänen raskaassa rahallisessa asemassaan. Eipä siis ihmeellistä, että hänen impulsiivinen mielensä nousi tästä kauan odotetusta menestyksestä. Hänen itseluottamuksensa, mikäli se olikaan hävinnyt, palasi entistä suurempana, ja varmaankin hän luuli saaneensa takaisin hallitsijansakin luottamuksen. Rohkeassa itsetunnossaan hän nyt kuvitteli voivansa käyttää tätä keisarin osoittamaa myötätuntoisuutta hankkiakseen itselleen sellaisen hyvityksen, joka täydellisesti nolaisi hänen vihamiehensä ja vainoojansa. Hän teki näet samalla Pietarinmatkalla alam. anomuksen suomalaisen vapaaherran nimityksen saamiseksi. Perusteluissa hän nimenomaan viittaa

¹ *VSv.* a. 1815 n:o 58.

noihin viisi vuotta kestäneihin vainoihin, joissa häntä oli syytetty rikoksista, jotka alensivat hänen kunniaansa, aatelisarvoaan ja kaikkea, mikä hänelle oli kalleinta maailmassa. Hänen tietääkseen ei puolen vuosisadan aikana ollut hänen asemassaan olevaa henkilöä vastaan käyty maassamme oikeutta, ja jos joku olisi ryhtynyt sellaiseen ilman riittäviä todisteita, olisi hän saanut ankaran rangaistuksen, mutta tällä kertaa se oli tullut sangen lievä. Siitäpä syystä olisi tarpeen, että hän saisi tällaisen huomiota herättävän osoituksen hallitsijan armosta korvaukseksi monista rettelöistä ja oikeudenloukkauksista. Hänen sukunsa oli ansioitunutta vanhaa ruotsalaista aatelissukua ja vielä vanhempaa saksalaista; hän oli itse palvellut jo lähes puolen vuosisataa ja oli v. 1810 saanut keisarilta palveluksestaan arm. tyytyväisyydenosoituksen. Ei ollut harvinaista, että maaherrat saivat vapaaherranarvon palveltuaan 6—7 vuotta, ja tällainen suosionosoitus palauttaisi rahvaan silmissä sen kunnioituksen, jonka niin monet oikeudenkäynnit olivat häneltä riistäneet sellaisten silmissä, jotka vain ulkonäön mukaan arvoskelivat asioita.¹

Tämä Ehrenstolpen vaatimaton unelma ei toteutunut. Parhaillaan oli Suomen paikallisen hallituksen korkeimmalla edustajalla tekeillä ilmoitus uusista Ehrenstolpea vastaan esiintyneistä seikoista, joista tällä kertaa tuli vakavammat seuraukset.²

¹ Päiväämätön anomus, *VSv.* Div. oregistr. handl. 1813—1816.

² Samalla Pietarinmatkalla E. jätti myöskin Oulun läänin asukkaiden puolesta keisarille ranskankielisen kiitosadressin 9/21. II. 1816 julkaistun manifestin johdosta, jolla konseljille oli annettu senaatin nimi. Adressi on päivätty Pietarissa 24 p:nä huhtik. 1816 ja mainitaan siinä, että kun hänen sairautensa pidätti häntä Pietarissa, olivat Oulun läänin asukkaat pyytäneet häntä heidän puolestaan kirjoittamaan, odottamatta hänen kotiintuloaan, kuten ensin oli kokouksessa päätetty. E. tahtoi Oulun läänin puolesta erikseen kiittää siitä, mitä keisari oli antanut läänin köyhille asukkaille vuosina 1811 ja 1813, jolloin nälänhätä oli viedä heidät hautaan, sekä siitä keisarin kuvalla kaunistetusta mitalista, jonka keisari v. 1809 oli lyöttänyt mielihyvänsä merkiksi heidän heikoista yrityksistään hyvän tahtonsa osoittamiseksi (ks. I s. 84—85). Näiden keisarin jalomielisyyden ilmausten muisto oli säilyvä läänin kiitollisten asukasten mielissä kaukaisimpaan tulevaisuuteen asti (ks. I s. 271). *VSv.* Div. oregistr. handl. 1813—1816.

XII. Kolarin kirkon rakennusrahojen pidättämisestä aiheutunut juttu.

Varsinaiseen lankeemukseen veivät Ehrenstolpen eräät hänen laiminlyöntinsä, jotka tapahtuivat Haminan rauhassa Suomeen liitetyn Länsipohjan kirkollisten olojen järjestelytoimien yhteydessä. Selonteko tästä selkkauksesta vaatii muutaman sanan näistä järjestelytoimista.¹

Uusi valtakunnanraja oli sotilaspoliittisista syistä määrätty kulkemaan pitkin jokilinjaa ja sen vetäminen syväväylä-periaatteen mukaisesti oli sellaisenaan verrattain yksinkertainen asia. Sensijaan esiintyi vakavaluontoisia vaikeuksia, kun oli toteutettava Venäjän hallituksen omaksuma periaate, joka rauhanteossa tuli määrääväksi, että rajan piti ehdottomasti erottaa valtakunnat toisistaan omistusoikeudellisessa ja hallinnollisessa suhteessa: tahdottiin alusta asti estää sitä epäkohtaa, joka »johtaa alkunsa sekakansalaisista». ² Jokirajan toteuttaminen tässä laajuudessa tiesi elimellisen kokonaisuuden väkivaltaista paloittamista, joka ei voinut tapahtua ilman kipua ja häiriöitä. Raja-alueen muodosti näet suomenkielinen, kauas erämaihin pitkin jokea pistäytyvä kapea asutusvyöhyke, jossa joki oli mahdollisimman keskeinen yhteisine lohenkalastuksineen; taloilla oli tiluksensa molemmin puolin jokea ja asukkaat olivat muutenkin keskenään läheisessä seurustelu- ja sukulaisuus-

¹ Niistä on nyttemmin yksityiskohtainen esitys ERKKI K. OSMONSALON teoksessa: Suomen rajapolitiikka Venäjän vallan aikana I, Ruotsin vastaista rajaa koskevat kysymykset 1809—1824, Hels. 1932; ks. kirkollisista järjestelytoimista erittäinkin s. 33—53 ja 197—234. Vrt. myös E. ANTHONI: De västerbottniska områdenas förening med Finland, Hist. tidskr. f. Finland 1922 s. 5—12.

² Alopaeus 21. I. 1809 v.l., ks. OSMONSALO mt. s. 30.

yhteydessä, kuuluen samoihin kunnallisiin yhteyksiin. Oli melkein luonnotonta jakaa tätä yhteyttä juuri pitkin jokea: maaomaisuus oli jaettava, tilukset vaihdettava tai myytävä ja yleensä olot järjestettävä uudelle pohjalle, jota väestön totunnainen vaisto ei hyväksynyt. Vaikealuontoiseksi tuli erittäinkin juuri seurakuntien jakaminen; niidenkin yhteinen omaisuus oli arvioitava ja jaettava, korvaus maksettava rajan taakse jääneestä omaisuudesta sekä uudet seurakunnat järjestettävä uusine kirkko- ja pappilarakennuksineen jne. rajan taakse menetettyjen sijaan. Nämä uudet pitäjät saivat rajankäynnin johdosta oudon pitkulaisen ja epäkäytännöllisen muodon, joka heikensi kuntien taloudellisia mahdollisuuksia. Suomenpuoleisilta puuttui toistaiseksi maantiekkin välittämään liikenneyhteyttä, sillä entinen pitäjiä yhdistävä maantie kulki joen länsipuolella; uuden rakentaminen Suomen puolelle oli jyrkkärinteisten kalliorantojen, soiden, tulvaveden ja monien sivujokien vuoksi perin vaikea; kysymys sen rakentamisesta lykkäytyikin pakosta Aleksanterin viime vuosille asti. Myös uusien kirkkojen ja pappiloiden rakentaminen tuntui asukkaista kovin pelottavalta, kun he tähän aikaan nälkävuosien ahdistamina vaipuivat köyhyydessään suoranaiseen kurjuuteen, kuten teokseni edellisen osan kertomuksesta on tunnettua.

Voi siis ymmärtää, että seurakuntien asukkaat hartaasti olisivat toivoneet entisten kirkollisten olojen säilyttämistä yhteisinä, samaan tapaan kuin vastaavissa tapauksissa vuosien 1721 ja 1743 rauhantekojen jälkeen Savossa ja Karjalassa oli ollut; tätä toivomusta kannattivat lausunnoissaan lääninrovasti M. Castrén ja Turun tuomiokapituli sekä samoin läänin maaherra; myöskin Ruotsin hallitus oli halukas tällaiseen järjestelyyn. Sensijaan Suomen hallituskonselji omaksui Venäjän hallituksen kannan, joka sisältyi siihen rauhansopimuksen määräykseen, että Suomen ja Ruotsin asukkaiden tuli kolmen vuoden kuluessa valita asuinpaikkansa jommassakummassa maassa ja luopua toisessa maassa olevasta omaisuudestaan. Papiston kokemukset tuollaisissa eri valtakuntiin kuuluvissa sekaseurakunnissa, joita oli ollut Vanhan-Suomen rajalla, eivät olleet valoisinta laatua, ja juuri rajaseuduilla hallitus tarvitsi ehdottomasti uskollisia ja luotettavia virkamiehiä; huomautettiin myös, että yksinkertai-

sen rahvaankin uskonnolliset ja poliittiset tunteet saattoivat häiriintyä, kun se kirkkoissa sai kuulla eri hallitusten antamia kuulutuksia ja käskyjä ja ottaa osaa näiden puolesta pidettäviin esirukouksiin. Silloinen hetki katsottiin myös erittäin sopivaksi seurakunnallisten olojen uudestaan järjestämiseen, koska sekä Ala- että Ylitorniossa kirkkoherranvirka oli avoinna ja Karungin kirkkoherra jo oli vanha mies. Konseljin mielestä ei uusien seurakuntain heikko taloudellinen pohja saanut olla esteenä tällaiseen järjestelyyn, sillä valtion velvollisuus oli auttaa muutenkin tällaisissa tapauksissa, sitä enemmän kun köyhät seurakunnat olivat ilman omaa syytään joutuneet tähän vaikeaan asemaan; mm. oli uudet kirkot rakennettava kruunun kustannuksella niihin pitäjiin, joiden kirkot olivat jääneet rajan taakse. — Hallitsija puolestaan hyväksyi täydellisesti sen esityksen, jonka konselji asiasta hänelle antoi,¹

Rajankäyntikomissaarien avustajaksi kirkkollisissa kysymyksissä asetettiin Kemin kirkkoherra, rovasti M. Castrén. Hänen tuli pitää pitäjänkokouksia maaherran tai hänen asiamiehensä läsnäollessa kuullakseen paikkakuntalaisten mieltä ja sopiaukseen papiston ym. palkkauksesta sekä uusien kirkkojen ja pappilain paikoista ja lunastusmaksuista; näiden tietojen perustuksella tuli hänen antaa seikkaperäinen ehdotus uusien seurakuntien järjestämisestä ja rajoista. Saatuaan Castrénin, tuomiokapitulin ja maaherran lausunnot konselji hankki intendenttikonttorilta tarvittavien kirkkojen piirustukset ja kustannusarviot sekä teki asiasta hallitsijalle seikkaperäisen esityksen jouluk. 9 p:nä 1811. Kun Suomen asiain komitea oli esityksen käsitellyt, antoi hallitsija päätöksensä tammik. 31 p:nä 1812 v.l.; reskripti allekirjoitettiin helmik. 22/maalisk. 5 p:nä; asian vaatimiin toimenpiteisiin ryhtymisestä tehtiin talousosastossa päätös 5 p:nä toukok. 1812. Kirkkorakennusten oli yhä edelleen määrä valmistua v:n 1813 loppuun mennessä, sillä silloin päättyisi seurakuntalaisten oikeus rajantakaisien kirkkojen käyttämiseen. Tästä määräajasta oli tällöin siis jäljellä vain n. 1 1/2 vuotta.

Täten saadun ratkaisun mukaan oli muodostettava seuraavat uudet seurakunnat. Alatornion emäseurakuntaan, joka sai pitää

¹ Konseljin esitys hallitsijalle 27. VI. 1810, Steinheilin ilmoitukset konseljille 12/24. IX ja 7/19. X. 1810.

entisen, rajan itäpuolelle jääneen kirkkonsa, oli kappelina yhdistettävä Suomeen liitetty osa Karunkia eli Karl-Kustavia, ja tälle uudelle kappelille oli rakennettava kirkko Ulkumäkeen, Karungin kylään. Pajalan, Ylitornion ja Hietaniemen seurakuntien osat, joiden kirkot olivat jääneet rajan taakse, tulivat yhdessä muodostamaan Ylitornion kirkkoherrakunnan, jonka emäkirkko oli rakennettava Alkkulan kylään; kappelikirkko oli rakennettava Turtolaan, sekä lisäksi Kolarin ja Sieppijärven kyläläisille, joilla oli viimeksimainittuun kirkkoonsa matkaa 9—10 pnk., erityinen rukoushuone Kolarin kylään. Muonionniskaan, josta Ylitornioon oli matkaa 23 pnk., oli rakennettava uusi emäkirkko; tähän seurakuntaan kuuluvaan Enontekiöön oli konselji ehdottanut asetettavaksi kiertävän katekeetan, mutta hallitsijan päätöksen mukaan oli sinne asetettava pappi paremmin palkkaeduin. Päätökseen sisältyi myös määräyksiä pappien asumatalojen hankinnasta ja papiston palkkaukseen annettavasta valtionavustuksesta. Kirkot ja kellotornit oli rakennettava intendentti Charles Bassin tekemien suunnitelmien ja arvioiden perustalla ja niiden rakentamisavustukseksi myönnettiin 27,582 rpl. 10 ²/₃ kop. hopearahaa Suomen valtionvaroista silloin voimassa olevan kurssin mukaan.

Reskriptiin sisältyi kuitenkin määräys, että avustuserät oli maksettava sitä myöten kuin valtion varat sallisivat. Tämä varaus oli Suomen asiain komitean ehdottama ja se aiheutui valtionvarain heikosta tilasta. Kun tämä rahainpuute näytti aikaansaavan kirkkojen rakentamisessa lykkäystä, joka ei ollut toivottavaa, koetti talousosasto mainitussa istunnossaan 5 p:nä toukok. löytää keinon, jolla ohjelmannukainen rajapoliittinen pyrkimys olisi voitu toteuttaa mahdollisimman pian rahanpuutteesta huolimatta. Oli koetettava saada rajaseurakunnat suostumaan siihen, että ne itse rakentaisivat kirkkonsa ja että valtionavun suoritus tapahtuisi vähän myöhemmin. Siinä tarkoituksessa lähetettiin Oulun läänin maaherralle kaikki kirkkorakennuksia koskevat piirustukset ja kustannusarviot ja ilmoitettiin, että kirkot oli saatava rakennetuiksi v:n 1813 kuluessa; väestön mielipiteen selville saamiseksi oli kaikissa rajaseudun pitäjissä pidettävä kokouksia. Näitä kokouksia piti sitten Turun tuomiokapitulin edustajana rovasti Castrén maaherran edustajan

kanssa Karungissa, Ylitorniossa ja Turtolassa kesäkuun 22, 23 ja 26 päivinä 1812. Kaikkialla kuitenkin seurakuntien väestö ilmoitti olevansa kykenemätön rakentamaan kysymyksessä olevia kirkkoja, ellei niitä varten myönnettyjä määrärahoja heti suoritettaisi. Myös maaherra lausunnossaan syysk. 1 p. 1812 vakuutti köyhyiden olevan rajapitäjissä niin suuren, että kirkkojen rakentaminen ilman valtionavun suoritusta oli suorastaan mahdotonta — olihan saatu juuri toinen niistä kahdesta äärimmäisen ankarasta katovuodesta, jotka tähän aikaan koettelivat Pohjan periä.

Kun rajaseurakunnat eivät voineet panna kirkkorakennustöitä alkuun omalla kustannuksellaan ja koska valtionvarojakaan ei pitkään aikaan riittäisi tähän tarkoitukseen, joten puheenaolevat rakennustyöt pakostakin lykkäytyisivät yli määräajan, päätti talousosasto 27 p. lokak. 1812 ehdottaa hallitsijalle, että entisten kirkkojen käyttämisen määräaikaa diplomaattista tietä pidennettäisiin v:n 1815 loppuun, kuten eräiden muidenkin Haminan rauhansopimuksen määräysten suhteen oli tehty. Näinä vuosina oli kuitenkin Suomen asiain esittely hallitsijalle pysähdyksissä, eikä konselji saanut vastausta alistukseensa. Ruotsissakin olisi kyllä toivottu määräajan pidennystä. Siellä ei vielä kesäkuussa 1813 ollut sovittu sikäläisen Alatornion, ainoan rakennettavaksi tulevan, kirkon paikastakaan, jonka vuoksi Norrbottenin läänin maaherra Ekorn ehdotti hallitukselle, että Venäjän kanssa sovittaisiin entisten yhteisten kirkkojen käyttämisestä edelleen, kunnes uudet kirkot valmistuisivat; hän tiesi Oulun maaherrankin ehdottavan samaa. Kun ratkaisua ei kuulunut, päättivät nämä maaherrat kokouksessaan Torniossa lokak. 2 p:nä 1815 ehdottaa hallituksilleen, että entistä olotilaa yhä jatkettaisiin seuraavan kirkollisvuoden alusta, toukok. 1 p:stä 1816, lukien kolmen vuoden aikana. Seurakuntain papistokin oli levoton määräajan loppuunkulumisesta; Turun tuomiokapituli vakuutti sen entiseen tapaan tekevän tehtävänsä, vaikka se ei ollut saanut ohjeitakaan, mutta toivoi, että asioihin saataisiin selvyys. Konselji ei ollut kuitenkaan halukas jatkamaan tätä entistä suhdetta, koska valtionavustuksen viimeinenkin kolmannes aiottiin lähiaikoina suorittaa seurakunnille, joten rakennusten piti lähitulevaisuudessa valmistua; Suomen

asiain komitea taas, istunnossaan maalisk. 9 p. 1816, tahtoi säilyttää entiset suhteet v:n 1817 loppuun, johon mennessä kirkot oletettavasti valmistuisivat, koska niiden rakentamiseen oli jo käytetty niin paljon »maallikkovaroja». Mutta ratkaisua ei vain tullut. Viimein Suomen valtiosihteeri Rehbinder pyysi marrask. 6 p:nä 1818 tietoja siitä, millä kannalla kirkkojen rakennustoimet olivat, voidakseen esittää asian ratkaistavaksi. Kun siitä oli annettu selostus, jätettiin asiassa lopulliset toimenpiteet senaatin huoleksi.

Näin oli siis kirkollisen yhteyden lopettaminen lykkäytynyt ei ainoastaan yli alkuperäisen sovituksen määräajan, vaan vieläpä myöhempienkin raja-aikojen, joiden oli katsottu siihen riittävän. Siihen oli vienyt olosuhteiden pakko, mutta oli vikaa toimihenkilöissäkin. Ja ikävä kyllä teki Ehrenstolpe erikoisesti tässä yhteydessä itsensä syypääksi tekosiin, jotka johtivat ankaraan rangaistukseen. Sen vuoksi on niiden kertominen tässä tarpeellinen.¹

Kuten mainittu, oli hallitsija myöntänyt rakennusavustuksen 5. III. 1812 päivätyssä reskriptissä, mutta vasta seuraavana vuonna keväällä, 12. V. 1813, talousosasto antoi rahavarain toimituskunnalle määräyksen ensimmäisen kolmannuksen maksamisesta ennen vuoden loppua; muut kaksi kolmannesta maksettaisiin, kun valtionvarat mahdollisesti sen sallisivat. Samalla annettiin siitä tieto maaherralle, mainitsematta mitään määräajan pidentämisen mahdollisuudesta. Ehrenstolpe puolestaan velvoitti yleisellä kuulutuksella (Torniosta 18. VI. 1813) seurakuntia viivyttelämästä aloittamaan kirkkojen rakentamisen ja ryhtymään tarmokkaasti rakennusaineiden hankkimiseen; kirkkojen tuli olla valmiina asianomaisessa kunnossa »ensi syksynä»!

Avustuksen ensimmäistä kolmannesta seurakunnat eivät kuitenkaan vielä sinä vuonna saaneet käytettäväkseen. Valtiovaraintoimituskunta päiväsi vasta marraskuun 23 p:nä lääninrahastonhoitajalle Gustaf Bergbomille määräyksen tämän kolmannuksen maksamisesta ruotsinrahassa, ja taas lääninhallituksessa ei ryhdytty mihinkään toimenpiteeseen rahojen perille

¹ Tämä selostus perustuu kirkkojen rakennusrahojen käyttämisestä syntyneen oikeusjutun asiakirjoihin, Oik. os. SD. pag. 232.

toimittamiseksi. Maaherra tekeytyi tietämättömäksi koko lähe-
tyksestä; varalääninkamreeri H. J. Hällström selitti, ettei mää-
rystä ollut merkitty diaarioon, koska se rahastonhoitajalle osoi-
tettuna ei kaivannut maaherran merkintää, vaan aiottiin ottaa
huomioon vasta, kun pitäjänmiesten kuittaamat maksut esiin-
tyisivät kuukausilaskelmissa.¹ — Määräyksestä ei siis toistaiseksi
oltu tietääkseenkään.

Mutta ei oltu selvillä vielä edes jakoperusteistakaan. Maa-
herra oli laiminlyönyt tarpeelliset toimenpiteet asian ratkaise-
miseksi. Kun Ylitornion rakennuskomitea oli kokouksessaan
10. II. 1814 avustussumman jakamisesta toista mieltä kuin
muut, alisti maaherra 2. IV asian kokonaisuudessaan konseljin
päätettäväksi, mutta sai 19. IV päivätyn vastauksen, että hänen
oma asiansa oli ratkaista riita. Samalla talousosasto päätti mak-
sattaa seurakunnille avustuksen toisenkin kolmanneksen, ettei
näiden avustusrahojen puuttuminen estäisi rakennusten valmis-
tumista määräaikana, joka siirrettiin v:n 1815 loppuun. Valtio-
varaintoimituskunta toimitti määräyksen 27. IV. 1814 osoittaen
sen nytkin Gust. Bergbomille; molemmat määräykset merkittiin
Oulun lääninkonttoriin saapuneiksi 16. V. 1814.

Kesäk. 4 p:nä maaherra käski Tornion kihlakunnan kruunun-
voudin Jacob Heickellin kuuluttaa kyseessä oleville pitäjille, että
ne lähettäisivät edustajia Torniossa 30 p:nä kesäk. pidettävään
kokoukseen, jossa heille rästitutkintojen yhteydessä annettaisiin
maksettavaksi määrättyt $\frac{2}{3}$ avustussummasta ja yhdessä maa-
herran ja rovasti Castrénin kanssa sovittaisiin muista rakennus-
kysymyksistä. Castrénille hän kirjoitti asiasta 18 p:nä kesäk.
Itse hän ei kuitenkaan mennyt kokoukseen, vaan ilmoitti
Castrénille saaneensa esteen ja pyysi 28 p:nä kesäk. kapteeni
Wolmar Clementeoffia maaherranviran puolesta toimittamaan
rästitutkinnot Torniossa ja Kemissä sekä yhdessä rovasti Castré-
nin kanssa edustamaan maaherraa siinä kokouksessa, joka oli
ilmoitettu pidettäväksi rajapitäjien valtuutettujen kanssa Tor-
niossa, ottamaan pöytäkirjaan heidän lausuntonsa sekä vaati-

¹ E:n sel. Oik.os:lle jätetty 7. II. 1818; Hällströmin sel. HO:lle jät.
21. XI. 1816 ja 4. III. 1817. — HO. ei hyväksynyt Hällströmin selitystä.
Lujan perinnäiskäytön puute haittasi yhä konttorin toimintaa.

maan ne selitykset, joita pitäjäläisiltä tuli kuulustelussa saada, jotta hän itse maaherrana voisi laillisella tavalla ratkaista, mikäli erimielisyyttä sattuisi. Clementeoff ei kuitenkaan saanut rahoja, jotka ilmoitetun tarkoituksen mukaisesti piti jakaa kokouksessa.

Mainitut Castrén ja Clementeoff saapuivatkin 30 p:nä kesäk. Tornion kokoukseen, jossa useimpain seurakuntain valtuutetutkin olivat saapuvilla; poissa olivat Kolarin ja Muonionniskan edustajat, — ilmoitusaika oli näet ollut liian lyhyt, jotta sieltä olisi voinut ennättää lähettää edustajia. Saapuvilla oli edustajien lisäksi muutamia papiston jäseniä, pitäjien kruununnismiehet ja muutamia rahvaan miehiä.

Kysymykseen, mitä kirkkojen rakentamiseksi oli tehty, vastattiin, että Ylitornion ja Turtolan kirkkorakennusten perustukset oli laskettu, mutta että tarpeellisten rahain puutteessa ei juuri muuta ollut voitu tehdä. Valtuutetut toivoivat, että heille 14 päivän kuluessa annettaisiin rahat, jossa tapauksessa he tahtoivat keskenään sopia parhaasta ja nopeimmasta rakentamistavasta, mutta muuten he eivät voineet vastata rakennusten valmistumisesta määräaikana. Karungin kirkon urakoitsija, piirilääkäri tri Henric Deutsch (urakkasopimus tehty 28. II. 1814) selitti, että oli menetetty paras aika rakennustarpeiden hankkimiseksi, johon juuri olisi tarvittu nämä $\frac{2}{3}$ valtionavustuksesta, kun taas jäljellä oleva kolmannes tarvittaisiin täydentämistöihin (complettera); itse kirkon rakentaminen, ilman täydennystöitä, veisi puolentoista vuotta, laskettuna rahojen saamisesta. — Samalla ilmoitettiin, että kysymys rakennusavustuksen keskinäisestä jakamisesta oli sovittu seurakuntain kesken.¹

Seuraava kokous kuulutettiin pidettäväksi Torniossa elokuun 26 p:nä. Tällä kertaa Ehrenstolpe antoi merkillisen aikaisin käskyn rahojen lähettämiseksi sinne — jo 18 p:nä heinäk.; kollegi-sihtööri Ed. Ant. Bruunin piti viedä rahat, 24,517 riks. 21 kill.

¹ HO:lle E. sittemmin selitti, että Clementeoff ei ollut uskaltanut yksin matkustaen ottaa viedäkseen Tornioon 24,000 riksiä, »koska tiet olivat turvattomia venäläisten karkulaisten suuren joukon vuoksi, joka vaelsi rajan yli». Ei muka vielä oltu saatu aikaan seurakuntien keskeistä sopimustakaan avustusrahojen jaosta (Hällströmin, Enbomin ja Långhjelmin todistus 7. IX. 1816). Tornion kokouksessa kuitenkin viitattiin lääninkansliaan lähetettyihin asiakirjoihin.

9 rst. pankinset., Kemin kihlakunnan kruununvoudille asessori C. E. Nordbergille, joka sai tehtäväkseen yhdessä rovasti Castrénin kanssa jakaa rahat asianomaisille seurakuntien valtuutetuille.¹

Tässä toisessakin Tornion kokouksessa olivat saapuvilla samat edustajat kuin ensimmäisessäkin; Muonionniskan ja Kolarin edustajat olivat nytkin poissa; siihen kokoukseen, jossa Kolarin valtuutetut olisi ollut valittava, oli saapunut vain yksi seurakuntalainen.

Ensin päätettiin yksimielisesti, että rahat tuli jakaa kunkin kirkon osalle kustannusarvioiden mukaisesti, kuten toimitusmiehet olivat ehdottaneet. Edustettujen kirkkokuntain osuudet kuitattiin saaduiksi. Mutta koska Muonionniskan ja Kolarin puolesta ei ollut saapunut valtuutettuja, antoivat toimitusmiehet nimismies Nils Ekströmin² tehtäväksi ilmoituttaa, että näiden kirkkokuntain osuus oli saatavana Kemissä seuraavan syyskuun 26 p:nä. Rahoja ei kuitenkaan silloinkaan haettu: Ekström selitti, etteivät noiden kaukaisten seutujen edustajat tahtoneet ottaa kesäiseen aikaan kuljettaakseen rahoja venheillä koskista virtaa myöten, vaan lykkäsivät mieluummin niiden noutamisen talven aikaan.

Muonionniskan osuus, 3,995 riks. 15 kill. 9 rst., ja Kolarin osuus, 1,588 riks. 26 kill. 11 rst.³, yhteensä 5,583 riks. 42 kill. 8 rst., ei kuitenkaan jäänyt Nordbergin haltuun, mutta sitä ei myöskään jätetty lääninrahastoon, vaan *m a a h e r r a o t t i r a h a t o m a a n h a l t u u n s a*, kuitaten ne vastaanottaneensa Oulussa 28 p:nä syysk. 1814 »toimittaakseen ne heille».

Muonionniskan edustajat, kaksi talonpoikaa johtajanaan pastorinsa Math. Kohlström, perivät saatavansa maaherralta

¹ Bruun matkusti muka »suuressa seurueessa» Kemin kautta, joten rahat olivat turvassa.

² Ekström oli myös Ylitornion pitäjänkirjuri ja oli sekä Kolarin että Turtolan kirkkorakennuskomiteain puheenjohtaja. Hän on tuon paikkakunnan historian merkkihenkilöitä, lähtöisin nähtävästi Kõngäsen ruuikin tehtailijapiiristä. — V. 1810 hän pyysi lupaa karkeateräisen (grofbladigt) sahalaitoksen perustamiseen Turtolan kylän Paarmajokeen.

³ Karungin osuus oli 4,419 riks. 11 kill. 4 rst., Ylitornion 9,804.7.1 ja Turtolan 4,710.8.8; yhteensä kaikkien kirkkojen 24,517 riks. 21 kill. 9 rst.

Oulussa 7 p:nä tammik. 1815 — tietävästi ilman selkkauksia. Mutta Kolarin edustajat, Henrik Tiensuu Kolarin kylästä ja Henrik Pääkkölä Sieppijärveltä, jotka Pajalan kirkossa 29. I. 1815 pidetyssä pitäjänkokouksessa oli valtuutettu nostamaan rahat, eivät selvinneet niin vähällä. Käytyään ensin rahoja hakemassa Nordbergin ja Castrénin luona¹ he menivät Ouluun, ja turhaan käytyään lääninrahastossa he 25 p:nä maalisk. kääntyivät maaherran puoleen käyttäen ruotsinkielistä hakemuskirjaa, jonka heidän tuttavansa, kansliassa venäjänkielenkääntäjänä toiminut Pehr Boucht heidän »hartasta pyynnöstään» oli kirjoittanut.² Hakemuskirjassa Tiensuu ja Pääkkölä pyysivät osoitusta, mistä he voisivat saada nostaa rukoushuoneensa osan avustusrahoista, joista $\frac{2}{3}$ kuului jo olevan nostettu ja useimmille kirkkokunnille jaettu, sekä myös, että se, jolla rahat olivat, toimittaisi ne heille heti, varsinkin kun he eivät voineet kauempaa viipyä kaupungissa eivätkä useampia kertoja lähteä niin pitkälle ja vaivalloiselle matkalle.

Maaherra vastasi heille — näin he myöhemmin kertoivat asian kulun —, että rovasti Castrén oli ottanut rahat ja piti ne hallussaan! Noiden pitkän matkan kulkeneiden olisi nyt siis pitänyt turhaan mennä Kemiin asti noutamaan rahoja, jotka olivat Ehrenstolpen takana. Onneksi he pääsivät siitä vaivasta, sillä maaherran luota palatessaan he tapasivat Castrénin, joka äsken oli tullut kaupunkiin. Kun he nyt maaherran ilmoitukseen vedoten vaativat rovastilta rahoja, niin tämä ihmeissään pyysi heitä menemään takaisin maaherran luo ja sanomaan hänen vastanneen, ettei hänellä koskaan ollut näiden rahojen suhteen ollut mitään tekemistä. Maaherran täytyikin nyt tunnustaa, että hänellä ne rahat todellakin olivat, mutta että hän oli muka antanut ne lainaksi korkoa vastaan. Mutta hän tahtoi nyt sentään antaa o m i s t a v a r o i s t a a n heille viisisataa pankko-

¹ Stichaeuksen kert. kkuv:lle 2. IV. 1816, ks. seur.

² Virkaan astuessaan E. oli suomenkielen taitoinen (ks. I s. 11); tässä asiassa E. oli luvannut itse toimittaa rahat asianomaisille, joten mitään hakemuskirjaa kalliine kustannuksineen ei olisi saanut tulla kysymykseen. Boucht kuittaa 25. III. 1815 saaneensa palkkiona tästä asianajosta 2 riks. 8 kill. — E. selitti sittemmin, ettei hän ilman Bouchtin vakuutusta olisi voinut antaa edustajille rahoja, koska heillä ei muka ollut valtakirjaa.

riksiä pyytäen, että he odottaisivat jäljelläolevaa rahamäärää, 1,088 riksiä 26 kill. 11 rst., ja luvaten heti ensi tilassa lähettää ne kruununvouti Jacob Heickellille, jolta he voisivat ne saada. Pitäjänkokouksen pöytäkirjaan, joka oli valtuutetuilla valtakirjana, Ehrenstolpe merkitsi todistuksen, että hän oli heille antanut 500 pankkoriksiä ja että paikallinen kruununvouti pitäisi huolta jäljelläolevan summan toimittamisesta heille. — Ehrenstolpen pyynnöstä otti Boucht takaisin kolarilaisten hakemuskirjan, joka ei ollut maaherran mieleinen.

Kotiin tultuaan valtuutetut kertoivat asiankulun kyläläisilleen. Nämä katsoivat olevan vaikeata, jopa mahdotonta, saadailla 500 riksilä ryhtyä hankkimaan rakennustarpeita ja kustantamaan rakennustyötä, sitä enemmän kun luultiin olevan syytä otaksua, että näitä »näin kauan maksamatta jääneitä rahoja mahdollisesti ei koskaan saataisi nostaa». Senvuoksi päätettiin olla ryhtymättä rakennushommiin, ennenkuin maaherra olisi luovuttanut kaikki rahat. — Talonpoikain epäily näyttikin olevan oikeutettu: rahoja ei kuulunut, ja kun sitten kruununvouti Heickelliltä tiedusteltiin, vastasi hän, ettei hänelle niitä ollut lähetetty.¹

Ties kuinka kauan asia olisipysynyt tällä asteella, ellei olisi sattunut tulemaan tarkastusta lääninhallitukseen. Kesällä 1815 kävi näet prokuraattorinapulainen J. Fr. Stichaeus toisen kerran Oulun läänissä tarkastusmatkalla.² Tällöin hän kiinnitti huomionsa erittäinkin näiden kirkkorakennuksiin määrättyjen rahojen käyttöön. Mahdollisesti hänelle annettiin huomautuksia sivulta päin, »asiaaharrastavalta taholta», kuten Ehrenstolpe myöhemmin väitti. Ylitorniossa käydessään³ hän sai tietoonsa, ettei Kolarin rukoushuoneen rakentamista ollut vielä aloitettukaan, vaikka $\frac{2}{3}$ myönnettyistä avustusvaroista oli jo määrätty maksettavaksi lääninrahastosta. Hän pyysi 30. VI kruununvouti Jac. Heickelliltä ja nimismies Ekströmiltä kirjallista selitystä, mikä siihen oli syynä. Sillä välin hän teki lääninkanslian tarkastuspöytäkirjaan heinäk. 6 p:nä huomautuksen siitä, että

¹ Kolarilaisten kertomus 27. II. 1817, ks. s. 272.

² Ks. I s. 303 muist. 2.

³ Viittaus siihen N. Ekströmin kirjeessä Stichaeukselle 22. XII. 1815.

rahavaraintoimituskunnan ensimmäistä maksumääräystä ei ollut merkitty diaarioon. Maaherra selitti ylimalkaisesti, että rahat oli täysin maksettu¹; varakamreeri Hällström selitti merkinnön puuttumisen siihen tapaan kuin edellä on kerrottu (ks. s. 258—259). Stichaeukselle toimitetuissa jäljennöksissä heinäkuun 18 p:n maksumääräys, jonka mukaan Bruun saisi viedä kirkkojen rakennusrahat Nordbergille (ks. s. 260—261), oli virheelinen siten, että kuukausi oli muutettu k e s ä kuuksi; lähellä on epäily, että tarkastajaa tahdottiin siten johtaa harhaan, ettei hän huomaisi haitallista myöhästymistä. — Sittemmin saapui Ekströmin 23. VII päivätty selonteko Kolarin kirkon rakennusasiasta Heickellin 31. VII päivätyn kirjeen mukana. Näissä ilmoitettiin, että Kolarin osuudesta oli valtuutetuille maksettu vain 500 riksiä ja että muu osa, jonka maaherra oli luvannut toimittaa perille Heickellin välityksellä, oli vieläkin saapumatta. Ekström oli käskyn mukaan käynyt Kolarissa ottamassa rakennustyöstä lähemmin selkoa: siellä oli edellisenä syksynä louhittu kiviä perustusta ja kivijalkaa varten sekä kaadettu ja veistetty hirsiiä, mutta aikaisen ankaran lumentulon vuoksi vain vähän oli vedetty paikalle. Saadut 500 riksiä eivät riittäneet työkalujen, takeiden ym. ostamiseksi sekä käsityöläisten palkkaamiseksi, joita täytyi hankkia muualta, kun paikkakunnalla ei ollut kykeneviä työmiehiä; senvuoksi rakennustyö oli seisaustilassa ja rahat niiden hallussa, jotka ne olivat vastaanottaneet.

Ekström oli tästä viivyttelystä vakavasti pahoillaan, varsinkin kun kolarilaisetkin häntä yhtämittaa ahdistelivat rahojen vuoksi. Maaherraa hän ei voinut muistuttaa rahojen lähettämisestä, hän kun virkamiehenä oli tästä suoranaisesti riippuvainen. Viimein hän päätti yksityisesti kääntyä Stichaeuksen puoleen ja kirjoitti hänelle Turkuun kirjeen, joka on päivätty Ylitorniossa 22 p:nä jouluk. 1815. Siinä hän, viitattuaan antamaansa kertomukseen, valittaa mainittua vaikeaa asemaansa maaherran käskyläisenä ja jatkaa: »Olen esittänyt rakentamiseen velvoitetuille talollisille ajatuksenani, että mihinkään voimakkaampaan keinoon korjauksen saamiseksi tässä asiassa ei voida ryhtyä, — ja he odottavat, — mutta kärsimättömästi. Kuitenkin on minun

¹ Stichaeuksen kert. kkuv:lle 2. IV. 1816.

nyt pakko heidän yhtämittäisistä pyynnöistään vaivata korkeastijaloo Herra Esittelijäsihteeriä ja Rit. pyytäen, jos uuterralta työskentelyltänne joudatte, ilmoittamaan muutamalla rivillä, miten tämän asian laita nykyään on ja voivatko talolliset, ilman että meidän taholtamme mihinkään muuhun ryhdytään, Prokuraattorinviran asiaanpuuttumisesta odottaa kyseessä-olevien rakennusrahojen saamista.»

Kaksi päivää tämän kirjeen saapumisen jälkeen, 20 p:nä tammik. 1816, Stichaeus vaati prokuraattorinviran puolesta Ehrenstolpelta ennen helmikuun loppua tietoa, koska Kolarin ja Muonioniskan avustusrahat oli lääninrahastosta maksettu ja asianomaisille jätetty, sekä lähettämään hänelle asianomaisesti todistettuina jäljennökset näiden seurakuntain puolesta annetuista kuiteista, että rahat oli vastaanotettu.

Tähän käskyyn Ehrenstolpe ei suvainnut lainkaan vastata. Mutta kaipa hän oli kuitenkin huomannut vaaralliseksi pidättää kauemmin näitä rahoja, olivat ne sitten hänen omassa hallussaan tai muilla lainana, koska hän nyt viimeinkin ryhtyi toimenpiteisiin niiden luovuttamiseksi. Helmikuussa 1816, siis ennen Pietarinmatkaansa, hän jätti lääninrahastonhoitaja J. H. Enbomin yksityiseen haltuun 1,000 pankkoriksiä sekä »vuoden» korkona 50 riksiä kolarilaisille maksettavaksi, kun he ulosottaisivat viimeisen kolmanneksen rakennusrahoista.¹ Ekström, Tiensuu ja Pääkkölä saivatkin huhtik. 9 p:nä, maaherran Pietarissa ollessa, Enbomilta nostaa mainitut 1,000 riksiä; mahdollisesti korot 50 riksiä on Ekströmille maksettu erikseen ja ehkä eri aikanaikin, koska Kolarin edustajat myöhemmin väittivät, etteivät olleet niitä saaneet. Pietarinmatkalta palattuaan Ehrenstolpe heinäk. 1 p:nä lähetti filosofianapulaisen Bergbomin mukana, joka matkusti Lappiin tieteellisessä tarkoituksessa, heille lisäksi 88 riksiä 26 kill. 4 rst. [oikeastaan piti olla 11 rst.], jotka olivat Enbomin luona »erehdyksestä» jääneet maksamatta. Samalla hän pyysi, että hän saisi uuden kuitin, jossa olisi merkitty maksetuksi koko summa 1,088.26.4 riksiä, voidakseen vaihtaa sen ennen annettuun, mutta pitäisi sen olla päivättynä

¹ Enbomin todistus 22. X. 1816 ja E:n sel. V.HO:lle (syysk. 1816).

edellisen vuoden maaliskuun 25 p:nä (siis sama päiväys, joka oli ennen nostetun 500 riksin kuittauksessakin!), koska se siten oli mukavampi liittää kuitteihin »kuin tämä paikkainen» (lappiga); koron kuittausta, joka oli maaherran ja Ekströmin keskeinen yksityisasiasia, ei siihen pitänyt merkitä.

Enemmän kuin ilmeinen on Ehrenstolpen yritys puhdistaa jälkensä ja päästä kaikesta edesvastuusta tuollaisen kuitin avulla, jonka hän pyysi Ekströmiltä. Mutta selvää on, että Ekström ei voinut suostua hänen pyyntöönsä: silloinhan olisi tullut hänen syykseen (yhdessä kolarilaisten kanssa), että rahat olivat olleet niin kauan käyttämättöminä. Mutta osaksi hän on noudattanut maaherran pyyntöä antamalla uuden kuitin, jossa on jälkimmäinen summa 1,088.26.11 riksiä kokonaisuudessaan yhdistetty samana päivänä, 9. IV. 1816, maksetuksi ilman koron mainintaa, jonka Ekström on kuitannut erikseen, mutta samaan kuittilappuun. Koron suuruudesta kanneviskaali oikeudenkäynnin kuluessa huomautti, että Ehrenstolpe tuli sitä suorittaneeksi todellisesta »lainasta» vain pieneltä osalta, sillä Muonionniskan osuus oli hänen hallussaan neljättä kuukautta ja Kolarin osuudesta 500 riksiä n. puolen vuotta ja 1,000 riksiä lähes 1½ vuotta. Kaiketi sen johdosta Ehrenstolpe maksoikin vielä lisää korkoa 16 riksiä 32 kill. pankkorahaa (Ekströmin todistus 27. III. 1817.)

Edellä kerrotusta voi siis tuskin tulla muuhun käsitykseen, kuin että Ehrenstolpe on itse ottanut rahat yksityistarpeisiinsa; kun hän kolarilaisten hakiessa osuuttaan ei saanut kokoon tarpeellista määrää, keksi hän tuon »lainaamisen», jonka hän toivoi voivansa peittää viranomaisten tarkastukselta »oikaisemalla» kuittien päivämääriä ja lykkäämällä myöhästymisen pitäjäläisten saamattomuuden syyksi, kuten hän sitten selityksiä antaessaan hyvin pontevasti tekikin.

Edellä jo mainittiin, että valtionavustuksen viimeinen kolmannes myös jo oli määrätty maksettavaksi; finanssitoimituskunnan määräys on päivätty 25. I. 1816.¹ Kolarilaisille se suoritettiin samalla kun annettiin nuo »lainassa» olleet 1,000 riksiä, siis 9 p. huhtik. 1816.²

¹ Gerh. Dahlbeckin todistus 1. IV. 1816.

² Tornion kihlak:n vt. krv. Joh. Aejmelaeus 24. VIII. 1816; E:n selitykset V.HO:lle.

Kolarin rukoushuoneen rakennustyö ei päässyt vauhtiin vielä sittenkään, kun rahat oli saatu. Rakennuspuita ja kiviä hankittiin, mutta kun kattoa varten tarvittavia lautoja ei enää sinä vuonna voitu tuottaa, lykättiin rakentaminen kokonaisuudessaan seuraavaan vuoteen.¹ — Ekströmin johdolla rakennettu Turtolan kirkko (ja nähtävästi myös Deutschin rakennuttama Karungin kirkko) oli valmiina jo kevättalvella 1817. Muonionniskan emäkirkon rakentaminen myöhästyi kirkonpaikasta syntyneen riidan vuoksi, joka ratkaistiin lääninhallituksessa elokuussa 1816; seuraavan vuoden tammikuussa oli vasta perustus laskettu ja seinää rakennettu joku hirsikerros, niin että rakennuksen toivottiin valmistuvan syksyksi. Mutta rakennustarpeiden hankkiminen tuotti vaikeuksia; lokakuussa 1819 maaherra ilmoitti, että kirkosta vielä puuttui saarnatuoli, alttari ja penkit. Mutta Ylitornion, Turtolan, Karungin ja Kolarin kirkoissa voitiin jo v:n 1817 lopulla pitää jumalanpalveluksia, joita pitäjäläisten pyynnöstä Ruotsinpuoleiset papit toimittivatkin jonkun kerran, vaikka kirkot eivät olleetkaan vielä täysin sisustettuja eivätkä öljyvärillä maalattuja. Kihlakunnankatselmus toimitettiin niissä heinäkuussa 1818. — Pappilain alkuunpaneminen oli vielä hitaampaa. Kruununvouti J. Heickell kertoo tammik. 20 p. 1817 maaherralle, että Karungin ja Ylitornion pappilat olivat vielä entisten omistajainsa hallussa ja Turtolan kappalaisen virkatalo vuokrattu kahdeksi vuodeksi; seurakuntia ei muistutuksista huolimatta oltu saatu niitä rakentamaan ja kuntoonpanemaan. Helmikuussa 1819 olivat Karungin ja Turtolan pappilat rakennuksiltaan ja tiluksiltaan asuttavassa kunnossa, mutta Ylitornion pappilalle täytyi lisäksi hankkia toinenkin tila. Ylitornion kirkko oli valmis v. 1819, ja sai vt. kirkkoherran v. 1820. Karungin ja Turtolan kappelinkirkot vihittiin helmikuussa 1820 ja samalla aloitettiin näissä vaalisaarnat. Siihen aikaan oli myös jo Muonionniskan kirkko valmis vihittäväksi. Syyskuun 4 p:nä 1820 maaherra ilmoitti, että hän oli irtisanonut kirkollisen yhteyden Ylitornion, Turtolan ja Karungin osalta. Alatorniassa, joka sai pitää kirkkonsa, loppui yhteys jo v. 1818, vaikka Ruotsinpuoleisen osan kirkko valmistui vasta 1825;

¹ Ks. edempänä s. 274—275.

siellä täytyi viime vuosina pitää jumalanpalvelukset eräässä pirtissä. Ruotsissa katsottiin, että valtio oli Suomen puolella hoitanut paremmin näiden seurakuntain asiat: Ruotsinpuoleinen Alatornio oli joutunut varsinkin pappilan suhteen huonompaan asemaan kuin Suomenpuoleinen.¹

Mutta palatkaamme prokuraattorinviraston toimenpiteisiin.

Kun Stichaeus turhaan oli mainittuun tiedusteluunsa odottanut vastausta Ehrenstolpelta tai maaherranvirastolta, katsoi hän virkavelvollisuudekseen ilmoittaa asiasta kenraalikuvernöörille, joka tapahtui 2 p:nä huhtik. 1816, siis Ehrenstolpen ollessa Pietarissa. Asiakirjain mukaan hän liitti myös erään toisen pöytäkirjanotteen tarkastustilaisuudessa Oulun lääninkansliassa 6 p:nä heinäk. 1815 tekemistään huomautuksista. Konselji oli nim. 12 p:nä toukok. 1814 määrännyt 666 $\frac{2}{3}$ hopearuplaa Oulun maaherran käytettäväksi liinan-, hampun- ja villankehruun ja -kudonnan edistämistä varten läänissä, kuten teokseni edellisessä osassa on kerrottu (I s. 268—269). Kun tämä määräys 12 p:nä kesäk. oli saapunut perille, oli maaherra 18 p:nä ottanut summan lääninrahastosta, mutta vastaava tavaramäärä oli yhä vielä, vuosi senjälkeen, hankkimatta. Maaherra oli selittänyt koettaneensa ensin yksityistä tietä saada raaka-aineita Hämeestä, mutta ne olivat olleet liian kalliita ja laadultaan kelpaamattomia. Senjälkeen hän oli erään Pietariin ja muualle Venäjälle matkustaneen henkilön välityksellä koettanut

¹ OSMONSALO: mt.s. 229—234; COLLIANDER: Suomen kirkon paimenmuisto I, 833; J. Heickellin kirje mh:lle 20. I. 1817 jutun asiakirjoissa. — Rajan eri puolille jääneet seurakuntain osat olivat velvolliset suorittamaan toisilleen myös korvaukset rajan taakse jääneestä seurakuntain omaisuudesta. Rovasti Castrén sai niiden arvioimiseen valtuutuksen 2. XI. 1812; arvioimistyö suoritettiin helmi- ja syyskuussa 1813. Suomenpuoleisten seurakunnanosien suoritettavat korvaukset maksoi valtio; Oulun maaherralle lähetettiin maksumääräykset 25. IV. 1816 (arm. reskripti 8. II. 1816 v.l.). Norrbottenin läänin mh:n pyynnöstä E. lähetti korvausrahat, 3,430 riks. 46 kill. 6 rst. p:nkko, hänelle postitse 22. VIII. 1816; siihen asti rahat olivat olleet sijoitettuina lääninrahastoon. Ruotsin suoritettavaksi joutunut määrä, 2,255 riks. 17 kill. pankkorahaa, saapui Oulun mh:lle 20. I. 1817, ja tästä suoritti Tornion kihlakunnan krv. helmi- ja maaliskuun aikana kullekin seurakunnalle niiden osuudet. Irtain omaisuus, joka kuului Suomenpuoleisille seurakunnille, luovutettiin kirkkojen valmistuttua enimmäkseen v. 1819.

saada aineita, mutta tämän sairastuttua matkalla hän oli katsonut olevan syytä yksityisen hankkijan välityksellä hoitaa Pietarissa tarpeelliset ostokset, joka myös kuului tapahtuneen, vaikka keväinen kelirikko oli estänyt ostoksien kuljettamisen Ouluun. Kysymyksessä oli siis muka vain tavarain perille kuljettaminen. — Nähtävästi selitys ei tyydyttänyt Stichaeusta, koska hän toimitti senkin kenraalikuvernöörin tietoon, viittaamatta kuitenkaan asiaan kirjelmässään.

Steinheil, jonka ajatuksen Ehrenstolpesta jo edellisestä hyvin tunnemme, menetti taas kärsivällisyytensä ja päätti entistä selvemmin ilmoittaa hallitsijalle käsityksensä Oulun maaherran kelvottomuudesta virkaansa. Kirjelmässään Suomen asiain komitean puheenjohtajalle Knut v. Troilille, päivätty 20 toukok. 1816 v.l., hän liittäen mukaan Stichaeukselta saamansa asiakirjat selosti Ehrenstolpen laiminlyönnit sekä kirkkojen rakennusrahojen käyttämisessä että kehruu- ja kudontatarpeiden hankkimisessa. Tahtomatta esiintyä syyttäjänä Ehrenstolpea vastaan hän kuitenkin viittasi Oulun maaherran toimittomuuteen v:n 1813 nälänhädän uhatessa ja niihin laittomuuksiin, joista tämä oli saanut Vaasan hovioikeudelta sakkoa. Hän ei rohjennut enää velvollisuutensa vastaisesti kauemmin salata H.K.M:nsä kasvojen edessä, »että vaikutus, joka maah. Ehrenstolpen huolimattomuudella on koko hänen haltuunsa arm. uskotun läänin järjestykseen ja hallintoon, on seurauksiinsa katsoen sitä vahingollisempi, kun häntä vastaan yhäti tehtyjen kanteiden ja syytösten takia välttämätön kunnioitus hänen persoonaansa kohtaan häviää ja sen ohessa hänen alaisissaan virkamiehissä tottelemattomuus ja huolimattomuus pakostakin suuresti lisäytyy, niinkuin jo monessa tapauksessa onkin osoittautunut.»

»Tehden muuten», jatketaan esityksessä, »herra Ehrenstolpelle kaikkea oikeutta, luen hänen vähäisen toimeliaisuutensa ainoastaan hänen lähestyvän vanhuutensa syyksi ja johtuvaksi voimain puutteesta näin laajan rajamaakunnan hallitsemiseen. Huomatessani hänen kykenemättömyytensä ynnä sen ohessa pitäen välttämättömänä, että maakunta uskotaan virkamiehelle, joka on kaikin puolin kyvykäs ja innokas täyttääkseen täydellisimmässä määrässä velvollisuutensa, katson tarpeettomaksi huomauttaa T.Ylh:llenne, kuinka välttämättömän tar-

peellista hallintojärjestyksen silmälläpitämiseksi sen eri osissa on, että hyvissä ajoin ja heti alussa ehkäistään tällaisen velttouden vahingolliset seuraukset, ja senvuoksi minä jätän T.Ylh:nne toimeksi saattaa nämä seikat H.M:nsa tietoon, esittäen sen ohessa H.K.M:nsa hyväntahtoisuudelle, eikö olisi soveliasta vapauttaa hänet velvollisuutensa täyttämistä määräämällä hänelle palkinnoksi pitkästä palveluksesta ja kunnioituksesta perhettä kohtaan kohtuullinen eläke.»¹

Steinheilin kirjelmä esitettiin keisarille, joka käski lähettää asiakirjat prokuraattorinvirastolle Ehrenstolpen asettamiseksi lakien ja asetusten mukaisesti syytteesen siitä, mitä häntä vastaan oli ilmoitettu puheena olevien kirkkojen rakennusavustuksen käyttämisestä; prokuraattorinviraston tuli tiedoittaa H.M:lleen jutun kulusta ja päättymisestä.²

Prokuraattorinvirasto lähetti 27 p:nä heinäk. 1816 asiakirjat Vaasan hovioikeuden kanneviskaalille asianmukaisen syytteen tekemistä varten.

Kanneviskaali G. E. Krabben pyydettyä rahojen käyttämisestä lähempiä selvityksiä ja kuitteja, selitti Ehrenstolpe (syysk. 1816) erityisesti Kolarin rakennusrahojen pidättämisen tapahtuneen seuraavasti.

Kun Kolarin valtuutetut Tiensuu ja Pääkkölä tulivat 25 p:nä maalisk. 1815 ottamaan osuuttaan, niin hän kysyi, mitä varmuutta heillä oli hajalla olevissa taloissaan säilyttää niin suurta summaa ja paljonko he ensi kesän töitä varten tarvitsisivat. He

¹ VSp. Div. oreg. handl. 1816. — Kirjeessä esitetty arvostelu E:n toiminnasta nälänhädän torjumiseksi on yksipuolinen ja kohtuuton, ks. I s. 268—269 (jossa kkuv:n kirj:n päiväys on korjattava 20. V). — Armfelt oli vt. kkuv:nä ollessaan saanut joitakin tietoja Sodankylän ja Kuusamon kurjuudesta. Hän kirjoittaa 27. III. 1813: Jos Sodankylän ja Kuusamon suhteen olisi tehty mikä oli mahdollista, olen varma, että silmä ja sydän olisi säästynyt niistä kauhuista, joita siellä nykyään tapahtuu. Kadun tyhmyyttäni, etten joulukuussa hinnalla millä tahansa lähettänyt tätä apua, mutta kun ei saa tietää totuutta, ei virkamiehiltä eikä Talousseuran kautta, jolta tässä kohden pitäisi voida jotakin vaatia, ollaan syyttömiä, ja edesvastuu lankee niille, jotka eivät ole huolineet muistella noita onnettomia. DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n a. VI s. 422; ks. myös s. 424.

² KKv. a. 1810 n:o 160. Troilin kirje Steinheilille 19. VI. 1816.

vastasivat, että 500 pankkoriksiä olisi siihen yllin kyllin ja että jos maaherra tahtoi omalla vastuullaan panna loput korkoa kasvamaan heidän pienen kirkkokassansa lisäämiseksi, niin olisivat he siihen tyytyväisiä; jos tarve vaatisi, ilmoittaisivat he maaherralle, joka toimittaisi rahat kruununvoudin välityksellä. Hän sanoo sitten antaneensa lainaksi 1,000 riksiä laillista korkoa vastaan, mutta loppusummalle 88 riksiä 26 kill. 11 rst. hän ei ollut saanut varmaa lainanottajaa; ennen Pietarinmatkaansa joulun jälkeen hän irtisanoi lainan, joka oli ollut 10 kuukautta, ja sijoitti lääninrahastoon pääoman 1,088 riks. 26.11 sekä korun 50 riksiä (vrt. s. 265).

Kanneviskaalin pyynnöstä kuulusteltiin maaherran kertomuksen johdosta mainittuja Kolarin edustajia, ja nämä selittivät sen olevan totuuden ja asian oikean laidan kanssa yhtäpitävän. Todistus (joka jätettiin hovioikeudelle 9. XII. 1816) päättyi lauseeseen: »jonka ohessa me emme katso saavamme olla ilmoittamatta, että kirkkomme valmistuu yhtä pian, jollei pikemmin, kuin mikään muu valtakunnan rajalle rakennettavista kirkoista» (Ehrenstolpe oli selityksessään myös näin väittänyt, ja hänen sanelunsa todistukseen on ilmeinen). Allekirjoittaneina todistajina ovat Pettens Pettensson, Kögäs- (Kängis-) tehtaan vuokraaja, ja Anton Svanberg, joka todistuksen oli pyynnöstä kirjoittanut.

Ehrenstolpe katsoi nyt kumotuksi Ekströmin todistuksen, että rakentaminen oli myöhästynyt muka senvuoksi, etteivät kolarilaiset olleet saaneet häneltä ajoissa kajkkia rahoja: itse asiassa hän oli vain edistänyt tätä rakennusasiaa suurentamalla heidän rakennuskassansa.

Kanneviskaalin väitteeseen, ettei hän olisi saanut pitää hallussaan valtionvaroja, varsinkaan niin suurta määrää, vastasi Ehrenstolpe (toinen vastine, jätetty 4. III. 1817), ettei sellaista summaa voinut lääninrahastossa pitää vuoden loppuun asti tileistä poistamatta. Mutta muuten: olihan Nordbergkin saanut niitä pitää hallussaan! Ja maaherra itsekin oli eri kertoina saanut suurempiakin summia vastatakseen, esim. Norrbottenin maaherralta rajaseurakuntain osien maksamat korvaukset kirkoista jne. ennen jaon selvitystä, samoin konseljilta v. 1810 hätäapurahan 15,000 rpl. hop., joka oli paljon suurempi summa. Kehenkäs sitten luotettaisiin, jos ei maaherraan!

Mutta maaliskuun 10 p:nä 1817 jättivät Tiensuu ja Pääkkölä hovioikeuteen senaatin ylimäär. kamarikirjurin W. Savanderin välityksellä toisen 27 p:nä helmik. 1817 päivätyin seikkaperäisen selityksen, jossa he kokonaan peruuttivat äskeisen joulukuussa jätetyn selityksensä. Tehtyään selkoa käynnistään 25. III. 1815 Ehrenstolpen luona, siihen tapaan kuin edellä olen kertonut (ks. s. 261—263), he väittivät, etteivät he koskaan olleet myöntäneet olleensa tyytyväisiä siihen, että olivat saaneet vain osan rahoista, ja vielä vähemmän he olivat pyytäneet, että maaherra toimittaisi ne korkoa kasvamaan. He olivat vain, osittain taitamattomuudesta, osittain peläten vastustaa maaherran pyyntöä, jonka hän oli tehnyt heidän luokseen lähetetyn asiamiehen, neljännesmies Olof Holmin välityksellä, antaneet edellisen lausuntonsa, että maaherran selitys muka oli oikea; tämän lausunnon oli komministeri Jacob Eric Grape kirjoittanut. Nyt he myös vakuuttivat, että jos maaherra olisi antanut rahat silloin, kun he kävivät niitä hakemassa, olisi heidän rukoushuoneensa valmis »samoin kuin Tornion pitäjän kappelien kirkot». — Tähän kertomukseen ja todistukseen yhtyi kuusi muuta Kolarin ja Sieppijärven talonpoikaa vakuuttaen, että kirkon rakentaminen oli myöhästynyt rahojen saannin viipymisen vuoksi ja että he eivät olleet valtuuttaneet edustajiaan lainaamaan rahoja, jotka heti olisi tarvittu rakentamistyöhön. Lausunnon ovat allekirjoittaneet, paitsi Tiensuuta ja Pääkkölää: Hans Ivari, Anders Mikonanti ja Olof Pasmajärvi Sieppijärveltä sekä Olof Jokijalka, Isaac Pudas ja Olof Tupajärvi Kolarin kylästä; todistajina allekirjoittivat: ylijahimestari J. W. Stjerncreutz, joka myös oli lausunnon kirjoittanut, kruununvouti Jac. Heickell, lautamies Anders Huhdananti Niemenkylästä ja Tuomas Latovainio, torppari Alatorniosta. Jäljennöksen yhtäpitäväisyyden alkuperäisen kanssa todistivat J. W. Stjerncreutz ja W. Savander.

Tämä asiakirja oli syntynyt Kolarin kylän Tiensuun majatalossa, jossa sinä päivänä toimitettiin Kolarin ja Sieppijärven kylien veronkantoa. Kruununvouti Heickellin saapuessa paikalle veronkantoa pitämään oli siellä ylijahimestari Stjerncreutz vaatimassa talollisilta tällaista todistusta.¹ Siitä johtuu alle-

¹ Heickellin todistus, annettu E:n pyynnöstä Oulussa 21. IV.1817, ks. seur. — Stjerncreutzistä ks. s. 23 muist. 1.

kirjoitusten runsaus, samoinkuin Heickellin ja muualta kotoisin olleiden todistajiksi joutuminen.

Suuremmaksi vakuudeksi Savander jätti Tiensuun ja Pääkölän puolesta hovioikeudelle seuraavassa kuussa (21. IV) vielä sen hakemuksen, jonka nämä olivat 25. III. 1815 rahoja hakiesaan jättäneet maaherralle, mutta jonka heidän asiamiehensä Boucht maaherran pyynnöstä oli ottanut takaisin — kaiketi se hänestä liian selvästi osoitti talonpoikien tyytymättömyyden (ks. s. 262—263). Myöskin liitettiin mukaan jäljennöksenä Ehrenstolpen 1 p:nä heinäk. 1816 Ekströmille kirjoittama kirje (ks. s. 265—266); tästä kirjeestä muka selvimmin näkyi, että maaherra oli itse pitänyt rahat, jotka hän sitten viimeinkin kaikessa hiljaisuudessa oli tahtonut hyvittää korolla, jonka määrää he eivät tunteneet.¹ Nämä molemmat asiakirjat olivat muka omiaan todistamaan, että heidän ensimmäinen selityksensä, jossa he olivat todistaneet Ehrenstolpen selityksen oikeaksi, oli annettu pakosta ja oli vastoin todellista asianlaitaa, he kun olivat antaneet sen vain totellakseen Hänen Eksellensinsä käskyä, kun taas tämä jälkimmäinen kertomus oli pysyvä Jumalan ja ihmisten edessä.

Ehrenstolpen asia näytti olevan hukassa, mutta hän koetti vieläkin osoittaa todistukset epäluotettaviksi, hänen vihamiehistään lähteneiksi. Koko tämä »kohtaus» oli lähtenyt saman arvoisan miehen aloitteesta kuin valitus laittomasta veronkannosta, halkojen vedätyttämisestä v. 1809 ja 1810 jne. Tämä mies lähetti täältä emissaarit, jotka muka Kajaaniin lähtien »menivätkin salaa noiden kylänmiesten luo, uhkauksin ja säikytyksin viekoittelivat nämä luonnonlapset allekirjoittamaan kirjoituksen, jonka tekijä on Ylijahtimestari Stjerncreutz ja johon hän luultavasti oli saanut konseptin mukaan arv. isännältään (Patron), sillä muuten ei tässä kirjoituksessa olisi voinut olla niin paljon mahdottomuuksia ja valheita».

Kolarilaisten asiamies Boucht, joka tulkintoimensa ohessa oli

¹ Edellisessä selityksessä he olivat väittäneet, että maaherra ei ollut maksanut korkoa. Tässä jälkimmäisessä he luottavasti vakuuttivat saavansa sen koron, oli se suurempi tai pienempi, rehelliseltä nimismiehellään (Ekströmiltä), joka aina oli tehnyt heille oikein ja valvonut heidän etujaan.

myös maaherran renki, sai todistaa (31. III. 1817), että kun maaherra 25. III. 1815 antoi kolarilaisille 500 riksiä, ei lainkaan ollut kysymystä siitä, että rovasti Castrénilla muka oli hallussaan joi-takin rakennusrahoja, eivätkä talonpojat ilmoittaneet vähintäkään tyytymättömyyttä siitä, etteivät saaneet suurempaa summaa.

Neljä päivää aikaisemmin oli nimismies Ekström ollut maaherran puheilla Oulussa — ehkäpä varta vasten kutsuttuna — ja hänenkin täytyi nyt »pyynnöstä» todistaa maaherralle mieliksi. Varmaankin oli tälle, kuten näyttää, tavallista kunnollisemmalle virkamiehelle noloa taipua mahtavan maaherran toivomukseen ja kertoa vasten parempaa tietoaan. Sen todistuksen sanamuoto, jonka hän nyt, maalisk. 27 p. 1817, kirjoitti Ehrenstolpelle, näyttää pyrkivän siihen, että hän mahdollisimman vähän polkisi totuutta, vaikk'ei voinutkaan sitä välttää. Kertomuksessaan Kolarin kirkon valmistumisen myöhästymisestä hän visusti varoo valtionavun maksun myöhästymisen mainitsemista. Hän sanoo jo ajoissa antaneensa yksityiskohtaisen luettelon, mitä kunkin talollisen oli tuotava rakennusaineita, mutta rakentaminen oli ankaran katovuoden vuoksi lykkäytynyt v:n 1815 alkuun. Tähän aikaan oli kuljetettu ja varastoitu jonkunverran puita, mutta vain n. kymmenen kappaletta hirsii viety rakennuspaikalle. Silloin hän maaliskuussa 1816 päättävästi otti huolehtiakseen rakentamisesta hankkien paikalle koko rakennukseen tarvittavan karkean puuaineen; mutta kun ei riittänyt lautoja katonkin tekemiseen, niin lykättiin rakentaminen tähän vuoteen, jotta se voitaisiin suorittaa kokonaisuudessaan yhdessä jaksossa. Kaikki rakennusaineet, myös laudat, kattopaanut, lankut ja puusepäntyöt, olivat jo rakennuspaikalla järjestyksessä, niin että rakennus oli valmistuva noin juhannuksen aikaan, jota ennen ei mikään muistakaan kirkoista, paitsi hänen jo valmiiksi täydentämänsä Turtolan kirkko, tulisi valmiiksi ja jota ennen ei pappejakaan saataisi mihinkään uusista kirkoista, koska hakuaikaa vielä ei oltu määrätty. Rahojen nou-taminen oli lykkäytynyt, kun ei oltu saatu toimitetuksi valtuutettujen vaalia aikanaan ennen Tornion kokouksia ja kun kesän aikana ei tahdottu kuljettaa rahoja koskista virtaa ylöspäin venheellä. Maaliskuun 25 p:nä 1815 valtuutetut saivat 500 riksiä

eikä hänen tietääkseen oltu muuta vaatimusta tehty avustussumman loppuosan saamiseksi, ennenkuin hän ne sai vastaanottaa, eikä myöskään päätetty olla ryhtymättä kirkon rakentamiseen, ennenkuin rahat olisi saatu.

Ilman muuta on selvää, että mikäli tämä todistus on ristiriidassa sen kanssa, mitä Ekström oli Stichaeukselle kirjoittanut, on se väärä ja maaherran tahdon mukaan kirjoitettu. Lystikkään vaikutuksen tekee se, että vaikka tarkoitus oli osoittaa, ettei rahojen myöhästyminen ollut aiheuttanut rakennustyöhön ryhtymisen myöhästymistä, todistukseen sittenkin tuli sisällyneeksi päinvastainen ilmoitus: kun näet avustuksen koko loppusumma, siihen luettuna myös viimeinen kolmannes, huhtik. 9 p:nä 1816 saatiin nostaa, ei enää »sellaisessa kiireessä» (s.o. kun talvi oli kulunut näin myöhäiseksi) ennätetty hankkia lautoja kirkon katon rakentamiseksi, vaan päätettiin jättää rakentaminen kokonaisuudessaan seuraavaan vuoteen. Tämä ilmoitus sisältää väitteen, että jos rahat olisi saatu niin aikaisin, että laudat olisi voitu tilata ja kuljetuttaa vielä saman talvikelin aikana, niin olisi kirkon rakentaminen voinut valmistua seuraavan kesän kuluessa, (tai kuten kolarilaiset väittivät, rinnan Turtolan kirkon kanssa ainakin v:n 1817 alkuun); ja tietysti olisi Ekström tässä tapauksessa ryhtynyt jo aikaisemmin »päättävään» rakennuttamiseen. Melkeinpä tekisi mieli otaksua, että tuo hämärään sanontaan peitetty tosiasiallinen ilmoitus, jonka merkitystä Ehrenstolpe ei liene huomannut, ei Ekströmin puolelta ollut naiivia huomaamattomuutta, vaan tahallista maaherran painostuksen kiertämistä. Sensijaan saattoi Ekströmkkin rehellisesti todeta, ettei kirkkoa aiemmin olisi tarvittukaan, koska papinvaalistakaan ei ollut tietoa — kestitkin vielä kauan, ennenkuin asetettiin virkaan pappi, jonka piti neljästi vuodessa käydä siellä saarnaamassa. Ruotsinpuoleiset papit kyllä kävivät näissä uusissa kirkoissa pitämässä jumalanpalvelusta, heti kun siihen oli mahdollisuutta.

Ekströmin ja Bouchtin antamilla todistuksilla Ehrenstolpe katsoi kumonneensa kolarilaisten väitteet. Nämä raa'at ja päättämättömät puolilappalaiset, jotka olivat niin herkkiä pelästymään viettelijäinsä uhkauksista ja taipumaan heidän mielisteleviin houkutuksiinsa, olivat saamattomuudessaan itse syypäitä

rakentamisen myöhästymiseen! Entä Stjerncreutz ja jokin Savander: he olivat palkattuja viettelijöitä! Mikä oikeus heillä oli kutsua rahvasta koolle? Jos oli kyseessä hovioikeuden käskemä laillinen tutkinto, olisihan hänellä ollut laillinen oikeus lähettää sinne asiamies! Jos hänelle oli luettu viaksi, että hän pitäjänkokouksen jälkeen oli kysynyt kokoontuneelta rahvaalta, kuka oli valittanut hänen halkojenkuljetus-määräyksestään, niin pitäisi olla vielä rikollisempaa lähteä 35 pnk:n matkalle saadakseen yksinkertaisen rahvaan peruuttamaan asiassa jo vapaaehtoisesti antamansa lausunnon, joka oli kulkenut laillista tietään hänen sekaantumattaan asiaan lainkaan. »Varmoilta matkustajilta, jotka ovat tulleet Muonionniskasta Kolarin kautta, olen saanut tietää, että viimeksimainitun kylän asukkaat ovat vakuuttaneet olevansa kovin pahoillaan siitä, että ovat antaneet vietellä itseään. Ja varmaa on, että jos minä lähettäisin sinne jonkun, niin he yksimielisesti peruuttaisivat sen, mitä ovat viimeksi sanoneet.» Vain viha ja pahansuopaisuus olivat nuuskinneet ilmi tämän seikan hänen kaatamisekseen ja viekoitelleet kansan nousemaan hänen syyttäjäkseen, vaikka hän oli tarkoittanut vain hyvää. »Sellaiset kansankiihoitukset ovat näyttäneet saavan raskaita seurauksia, kuten Kuhmoisten (Kuhmo) kappelin tapaus tässä maassa, Spafjeldin ja Hyde-parkin tapaukset Englannissa osoittavat, puhumattakaan Ranskan ynnä muiden paikkakuntien hirveistä mellakoista.»

Myöhemmin Ehrenstolpe sai vielä J. Heickellinkin todistamaan, että Stjerncreutz oli ollut tällainen lähetetty asiamies, joka oli saanut veronkanton kokoontuneen rahvaan allekirjoittamaan hänen kirjoittamansa todistuksen uhaten, että he muuten saisivat mennä 10 pnk. Ylitornion käräjille antamaan valallista todistusta; Heickellkin selitti, että todistuksen allekirjoittaneet eivät halunneet mitään kysymystä nostaa noista rakennusrahoista; Kolarin kirkko oli muka valmistuva keväällä »ennen muita kirkkoja». Lääninkirjanpitäjä Långhjelm todisti, että Heickell oli antanut tämän todistuksen pakotta ilman mitään maanittelua.

Neljännessä vastineessaan (jätetty 6. V. 1817) Ehrenstolpe katsoi nyt selvitettyksi, että kolarilaisten todistus oli Stjerncreutzin tai hänen päämiehensä tekemä (Savander olikin muka

tunnustanut kirjoittaneensa sen Oulussa) ja että rahvas oli uhkauksilla ja peloituksilla saatu allekirjoittamaan se, joten se ei ollut todistusvoimainen. »Kieltämättä herättäisi sekä hämmästyttäen että pelkoa», hän sanoo, »jos kirjailtuun univormuun puettu mies esiintyisi rahvaalle, sanoen olevansa lähetetty Turusta, jossa on hallituksen istuin, pakottaakseen heidät allekirjoittamaan, mitä hän heille nyt lukisi ja esittäisi, uhaten manata heidät Matarengin käräjille.»

Voimme kyllä uskoa, että Ehrenstolpe on tämän viimeisen lauseen kirjoittanut asiantuntijana. Olihan hän itsekin eri kertoja käyttänyt — varsinkin aikaisemmin — korkeata esiintymistään vaikuttaakseen kansaan omassa asiassa, ja olihan hän tässäkin jutussa saanut Kolarin edustajat taipumaan tahtoonsa kahdesti: ensin Oulussa itse, toisen kerran asiamiehen kautta Kolarissa. Tässäkin kertomuksessa tulee siis näkyviin silloisen talonpoikaisaineksen, tosin heikon perimmäisen Pohjanmaan, epäitsenäisen ja epävarman esiintyminen, milloin sillä ei ollut virkamiessäätöisiä johtajia.

Tässä yhteydessä voidaan myös huomauttaa siitä painostuksesta, jota Ehrenstolpe harjoitti alaisiaan virkamiehiä kohtaan ja josta jo edellisissäkin luvuissa oli esimerkkejä. Näimme, kuinka kruununvoudit ja nimismiehet olivat pahassa välikädessä, riippuvaisia kun olivat maaherrasta. Nimismiehistä Enholm pelastui maaherran puristuksesta, mutta sekä hänen että niin rehellisen virkailijan kuin Ekströmin täytyi taipua epäilyttävään todistamiseen maaherran mieliksi. Kruununvoutien suurempi tuttavallisuus maaherran kanssa voi olla vielä vaikeampana syynä lankeemukseen, kuten Lilljeqvistin suhteen on voitu todeta. Heikkellinkin äsken esitetty todistus oli maaherran mieliksi muovailtu — eikä se ollut hänen antamistaan ainoa laatuun.¹ Lääninhallituksen virkamiehistä Uhlbrandt oli alusta asti maaherran nöyrä kätyri, mutta tässä viimeisessä selkkauksessa Hällströmin ja Enbomin todistukset myös tuntuvat epäilyttäviltä, Bouchtista puhumattakaan. Steinheil ei ollut suotta

¹ J. Heickell lienee ollut harrastavimpia virkamiehiä täällä pohjoisessa; hänen kirjoitelmiaan on Oulun Viikkosanomissa, ks. A. SILANDER, Valvoja v. 1920 s. 261.

maininnut Ehrenstolpen turmelevasta vaikutuksesta virkamiehistöön; ehkäpä juuri se, mitä hän sai kuulla Stichaeukselta, oli vaikuttanut tähän arvosteluun.¹

Hovioikeuden päätös annettiin 17 p:nä lokak. 1817. Siinä luettiin Ehrenstolpen virheiksi seuraavat seikat. Hän ei ollut antanut avustuksen ensimmäisen kolmanneksen maksumääräystä lääninkonttoriin merkittäväksi eikä ryhtynyt toimenpiteeseen kutsuakseen koolle pitäjänmiehet neuvottelemaan rahojen käytöstä ja vastaanottamaan niitä; lykkäämällä Yli-tornion komiteassa syntyneen riidan rahojen käyttämisestä konseljin ratkaistavaksi hän oli suotta viivytännyt rahojen jakamista; ja vielä raskauttavampaa oli, ettei hän ollut lähettänyt rahoja Tornion kokoukseen 30. VI. 1814, niin että pitäjänmiesten oli palattava tyhjin toimin takaisin ja oli pidettävä uusi kokous. Hän oli ottanut Muonionniskan ja Kolarin rahat omaan yksityiseen haltuunsa sijoittamatta niitä lääninrahastoon; Kolarin edustajille hän oli 25. III. 1815 antanut vain 500 riksiä, selittäen syyksi, että näillä ei ollut valtakirjaa, vaikka heillä oli mukanaan kappalaisen ja nimismiehen todistama pitäjänkokouksen pöytäkirja; jäljellä olevat 1,088 riksiä 26. 11 hän oli pidättänyt, kunnes hän helmikuussa 1816 oli antanut Enbomin haltuun 1,000 riksiä ja muka koko vuoden koron, vaikka vain 11 kuukautta oli kulunut kolarilaisten käynnistä; huhtikuun 9 p:nä 1816 valtuutetut kuittasivat 1,088 riksiä 26. 11 ynnä Ekström erikseen 50 riksiä, joka oli vain 10 kuukauden korko 1,000 riksille, mutta erehdyksessä maksamatta jääneet 88 riks. 26. 11 Ehrenstolpe lähetti 1. VII. 1816 Ekströmille. Tämä kaikki oli mitä sopimattominta ja sekavinta varainhoitoa. Vastoin Tiensuun ja Pääkkölän kiistämistä hän ei ollut voinut todistaa, että nämä olivat 25. III. 1815 tyytyneet 500 riksiin ja suostu-

¹ Vielä tälläkin kertaa E. koetti peloittaa sillä, että hän muka oli lähettänyt keisarille jutun asiakirjat. — Stichaeuksen tiedusteluun hän ei ollut vastannut senvuoksi, ettei hän ollut tämän käskynalainen ja ettei tällä ollut oikeutta asettaa hänelle määräaika. Jos joku halusi valittaa, voi tehdä sen talousosastolle tai Vaasan hovioikeudelle (E. myönsi siis nyt, että hänen virkatoimistaan sai valittaa HO:een). Kanneviskaali arveli vastaamattomuuteen olleen syynä sen, että k.o. rahat eivät vielä olleet täysin maksetut, kun Stichaeuksen tiedustelu tapahtui.

neet muun osan lainaksi antamiseen. Mutta vaikka he olisivat suostuneetkin, ei maaherra olisi saanut sellaista sallia, vaan hänen olisi päinvastoin pitänyt tehdä kaikkensa hallitsijan käs-kyn ja seurakunnan tarpeen toteuttamiseksi. Hän oli myös jät-tänyt lähettämättä Stichaeukselle ne tiedonannot, joita tämä prokuraattorinviran puolesta oli vaatinut (prokuraattorin ohje-säännön 11 §) solvaavalla tavalla puolustautuen sillä, että Stichaeuksella ei ollut oikeutta asettaa hänelle määräaika ja ettei hänellä ollut velvollisuutta tehdä Stichaeukselle tiliä raho-jenhoidostaan; muutenkin hän oli käyttänyt sopimatonta kirjoi-tustapaa ja sekoittanut kirjoituksiinsa asiaankuulumatonta.

Samalla kertaa käsiteltiin kahta muuta juttua, jotka oli nos-tettu maaherraa ja hänen virastoaan vastaan huolimattomuus-desta viran hoitamisessa.¹ Kaikista virheistään ja laiminlyön-neistään Ehrenstolpe tuomittiin OK I: 12 §:n mukaan maksa-maan sakkoa 100 talaria eli 48 hopearuplaa sekä sopimatto-masta kirjoitustavasta ja asiaankuulumattoman sekoittamisesta 20 talaria eli 9 rpl. 60 kop. hop., yhteensä siis 57 rpl. 60 k. h.

¹ Mh. oli antanut erehdyttävän päätöksen kauppias Jacob Fellmanin pyyntöön, että kappalainen Esaias Ravander velvoitettaisiin maksamaan velkansa, sekä oli antanut eräälle hakijalle sijoituksen kruununluontoiseksi otaksumaansa taloon ottamatta selvää siitä, että se todellisuudessa oli veroluontoiseksi ostettu. Vastineessaan kanneviskaalin oikeusosas-tolle tekemään valitukseen E. edellisen syytöksen johdosta huomautti, ettei hän voinut tarkistaa kaikkia kanslian toimittamia asiakirjoja, oliko niissä puhtaaksikirjoitusvirheitä, vaan kuului se lääninsihteerille. Toi-seen syytökseen nähden hän huomautti, että hän oli tarkoin noudattanut kruununhalojen omistamista koskevia asetuksia: talonkatselmus oli pidetty ja kruununvoudin lausunto hankittu; talo oli merkitty maa-kirjoihin kruununluontoiseksi ja semmoisena käsitelty kaikissa veron-kannoissa ilman mitään aihetta sen verotalonluontoiseksi epäilemiseen. Asukkaat olivat muuttaneet pois, talo oli jäänyt autioksi, monen vuoden kruununrästit maksamatta; hakija Östman maksaa ne ja suorittaa kaikki kruununlollisen velvollisuudet, saa sijoituksen taloon, tekee siinä parannuksia — ja sitten vasta entinen asukas näyttää 24 vuotta vanhan veromaankirjan. Siitä ei ollut mitään merkintää maakirjassa, ei läänin-konttorissa, kruununvoudin eikä henkikirjurin konttorissa; maaherra ja lääninkamreeri olivat myöhemmin astuneet virkaansa, joten he eivät voineet asiaa tuntea, ja heidän oli myös mahdotonta ryhtyä läpikäy-mään 24 vuoden vanhoja asiakirjoja; oikeudenhakijan velvollisuus oli esittää kaikki asiaan kuuluvat tiedot.

Lääninkamr. Hällström sai virheellisestä menettelystään (ks. s. 259) sakkoa 20 talaria eli 9 rpl. 60 k. h.¹

Hovioikeuden päätökseen tyytymättömänä kanneviskaali G. E. Krabbe valitti senaatin oikeusosastolle, joka suhtautuikin asiaan tällä kertaa jyrkemmin kuin hovioikeus. Toukok. 28 p:nä 1818 annetussa päätöksessä oikeusosasto katsoi Ehrenstolpen toimenpiteiden kirkkojen rakennusasiassa olleen raskauttavampaa laatua, kuin että ne olisi voitu sovittaa mainituilla sakoilla, ja koska hän ei ollut ottanut ojentuakseen 8. III. 1815 annetusta arm. päätöksestä, tuomittiin hän pidätettäväksi vuoden ajan virasta menettäen siltä ajalta puolet palkastaan. Muussa kohden pysyi hovioikeuden päätös voimassa.²

Heinäkuun 23 p. lähetettiin sekä senaatista että prokuraatorinvirastosta keisarille ilmoitus tästä päätöksestä. Senaatin plenum teki hallitsijalle esityksen, että hän määräisi maaherranviran hoitamisesta, sillä aikaa kun Ehrenstolpe olisi siinä pidätetty. Seuraavana päivänä Steinheil kirjoitti asiasta Rehbindenille ja esittäen viransijaisia kannatti Ehrenstolpen rankaisemista; hän viittasi aikaisemmassa kirjeessään Troilille toukok. 20/kesäk. 1 p. 1816 lausumaansa perusteluun, että syytökset Ehrenstolpea vastaan riistivät häneltä kunnioituksen ja herättivät hänen alaisissaan virkamiehissä tottelemattomuutta ja huolimattomuutta, kun hänen sensijaan rajaläänin maaherrana olisi tullut olla kaikille esimerkkinä, joten hän senkin tähden oli sopimaton jäämään virkaansa.

Hallitsijan vastaus on annettu elokuun 15 p:nä: hän suvaitsi käskeä, että senaatin päätös oli tavallisessa järjestyksessä julkaistava; siinä tapauksessa että Ehrenstolpe ei määrääjassa

¹ Hovioikeudenneuvos Langenstein esitti asian ja hänen mieltänsä tuli päätökseksi. Aessori Monselius katsoi, että E. olisi ollut pidätettävä virasta vuodeksi. — Toisten juttujen yhteydessä sai myös Uhlbrandt sakkoa 20 talaria ja lääninsiht. Snellman 10 talaria.

² Hovioikeudenneuvos Falck ja laam. Orraeus tuomitsivat E:n erotettavaksi kokonaan virastaan siitä, että hän ottamatta parantuakseen edellisestä rangaistuksesta oli yksityiseen haltuunsa pidättänyt kruununvaroja ja lainannut niitä. Enemmistön muodostivat laamannit Fabritius ja Edelheim sekä presidentti Tandefelt.

tekisi alam. anomusta vapautuksen saamiseksi hänelle tuomitusta rangaistuksesta, olisi senaatin määrättävä viransijainen hoitamaan hänen virkaansa pidätyksen aikana.¹

Näin oli Ehrenstolpe viimeinkin saanut rangaistuksen, jota monella taholla oli jo kauan toivottu — vaikka nytkin kaiketi liian lievän niiden mielestä, jotka toivoivat hänen täydellistä erottamistaan.

Ehrenstolpelle itselleen asian näin päättyminen oli tietysti hyvin nöyryyttävää. Vielä hän sentään koetti käyttää viimeistä keinoa. Heti saatuaan tiedon päätöksestä hän maaherranviraston kirjelmän mukana, joka on päivätty lokak. 9 p:nä 1818, lähetti senaatille armonanomuksen. Tällä kertaa se ei ollut hänen käsialaansa eikä nähtävästi hänen sepittämänsäkään. Hän pyysi, että hallitsija uskoisi hänen rikkoneen vain ymmärtämättömyydestä, ja rukoili, että vielä kerran lempeys kävisi ankarasta oikeudesta ja että hän haudan partaalla ollen saisi armon suurimmalta maalliselta hallitsijalta, jonka puolesta hän antaisi elämänsä ja jonka suosiota hän piti elämänsäkin arvokkaampana.

Oikeusosastossa oli tämä anomus esillä lokak. 22 p:nä 1818: hallitsijan ratkaistavaksi jätettiin, mitä huomiota anomus voisi ansaita, mutta lausuttiin senaatin käsityksenä, ettei ollut esiintynyt syytä puoltaa armollista myöntymistä pyyntöön.²

Helmik. 4 p:nä 1819 tapahtuneessa esittelyssä keisari hylkäsi Ehrenstolpen anomuksen.³ — Ehrenstolpen pidättäminen virasta alkoi toukokuussa samana vuonna.⁴

¹ *V Sv.* KD. 1818 n:o 133 (kkuv.). Keisarin päätös referoitu *Oik.os.* pk. 1818, II s. 1825.

² Enemmistöön kuuluivat Falck, Orraeus ja Ladau. Fabritius ja presidentti Tandefelt tahtoivat jättää anomuksen hallitsijan omaan korkeaan tutkintoon, siis ilman epäävää lausuntoa.

³ *V Sv.* KD. 1818 n:o 226 (kkuv.); *KKv.* a. 1810 n:o 160.

⁴ C. Fr. Rotkirchin »apostille» Reh binderille, päivätty Vaasassa 9. XII. 1818 (koskien Vaasan mh:aa de Carnallia), valaisee silloisten vallanpitäjien periaatteellista suhtautumista kysymykseen maaherrain erottamisesta sen ajan oloissa. Valtiosäännön mukaan voitiin sellainen virkamies kyllä erottaa, jos hallitsijalla ei enää ollut häneen luottamusta, mutta jos näin nyt Suomessa tehtäisiin, ellei yleinen mielipide sitä kan-

XIII. Ehrenstolpen eroaminen maaherranvirasta ja hänen viimeiset vuotensa. Loppukatsausta.

Oulun läänin maaherran virkaa hoitamaan Ehrenstolpen pakollisen virkavapauden aikana määrättiin Samuel Fredrik von Born. Hänen noina aikoina kirjoittamistaan kirjeistä saamme muutamia Ehrenstolpea koskevia tietoja. Hän oli ollut Rehbinderin ehdokas maaherransijaiseksi ja sai maaliskuussa 1819 Pietariin kutsuttuna tältä mitä suurimmassa salaisuudessa tietää, että Ehrenstolpe oli pyytänyt eroa ja että keisari oli hylännyt hänen anomuksensa saada tulla Pietariin. Ouluun saavuttuaan toukokuun alussa hän heti meni tervehtimään »hänen eksellenssiään», joka kyllä näkyi tyytyvän kohtaloonsa ja oli sijaiselleen erittäin kohtelias, mutta ei voinut hillitä suuttumustaan ja harmiaan käyttäen mitä herjaavinta kieltä. Vaimoltaan v. Born sai kiittävän hyväksymyksen tästä huomauttavaisuudesta; tämä arveli, että Ehrenstolpe oli aina oleva siitä kiitollinen ja että niin hillitön kieli oli hyvä saada puolelleen.¹

nattaisi, niin, kun hallitsija ei oleskellut maassa, täällä kotona syytettäisiin varsinkin niitä, jotka olivat valtaistuimen välittömässä läheisyydessä, siitä että he olivat muka pitäneet silmällä henkilökohtaisia tarkoituksia ja toimineet vainoamishalusta. Oli arveluttavaa houkutella hallitsijaa käyttämään erottamisvaltaansa: voisivat tulla ajat, jolloin siitä kasvaisi kansakuntaa hajoittavan epäsovun siemen (*V.Sv.* *Diverse oregistr. handl.* 1818, ks. DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n a. I s. 74—75). — Tästä ajatustavasta lienee ollut seurauksena, että haluttiin mieluummin antaa oikeudenkäynnin johtaa erottamiseen, vrt. Liljedalin lausuntoa edellä s. 239 muist. 1.

¹ S. F. v. Bornin kirje Pietarista Vaasan hovioikeuden presidentille C. F. Rotkirchille 27. III. 1819; kirje vaimolleen Catherine v. Bornille Oulusta 7. V., tämän vastaus 23. V. 1819 (Sarvilahden arkisto, jäljen-

Ehrenstolpen kirjoitelmiin — varsinkin oikeusistuimille jätettyihin puolustuskirjoituksiin — tutustunut on kyllä saanut elävän vaikutelman siitä hänen luonteenomaisuudestaan, jonka yhtä puolta hän itse kutsuu sydämensä »herkkyydeksi» (ks. I s. 16), mutta on tietysti erinomaisen mielenkiintoista todeta näistä kirjeistä, että tämä hänen ominaisuutensa on aika-laisten keskuudessa katsottu yleisesti tunnetuksi. Kirjeiden lyhyet viittaukset antavat myös tietää, mistä tällä tervehdyskävynillä keskusteltiin. Epäsuosioon joutunut vanha maaherra ei voinut tässä tilaisuudessa olla kiihkeästi purkamatta vuosien kuluessa kasaantunutta mielipahaansa ja katkeruuttaan. Arvaamme »kabalistien» saaneen kuulla kunniansa; ja epäilemättä vanhus tunsii helpotusta ja kiitollisuutta, kuten rouva v. Born otaksui, kun sai niin kärsivällisen ja myötätuntoisen kuuntelijan tästä nuoremasta viranperijästä, — kaipa hän näet ymmärsi puhuvansa sen kanssa, joka perisi hänen virkansa vakinaisestikin, kun hän nyt siitä aikomuksensa mukaisesti lopullisesti luopuisi; seuraavana vuonna tämä nimitys sitten tapahtuikin.

Kertomukselleni olisi eduksi, jos voisin käyttää jotain tämän uuden maaherran kynästä lähtenyttä lausuntoa, joka antaisi yleisarvostelun edeltäjän työstä ja sen laadusta. Mutta ikävä kyllä on käytettävänäni vain pari lausetta, jotka hän on kirjoittanut Rotkirchille elok. 6 p. 1819 lääninlasaretin huonosta tilasta; tätä lausuntoa olen jo aiemmin käyttänyt, huomauttaen ettei Ehrenstolpe ollut saanut ylemmiltä viranomaisilta riittävää tukea, kun hän pyrki sairaalan epäkohtia poistamaan (ks. s. 185—186).¹

nökset välittänyt prof. P. O. v. TÖRNE). — C. F. Rotkirch kirjoittaa G. v. Kothenille Vaasasta 26. V. 1819: »Ehrenstolpe är förekommande artig mot sin Substitut. — —» (Kochenin kok. SVA.).

¹ Uusi maaherra ryhtyi heti tarmokkaasti virkansa hoitoon koettaen itsenäisesti perehtyä asioihin luottamatta löyhästi (lösigen) virastossa tehtyihin esittelyihin, vaikkakin oli näihin virkamiehiin tyytyväinen. (Rotkirchin kirje Kothenille 26. V. 1819.) Hän oli keisarin erityisessä suosiossa, mikä tuli näkyviin, kun tämä Suomenmatkallaan v. 1819 kävi Oulun läänissäkin. C. F. Rotkirch kirjoittaa v. Kothenille 29. IX. 1819 mm.: »Hjärne — — — har frågat Born bland annat, huru och på hvad sätt han reusserat och genom hvilka anstalter att tillfredsställa kejsaren i

Kuten v. Born Pietarista maalisk. 27 p:nä kirjoitti, oli Ehrenstolpe kaikessa salaisuudessa, jo ennenkuin virastapidätys alkoi, pyytänyt Rehbinderialt lopullista virkaeroa ja lupaa päästä matkustamaan Pietariin. Mahdollisesti voi tämän salaperäisyyden selittää siten, että hänellä oli tarkoitus taivuttaa Rehbinderiä järjestämään hänelle virkaero ennen rangaistuksen lopullista vahvistamista, jotta hän olisi pelastautunut tuomioon sisältyvästä palkanvähennyksestä. Kun se ei onnistunut keisarin nimenomaan kiellettyä häntä saapumasta Pietariin, jatkoi hän pakollisen virkavapauden aikana yritystään virkaeron saamiseksi mahdollisimman edullisin eläke-ehdoin.¹ Keisarin puheille oli kuitenkin vaikea päästä. Rotkirch kirjoittaa Aminoffille Vaasasta jouluk. 5 p. 1819: »Ehrenstolpe on vielä Pietarissa ja odottaa puheillepääsyä, mikä kuitenkin voi epäonnistua.»² Tästä voi päätätä, että hän silloin oli jo pitemmän aikaa oleskellut keisarikunnan pääkaupungissa. Ja kesti vieläkin pari kuukautta, ennenkuin hän sai esittää asiansa. Hänen anomuskirjansa on päivätty helmik. 1 p. 1820 (v.l.?): epäilemättä on sitä ennen ollut neuvottelua, ehkäpä audienssikin keisarin luona. Anomus kuuluu seuraavasti:

»Ollen jo vanha ja voimaton palveltuani enemmän kuin puo-

Uleåborg, emedan H:s M:t just tagit sin accueil i denna Stad och i Lånet i jernförelse, som orden fallit, mot andra Lån i Finland (vrt. myös kirjettä 8. IX. 1819). — Myös Oulun vaikeasti tyydytettävä porvaristo oli mieltynyt uuteen maaherraansa, selittäen että »he viimeinkin olivat saaneet maaherran, johon he olivat tyytyväiset». Rotkirch kirjoittaa siitä G. v. Kothenille Vaasasta 1. XI. 1820: »Borgerskapet i Uleåborg har gifvit en lysande Bal för sin nya höfdinge och Musique anskaffats från Torneå och Brahestad. Grånse Commissarierne voro ditbjudne, men Peyron vågade ej resa så långt in i Landet, hvarföre Wårnhjelm ville hålla honom sällskap, men sine adjutanter skickade de till Balen. — — — Vid skålarne hade flere gånger förklarar, »att de nu åndteligen fådt en höfdinge, som de åro nöjde med». Sådant är smickrande men ej att så synnerligen låta på. Emellertid är det mycket sagt af de n S t a d e n s B o r g e r s k å p.» (Kothenin kok.)

¹ Näistä aikomuksistaan hän ei muille puhunut. Rotkirch tietää kertoa v. Kothenille 26. V. 1819, että E. aikoi vielä ryhtyä virkaansa hoitamään saadakseen kunniansa takaisin (— — »såger sig vilja taga vid igen, för att sedan alla tånderne fallit ur mun, återfå sin reputation») (Kothenin kok.).

² Riilahden kok. 6.

len vuosisataa ja huomaten olevani kykenemätön jatkamaan maaherrantointani Oulussa niin tarmokkaasti ja täsmällisesti kuin toivoisin, rohkenen langeta Keisarillisen valtaistuimen jalkojen juureen rukoillen, että T.M:nne myöntäisi armollisesti minulle virkaeron sekä eläkkeeksi koko palkkani, joka yhteensä ei ole kuin kolme neljäsosaa muiden Suomen maaherrain palkasta.

T.M.! Olen köyhä ja lisäksi lukuisan perheen ainoa tuki ja turva. Olen joutunut suuriin velkoihin, toivoen voivani maksaa, kun saisin lahjapalkkion, jonka T.M. on useasti luvannut minulle. T.M.! Kuolisin varmaankin surusta, jos huomaisin, että minun 66-vuotiaana olisi pakko pettää ystäviäni ja orporaukkojani, jotka kunniantuntooni luottaen ovat uskoneet minulle rahansa ja ainoan omaisuutensa, mikäli T.M. ei suvaitsisi erinomaisesta armosta määrätä, että minulle annettaisiin eläkkeestäni ennakkomaksuna 24,000 ruplaa velkojeni suorittamiseksi, laskien 4,000 ruplaa vuodessa kuuden vuoden ajalta tästä päivästä lukien. Ne viisituhatta ruplaa, jotka minulle eläkkeestä jäisivät, riittäisivät ehkä minulle elääkseni jossakin syrjäisessä isänmaani kolkassa — —.»¹

Arm. erokirja annettiin Ehrenstolpelle helmik. 3 p:nä 1820 (v.l.) ja samana päivänä allekirjoitettiin myös reskripti, jossa hänelle myönnettiin eläkkeeksi täysi palkka; hänen pyytämänsä ennakkomaksu tietenkin jäi huomioonottamatta, ja lahjapalkkiokin lienee katsottu sisältyneen jo täyteen eläkkeeseen.²

¹ Asiakirjan yhteydessä on Pietarissa 7 p. helmik. 1820 päivätty E:n »Promemoria», jossa hän pyytää muistamaan Vaasan hovioikeuden aktuaarin varatuomari Johan Gustaf von Knorringin hyväksi tehtyä ilmoitusta kihlakunnantuomariksi ylennystä varten, josta presidentti Rotkirchin tietien oli lausuttu toivomus Rehbinderille. Mainittu Knorring, eversti Gustaf von Knorringin poika, aikoi viettää häitään muutama viikon perästä, »jolloin se ylennys olisi mieleinen molemmille liittokumppaneille». Ei mainita, että morsian oli E:n nuorin tytär (ks. edellä s. 50). — *VSp. Diverse oreg. handl.* 1820.

² E:n eläkekysymyksestä kirjoittaa Rotkirch Aminoffille Vaasasta huhtik. 8 p. 1820 (jolloin E:n eläkekysymys jo oli ratkaistu): V:n 1770 asetus vakuuttaa siviilivirkamiehille koko palkan, jos he erotessaan ovat täyttäneet 70 vuotta. V:n 1798 asetus määrää suhteellisen osan palkasta, jos on täyttänyt 50 vuotta, tosin eräin ehdoin. Keisarill. julistus Suomen yleisestä eläkesäännöstä, annettu v. 1814, vahvistaa nämä asetukset.

Ehrenstolpen veloista ei minulla ole yksityiskohtaisia tietoja, mutta ylläesitetystä anomuksessa voitaneen katsoa hänen ilmoittaneen sen kokonaissumman. Tiedämme hänen olleen huonoissa raha-asioissa jo ennen Ouluun tuloaan, ja hänen suuren perheensä ylläpito ei suinkaan ollut halpaa, varsinkin kun sodan jälkeen elintarpeiden ym. hinnat Oulussa olivat suhteettomasti kohonneet ja hänen palkkansa, joka muutenkin oli pieni, huonoina vuosina osaksi jäi saamatta. Lisäksi tulivat monet oikeudenkäynnit asiamiespalkkioineen, Pietarissakäynteineen jne. kovin kalliiksi — yksin viime luvussa kerrottu kirkkorahajuttu tuli v:n 1817 toukokuuhun mennessä hänelle maksamaan, hänen oman ilmoituksensa mukaan, 2,400 riksiä vvs. Hän oli myös kyllin kunnianhimoinen-ylläpitääkseen ainoaa poikaansa Pietarin kaartissa, »valmistaakseen hänelle onnellisemman kohtalon», kuin hänellä itsellään oli ollut. Tästä hänen ainaisesta rahapulastaan saamme riittävän selityksen moneen kohtaan hänen viranhoidossaan, joissa hän valitettavalla tavalla on väärinkäyttänyt asemaansa.

Ennen Oulusta lähtöään oli Ehrenstolpe siellä viimeisen keran ripillä huhtik. 3 p:nä 1820; mukana olivat poika Carl Johan, nuorin tytär Henrica Elisabeth sekä neiti Kothen; hänen vaimonsa oli kuollut jo 11. VII. 1818.¹

Maaherrat oli katsottava siviilivirkamiehiksi, myöskin ne, jotka olivat tulleet sotapalveluksesta maaherranvirkaan. Totta oli, että Ehrenstolpe oli ollut maaherrana vain 11 vuotta, mutta hän oli palvellut valtiota paljon kauemmin, eikä Ruotsin laki antanut aihetta eroituksen tekemiseen siinä suhteessa. Oli senvuoksi katsominen, että E., jonka yhteenlaskettu palvelusaika epäilemättä teki 35 vuotta, nyt 68-vuotiaana oli oikeutettu saamaan, tai ainakin vaatimaan, $\frac{3}{4}$ palkasta eläkkeeksi, ja »tämän tietäen ei meidän armollinen ja antelias Hallitsijamme liene tahtonut säästellä jäljelläolevaa neljäsosaakaan, vaikka E. tosin ei ole erityisesti kunnostautunutkaan (ehuru E. visserligen ej utmärkt sig för särdeles duglighet), jonka vuoksi nyt myös armonosoitus häntä kohtaan tulee sitä suuremmaksi. Olisi useimpiin maaherroihimme nähden hyvin kovaa ja surkuteltavaa, jos heitä, vastoin kohtuuden perusteita ja asetusten antamatta siihen aihetta, ei luettaisi yleiseen eläkesääntöön, senvuoksi että he ennen ovat kuuluneet sotaväkeen, ja jos he siis eivät voisi erotessaan, vaikka ovat palvelleet maaheroina 15, 20—30 vuotta, toivoa saavansa leipää kuolinhetken asti ilman erityistä armonosoitusta valtionvaroista.» (Riilahden kok. 6.)

¹ O. kirkonkirjat.

Seuraavilta vuosilta saamme muutamia tietoja hänen velkojistaan. Epäilemättä venäläinen kauppias Nikiforovkin kuului niihin, joilta Ehrenstolpe oli saanut rahallista apua, mutta luultavasti tämä tapahtui lähinnä »voitelemisen» muodossa, kun oli kysymys kauppaoikeuksien saaminen (ks. s. 114 ja 142). Hänen nimensä tulee kyllä näkyviin velkojien joukossa, mutta ei entisen maaherran, vaan hänen poikansa, majuri Ehrenstolpen.¹

Entisen maaherran varsinaisina velkojina esiintyivät sensijaan maanmittaustirehtööri Johan Magnus Gottskalk ja kauppias, varakonsuli Zachris Wacklin. Edellinen jätti elok. 1 p:nä 1822 Vaasan hovioikeuteen valituksen siitä, että Oulun maaherra, joka helmik. 28 p:nä s.v. oli hänelle antanut oikeuden vuosineljänneksittäin nostaa Ehrenstolpen eläkkeestä puolet, kunnes hänen saatavansa olisi hyvitetty, oli sittemmin kesäk. 7 p:nä Zachris Wacklinin hakemuksesta myöntänyt tälle etuoikeuden tähän puoleen palkkaan; vasta kun Wacklinin oikeus olisi lakannut, s.o. puheenaolevan vuoden alusta, alkaisi Gottskalkin oikeus tähän eläkkeeseen. Asiasta sovittiin sittemmin molemmin puolin, joten riita raukesi; hovioikeuden päätös siitä annettiin elok. 13 p:nä 1825.²

Ehrenstolpen sekava asiainhoito aiheutti vielä joukon selvityksiä. Poriin lähetettiin hänelle toukokuussa 1821, senaatin 14 p. maalisk. 1821 tekemän päätöksen mukaan, vaatimus, että hänen oli maksettava takaisin v:n 1809 tammikuun palkka, 679 rpl. 2 kop. set., jonka hän oli itselleen nostanut. Sillä kertaa hän sitä ei suostunut maksamaan varojen puutteessa, jonka pormestari oli todistanut; vasta pari vuotta myöhemmin se saatiin.³ Silloin tapasimme hänet Pärnussa. Huhtikuussa 1823 hänelle

¹ Kauppias Nikanov anoi kuv:ltä, että majuri E:lta saataisiin ulosottaa 2,000 rpl.set., jotka tämä oli saanut kauppias Nikiforov-vainajalta kahta velkakirjaa vastaan; kun kuitenkin maj. E. oli selittänyt, ettei hän ollut velvollinen maksamaan näitä rahoja, katsoi kuv. asian riidanalaiseksi ja neuvoi kääntymään siviilioikeuden puoleen, jonka haastetta velallisen oli toteltava 6/18. II. 1816 annetun arm. määräyksen mukaan. Kuv:n päätös 10. XII. 1821, *KKv.* a. 1821 n:o 94.

² *V.HO.* KD. 1822 n:o 378.

³ Oulun mh:n kirje kuv:lle 13. X. 1823. Steinheil lähettää E:lta vaaditun summan 22. I. 1824.

lähetetään sinne kaikkiaan 15 remissiä, jotka sisältävät erinäisiä senaatin revisionikonttorin tekemiä muistutuksia selitysvaativuksineen. Kevään ja kesän kuluessa toimitettiin sinne vielä muutamia lähetteitä samoista syistä.¹

Pärnussa hän myöskin kuoli marraskuussa 1825.²

*

Kertomukseni on päättynyt. Mutta lopuksi lienee vielä koottava Ehrenstolpea koskevat huomiomme jonkinlaiseksi kokonaiskuvaksi. Täydelliseksi se ei voi tulla, koska ei ole tutustuttu kaikinpuolisesti hänen toimintaansa.³ On kuitenkin saatu runsaitakin aineksia erälle toteamisille.

Yleinen mielipide oli, että Ehrenstolpe Oulun maaherranistuimella ei ollut mies paikallaan. Mutta tähän aikaan — ja vielä paljon myöhemminkin — heikko maaherra oli hyvin tavallinen ilmiö, mikä johtui siitä, että läänin haltijoille asetettiin niin vähäiset vaatimukset. Rotkirch kirjoittaa siitä G. v. Kothenille 15 p:nä helmik. 1815: »Vaikka [maaherranvirka on] arvokkain, tärkein ja vaikutusvaltaisin valtion toimi, jos sen haltija itse tuntee ja tietää, mitä on tehtävä, on viime aikoina sekä täällä että Ruotsissa katsottu sen hoitamisen vaativan niin vähäistä taitoa ja vaivaa, että tuskin on yhtäkään komppanianpäällikköä, joka ei luule olevansa oikeutettu päättämään virkauraansa maaherrana.»⁴ — Myös Ehrenstolpe, niin puutteelliset edellytykset kuin hänellä olikin, oli samoin katsonut itsestään selväksi, että hänenkin oli saatava virkauransa päätökseksi maaherrantoimi.

Mutta vaikka näyttää siltä, kuin olisi hänelle tässä toimesta ollut kunnia ja palkansaaminen pääasiana, tehtäisiin hänelle varmaan vääryyttä, jos ei tunnustettaisi, että hänellä virkaanastuessaan oli vakaa aikomus tehdä parastaan sen ohjelman

¹ *Kkv.* a. 1823 n:o 10 p. 2.

² WASASTJERNA: Ättartaflor. VINTER ja ANREPIN Ättartaflor ilmoittavat kuolinvuodeksi 1826. Seuraavana v. 1827 kuoli Pärnussa perheen uskollinen jäsen neiti Kothen.

³ Täydellistä kokonaisuutena olisi vaikea laatia, sillä Oulun tulipalossa v. 1822 tuhoutui melkoinen määrä lääninhallituksen asiakirjoja. Varsinkin kanslian puolella on vajanaisuus suuri, mutta myös konttorin arkisto on vaillinainen.

⁴ Kothenin kok.

toteuttamiseksi, jonka keisari oli hänelle antanut evääksi, samoin kuin vakava uskokin siihen, että hän tähän tehtävään pystyi.

Tätä ohjelmaa, jonka pääpykälänä oli vahvan hallinnonhoidon avulla yhteisen kansan rauhoittaminen kaikkea väkivaltaa vastaan ja sen onnellisuuden edistäminen, oli ensimmäisinä aikoina vaikea toteuttaakin, kun maaherran toiminnan täytyi pakostakin supistua lähinnä sotatoimien pontevaan edistämiseen. Ensimmäinen yritys kyytirasituksen helpottamiseksi oli heti peruutettava, kun odottamatta hyökkäystoiminta alkoi Ruotsia vastaan. Ja sen jälkeen menivät aika ja voimat kulku-yhteyksien ja rahdinkuljetusten järjestämiseen maitse ja vesitse. Hän osasi innostuttaa Oulun porvaritkin uuden esivallan auttamiseen, niin että sillä oli merkitystä itse sotatoimienkin onnistumiselle. Rauhanteon jälkeenkin oli hänen apunsa kuljetustoiminnan ja sotilasmajoitusten järjestämisessä hyvin tehoisa.

Sitä myöten kuitenkin kuin sodankäynnin ja sotilasmajoituksen vaatimukset helpottivat, koetti hän pitää silmällä siviiliväestönkin etuja. Jo sodan aikana hän oli pyrkinyt turvaamaan sotaväen tarpeisiin otettujen alusten omistajien oikeuksia, ja samoin hän piti huolta pakko-ottojen, kyytien ym. korvaamisesta. Hän koetti vastustaa asukkaiden turhaa ja epätarkoituksenmukaista rasittamista ja järjestää kontrollia heidän oikeuksiensa valvomiseksi. Erikoisen suuret ansiot hänellä oli majoituksen kohtuullisessa jakamisessa ja pahimpien sotilasmajoitustuksien estämisessä; huomattakoon varsinkin hänen yrityksensä majoitusrasitusten palauttamiseksi ruotsalaisten asetusten määräämille raiteille sekä hänen omaaloitteinen toimenpiteensä majoituskomitean perustamiseksi, mikä sai tunnustusta hänen vastustajiensaakin puolelta. Martinkevitsin saattaminen väkivaltaisista toimenpiteistään edesvastuuseen ja rangaistukseen on luettava hänen ansiokseen; tuntuu ikävältä, että juuri tämä toimenpide — yhdessä Liljedalin aluslaskauksen kanssa — suurelta osalta aiheutti kaupungin suomalaisten johtomiesten ja venäläisten upseerien yhteisen rintaman muodostumisen maaherraa vastaan ja hänen eristämisensä seuraelämästä monine katkerine ja nöyryyttävine selkkauksineen ja riitoineen.

Sodan jälkeiseltä ajalta voimme vielä viitata hänen ajoittain

pontevaan toimintaansa hätäavun hankkimiseksi rahvaalle raskaina nälkävuosina. Myöskin ansaitsee mainitsemista maalaiskuntien puolen pitäminen veneeristen potilasten kustantamiskysymyksessä ja vaihtorahan järjestäminen veronmaksajain hyväksi kurssivaihteluista syntyvien tappioiden estämiseksi — silläkin uhalla, että toimenpide saattoi olla vastoin ruotsinrahasta annettuja määräyksiä.

Mutta olosuhteiden taipumattomuus esti usein hänen parhaat aikomuksensa. Venäläistä sotaväkeä ei voinut saada noudattamaan maan lakeja kaikissa suhteissa, ja rahakysymyksessä konseljinkin määräykset lisäsivät veronmaksajain tappioita. Kaikissa tapauksissa hän sai toimenpiteistään tunnustustakin, kuten alkuaikoina pormestari Liljedalilta, vieläpä riitaantumisen jälkeenkin, majoitustoimen järjestämisestä, kenraalikuvernööri Barclay de Tollylta ja keisarilta avustustoimistaan sotaväen hyväksi, sekä sittemmin talousosastoltakin veronkantotoiminnan ym. hyvästä suorituksesta.

Ei voi myöskään kieltää, että Ehrenstolpe eräissä tapauksissa on osoittanut kykyä aseman ja olosuhteiden oikeinarvostelemiseen. Loistava esimerkki siitä on harvinaisen oikea kannotto Anjalanliiton ristiriidassa, mikä kyllä sitten johti liioittelemiseen kuuliaisuusvelvollisuuden tehostamisessa. Myös hänen esityksensä autiutilojen vapausvuosien lisäämisen tarpeellisuudesta, samoin kuin heikontuneiden talojen manttaalivähennyksen välttämättömyydestä, joita aluksi ei otettu huomioon, osoittautuivat myöhemmin oikeiksi. Hätäavustuskysymyksissä hänen kantansa erimielisyyksien sattua usein pääsi voitolle.

Mutta vaikkakin Ehrenstolpen luonteessa ja toiminnassa voidaan osoittaa eräitä myönteisiä puolia, ei hänessä kuitenkaan ollut sellaista lahjakkaisuutta, laajanäköisyyttä ja tarmoa, että hän olisi voinut tulla tuona maamme poliittiselle syntymiselle niin tärkeänä ajankohtana valtiomiehentoimintansa puolesta merkitseväksi. Pikemminkin oli pelättävissä, että hän, jos olisi voinut saada vaikutusvaltaa, olisi voinut vaikuttaa vahingolliseen suuntaan, kuten hänen yrityksensä juonitella konseljin selän takana Pietarissa kevättalvella 1810 ja panetella sitä keisarille myöhemmin Speranskin ja Rumjantsevin avulla liiankin selvästi todistavat. Samaan suuntaan kääntyvää taipumusta ja

arvostelun erehtymistä osoittaa oululaisseuran leimaaminen jakobinismiksi.

Tämä heikkous ei estänyt, että hän omissa silmissään oli hyvinkin merkittävä persoonallisuus. Liiallinen itsetunto oli hänen pahimpia vikojaan. Tähän oman erinomaisuuden tuntoon liittyi aateline kopeus ja ylpeä tietoisuus hallitsijan edustajan ja käskynhaltijan asemasta. Turhamaisuudellaan ja mahtailevalla esiintymisellään hän loukkasi »tasavaltaisten» oululaisten itsetuntoa, varsinkin kun näiden joukossa oli myöskin liiallisella omanarvontunnolla varustettu mies, joka mielellään itse olisi istunut maaherranistuimella. Heti alusta asti hän oli itsetietoisesti pyrkinyt tehostamaan maaherranvaltaa, syrjäyttäen muodollisuuksia hallintoasiain hoitamisessa ja välttämättäinkin lääninsihteerin ja -kamreerin varmennusta, johon hän pyysi hallitsijankin erikoisvaltuutusta. Poliisivallan liioittelevasta käytämisestä on merkittävin esimerkki »klubin» kokousten kieltäminen. Jos keisari olisi sen hyväksynyt, sanoi hän olevansa valmis hankkimaan itselleen läänissä suurempaa kuuliaisuutta, — ja Pietarista palattuana keuhkokuumeella 1810 hän tosiaankin rupesi näyttelemään venäläistä satraappia, uskotellen saaneensa laajoja poliisivaltuuksia vastustajain kurissapitämiseksi ja pelotellen heitä Siperiaan lähettämällä. Venäläisten kauppiasten suojelemiseen hän oli todella saanut valtuutuksen. Pyrkipä hän päälliseksi vapautumaan epämurheesta konseljin vallanalaisuudestaankin koettamalla avata suoran esitystien Pietariin päin.

Se innokas pontevuus, jota Ehrenstolpe mielellään näytteli, ei, kuten tiedämme, ollut läheskään aitoa: häneltä puuttui metodista harkinta- ja toimintakykyä, itsensähillitsemisen taitoa ja kestävyyttä. Niinpä hän Laitaatsillan taistelussa varovaisuustoimenpiteiden laiminlyömisellä oli aiheuttanut tappion. Hätaavustuksien jakamisessa hänellä oli taipumusta ylimalkaiseen avustamiseen ilmaiseksi jne. Jo kadettikoulussa hän nähtävästi tällaisista syistä suututti esimiehensä, niin että hänet erotettiin koulun johdosta.¹ Ennen maaherraksi tuloaan hän jo näky

¹ Kuninkaan kirje Suomen sotajoukkojen ylipäällikölle Fr. Posselle 19. XI. 1782: E. oli erotettava »på grund av sitt ovarsamma uppförande såsom uppsyningsman»; sittemmin oli E:lla ikäviä suhteita eversti Furumarkiiniin, niin että hän pian kyllästyi toimeensa, josta osa

olleen noista heikkouksistaan yleisesti tunnettu. Nöyryytysten ja vastoinkäymisten lisääntyessä yltyi katkera puhevimma, kuten v. Bornkin sai todeta.

Hillitön kiihko johti sen pahempi myös alhaiseen kostonhaluun, kuten esim. klubihuoneiston ja Antellin omistaman talon ottamiseen kulkutautisairaalaksi. Ulkokultainen juonittelevaisuus viihtyi hyvin tällaisessa mielialassa; eipä hän hävennyt osoittamasta sitä itse Rumjantsevillekaan pyytäessään tätä hankkimaan hänelle keisarin käskyn saapua Pietariin: tekosyynä piti olla nälänhädästä tiedoittaminen, mutta oikeana tarkoitukseksi vallanhimoisen konseljnin vääryydenharjoittamisen paljastaminen.

Eräiden hänen ikävimpäin toimenpiteidensä takana oli kuitenkin, kuten tiedämme, hänen ainainen rahapulansa. Jonkin verran ainakin hän on tehnyt itsensä syypääksi lahjuksien ottoon, mutta tavan takaa uudistuva virhe oli, että hän otti kruununvaroja omaan haltuunsa tai muuten käytti valtaansa väärin, mikä vei väärinkäytöstä toiseen: asiakirjain salaamiseen, väärennyksiin, valheisiin ja muiden syyttämiseen, mikä on rumentanut hänen mainettaan ja saattanut parhaatkin hänen alaisistaan virkamiehistä vaikeaan asemaan. — Tiedämme hänen kärsineen huonoista palkkaeduistakin, ja paljon kaiketi olisi väärinkäytöksiä jäänyt tekemättä, jos keisari olisi suostunut hänen pyytämäänsä palkkaetujen parantamiseen. Mutta nähtävästi kykenemättömyys raha-asioitten hoitamiseen oli myöskin hänen pysyviäisiä heikkouksiaan.¹

Ehrenstolpen erehdyksiä arvosteltaessa on muistettava, että hänen virkaanastumisensa aikana puuttui keskushallituksen kontrolli ja että sota-aika totutti hänet »itsenäiseen», muodollisuuksista piittaamattomaan toimintaan. Ehkäpä voimme myös jonkin verran myöntää, ettei hallitukseen riittävästi tukenut ja suojellut häntä. Tarkastusviranomaiset lähtivät silminnähtävästi siitä ennakkokäsityksestä, että epäkohtia aivan vilisi

joutui luutnantti Paldanin hoitoon (HERMAN HULTIN: Finlands förste militärpedagog, Sv. Litt. sällsk. i F., Förhandl. o. upps. 26., 1912 s. 228—230).

¹ Rotkirchin sanat, että E. »käytti luottoa niinkauan kuin elämää riitti» (ks. s. 246 muist. 3), näyttää edellyttävän mainittua käsitystä.

Oulun läänin hallinnossa, ja sehän käsitys oli Armfeltillakin¹ ym. Tämä ennakkokäsitys pohjistui sekin suurelta osalta samaan yleiseen näkemistäipumukseen, siihen nim. että kaikkialla valitsi rangaistava virkamiesten sortamishalu, jolle taipumukselle ravintoa antoivat paikallisten viranomaisten valittelut ja panettelut. Tämä riittävän tuen puute hallituksen puolelta ja riitaantumisen paikkakunnan johtavien henkilöiden kanssa, mikä kahlitsi hänen toimintaansa, oli omiaan viemään halun ja mahdollisuudenkin ponteavaan ja tehokkaaseen viranhoitoon, vaikka olisi ollut kykyäkin.

On myös otettava huomioon, että Ehrenstolpen kiihkeimmillä moittijoillakin oli osittain samoja virheitä kuin ne, joista häntä syytettiin. Antell oli jos mahdollista vielä kiihkeäluontoisempi ja häikäilemättömämpi kuin Ehrenstolpe; suoraluonteiseksi ja rehelliseksi häntä ei voida sanoa; oman edun tavoittelu, taipumus juonitteluun, kiipeämishalu, hillitön kostonhimo ja röyhkeys olivat hänellekin ominaisia. Suggestiivisella voimalla hän nosti vastustuksen Ehrenstolpea vastaan läänin edistyneimmissä piireissä ja vaikutti oikeus- ja hallituspiireissäkin huonon käsityksen omaksumiseen hänen toiminnastaan ja kyvyistään. Voipa lukea hänen ansiokseen, että hän, vaikka itse ei ollut nuhteeton laillisuuden ritari, nosti laillisuuden voimat maaherran väärinkäytöksiä vastaan. Tämä puoli pistää kyllä tutkijan silmiin, mutta vaikeampaa on erottaa sen ajan henkistä ilma-
piiriä ja katsomistapaa omalaatuisine vivahduksineen, jotka ovat outoja meidän ajallemme. Näissä suhteissa Ehrenstolpe eräine vikoineenkin oli enemmän aikansa ja »ympäristönsä» kaltainen, kuin ensi silmäyksellä huomaakaan. Vaikka siis tunnus-
taisikin, että hän, kuten Liljedal sanoi, oli »heikko», oli hän sitenkin parempi kuin vastustajat myönsivät, joskaan ei niin erinomainen kuin hän itse itsestään luulotteli.

Kertomus Ehrenstolpen ympärillä syntyneistä rettelöistä ja

¹ DANIELSON-KALMARI: Aleks. I:n aika VI s. 422, 424, 499, 523 ja 526. Armfelt kirjoitti Aminoffille Vlnasta 25. V. 1812: »— — — men hur skall man få bort några el. någon af våra Höfdingar, som Ehrenst., Jägerhorn, Carnal. Blifva ej efter Zollen och deras fel i tjänsten réléverade, då ruinera de slutel. sina län.» (Riilahden kok. 9; ks. C. v. BONSDORFF: G. M. Armfelt, III s. 193—199.) Armfelt käytti E:sta nimitystä »galen».

häiriöistä ei kuitenkaan saa mielenkiintoaan yksistään niihin osallistuneista henkilöistä eikä edes ajankuvauksena yleensä, vaan silloisesta ajankohdasta, joka merkitsi maamme siirtymistä uuteen valtiolliseen asemaan toisen aivan vierasluontoisen päämaan yhteydessä. Olemme voineet kuin valtasuonta koetellen tunnustella, kuinka elinvoimainen nuori valtiolliseen itsenäisyyteen kohonnut yhteiskuntaelimistömme oli ja miten se pystyi reagoimaan niitä häiritseviä vaikutuksia vastaan, joita varsinkin alkutaipaleella tuosta uudesta yhteydestä oli koituva. Tulokset eivät ole vailla ilahduttavia toteamisia tartunnanvaaran suhteen, ja erittäinkin on saatu nähdä oikeaa mielensuuntautumista ja halua sielläkin, missä yleinen mielipide näki vain virkavallan väärinkäyttöä ja hallinnollista sekasortoa.

Lisäyksiä ja oikaisuja edelliseen osaan.

S. 12 muist. 1. Lange kuoli kirkonkirjojen ja lesken ilmoituksen mukaan syyskuun 14 p:nä 1808.

S. 24 muist. 3. Levan oli tosiaankin Ehrenstolpen rouvan serkun kanssa naimisissa, ks. tässä osassa s. 68 muist. 2.

S. 56. Sprengtportenin kiertokirje 8/20. II. 1809 muutti, päinvastoin kuin olen esittänyt, sakkojen ottamisen tavan. Tätä koskeva kohta kiertokirjeessä kuuluu: » — har jag i stöd af Landets gamla Lagar, särdeles 8 och 71 §§ uti Kongl. Tågordningen den 15 September 1791 anset rättvist härigenom upprepa och förordna: att i fall någon fastighets innehafvare på Landet uteblifver med upbådad skjuts eller kommer dermed för sent, skall den drygare lega, som Krono Betjeningen för annan skjuts i den uteblifnes eller odugliges ställe bevisligen måste betala eller tinga, genast hos den försumlige utsökas och vederbörande tillhållas samt sådane tredskande Personer i öfrigt vid Härads Rätterne till laga böter och straff befordras. Vrt. L. G. v. BONSDORFF: Den ryska pacificeringen i Finland 1808—1809, s. 306.

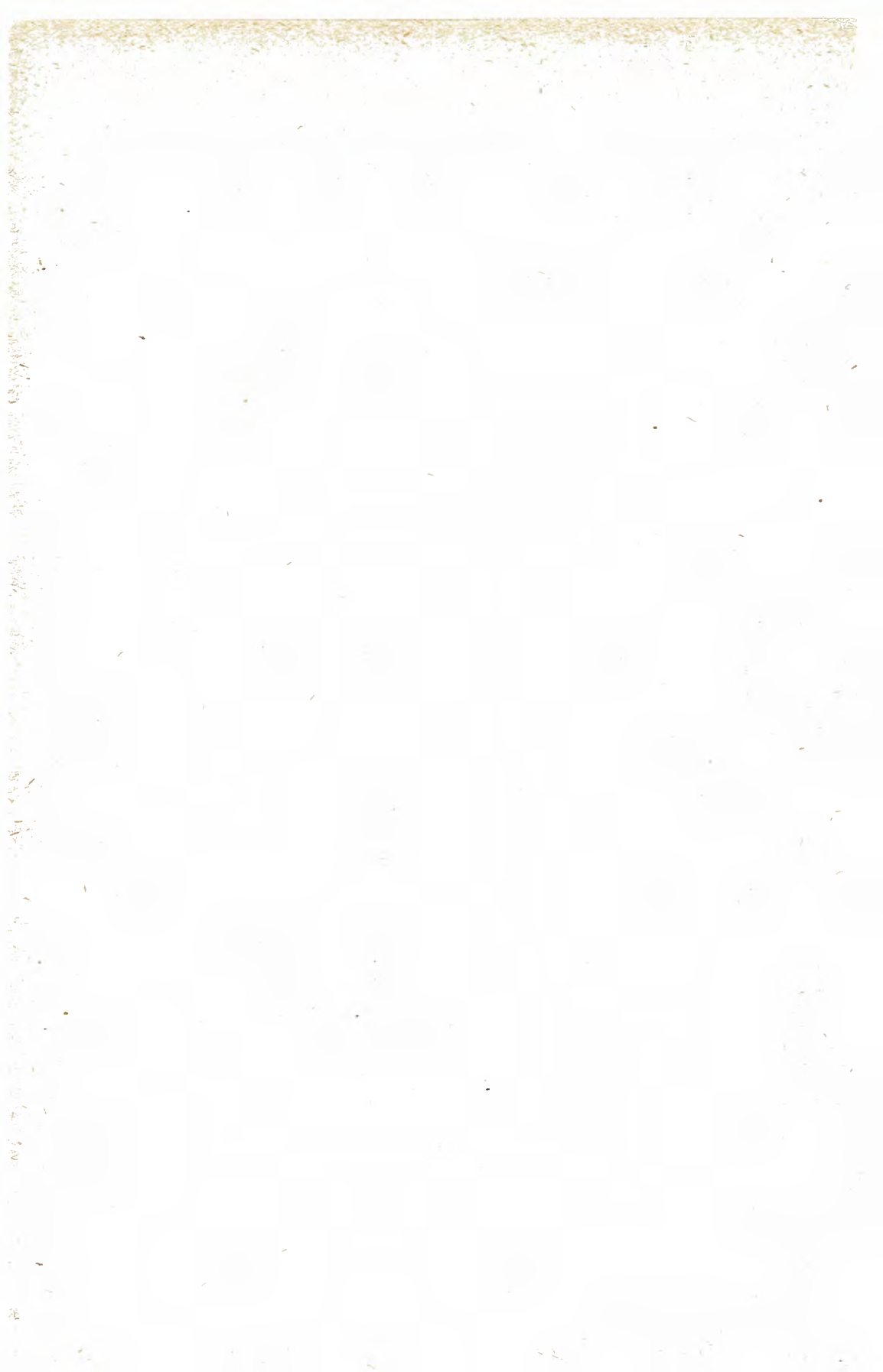
S. 140. Lause: »kun taas majoituskustannukset esim. v. 1812 vielä nousivat 7,000 pankkoriksiin», on poistettava; ks. tässä osassa s. 231 muist. 2.

S. 189 muist. 1. Saloisten kihlakunnan pitäjien tilit puuttuvat nähtävästi siitä syystä, että siellä ei hätäapukomiteoita perustettukaan, kun näissä pitäjissä, yhtä vähän kuin Etelä-Pohjanmaallakaan, ei ollut selaista mäkitupalais- jne. väestöä, jota varten maaherran asiasta antaman käskyn mukaan avustusta piti tilata. Tästä on lääninkonttorin arkistossa parin eteläisen pitäjän kirkkoherran vastauskirjeitä maaherralle.

S. 268. Rivillä 14 alhaalta lukien on päivämäärä 21, pitää olla 20.

S. 281. Ilmoitus, että v. 1811 ilmoitettiin k r u u n n a taloja olevan autioina 297, perustuu TO. pk. 25. I. 1811. Lokakuussa 1812 tehty ilmoitus, että 182 tilaa oli autioina, tarkoittaa myös kruununtaloja, E:n kirj. 22. X. 1812, TO. pk. 2. XII. 1812.

S. 295. Rivillä 4 alhaalta on 12. III. 1810, pitää olla 22. V. 1810.

Referat.

Schilderungen aus dem Regierungsbezirk Oulu unter Alexander I.

II. Rechtshändel und Prozesse des Landeshauptmannes Ehrenstolpe.

I. In den Zwistigkeiten und Prozessen, die sich zwischen dem Landeshauptmann von Oulu, Ehrenstolpe, und den Bewohnern der Stadt Oulu entsponnen hatten, kommt dem Lagman Julius Conrad Antell eine führende Rolle zu. Antell war eine Persönlichkeit, die die kraftvollen Eigenschaften der Oulu'er Bürgerschaft mit den republikanischen »égalité«-Tendenzen in sich vereinigte und die an Ehrenstolpe's aristokratischem Gebahren Anstoss nahm. Dieser ehrgeizige, rücksichtslose Mann, der bei der Besetzung des Amtes eines Landeshauptmannes in Oulu neben Ehrenstolpe genannt worden war, geriet schon gleich in den ersten Wochen von Ehrenstolpe's Amtsausübung infolge eines, in das schwedische Hauptlager zurzeit des von den Russen im März 1809 vorbereiteten Anfalls entsandten Briefes in scharfen Gegensatz zu Ehrenstolpe. — Ein zweiter erbitterter Gegner Ehrenstolpe's, der Bürgermeister O. Liljedal, grollte Ehrenstolpe wegen einer von letzterem gemachten Anzeige, die die Konfiszierung eines von Liljedal während des Krieges käuflich erworbenen Schiffes zur Folge gehabt hatte: eine Angelegenheit die auch zu einem Konflikt mit den höheren russischen Offizieren führte. Der dritte Erzfeind Ehrenstolpe's war der Hauptpfarrer von Oulu, H. Wegelius. — Im Einklang mit dem von ihm vertretenen aufgeklärten Patriarchalismus betrachtete Ehrenstolpe es als seine Pflicht, der von den Beamten betriebenen Ausbeutung des einfachen Volkes, die sich besonders die drei genannten Beamten — ganz abgesehen von den russischen Offizieren (Martinkevitz) — angeblich hatten zu Schulden kommen lassen, entgegenzutreten und gerichtlich zu beeifern. Mit derselben misstrauischen Aufmerksamkeit wurde jedoch auch das Tun und Lassen des Landeshauptmannes von den drei Herren verfolgt, in welchem sie nichts anderes als Ungesetzlichkeit und zugleich lächerliche aristokratische Überhebung sehen wollten. Bereits gegen Ende des ersten Jahres von Ehrenstolpes Amtstätigkeit, im Herbst 1809, stiessen Ehrenstolpe's Verfügungen auf hartnäckigen Widerstand.

Insbesondere seine Verordnung zwecks Konfiszierung des Fellman'schen Hauses (wegen herrschenden Wohnmangels), die er als seine Wohnung benutzen wollte, wurde von seinen Gegnern als ungesetzlich gestempelt, und der Probst Wegelius, der Vorsitzender in der Einquartierungskommission war, weigerte sich im Dezember 1809 die Vermietung des betreffenden Gebäudes zu angeblich privatem Gebrauch des Landeshauptmannes zu vermitteln. Letzterer setzte jedoch seinen Willen durch.

II. Im Januar 1810 wurde von den städtischen Beamtenfamilien und einigen Bürgern ein Verein zwecks gemeinsamer Geselligkeit gegründet, in welchem u. a. auch die russischen Offiziere (Martinkevitz als Gründermitglied) sowie alle hohen Durchreisenden gern gesehene Gäste waren, — nur dem Landeshauptmann und seiner Familie wurde keine Einladung zugestellt. Durch eine derartige geringschätzende Zurücksetzung gekränkt und nach vergeblichen Bemühungen, durch eine »allgemeine Assemblée« einer solchen Isolierung vorzubeugen, verbot der Landeshauptmann am 3. März 1810 in einer öffentlichen Bekanntmachung unter Androhung von Geldstrafe die Zusammenkünfte des Geselligkeitsvereins, den er als einen geschlossenen »Klubb« bezeichnete.

Der Stadtbürgermeister war aber keineswegs gewillt, dieser Vorschrift Folge zu leisten, und drohte beim Kaiser Klage darüber zu führen, dass der Landeshauptmann es sich angemast hätte, die geselligen Zusammenkünfte des in Frage stehenden Vereins als Staatsverschwörung zu stempeln. Sowohl der Landeshauptmann als die Vertreter des Vereins begaben sich noch in demselben Monat nach Petersburg, um je eine untertänigste Beschwerde einzureichen.

III. Ehrenstolpe hatte bei dieser Reise auch noch andere Anliegen auf dem Herzen. Eines derselben betraf die Aufnahme seiner Tochter in ein kaiserliches Mädcheninstitut; auch seinem Sohn hat er einen Platz im Kadettenkorps gesichert. Sein wichtigstes Gesuch betraf jedoch die Bewilligung zur Abschaffung der Kontrasignatur aus den auf »*l'ordre, l'économie et police*« bezugnehmenden Verordnungen des Landeshauptmannes, die er übrigens ohnedies schon wiederholt fortgelassen hatte; ferner dass es ihm gestattet sein möge, seine Anliegen ohne Kontrasignatur durch den Staatssekretär direkt dem Kaiser zu unterbreiten. In Speranski's Brief vom 11. IV. 1810 a. St., durch welchen Ehrenstolpe schon im Voraus von den kaiserlichen Antworten in Kenntnis gesetzt wurde, heisst es, dass der Kaiser auf dieses Gesuch geantwortet hätte, er betrachte es als seine Pflicht, die bisher bei der Aufsetzung von administrativen Dokumenten befolgten Formen auch fernerhin zu beobachten; ausserhalb seines Amtes stand es Ehrenstolpe frei, sich immer unbehindert mit seinen Anliegen zur Förderung des allgemeinen Besten direkt an den Kaiser zu wenden.

Der letztere Teil des Gesuches zielte offenbar auf den Vorbehalt ab, unliebsame Beschlüsse der einheimischen Regierung abändern zu können. Von den untertänigsten Gesuchen Ehrenstolpes gingen sogar zwei nach

dieser Richtung. Das eine betraf das Recht für die mit der russischen Armee nach Finnland gekommenen russischen Kaufleute, auch fernerhin ihren Handel hier zu betreiben. Die Regierung plante die Festsetzung eines Termins, nach welchem ausser den Regimentsmarketendern nur solche Russen, die hierzu die behörige Erlaubnis erhalten hatten, im Lande bleiben durften, um Handel zu treiben. Als der Generalgouverneur Ehrenstolpe hiervon im Dezember 1809 in Kenntniss gesetzt hatte, glaubte dieser das Recht zu haben, zusammen mit dem Magistrat den betreffenden Termin festzusetzen. Der Termin wurde auf den 1. Februar 1810 a. St. fixiert und der Landeshauptmann gab den russischen Kaufleuten Nikiforow und Nikanow die Erlaubnis, ihrem Geschäft vorläufig so lange obzuliegen, bis die einheimischen Kaufleute Zeit gehabt hätten, genügend Waren zu beschaffen, um eine allgemeine Preissteigerung zu verhindern. Die städtische »Handelssozietät« erklärte jedoch alles daran setzen zu wollen, um die betreffenden russischen Händler aus der Stadt zu vertreiben, und wurde hierin von der bürgerlichen Majorität des Magistrats unterstützt, zum Verdruss des Bürgermeisters, der in dieser Sache mit dem Landeshauptmann einverstanden war und es als die Pflicht des Magistrats betrachtete, dafür zu sorgen, dass die Preise nicht unmässig in die Höhe schnellten. Aus dem Konseil war inzwischen die Verfügung eingetroffen, dass der Termin auf Ende März angesetzt worden war, und dass diejenigen russischen Kaufleute, die im Lande bleiben wollten, sich hierzu die vorgeschriebene Erlaubnis verschaffen müssten. Damit war dem vermeinten Recht Ehrenstolpe's zur Erteilung spezieller Privilegien ein Ende gemacht, und es war nun seine Absicht, in Petersburg eine Änderung dieser Sachlage durchzusetzen. Er erbat sich vom Kaiser das Recht, sich inbezug auf die russischen Kaufleute nicht an die Zunftordnung halten zu brauchen, und zwar mit Rücksicht auf das allgemeine Wohl und die schwierige Lage derer, die von einem kleinen Lohne leben mussten. Der Kaiser bewilligte das Gesuch.

Das zweite Änderungs-gesuch galt der Wohnungsfrage. Das Felman'sche Haus hatte Ehrenstolpe — so wurde die Sache von ihm dargestellt, — mit Genehmigung des Generalgouverneurs Barclay de Tolly für ein halbes Jahr auf Rechnung der Krone übernommen, in der Hoffnung, dass unterdessen die Beschaffung einer Kronswohnung für den Landeshauptmann, wozu der Militäroberbefehlshaber, General Buxhövdén, im Dezember 1808 Schritte getan hatte, wenn auch nur provisorisch geordnet werden könnte. Hierbei wollte er nach Entrichtung einer gleich hohen Miete wie seine Vorgänger für das Kronsbrennereigebäude von der für die Miete veranschlagten Summe etwa 200 Rksd. für sich behalten. Als nun der Konseil mit seiner Tätigkeit begann, hatte Ehrenstolpe auch diesem seine Wünsche vorgelegt, am 22. I. 1810 vom Konseil jedoch die Antwort erhalten, dass er sich mit der im Budget vorgesehenen Mietsumme begnügen müsse. Nun wollte Ehrenstolpe sich vom Kaiser (ohne in seiner schriftlichen Bittschrift des Konseilbeschlusses Erwähnung zu tun) die Erlaubnis erwirken, das remontierte Kronswohn-

brennereigebäude zu denselben Bedingungen wie seine Vorgänger oder womöglich, anstelle desselben unter gleichen Bedingungen das Länelazarettgebäude beziehen zu dürfen. Der Entscheid des Kaisers lautete dahin, dass der Generalgouverneur auf das Gesuch des Landeshauptmannes eingehen könne, sofern er es nicht für unangemessen hielt, die Patienten des Lazarett im Brennereihaus unterzubringen. — Der Kaiser hatte also beide Anliegen anders als der Konseil entschieden.

Auch inbezug auf seine Gehaltsbedingungen wollte sich Ehrenstolpe auf dieser Petersburger Reise eine Vergünstigung zusichern. Bei der Übernahme seines Amtes als Landeshauptmann hatte er nämlich die Bedingung aufgestellt, dass ihm zwecks Deckung der Umzugsunkosten und als »un argent de table« 3,000 Silberrubel, ferner als Entschädigung für das nicht vorhandene »Gehaltgut« (Ladugård), ebenso wie dem neuinstallierten Landeshauptmann von Kuopio, S. Carpelan, monatlich 150 Silberrubel ausbezahlt werden sollten. Sprengtporten hatte bei seinem diesbezüglichen Vortrag beim Kaiser die 3,000 Silberrubel in Papierrubel verwandelt und die »Tischgelder« überhaupt fortgelassen. Bisher hatte Ehrenstolpe sich vergeblich Mühe gegeben, hierin eine Veränderung zu seinen Gunsten zustande zu bringen, weswegen er jetzt ein untertänigstes Gesuch einreichte, in welchem er sich auf den geringen Ertrag seiner »Steuergelder«, auf die grosse Teuerung in dem kargen nördlichen Regierungsbezirk, auf seine zahlreiche Familie und auf die Verpflichtung »de faire en quelques façons les honneurs« berief. — Der Kaiser entschied, dass der Konseil in nähere Erwägung ziehen sollte, wie das Gehalt des Bittstellers in Übereinstimmung mit den Gehältern der übrigen Landeshauptmänner gebracht werden könnte. — Auf wiederholte Eingaben von Ehrenstolpe wurde dann die Sache auch später noch behandelt, während seiner Amtierung als Landeshauptmann jedoch nicht endgültig entschieden.

Ferner suchte Ehrenstolpe um den Bau von Kasernen zwecks Ausgleichung der Einquartierungsverpflichtung, und um die Einrichtung von Wohlfahrts- und Arbeitsstuben in allen Städten und Kirchspielen seines Bezirkes an; da aber Ehrenstolpes Bittschriften nicht im Konseil eingereicht wurden, führten sie zu keinen diesbezüglichen Massnahmen.

IV. Am meisten war es Ehrenstolpe darum zu tun, vom Kaiser eine zustimmende Antwort darauf zu erhalten, ob er in seinem guten Recht gewesen wäre die »Klubb«-Zusammenkünfte zu verbieten, zu denen man ihm, um ihn zu chikanieren, den Zutritt verwehrt hatte, — erst dann würde es ihm möglich sein, sich Gehorsam zu verschaffen. Wenn der Landeshauptmann nicht die Macht hatte, dem Eigennutz, der Habgier und der unerhörten Frechheit eines Antell, Liljedal, Wegelius und Martinkevitz mit Nachdruck entgegenzutreten, so würden, wie anderswo in der Welt, auch in Finnland Anarchie und Jakobinismus um sich greifen.

Gleichzeitig hatte auch der Verein eine Deputation nach Petersburg geschickt, die aus Antell, dem Läneseekretär J. Snellman und dem

Platzmajor Wardenburg bestand. Sie reichten bei Barclay de Tolly, der unterdess Kriegsminister geworden war, eine an den Kaiser gerichtete Beschwerde darüber ein, dass der Landeshauptmann einen Verein verboten hätte, der absolut kein Geheimbund (Verordnung vom 15. III. 1803) wäre, deren Mitglieder er als Friedensstörer und Anstifter von Zwietracht stempelte, obgleich dieselben sich unterwürfigst befleissigt hatten, des Wohlwollens und der Gnade würdig zu sein, die der Kaiser den Finnen in weit höherem Masse als irgend einem anderen, durch Eroberung unter die Oberherrschaft Russlands geratenen Volke hatte zu teil werden lassen. Das Gesuch enthielt die Bitte um Beistand gegen die schimpflichen Massnahmen des Landeshauptmannes, der eigentliche Zweck desselben scheint indessen die Erreichung der Amtsentledigung des Landeshauptmannes gewesen zu sein. Zu einer Audienz wurde die Deputation allerdings nicht vorgelassen, doch mochte es ihr immerhin gelungen sein, ihrer Auffassung von Ehrenstolpe in den einflussreichen Kreisen von Petersburg und Turku Gehör zu verschaffen. — Nach Speranskis Schreiben soll der Kaiser befohlen haben, alles zu beifern, was in der Tätigkeit des betreffenden Vereins etwa ordnungswidrig erscheinen könnte und überhaupt ein wachsames Auge auf jedwede Verstöße gegen die Würde des Landeshauptmannes zu halten.

Ehrenstolpe beeilte sich seinen Vorgesetzten, den Generalgouverneur, unverzüglich von den wichtigsten kaiserlichen Beschlüssen in Kenntnis zu setzen, die dem Generalgouverneur und dem Konseil zur näheren Entscheidung überlassen werden sollten. Mit dem Erfolg seiner Reise zufrieden und für seine Verdienste im Kriege zugleich mit dem Anna-Orden I Klasse ausgezeichnet, kehrte er, ohne Turku zu besuchen, am 4. Mai 1810 nach Oulu zurück.

V. Das allererste was Ehrenstolpe tat, als er am 7. Mai wieder die Ausübung seines Amtes übernahm, war, dem Bürgermeister einen Brief zu schreiben, mit dem Befehl, den zwei in Frage stehenden russischen Kaufmännern in ihrem Handel keine Hindernisse in den Weg zu legen. Der Bürgermeister verlangte zu erfahren, womit der Landeshauptmann diesen Befehl begründete; am folgenden Tage legte der Landeshauptmann in der Länekanzlei ihm das vom Kaiser gemachte Zugeständnis vor, mit der Drohung, die Widerstrebenden nach Sibirien zu verschicken. Der Bürgermeister war gezwungen nachzugeben, war aber davon überzeugt, dass Ehrenstolpe auf Kosten der russischen Kaufmänner »lukrierte«, nunmehr auch den Handel der russischen Kaufmänner für schädlich haltend. Erst im November 1810 entzog Ehrenstolpe den Russen das provisorische Recht Handel zu treiben, versuchte sich aber auch weiterhin, wenn auch ohne Erfolg, immer noch zu deren Gunsten auf Speranski zu berufen. — Trotz des vom Magistrat geleisteten Widerstandes erhielt Nikiforow inzwischen im September 1811 vom Konseil die gesetzmässige Erlaubnis im Lande Handel zu treiben.

Nach seiner Rückkehr aus Petersburg war Anteil auf den Gedanken verfallen, das Fellman'sche Haus käuflich zu erwerben, und schickte

am 4. Mai an Ehrenstolpe eine unhöfliche Exmissionsaufforderung. Dieser beachtete sie nicht weiter, sondern gab zur Antwort, dass er seinen Auszug aus dem Hause seinerzeit melden würde. Er wollte nämlich erst noch die Antwort des Generalgouverneurs abwarten, welches Gebäude er beziehen könne: das Lazarett oder die Krons Brennerei. Wegen den in jener Zeit wütenden Epidemien war ohnedies die Wohnungsnot in der Stadt eine sehr grosse. Antell gab sich alle Mühe, Ehrenstolpe auf gerichtlichem Wege zum Verlassen seines Hauses zu zwingen; als aber dieser im Hofgericht Klage darüber führte, dass das Stadtgericht sich angemast hätte, sich in die Amtsausübung des Landeshauptmannes einzumischen, verfloss hierüber so viel Zeit, dass Ehrenstolpe das Haus verlassen hatte noch bevor der Prozess zum Austrag gekommen war.

Ehrenstolpe rächte sich an Antell und am »Klubb«, indem er das Lokal, in welchem die Gesellschaft zusammenkam, für das Lazarett in Beschlag nahm. Da nämlich die zuständigen Behörden die Übergabe der für die neueinzurichtenden Lazarette erforderlichen Räume sehr in die Länge zogen, nahm sich der Kommandant der Sache an und am Sonntag den 6. Mai wurden während des Gottesdienstes die Wohnungen dreier Hausbesitzerinnen kurzerhand in Beschlag genommen; unter diesen befand sich — augenscheinlich auf einen Wink von Ehrenstolpe hin — auch das Versammlungslokal des Vereins, das dann erst später dank dem Eingreifen des Befehlhabers der nördlichen Armee, Rochmanows, wieder abgetreten werden musste.

VI. In ähnlicher Weise liess Ehrenstolpe drei Tage später, am 9. V., das unter Antells Verwaltung stehende Carell'sche Haus als Militär-lazarett in Beschlag nehmen, bei welcher Manipulation er sich hinter den Kommandanten Treskin steckte. Antell vermochte die russischen Militärärzte dazu, auszusagen, dass das Haus für ein Lazarett ganz ungeeignet wäre; um es beiden Parteien recht zu machen, fand Treskin das Haus einmal ungeeignet, dann wieder geeignet; der Magistrat und die Einquartierungskommission fanden es nicht zweckentsprechend, aber Ehrenstolpe wies nach, dass es als Lazarett gute Dienste leisten würde. Um die Beschlagnahme des Hauses zu verhindern, begann Antell dasselbe zu demolieren, indem er Fenster und Türen ausheben liess, was der Kommandant aber durch Aufstellung einer Militärwache, die Antell aus seinem Hause vertrieb, verhinderte. Antell besuchte nun die Länkanzlei um ein Gesuch gegen den Landeshauptmann und den Landeskämmerer anzubringen und schlug anstelle des Carell'schen Hauses ein anderes Gebäude für das Lazarett vor, in dem er selber wohnte, das aber kürzlich von Ehrenstolpes Schwiegersohn gekauft worden war. Der Landeshauptmann erschien jedoch nicht in der Länkanzlei, wodurch er Antell's Pläne vereitelte, und gab dem Magistrat den Befehl das Carell'sche Haus für Einquartierungszwecke auszuräumen. Am folgenden Tage empfing Ehrenstolpe Antell in der Kanzlei, wohin er, um ihm Furcht einzujagen, 4 Kosacken bestellt hatte. Ehren-

stolpe erkannte für seinen Teil das Ablehnungsgesuch als gültig an, der Landeskämmerer diktierte jedoch den Befehl, das Carell'sche Haus zu dem betreffenden Zwecke in Beschlag zu nehmen. Der Magistrat verhielt sich jedoch Antell's Ausflüchten gegenüber so indifferent, dass das Haus erst am 18. Mai, nachdem Ehrstolpe seine Inkompetenz als abgelaufen betrachtend in die Sache eingegriffen hatte, remontiert und abgetreten wurde. Es wurde aber auch jetzt immer noch nicht als Lazarett eingerichtet. Gegen Ende Mai traf der General Rochmanow, von Generalgouverneur Steinheil mit der Untersuchung der Einquartierungsstreitigkeiten in Oulu betraut, in der Stadt ein. Der Landeshauptmann wurde von ihm sehr von oben herab behandelt und sowohl das in Frage stehende Haus als auch noch einige andere Gebäude von der Einquartierung der Lazarette befreit. In seinem Rapport an den Generalgouverneur schob er die Schuld an den Zwistigkeiten ganz und gar auf den Landeshauptmann, da dieser seine Machtbefugnis überschritten habe; die Bevölkerung täte ihre Pflicht und ihre Beziehungen zur Armee wären gut. Auch Steinheil war der Ansicht, dass Ehrenstolpe nicht der rechte Mann für einen so wichtigen Posten in der nördlichen Grenzprovinz wäre, sprach jedoch auch Antell nicht von aller Schuld frei. Dem Kaiser schlug er vor, die beiden Gegner entweder durch Versetzung an anderen Ort zu trennen oder aber die Angelegenheit dem Gericht zur Entscheidung zu übergeben. Der Kaiser entschied sich für letzteres.

Unterdessen war die Streitfrage, dank der von Ehrenstolpe und Antell eingereichten Klageschriften, im Ökonomiedepartement behandelt worden. Hier wurde Ehrenstolpe's, das Carell'sche Haus betreffende Massnahme gutgeheissen; Antell wurde die ihm vom Magistrat auferlegte Geldstrafe nicht erlassen, im übrigen wurden die Akten zur weiteren Behandlung ins Hofgericht nach Waasa geschickt. Nach dem vom Konseil getroffenen Entscheid, richtete sich die Anklage nunmehr gegen den Landessekretär, den Magistrat, den Bürgermeister und Antell: Ehrenstolpe war alleiniger Sieger verblieben.

VII. Da Rochmanow Ehrenstolpe allem Anschein nach daran verhindern wollte, das Lazarettgebäude in Beschlag zu nehmen, wandte Ehrenstolpe sich unter Berufung auf die kaiserliche Entscheidung an den Generalgouverneur. Steinheil zog bei Speranski nähere Erkundigungen ein, indem er auf den abschlägigen Bescheid des Konseils verwies, erhielt jedoch keine Antwort, weswegen er auch Ehrenstolpe nicht die gewünschte Antwort geben konnte. — Als dann die Pest endlich abgenommen hatte, trat das Militär Ende August sowohl das Lazarettgebäude als die Kronsbrennerei ab. Der Landeshauptmann war der Ansicht, dass, sofern diese Häuser im Winter überhaupt bewohnbar sein sollten, unverzügliche Remonten notwendig wären. Er erteilte also dem Lazarettverwalter A. Timming den Befehl, beide Häuser remontieren zu lassen, zu welchem Zwecke er ihm aus der Länekasse einen Vorschuss im Betrage von 1,500 Riksd. auszahlen liess. Mitte September

besuchte er Turku, um u. a. die Entscheidung des Generalgouverneurs zu beschleunigen, erfuhr jedoch, dass der allerhöchste Beschluss immer noch nicht eingetroffen war und dass der Konseil ungehalten darüber wäre, dass er seine Gesuche, über ihn hinweg, direkt dem Kaiser eingereicht hätte. Er machte nochmals einen Versuch sich an Speranski zu wenden, erhielt aber auch diesmal keine Antwort. — Nun beschloss er das Lazarettgebäude aufzugeben, und sich mit der Kronsbrennerei zu begnügen; der Umzug fand im Oktober statt und gab erneuten Anlass zu einem Briefwechsel mit Antell, mit einem sich daran knüpfenden Prozess. — Erst nachdem der Umzug stattgefunden hatte, machte Ehrenstolpe dem Konseil Mitteilung von den ausgeführten Remonten. Der Konseil verweigerte seine Einwilligung zu der eigenmächtigen Massnahme, verordnete die Rückzahlung der vorgeschossenen 1,500 Rksd., befahl die Angelegenheit dem Konseil zu unterbreiten und auf die Entscheidung zu warten. Ehrenstolpe wurde wegen unrechtmässigen Verbrauchs von Staatsmitteln im Hofgericht verklagt.

Auch der Generalgouverneur übersandte Ehrenstolpe eine eingehende Kritik anlässlich seiner direkt an den Kaiser gerichteten Gesuche, wobei er sich auf die von Speranski am 11. IV. 1810 an Ehrenstolpe gegebene Antwort berief. Ehrenstolpe wurde in diesem Schreiben durchgehends offen der Vorwurf gemacht, dass er die ihm vom Gesetz vorgezeichneten Grenzen überschritten und ausser acht belassen habe und dass er sich dem Generalgouverneur und dem Konseil zu fügen habe. Nach einem letzten vergeblichen Versuch, bei Speranski einen Rückhalt zu finden, wandte sich Ehrenstolpe an den Reichskanzler Rumjantzew und klagte den Konseil der Beschränkung kaiserlicher Rechte an, indem er zugleich um die Erlaubnis anhielt, nach Petersburg zu kommen, um zu beweisen, welch ein himmelschreiendes Unrecht sich der Konseil gegen einen ergebenen Untertanen S. M. hatte zu Schulden kommen lassen. Rumjantzew schickte diesen Brief an Speranski, und das untertänigste Gesuch unterblieb. Ehrenstolpe musste wohl oder übel dem Befehl des Konseils Folge leisten. Noch einmal versuchte er, sich auf das ihm vom Kaiser gegebene Versprechen zu berufen, aber auf eine an Speranski gemachte diesbezügliche Anfrage des Konseils kam die Antwort, dass der Brief von Speranski vom 11. IV. alles enthielte was der Kaiser entschieden hatte. Der Prozess im Hofgericht konnte also seinen Fortgang nehmen.

VIII. In Verwaltungsangelegenheiten des Lazarettes geriet Ehrenstolpe mit dem Lazarettarzt Johan Herman Carger in Meinungsverschiedenheiten, als er sich die eigenmächtige Entscheidung über die Verteilung der Lazarett Räume anmassen wollte und eine, aus der dem Arzte überlassenen Wohnung des Lazarettverwalters in das Lazarett führende Tür verschliessen liess, um den Arzt daran zu hindern, diese Wohnräume für private Zwecke zu benutzen. Der Konseil legte einer Anzeige des Landeshauptmannes betreffs der angeblich im Lazarett herrschenden schlechten Ordnung weiter kein Gewicht bei, da er dem lobenden

Inspektionsrapport des Prokuratoradjoints J. F. Stichaeus mehr Glauben schenkte, verfügte jedoch, dass der Lazarettverwalter Timming in das Lazarett zu ziehen habe und entzog ihm ausserdem das Recht für die Beköstigung der Patienten zu sorgen. — Auch mit Timming geriet der Landeshauptmann wegen der Aufnahme von kranken Gefangenen ins Lazarett, in Konflikt. Der Konseil gab Timming in dieser Sache Recht. — Da Ehrenstolpe bei seinen Bemühungen zur Abschaffung faktischer Missverhältnisse keine Unterstützung fand, erlahmte auch sein Eifer mit der Zeit. Zu gerichtlichen Prozessen haben diese Meinungsverschiedenheiten nicht geführt.

Dagegen drohte Ehrenstolpe die schwerwiegende Anklage, das seinem Vorgänger Lange zukommende Gehalt erhoben zu haben ohne es an die Witwe Langes auszuzahlen, die mit der Armée nach Schweden gezogen war. Frau Lange reichte eine diesbezügliche Beschwerde an das Ökonomedepartement ein; in dieser von Antell aufgesetzten Schrift wurde auf die zahlreichen Amtsverstösse aufmerksam gemacht, die sich Ehrenstolpe in diesem Zusammenhang hatte zu Schulden kommen lassen. Von dem Justizdepartement wurden die betreffenden Akten an das Hofgericht geschickt, wo sie jedoch verschwanden und erst im J. 1838 wiedergefunden wurden. Ehrenstolpe war dadurch von einer schweren Anklage verschont verblieben. Inzwischen hatte Frau Lange das ihr zukommende Geld erhalten und sich mit Ehrenstolpe ausgesöhnt.

IX. Ehrenstolpe liess 45 Klafter Brennholz die er angeblich im Herbst bestellt hatte (der Verkäufer behauptete, bei diesem Geschäft zu kurz gekommen zu sein, da ihm der in der gangbaren schwedischen Währung vereinbarte Preis in russischem Geld, obendrein noch nach dem im Dezember abgeschaffenen Zwangskurs, ausbezahlt worden war, was eine unbefugte Beschuldigung sein dürfte), im Januar und Februar 1810 von Amtswegen in sein Wohnhaus transportieren und hatte dem Vogt einen diesbezüglichen mündlichen Befehl gegeben. In seiner Eigenschaft als Hausbesitzer verklagte Antell deswegen den Vogt. Daraufhin wurde der fehlende schriftliche Befehl aufgesetzt und mit dem Datum vom 8. X. 1809 versehen; eine Erklärung wurde beigefügt, dass das Holz eine Entschädigung für das vom Landeshauptmann im Herbst dem Militär zurzeit des eiligen Transports abgetretene Brennholz wäre, das ihm später ersetzt werden sollte: es sei dies seinerseits im alleinigen Interesse der Bauern geschehen. Da Antell auf eine Untersuchung der von Ehrenstolpe vorgebrachten Entschädigung drang, entschied das Hofgericht, dass die Zeugen im Stadtgericht von Oulu vernommen werden sollten. Die Aussage des zuständigen Amtsvorstehers war recht belastend — sogar die Fälschung kam an den Tag. Ehrenstolpe gab sich alle Mühe zu verhindern, dass seine Verwaltungsmassnahmen im Hofgericht behandelt würden, und sich der Forderung zu entziehen, wie ein gemeiner Angeklagter persönlich vor dem Stadtgericht erscheinen zu müssen, statt dass die Sache der Regierung vorgelegt würde; er reichte im Konseil einen diesbezüglichen Protest ein und wandte sich mit einer

Beschwerde an den Generalgouverneur, der sich zurzeit gerade auf einer Inspektionsreise in Oulu befand. Dieser liess sich vom Prokurator Calonius ein Gutachten geben, in welchem die Auffassung Ehrenstolpe's bestimmt abgelehnt wurde.

Auch Antell hatte die Gelegenheit benützt, dem Generalgouverneur seine persönlichen Auffassungen und Wünsche zu unterbreiten, erhielt jedoch die kühle, höfliche Antwort, die Entscheidung des von Antell erwähnten Zwistes solle ganz und gar dem Hofgericht überlassen sein; dagegen würde er sein Bestes tun, um die Absicht Antell's, nach Schweden überzusiedeln, zu fördern. Ein von Antell augenscheinlich alternativ vorgeschlagenes Beförderungsgesuch wurde nicht ad notam genommen. Darauf reichte Antell eine gegen Ehrenstolpe gerichtete anonyme Anzeige beim Staatssekretär Rehbinder ein, und suchte auch Steinheil zu verdächtigen, worüber dieser, nachdem er von Rehbinder die betreffenden Schriftstücke zugeschickt erhalten hatte, in hellen Zorn geriet. Antell legte, vielleicht gerade deswegen, sein Amt nieder und begab sich nach It, woselbst er die Glasfabrik von Nyby von neuem in Betrieb setzte.

X. Am 13. Dezember 1811 fiel das Urteil des Hofgerichts in der Vereinsangelegenheit, in dem das Fellman'sche Haus betreffendem Prozess und in der von Antell anhängig gemachten, den Holztransport betreffenden Klage, welche letztere sich späterhin persönlich gegen Ehrenstolpe gerichtet hatte. Das Verbot der »Klubbversammlungen« wurde als ein Amtsvergehen bezeichnet, da dem Landeshauptmann der Beitritt in den Verein nicht vorenthalten und der Zweck des Vereins kein unzulässiger gewesen wäre. Die durch die Einquartierung erfolgte Beschlagnahme des Fellman'schen Hauses als Landeshauptmannsresidenz wurde gleichfalls verworfen, sodass sämtliche damit zusammenhängenden administrativen Massnahmen unter die Kategorie der Amtsübertretungen fielen. Was den Transport des Brennholzes anging, hatte es sich als nicht übereinstimmend mit dem faktischen Sachverhalt erwiesen, dass das Holz eine Entschädigung für im Voraus geliefertes Brennmaterial gewesen wäre; die Fälschung der am 8. X. 1809 erlassenen Verordnung konnte nicht mit genügender Sicherheit nachgewiesen werden, doch wurde das Fehlen des dazugehörigen Konzeptes als ein amtlicher Verstoss bezeichnet. Die Bemühungen des Landeshauptmannes, das Hofgericht an der Behandlung seiner administrativen Massnahmen zu verhindern, wurden zurückgewiesen. — Für all seine amtlichen Vergehen wurde Ehrenstolpe zu einer Geldbusse in Belauf von 200 Silberthaler oder 96 Silberrubel, ausserdem für unbehörige Schreibart zu 50 Th. Strafe verurteilt. Die Gegenzeichner der betreffenden Akten mussten 50 Thaler, Antell für unpassende Schreibart 50-Thaler und die Mitglieder des Vereins 20 Thaler Strafe zahlen.

Das Urteil im Brennerei-Gebäude-Prozess wurde am 17. Juli 1812 gefällt. Es lautete für Ehrenstolpe auf 50 Thaler, für seinen Gegenzeichner auf 20 Thaler Strafe.

XI. Nachdem der Staatsanwalt des Hofgerichts eine Berufung im Justizdepartement des Konseils eingereicht hatte, wurden die betreffenden Akten zu weiterer Behandlung, zusammen mit einigen neuhinzugekommenen Beschwerden über Ehrenstolpe, in das Hofgericht zurückgeschickt.

Die Anklage wegen Versäumnis beim Einwechseln von in die Länverwaltung eingesandten 80,000 Rbl. verfiel. Desgleichen konnte nicht bewiesen werden, dass Ehrenstolpe ein aus dem Ökonomiedepartement angelangtes Schreiben unterschlagen hätte, in welchem gegen einen von Ehrenstolpe's Schwiegersohn, dem Zollverwalter Runeberg eingesandten Rechenschaftsbericht bemerkt worden war. Dagegen wurde Ehrenstolpe dafür zur Rechenschaft gezogen, dass er es versäumt hatte, Runeberg von dem Verweis des Revisionsbüreaus Mitteilung zu machen, ferner dass er sich in seinem Schreiben an den Staatsanwalt des Hofgerichts und das Mitglied des Ökonomiedepartements Nordensvan einer unzuständigen Ausdrucksweise bedient hatte. Auch die Anklage wegen der früher erwähnten Requisition der Bauern aus den Kirchspielen Tornio zwecks Brennholztransport in die Stadt Tornio, wurde fallen gelassen, dagegen wurde ihm die Einberufung einer Kirchspielversammlung in Alatornio als Amtsverstoss angerechnet, in welcher er versucht hatte, zu erfahren, wer während der Inspektionsreise des Prokuratorssubstituten Stichaeus Klage über ihn geführt hatte. Erfolglos verblieben ebenfalls die von den Zinsbauern des Landeshauptmannes gegen letzteren erhobenen Beschwerden wegen falscher Kursberechnung bei der Zinserhebung; als der Landeshauptmann in der Liminkaer Kirchspielversammlung die Bauern hierüber befragte, wurde nicht die geringste Klage gegen ihn laut -- die Bauern dankten ihm im Gegenteil dafür dass er während der herrschenden Hungersnot seine Guthaben nicht hatte auf der Stelle pfänden lassen. Ehrenstolpe war der Überzeugung, dass die von den Bauern geführte Klage ganz und gar auf Hetzerei von Seiten Antells und Stichaeus' beruhe, der unverrichteter Sache von seiner Inspektionsreise heimkehren musste, ohne einen Grund zur Anklage gefunden zu haben. Für diesen seinen Verdacht wurde Ehrenstolpe zur Verantwortung gezogen, desgleichen für eine Beleidigung der Pfarrer, die sich darüber beschwert hatten, dass sie als Vorsitzende des Nothilfkomitees für die Rückzahlung und Buchführung der Hilfsgelder verantwortlich gemacht worden waren.

Die Staatsanwälte im Hofgericht standen ganz auf Seiten der Antell'schen Partei; ihnen schloss sich Stichaeus an, und der Prokurator Calonius hielt ebenfalls streng am Grundsatz fest, dass auch eine an sich gute Sache nicht mit ungesetzlichen Mitteln gefördert und unter keiner Bedingung, nicht einmal unter den schwierigsten Umständen, von dem, vom Gesetz vorgeschriebenen Weg abgegangen werden dürfe. Infolgedessen fiel der vom Hofgericht am 30. III. 1814 gefällte Urteilsspruch übermässig streng aus: Ehrenstolpe wurde wegen Amtsvergehen zu 400 Th., wegen kränkender Schreibart zu 100 Th., oder im Ganzen zu 253 Rubel 88 Kopeken Silber verurteilt.

Sowohl der Staatsanwalt als Ehrenstolpe beschwerten sich im Justizdepartement des Konseils, das in seinem Beschluss vom 8. III. 1815 das Urteil des Hofgerichts bedeutend milderte. Im Vereinsprozess wurde Ehrenstolpe freigesprochen, da sein gesetzwidriges Verbot nicht befolgt worden war. Im Prozess um das Fellman'sche Haus wurde sein Standpunkt als richtig anerkannt, dass das Haus wegen herrschender Wohnungsnot auf administrativem Wege für ihn in Anspruch genommen werden durfte. Nur in drei Rechtshändeln wurde er für schuldig erklärt: 1) dass er sein Brennholz auf Amtswegen hatte transportieren lassen, 2) dass er ohne behörige Erlaubnis an den Brennerei- und Lazarettgebäuden hatte auf Kronskosten Remonten ausführen lassen, und 3) dass er es versäumt hatte, Runeberg den Verweis des Revisionsbüreaus mitzuteilen. Wegen Amtsvergehen wurde er zu einer Geldstrafe von 200 Th. und für unzuständige Schreibart zu 50 Th., zusammen 120 Rbl. Silber verurteilt. Der Staatsanwalt musste für seine unberechtigte Anklage eine Geldstrafe zahlen und sollte obendrein vom Hofgericht eine Zurechtweisung erhalten.

Ehrenstolpe fasste den gerichtlichen Entscheid nach der langwierigen, peinlichen Gerichtsverhandlung als einen Sieg auf. Aber auch jetzt gab er sich immer noch grosse Mühe, die für die Remonten des Brennereigebäudes zurückgezahlten Gelder wiederzubekommen, was ihm denn schliesslich bei einer Audienz im Spätwinter 1816 auch faktisch gelang. Dagegen war er nicht imstande, während seiner Anstellung als Landeshauptmann die von ihm so eifrig erstrebte Gehaltserhöhung durchzusetzen. Eine Versetzung auf den Landeshauptmanns-posten Viipuri erhielt er nicht, ebensowenig wie die von ihm nachgesuchte Freiherrenwürde.

XII. Die im Frieden von Hamina (Fredrikshamn) festgesetzte neue Landesgrenze hatte an der Tornio—Muonio-Flussgrenze die Bildung von einigen neuen Kirchspielen und, sofern die alten Kirchen auf dem schwedischen Territorium verblieben waren, auch den Bau von neuen Kirchen in diesen armen Gemeinden notwendig gemacht. Für den Kirchenbau war eine Staatsunterstützung im Betrage von 27,852 Rbl. 10 $\frac{2}{3}$ Kop bewilligt worden. Den Friedensbedingungen gemäss sollten die Kirchen vor Ausgang des Jahres 1813 fertig gebaut sein; nun war aber zu diesem Termin erst die Anweisung zur Auszahlung des ersten Drittels der Staatsunterstützung in die Renterei der Länverwaltung eingeschickt und auch diese nicht in die Diarien eingetragen worden, sodass sie ganz in Vergessenheit geriet. Als dann im Mai 1814 die Anweisung zur Auszahlung des zweiten Drittels in der Länkanzlei eingelaufen war, berief der Landeshauptmann eine Versammlung der Kirchspielvertreter zum 30 Juni nach Tornio um die fälligen $\frac{2}{3}$ der Staatsunterstützung auszuzahlen; die Gelder hatte er der Versammlung jedoch nicht überwiesen.

Erst in einer zweiten, am 26 August stattgefundenen Versammlung wurde die Summe ausgezahlt, mit Ausnahme des auf die entlegenen

Gemeinden der Muttergemeinde Muonionniska und des Gebetshausprengels Kolari fallenden Anteils, im ganzen 5,583 Rksd., die Ehrenstolpe für sich behielt, ohne sie in der Landesrenterei zu deponieren. Durch Vermittlung ihrer Pfarrers erhielten die Vertreter von Muonionniska ihren Anteil im Januar 1815, wohingegen die bauerlichen Delegierten von Kolari am 25 März erst nach einigen Umschweifen nur 500 Rksd. vom Landeshauptmann ausbezahlt bekamen; den Rest der »Anleihe« 1,088 Rbl. versprach der Landeshauptmann durch den Vogt zuschicken. Die Sendung liess jedoch auf sich warten.

Bei seiner Inspektionsreise durch den Regierungsbezirk Oulu im Sommer 1815 erfuhr Stichaeus, dass man in Kolari noch nicht mit dem Bau der Kirche begonnen hatte. Ehrenstolpe versuchte die Sache zu vertuschen, aber Stichaeus erfuhr im Dezember durch den Vorsitzenden der Baukommission, Länsmann Nils Ekström, von der Verzögerung der Geldsendung, mit der Bitte, sich der Sache anzunehmen. Auf Verlangen von Stichaeus, die Quittungen für die eingezahlten Gelder zur Durchsicht zu erhalten, gab Ehrenstolpe überhaupt keine Antwort, händigte jedoch vor seiner Abreise nach Petersburg im Februar 1816, dem Länekassierer 1,000 Rksd. plus 50 Rksd. aufgelaufene Zinsen der für die Kolaribewohner angesetzten Summe ein, die dann gleichzeitig mit dem letzten Drittel der Unterstützung am 9. IV. 1816 erhoben wurden. Nach seiner Rückkehr übersandte dann Ehrenstolpe Ekström die »versehentlich« unbezahlt verbliebene Summe von 88 Rksd. und verlangte von Ekström eine neue, vom 25. III. 1815 datierte Bescheinigung für die ganze Summe von 1,088 Rksd. um die Spuren seiner »Anleihe« zu verwischen. Ekström schrieb aber nur eine am 9. IV. 1816 datierte Bescheinigung über die Auszahlung der beiden letzten Raten, im Belaufe von 1,088 Rksd aus, und quittierte dem Wunsche des Landeshauptmannes gemäss, die Zinsen gesondert für sich, jedoch auf demselben Zettel.

Da Stichaeus keine Antwort erhalten hatte, meldete er die Sache dem Generalgouverneur, der sie dann seinerseits dem Kaiser vortrug mit dem Vorschlag, Ehrenstolpe mit Bewilligung einer angemessenen Pension seines Amtes zu entledigen. Der Kaiser übergab die Sache dem Prokurator, der die Akten behufs Anhängigmachung einer behörigen Klage an das Hofgericht nach Waasa weiterschickte.

Der Landeshauptmann hatte zuerst die Kolaribewohner dazu überredet, für ihn gutzusagen, späterhin nahmen die Bauern jedoch ihre Aussagen zurück und erklärten, dass die verzögerte Auszahlung der Geldsumme sie daran verhindert hätte, mit dem Bau ihrer Kirche zu beginnen. Ehrenstolpe versuchte nun, sich auf Ekström's Zeugenaussage und andere Beweise stützend, die Sache so darzustellen, als wäre die Aussage dieser »Naturkinder« nur aus Angst vor Anteil geschehen und eine von letzterem angezettelte gefährliche Aufhetzung des Volkes.

Das Hofgericht verurteilte 17. X. 1817 Ehrenstolpe wegen mangelhafter Verwaltung der ihm anvertrauten Gelder, insbesondere wegen

Zurückhaltung von Staatsmitteln und Widerspenstigkeit Stichaes gegenüber, zu einer Geldstrafe von 100 Thaler, für kränkende Schreibart zu 20 Th., im ganzen im Silber 67 Rbl. 60 Kop. Strafe.

Auf Grund der Beschwerde des Staatsanwalts änderte das Justizdepartement des Senats 28. V. 1818 die Strafe dahin ab, dass Ehrenstolpe für ein Jahr, mit Verlust der Hälfte seines Gehaltes, seiner Amtsausübung enthoben sein sollte. Der Kaiser bestätigte diesen Urteilspruch ohne das Gnadengesuch Ehrenstolpe's zu berücksichtigen. Die Amtsentledigung trat dann im Mai 1819 in Kraft.

XIII. Bei seinen vergeblichen heimlichen Bemühungen seinen Abschied zu erhalten, noch ehe die Amtsentledigung rechtskräftig wurde, hat Ehrenstolpe alles darangesetzt, um sich eine möglichst vorteilhafte Pension zu sichern, und es gelang ihm denn auch wirklich, sein volles Gehalt als Pension zu erhalten (wenn auch nicht, wie er es gewünscht hätte, mit einem Vorschuss von 24,000 Rbl. um seine Schulden zu bezahlen). — Am 3. II. 1820 erhielt er seinen Entlassungsbrief. Er verlies Oulu im April des Jahres 1820 und ist im J. 1825 in Pernaü gestorben.

Als oberster Verwalter seines Bezirks können Ehrenstolpe keineswegs alle Verdienste abgesprochen werden. Vorstehende Schilderung bezweckt in erster Linie, ein getreues Bild von den herrschenden Zuständen innerhalb der bürgerlichen Gesellschaft zu geben in einem Zeitpunkt, in welchem sich letztere infolge der Obergewalt eines fremden Staates vor ganz veränderte Verhältnisse gestellt sah.

